TALLINNA RIIKLIK KONSERVATOORIUM

TALLINNA RIIKLIK KONSERVATOORIUM

TALLINNA RIIKLIK KONSERVATOORIUM

KOOSTANUD HEINO RANNAP

TALLINN · KIRJASTUS «EESTI RAAMAT» · 1979

kujundanud A. Mesikäpp

E. Aarne, O. Juhani, E. Kärmas,
ter, K. Suur, A. Tatsi, T. Tormis,
hi, O. Vihandi

0000
0103—599
001(16)—79 TL—6—18—79

© Kirjastus «Eesti Raamat», 1979

Saateks

Tallinna Riiklik Konservatoorium on saanud 60-aastaseks. Inimelus on kuuekümnendad eluaastad tõelise küpsuse aastad. Seda mõtet võib üle kanda ka kunsti või kultuuritegevuse valda. Möödunud kuuskümmend aastat on olnud meie konservatooriumi väljakujunemise, oma näo leidmise aastad, väärtuslike kogemuste ja traditsioonide juurutamise aastad ja — mis võib-olla kõige tähtsam — meie liiduvabariikide peres oma rahvusliku koolkonna loomise aastad.

Tänane konservatoorium meenutab suure lugupidamise ja tänutundega õppeasutuse asutajaid ja esimesi pedagooge, Peterburi konservatooriumi kasvandikke M. Lüdigit, A. Kappi, A. Topmanit, R. Kulli, A. Lembat, T. Lembat, J. Tamme, P. Ramulit ja paljusid teisi, kes etendasid ülitähtsat osa eesti muusikakultuuri arengus, kes andsid Tallinna konservatooriumile edasi vene klassikalise muusika traditsioone. Mainitud korüfeed kasvatasid tänapäeva Nõukogude Eesti jaoks hulgaliselt väljapaistvaid muusikuid-pedagooge. Need on E. Kapp, G. Ernesaks, V. Reiman, E. Arro, P. Karp, H. Lepnurm, V. Alumäe, J. Kaljaspoolik jt.

Tänapäev on tormilise arengu aeg nii teaduses kui ka kunstis. Sotsialistlik ühiskond vajab haritud inimesi, kõrge kultuuri ja rikka hingeeluga inimesi. Ilma igakülgselt arenenud inimesteta ei ole mõeldav meie lõpliku eesmärgi — kommunistliku ühiskonna ülesehitamine. Ja meil, ideoloogiarinde töötajatel, on siin öelda oma sõna.

Sõjajärgne konservatoorium on etendanud erakordselt suurt osa Nõukogude Eesti muusikakultuuri tõstmisel tänasele tasemele. Tallinna Riiklikust Konservatooriumist on saanud kõrgetasemeline muusikaõppeasutus, mis valmistab ette professionaalseid muusikuid kõikidele muusikaelu aladele.

Meie konservatooriumi lõpetajaid töötab kõikides Eesti NSV rajoonides. Nemad juhivad muusikaõppeasutusi ja -organisatsioone ning meie vabariigi kutselisi muusikakollektiive. Professionaalsed orkestrid ja koorid on komplekteeritud kunagistest ja praegustest konservatooriumi üliõpilastest. «Estonia» ja «Vanemuise» ooperiteatrite solistide enamik on omandanud kõrghariduse meie õppeasutuses.

Sõjajärgne konservatoorium on jõudsalt kasvanud, seda eriti 1970-ndatel aastatel, mil konservatooriumis hakati taas ette valmistama üldhariduslike koolide muusikaõpetajaid. Just sellel perioodil on kahekordistunud nii üliõpilaste kui ka pedagoogide arv. Rikastunud on instrumentide baas, noodikogu ja kabinettide sisustus, suurenenud on õpperuumide arv.

Tänapäeva konservatoorium täidab auga rahva kunstilise ja esteetilise kasvataja missiooni, olles muutunud autoriteetseks muusikatsentrumiks. Kollektiivi kogu meisterlikkus ja kõrge teadlikkus on suunatud NLKP XXV kongressi direktiivide täitmisele.

Rektor

nservatoorium
asõnas

olev raamat on pühendatud Eesti
õrgema muusikalise õppeasutuse
nutele, selles õppeasutuses õppi-
ja õppima asuvatele noortele,
ele ja praegustele õppejõududele,
rtmeistritele, kõigile neile, kes on
lühemat või pikemat aega seotud
vatooriumiga.
linna Riiklikust Konservatooriu-
ema üliõpilastest, lõpetajatest ja
iogilisest kollektiivist on kirju-
aremgi. Ikka on lugejatele pak-
huvi eakate professorite peda-
sed võluvõtted noorte talentide
misel, väljapaistvate annete
teed ja võimekate noorte len-
elukäigud.
irjandus valgustas konservatoo-
loomist juba 1919. aastal, mil
ia» seltsi poolt valitud Konserva-
ni Kuratoorium palus Haridus-
eriumilt luba avada konserva-
n. Siiski lubati avada õppeasutus
Tallinna Kõrgema Muusikakooli
).
ane kujunes esimestest päeva-
peale kõrgemaks muusikaliseks
utuseks, kus tolleaegse tava
lt õpiti algastmest alates. Tänu
uri ja Moskva konservatooriumis
imistuse saanud muusikutele, kel-
aljud omasid ka häid pedagoogi-
id, suutis värske õppeasutus anda
käsvandikele peatselt niisuguse
, millest piisas nii kontserttege-
kui ka pedagoogiliseks tööks.
stelgi aastatel, kui õppeasutus
kult kandis Tallinna Kõrgema
käkooli nimetust, kutsuti teda
ajakirjanduses sageli konservatooriumiks.

Ajakirjanduse ja arhiivi andmed tuvastavad, et õppeasutuse esimesse organisatsioonilisse tuumikusse kuulusid organistina, koorijuhina ja muusikaõpetajana tuntud August Topman, helilooja, koorijuht ja orelikunstnik Mihkel Lüdig ning «Estonia» teatri dirigent Raimund Kull.

Suurt tähelepanu pööras ajakirjandus 1923. aastal Konservatooriumi Seltsi asutamisele ja õppeasutusele konservatooriumi nime andmisele.

1924. a. asutati ajakiri «Muusikaleht», mis muu hulgas valgustas ka konservatooriumi tähtsamaid sündmusi. 1929. aastal tõi ajakirja 9. number ära õppeasutuse direktori prof. Jaan Tamme kirjutise, mis kajastas konservatooriumi asutamise küsimust, majanduslikke muresid läbi aastakümne, tutvustas õppejõude ja uue hoone ehitamise plaane.

Sõnumeid konservatooriumi elust ilmus teistegi ajakirjade ja ajalehtede veergudel. Ulatuslikumad ülevaateartiklid ilmusid iga viie aasta järel, mil tähistati pidulikult aastapäevi. Neis avaldati tunnustust õppeasutuse pedagoogidele, kritiseeriti kodanlikke valitsusasutusi vähese majandusliku hoolitsemise eest ja avaldati lootust, et varem või hiljem olukord paraneb.

Aktiivselt tutvustasid õppeasutuse uusi rajajooni ajakirjanduses 1940/41. õppeaastal õppejõud ise. Nii avaldas ajakiri «Nõukogude Kõrgem Kool» (aprill 1941) Riho Pätsi artikli «Konservatoorium tõeliseks muusikaülikooliks kujunemas» uuest, nõukogulikust suunast õppeasutuse elus. Sõjapäevil viibisid paljud konservatooriumi õppejõududest rindel või tagalas, kus jätkasid loomingulist ja interpreeditegevust. Juba 1944. a. sügisest alates, kohe pärast Tallinna vabastamist, leiame taas ajakirjandusest artikleid konservatooriumi elust, ta õppejõudude esinemistest ja loomingust.

Konservatooriumi tegevus ja ta kasvandike saavutused kajastuvad paljudes uurimuslikes ja mälestusteraamatutes. Kui G. Poljanovski oma raamatukeses «Эуген Капп» (1951) põgusalt valgustas Artur Kapi ja Eugen Kapi tegevust konservatooriumis, siis koguteoses «Heliloojad Kapid ja eesti muusika» (1978) tutvustab H. Lepnurm juba ulatuslikult Artur Kappi kui pedagoogi. Artiklite kogumik «Nõukogude Eesti muusika» (1960) näitab paljude konservatooriumi pedagoogide loomingulisi saavutusi, A. Vahteri ja A. Ratassepa «Lauluga läbi aegade» (1965) konservatooriumi koorijuhtide organisatsioonilisi-kunstilisi võite, koguteos «Eesti muusika» II (1975) konservatooriumi õppejõudude interpreteerivat ja heliloomingulist tegevust. Konservatooriumist pajatavad ka mitmed memuaarteosed. Mihkel Lüdig kirjutab raamatus «Mälestused» (1969) üsna põhjalikult kooli esimestest eluaastatest. Üht-teist konservatooriumi minevikust võib leida ka August Topmani «Mälestustest» (1972). Gustav Ernesaks maalib südamlikult-lopsakalt sõnapildi konservatooriumi põlisprofessorite ja õpetajate tulemusrikkast tööst oma võluvais memuaarides «Nii ajaratas ringi käib» (1977).

Õppeasutuse 50. aastapäevaks väljaantud raamat «Tallinna Riiklik Konservatoorium 1919—1969», mille koostas tolleaegne muusikakeskkooli õppejõud Monika Topman, annab lühiülevaate õppeasutuse ajaloost ja esitab andmed aastatel 1925—1968 lõpetanute kohta, olles seega esimeseks terviklikuks õppeasutuse ajalookirjelduseks.

Käesolev raamat püüab anda lugejaskonnale ülevaate kõigi konservatooriumi erialade kujunemisest, õppejõududest, lõpetanute loomingulistest saavutustest jms.

Esimestest päevadest peale on konservatooriumi seinte vahel kajanud lauluhääled. Vokaaltöö tulemusi on lauljad kandnud üle meie suure kodumaa ja paljudesse välisriikidesse. Lauljate ettevalmistamisest kuue aastakümne vältel kirjutab laulukateedri vanemõpetaja Mihkel Sildos.

Arvukalt on konservatooriumis õppinud pianiste. Eesti pianismi tekkelugu on pikemat aega uurinud klaverikateedri dots. kt. Virve Lippus. Käesolevas raamatus on ta vaatluse alla võtnud väljapaistvate professorite ja noorte õppejõudude püüdlused ja tulemused klaverikunstnike ettevalmistamisel.

Dots. Endel Lippus, kes hiljuti võttis suurte teenetega prof. V. Alumäelt üle keelpillikateedri juhatamise, maalib oma artiklis pildi keelpillipedagoogidest, nende meisterlikkusest pillimängus ja õppetööst.

Puhkpillikateedrit tabasid 1970-ndatel aastatel suured kaotused. Manalasse varisesid Leopold Vigla, Aado Velmet, Helmut Orusaar. Uus kateedrijuhataja, hoolikas puhkpilliorkestrite ajaloouurija dots. kt. Olavi Kasemaa lähtus siinse artikli kirjutamisel peamiselt arhiiviallikatest. Ta on kaevanud arhiivifondidest välja väärtuslikke andmeid, eriti õppeasutuse esimeste aastakümnete kohta.

Koorijuhtimise eriala on konservatooriumis üks nooremaid ja selle algperiood seotud «kolme kange professori» T. Vettiku, G. Ernesaksa ja J. Variste tegevusega. Nende ja nende

te (nüüd juba nimekate koorijuh-
tööst konservatooriumis kirjutab
rijuhataja prof. Arvo Ratassepp.
strijuhte on meie konservatoo-
rette valmistatud küll vähe, kuid
gi kultuurielus on neil silmapais-
.
filoojate annete kujunemisest ja
damisest annab ülevaate dots. Leo
t. Tema kirjutises tunnetame sel-
onservatooriumi kompositsiooni-
osatähtsust muusikaloomingu
misel.
usikateadlaste ettevalmistamist,
istaseme pidevat tõusu, õppejõu-
ja üliõpilaste osa vabariigi muu-
duslikus elus käsitleb oma artik-
emõpetaja Monika Topman.
ssor Artur Vahter on olnud vii-
poolteist aastakümmet üldhari-
muusikaõpetajate ettevalmista-
tkangi juures. Kirjutises «Muu-
agoogika» analüüsib ta selle
kujunemise ja rännu põhjusi,
aõpetajate kaadri femineerumist,
dmeid sisseastujate erialavaliku
est.
avalt on konservatooriumi rüppe
ja sealt läinud lavakunsti eri-
itlejate ja lavastajate ettevalmis-
tamisest konservatooriumis jutustab käesolevas teoses teatrikriitik Maimu Valter.

Ühiskonnateaduste õpetamise süsteemi väljakujundamisest konservatooriumis kirjutab kauaaegne kateedrijuhataja prof. kt. R. Sarap. Tema kirjutis annab ülevaate marksistliku teooria interpreteerimisest õppeasutuses ning kateedri kollektiivi kujunemisest monoliitseks teaduslikuks ja pedagoogiliseks üksuseks. Olles ise aastakümneid aktiivselt osalenud ühiskondlikus töös, annab R. Sarap ülevaate ka ühiskondlike organisatsioonide püüdlustest ja saavutustest nõukogulikus konservatooriumis.

Milliseks on kujunenud õppeasutuse tänapäev, sellest annab ülevaate prorektor õppe- ja teadustöö alal prof. kt. Heljo Sepp. Arvukalt kateedreid, rida professoreid, sadakond õppejõudu, rohkesti kontsertmeistreid, laborante ja kabinetijuhatajaid osalevad noorte muusikute kasvatamisel.

Kuue aastakümne tööpäevadest räägib käesolev raamat. Kuuekümne tööaasta tulemused kanduvad lugejani. Nende aastatega on konservatoorium andnud oma panuse suure Nõukogudemaa muusikavarasalve.

Koostaja

Laul

Käesolevas kirjutises on püütud anda ülevaade professionaalse lauluõpetamise arengust meie õppeasutuses. Abiks on võetud arhiivimaterjalid ja dokumendid, mis kajastavad praeguse laulukateedri arengukäiku tema 60-aastase ajaloo kõikidel etappidel.

Enne kui Tallinna Kõrgem Muusikakool kuulutas 1919. a. sügisel välja vastuvõtu lauluklassi, oli vaja näha tõsist vaeva, et pedagooge leida. Õppejõudude kaadri komplekteerimisel tuli kasutada kohalikke lauljaid ja pedagooge, kel oli teatud erialane ettevalmistus ning kas praktilise laulmise või pedagoogitöö kogemusi.

Esimesel õppeaastal töötas lauluklassis viis lauluõpetajat: M. Lüdig-Sinkel, E. Helman, G. Nazimov, L. Neumann ja A. Maltsev.

Mathilde Lüdig-Sinkel, tolleaegse direktori Mihkel Lüdigi abikaasa, ja Gali Nazimov (ka Galina Nasimova) olid saanud erialase ettevalmistuse Peterburis H. von Schrencki, tuntud prantsuse laulja ja pedagoogi Mathilde Marchesi õpilase erastuudios. Leonhard (Leenart) Neumann oli õppinud Tartus G. Stahlbergi juures, täiendanud end Milaanos, aastail 1915—1916 õppinud Moskva konservatooriumis.

Esimesel õppeaastal võeti lauluklassi vastu 121 õpilast. Erinevalt tänasest korrast, kus vastuvõtueksamid korraldatakse üks kord aastas, võeti tollal õpilasi vastu kaks ja isegi kolm korda: sügisel enne uue õppeaasta algust, talvel teise õppesemestri alguses ning kevadel õppeaasta lõpus. Suurearvuline vastuvõtt lauluklassi ei tähendanud väärtusliku materjali olemasolu. Paljud tulid vaid uudishimust ja lootusest saada kiiresti kuulsaks. Tõenäoliselt suhtus ka eksamikomisjon esimesesse sisseastujatesse leebelt. Seetõttu oli väljalangevus õppeaasta jooksul väga suur — koolist lahkus omal soovil või kustutati ebapiisavate hääleliste ja muusikaliste võimete tõttu 37 õpilast ehk 30% sisseastunuist.

Esimeste sisseastujate hulgas olid ka mitmed hilisemad tuntud lauljad nagu Ida Loo, Olga Tiedeberg ja Marta Rungi. Sisseastujate hulgas kohtame ka nimesid, mida oleme harjunud seostama hoopis teiste erialadega — Leo Kalmet, Eduard Türk ning hiljem tõstesportlasena tuntuks saanud Kalju Raag. Esimese aasta vastuvõtust jõudis lõpetamiseni vaid neli lauljat — Anette Kanarik, Ludmilla Orav, Marta Arder-Rungi ja Marie Lang.

1920/21. õppeaastal vähenes vastuvõetute arv märksa, ulatudes 38-ni. Õppejõududest lahkusid A. Maltsev ja välismaale ennast täiendama läinud L. Neumann. Uue õppejõuna asus tööle endine Peterburi Maria teatri tenor, Eestist pärit N. Sternberg-Gorski.

1923/24. õppeaastat alustas õppeasutus Tallinna Konservatooriumi nime all. Samast ajast algas seal ka Aino Tamme pedagoogitöö. Täieliku ülevaate A. Tammest ja tema osast meie laulukultuuris annab L. Sauli poolt kirjutatud monograafia, seepärast piirdugem vaid paari viitega tema lauljaks kujunemisele.

A. Tamm õppis laulmist Peterburis H. von Schrencki, Z. Grening-Wilde ning O. Sefferi juures. Viimasest pedagoogist pidas ta eriti lugu ja soovitas teda ka teistele. Hiljem täiendas A. Tamm end Berliinis, Itaalias ja Mathilde Marchesi juures Pariisis.

Õppeasutus sai A. Tamme näol juurde suurte kogemuste ja teadmistega lauluõpetaja. Esimeste tema klassi vastuvõetute hulgas leiame meile hästituntud M. Kodaniburgi (Kodanipork)

Konservatooriumi lauluõpilaste sellel õppeaastal küündis jälle

/25. õppeaastal andis lauluklass simesed lõpetajad: Anette Kana- Sternbergi ja Margarete Pome- G. Nazimovi klassist.

luklassis õppijate arv vähenes sel astal 81-ni, kuid see-eest tõusis e tase. Esimeste aastate juhus- lalisi oli jäänud märksa vähe- aasta jooksul lahkus vaid 9 t.

tail 1926—1928 püsis õpilaste arv piires. Sellal ilmusid õpilaste rja niisugused nimed nagu Heino Elsa Vaarmann, Helmi Betlem, Kroon, Artur Rinne, Linda aul.

a. sügisel otsustati sulgeda õpi- ühesuse tõttu M. Lüdig-Sinkeli azimovi klassid. Nende endised d paigutati ümber teiste õppe- klassidesse. Konservatooriumi juhatuse koosolekul tehti ette- astuda samme, et leida uus, noo- väljapaistev õppejõud laulu- Uue õppejõu töölevõtmine oli vajalikum, et juba sama õppe- kevadsemestril andsid õppejõud rnberg ja E. Helman avalduse, palusid luba töötamiseks poole sega.

st uut vastuvõttu selgus, et 46 paigutamiseks on tarvis valida ut pedagoogi.

akuulutatud konkursile saadetud ste hulgast valis kunstinõukogu ja esitas juhatusele kinnitamiseks eriala õppejõududena Ludmilla t-Lemba ja Aleksander Arderi datuurid. 1928. aasta 8. septembri lekul otsustas juhatus: «Kuna eel- atud kandidaadid vastavad täieli- kunstinõukogu poolt ülesseatud ele, nimelt on tuntud ooperilaul- omavad häid muusikalisi andeid. vad muusikaliteratuuri, eriti ooperi ja oratooriumi suhtes, panna mõlemad hääletusele.» Hääletamise tulemusena valiti mõlemad üksmeelselt õppejõududeks.

Aleksander Arderi erialasest ettevalmistusest, senisest tegevusest lauljana ning pedagoogina saame teateid tema avaldusest:

«Laulmist olen õppinud Itaalias 2 aastat Milaanos hr. Disconzi ja Roomas hr. Cunelli juures. Peale selle töötasin Roomas füsioloogiliste katsetega laulmise alal Rooma Füsioloogia Instituudi direktori ja ülikooli professori Bilancioni juhatusel. Hiljem õppisin kaks aastat Stockholmis professor Nygreni era-lauluõppeasutuses, kus viimasel aastal töötasin õppejõuna. Töötan kuuendat aastat «Estonia» teatris ooperilauljana ja eraviisil lauluõpetajana väljaspool teatrit Draamastuudios.»

Ludmilla Hellat-Lemba, meie tuntud pianistide T. ja A. Lemba õde, oli õppinud laulmist Peterburi konservatooriumis prof. Ferni-Giraldoni ja eraõpetaja Z. Grening-Wilde juures. Lõpetanud konservatooriumi 1904. aastal vabakunstniku diplomiga, täiendas ta end Milaanos, kus ka debüteeris 1906. aastal Dal Verme teatris Santuzzana Mascagni ooperis «Talupoja au». Seejärel laulis ta paar hooaega Itaalia teatrites. L. Hellat-Lemba oli esinenud kontsertidega paljudes Venemaa linnades, sageli koos A. Lembaga. Aastail 1919—1920 laulis ta «Estonia» ooperis, hooajal 1922/23 aga Roomas Teatro Nationale ooperitrupis. Järgnevail aastail tegutses L. Hellat-Lemba peamiselt kontserdilauljana, esinedes nii kodumaal kui ka Berliini, Pariisi, Helsingi ja Riia kontserdilavadel.

Pedagoogilist tegevust alustas L. Hellat-Lemba 1911. aastal Peterburis prof. Borovka muusikakoolis, 1912.—1914. a. töötas Riias muusikakooli õpetajana. Tallinnas alustas ta laulutundide andmist 1925. a., korraldades oma õpilastega ka kontserte ning ooperietendusi, kus oli ise kaastegev.

Uutel pedagoogidel tuli kohe täie hooga töösse rakenduda, sest 1928/29. õppeaasta oli nende aastate õpilasterikkamaid (91 õpilast). Uute õpilaste hulgas leiame Elsa Maasiku ja Olga Lundi.

Pedagoogid A. Tamm, N. Sternberg ja E. Helman, kes kõik töötasid 0,5 komplektiga (12 õpilast), olid jõudnud sellesse ikka, kus hakkas maksma õppejõudude teenistusseaduses ettenähtud töötamise piir — 65. eluaasta. 1. oktoobrist 1930. a. läks pensionile E. Helman, saatnud oma pedagoogitöö vältel ellu kolm lõpetajat. Kuna teenekaid pedagooge N. Sternbergi ja A. Tamme asendada oli raske, tegi konservatooriumi juhatus kunstinõukogu soovitusel N. Sternbergile ettepaneku töötada sama koormusega edasi ilma uusi õpilasi juurde võtmata, kuni olemasoleva kontingendi lõpetamiseni. Haridusministeeriumi nõudmisel pidi N. Sternberg 1932. a. kevadel siiski pensionile minema. Tema klass saatis ellu 6 lõpetajat. A. Tammel lubati tööd jätkata 0,25 komplektiga (6 õpilast) kuni 70-aastaseks saamiseni.

Õppejõu leidmiseks vabaks jäänud 0,5 komplektile kuulutati välja konkurss, kuhu laekus 16 avaldust, neist esitas kunstinõukogu peale lähemat tutvumist juhatusele H. Eineri kandidatuuri, mis ka heakskiitu leidis.

Helmi Einer oli õppinud laulmist Peterburis õpetajate Selitskaja ja Ivanova-Panina juures, täiendanud end mitmel korral Itaalias, laulnud palju aastaid «Estonias». Pedagoogilist tööd tegi ta Draamastuudio Ühingu Teatrikunstikoolis aastail 1929—1933 hääleseade õpetajana, samuti andis ka eratunde. «Estonia» teatri direktori P. Olaku poolt H. Einerile antud iseloomustusest loeme: «Pr. Helmi Einer on «Estonia» teatris ooperi- ja operetilauljannana töötanud 1912. a.—1933. a. Esinedes pea eranditult esimestes osades, kusjuures tema tegevus viimastel aastatel piirdus peaasjalikult ooperiga, on pr. Einer alati oma ülesandeid täitnud suure kohusetruuduse ja vajaliku tõsidusega. Head loomulikud eeldused ühenduses põhjaliku eriharidusega on temal võimaldanud meie teatris tõusta silmapaistvale kohale ja võita täieliku tunnustuse arvustuselt kui ka publikult.

Oma eriharidust on pr. H. Einer «Estonia» teatri toetusel korduvalt käinud täiendamas Roomas, kus tal võimalus oli õppida parimate lauluõpetajate juhatusel.

Teatri juhatus loeb oma kohuseks kinnitada, et pr. H. Eineri kauaaegne anderikas kaastöö «Estonia» teatri tegevuse muusikalise osa järjekindlas ja jõudsas arengus on olnud suure mõju ja põhjapaneva tähtsusega.»

Nii alustas 1932/33. õppeaastast 66 õpilast nelja pedagoogi — A. Arderi, L. Hellat-Lemba, H. Eineri ja A. Tamme klassides. Õpilaskontingent oli vähenenud, kuid tase pidevalt tõusnud.

Uue pedagoogi Helmi Eineri klassis alustas õpinguid Martin Taras. M. Tarase vastuvõtmisega 1933. a. jaanuaris on seotud järgmine Konservatooriumi Seltsi juhatuse otsus: «Arvesse võttes M. Tarase, kes 30. a. vana, silmapaistvalt ilusa tämbriga häälematerjali, otsustati teda mitte vabakuulajana, nagu seda tema aastad nõuavad, vaid õpilaseks vastu võtta.»

Siin on kohane selgitada mõistet «vabakuulaja». Juba lauluklassi avamisest saadik oli lauluõpilastele kehtestatud vanusepiir. Õpilased, kes vanusepiiri olid ületanud, kuid soovisid siiski õppida, jäid vabakuulajateks, kellelt ei nõutud tingimata konservatooriumi lõpetamist. (Muide oli vabakuulamistasu kõrgem tavalisest õppemaksust.)

s, mis määras õpilase või vaba-
a osa, oli üldmuusikaliste ja kõr-
ete eksamite sooritamine. Õpi-
ks polnud teatud aja vältel soori-
ühtki eksamit peale eriala, viidi
bakuulajaks. Viimaseid oli vähe
aasjalikult lauluklassi tegevuse
statel, sest hilisemal õpilasarvu
ise perioodil polnud vabakuula-
olemasolu enam otstarbekas.
se suhtes tehtud erand näitab,
emist oli eriliselt väljapaistvate
tega lauljaga.

a. sügisel astusid konservatoo-
Dietrich (Tiit) Kuusik, Anna
Ottmar Raukas.

st oma 70. aasta juubelit, mida
ult tähistati 1935. a. jaanuaris,
A. Tamm samal kevadel oma
ogilise tegevuse konservatooriu-
väärse kunstniku, eesti esimese
istva laulja pedagoogikäe alt
läbi käia 6 lõpetajat. Seitsmes
järgmisel aastal nimeliselt
ri klassis, kuid diplomite välja-
se raamat fikseerib tema peda-
ka A. Tamme.

es konservatooriumi riigistami-
abastati kõik senised õppejõud
ates 1. augustist 1935. a.

el kuul oli lauluosakonna nimé-
40 õpilast (ilma uue vastu-
kes esitati vastuvõtmiseks
Vabariigi Tallinna Konservatoo-
õpilasteks. Uue nimega õppeasu-
alustas uut õppeaastat 55 laulu
õpilast.

sseisuliste õppejõudude kinnita-
esildisega ei nõustunud Haridus-
eerium, ilmselt lähtudes majan-
est kaalutlustest, ning määras
eisuliste õppejõududeks üksnes
ellat-Lemba ja A. Arderi, kuna
iner kinnitati tööle ülemääralise
una (viimased kuulusid iga
asta alguses uuele kinnitamisele).
a. lõppes tema neli aastat kest-
nud pedagoogitöö konservatooriumis, mille kestel ta suutis ellu saata kaks lõpetajat. Tema ülejäänud õpilased paigutati uuest õppeaastast alates teiste pedagoogide klassidesse, mõned aga, nagu M. Taras, lahkusid konservatooriumist.

1936/37. õppeaastal jäi lauluosakonnas tööle vaid kaks lauluklassi L. Hellat-Lemba ja A. Arderi juhtimisel ning õpilaste üldarv stabiliseerus 50-le, püsides sel tasemel kodanliku vabariigi lõpuni.

Erialaõppejõudude õppekoormus oli neil aastail suur, ulatudes 1937/38. õppeaastal A. Arderil 31 ja L. Hellat-Lembal 26 tunnini nädalas (iga õpilane sai nädalas kaks erialatundi à 25 minutit). Peale selle andis A. Arder veel koolimuusika eriala õpilastele lauluoskuse (hääleseade) tunde 8 tundi nädalas (à 40 minutit), seda väljaspool koormust ja tasuta. Nende õpilaste hulgast paistis silma Artur Vahter, kes 1936/37. õppeaastal õppis ka laulmist ning sooritas eksami võrdselt keskkursuse lõpetajatega.

1938/39. õppeaastal tegi lauluosakond ettepaneku võtta tööle assistent, kelle ülesandeks jääks lauluoskuse tundide andmine. Kandidaadina esitati äsja lõpueksami sooritanud Ottmar Raukas. Ettepanek kinnitati ning seega sai lauluosakond oma kasvandikest esimese õppejõu-kolleegi. Kevadsemestril suurenes O. Raukase koormus 10 tunnini nädalas eriaine assisteerimise arvel A. Arderi klassis. Noore pedagoogi töö edukusest kõneleb asjaolu, et juba 1940. a. kevadel tegi lauluosakond ettepaneku kinnitada O. Raukas lauluoskuse klassi õpetajaks.

1939. a. tähistas õppeasutus oma 20-aastast tegevust. Paljude päevakohaste ürituste hulgas tuleb ära märkida auprofessorite valimist, kus kolme väljapaistva muusikategelase seas valiti auprofessoriks endine konservatooriumi pedagoog, eesti laulukultuuri pioneer Aino Tamm.

Tallinna konservatooriumis oli õppejõudude ametinimetustena kasutusel noorem- ja vanemõpetaja ning professor. Vastavalt ametinimetusele maksti ka palka. Ametinimetuse kõrgendamise ettepaneku tegi kunstinõukogu ja selle kinnitas Konservatooriumi Seltsi juhatus. Peale konservatooriumi riigistamist pidi konservatooriumisisene otsus saama kinnituse Haridusministeeriumis.

1926/27. õppeaastal tegutsenud lauluõpetajatest olid E. Helman, G. Nazimov ja A. Tamm noorem- ja M. Lüdig-Sinkel ning N. Sternberg vanemõpetajad. 1929. a. kinnitati E. Helman ja A. Tamm vanemõpetajaiks ning N. Sternberg professoriks. 1934. a. said vanemõpetajaiks L. Hellat-Lemba ja A. Arder ning 1939. a. professoriks L. Hellat-Lemba.

Seni oleme jälginud lauluosakonna õppejõudude kaadri ja õpilaskontingendi kujunemist ja arengukäiku konservatooriumi eksisteerimise esimesel kolmandikul, järgnevalt põgus pilk sel perioodil osakonnas tehtud õppe- ja organisatsioonilisele tööle, kasutatud õppekavadele ja õppetöö korraldusele.

Nõuded, mis lauluklassi astujale esitati, olid esmalt fikseeritud 1925. a. õppekavades:

«1. Vastuvõtt Tallinna Konservatooriumi oleneb täiesti sisseastuda soovija isiku võimeist ning annetest. Suureulatuseline ettevalmistus pole nõuetav.

2. Sisseastuja määratakse eriaines sellele kursusele ning abiaineis (mõeldud muusikalisi üldaineid — M. S.) nendele kursustele, mis vastavad tema tehnilisele, teoreetilisele, üldmuusikalisele ja vaimsele arenemisele.

3. Kes vastuvõtmise eksamil osutasid rahuldavat muusikalist kuulmist, mälu ning head rütmitunnet ja seejuures osutusid küllalt andelisteks laulmiseks..., neid võib vastu võtta eriaine klassi.»

1938. a. on vastuvõtunõuded määratud järgmiselt: «hea muusikaline kuulmine, mälu ja rütmitunne, kunstlauluks vajalik häälematerjal ja selleks sobivad füüsilised omadused». Vanusemäär oli 18—26 aastat.

1925. a. kehtestati õppeaja kestuseks lauluklassis 5 aastat, mis jaotus nooremaks ja vanemaks kursuseks. Olenevalt õppetöö edukusest võidi õpilast kiiremini vanemale kursusele üle viia, samuti võis vastava ettevalmistuse korral astuda kohe vanemale kursusele. Praktikas esines juhtumeid, kus õpilaste nimekirjas oldi 10, aga ka üksainus aasta. Lõpetamiseks tuli sooritada eksamid vajalikes üldmuusikalistes ja spetsiaalkõrvalainetes ning eriala lõpueksam. Olid kehtestatud ka tingimused, milliste üldainete eksamite sooritamise korral saab lõpetaja kutsetunnistuse (lõputunnistuse) ja milliste puhul helikunstniku diplomi. Sealjuures jäid eriala lõpueksami nõuded mõlemal juhul võrdseiks.

Sellise õppetöö organiseerimise viisi põhjal võib järeldada, et põhirõhk õppetöös oli asetatud erialasele ettevalmistusele, kuna kõrvalaineile pöörati vähem tähelepanu.

Lõpetajaile korraldati märtsis või aprillis kontrolleksam, kus tuli esitada:

1. Romanss eksamikomisjoni valikul (lõpetaja esitas komisjonile läbivõetud-ettevalmistatud romansside nimekirja).

2. Aaria klassikalisest repertuaarist.

3. Aaria modernsest (uuemast) repertuaarist.

4. Mitmesugused romansid.

Soovitati Schumanni või Schuberti, Glinka või Dargomõžski ning ühe prantsuse kooli romansi esitamist.

Aprillis või mais korraldati juhatuse (direktsiooni) ning Haridusministeeriumi esindaja juuresolekul avalik lõpu-

am, mille kavas oli aaria klassikali-
t või uuemast repertuaarist ning
mesugused romansid.
Hilisemates, 1938. a. õppekavades
geldub juba selgelt õppetöö organi-
sooniline külg:
Laulu eriala õppekava jaguneb kol-
ks kursusek: eelkursus kaheaastase,
kkursus kaheaastase ja kõrgem kur-
kaheaastase kestusega. Tarbekorral
ase võimete kohaselt ja eriaine
ejõu nõusolekul võidakse kursuste
tust lühendada või vajaduse korral
nservatooriumi Valitsuse nõusolekul
pikendada.»
lid kujunenud kindlad vanusepiirid,
määrasid eelkursusele astumise
26-aastaselt, ülemineku keskkursu-
20—28- ja kõrgemale kursusele
30-aastaselt.
pselt olid reglementeeritud kohus-
kud üldained, nende õppimise jär-
d ning nõuded, mida esitati eel-
selt kesk- ja sealt kõrgemale kur-
le minekuks. Tolleaegsetel erialaa-
mi protokollidel võib sageli leida
kusi: «viia üle kesk (või kõrgemale)
usele, tingimusega sooritada» see
teine selleks vajalik üldaineeksam.
onkretiseerus ka lõputunnistuse või
omiga lõpetamiseks vajalike üld-
te sooritamise määr, mis kokkuvõt-
näitab järgmist: eel- ja keskkursusel
programm ühine, kõrgemal kursusel
des sooritasid lõputunnistusega
tajad eksami vaid ühes kindlas,
omiga lõpetajad kõigis kuues kõr-
a kursuse kavas olnud üldaines.
momendina oli diplomi saamise
ingimuseks üldhariduslik keskkooli
tamine. Lõputunnistuse saamiseks
tav üldharidus piirdus kõrgema alg-
liga. Seoses eeltooduga otsustas
nservatooriumi Valitsus oma koosole-
21. oktoobril 1937. a., et «lõputun-
usega lõpetamine ei anna kõrgemat
idust».
ende uute tingimuste rakendamise
tõttu tulid mitmed juba lõpueksami sooritanud ja lõputunnistuse saanud lauljad tagasi konservatooriumi, et õiendada vajalikud eksamid ning saada diplom. Eriala lõpueksamit sellisel juhul korrata ei tulnud.

Erialase õppetöö läbiviimiseks koostas lauluosakond eriaine õppekava, mille arutlus toimus 18. aprillil 1936. a. Selles õppekavas, mis on ära toodud konservatooriumi üldises, 1938. a. väljaantud õppekavas, on kursuste ja õppeaastate kaupa kindlaks määratud läbivõetavad tehnilised ülesanded ja õpperepertuaar. Eel- ja keskkursusel oli põhiliseks hääleseade. Rõõmustavana hakkab silma eesti rahva- ja soololaulude osatähtsus õpperepertuaaris — eelkursusel olid need peamiseks materjaliks. Keskkursusel laienes repertuaarivalik klassikalisele ja kaasaegsele vokaalloomingule, kuid ka siin ei kao kavadest eesti muusika. Õppekava eripäraks tuleb pidada vokaliiside suurt erikaalu — eriti keskkursusel. On isegi ära toodud soovitavad autorid ja nende vokaliisid, mida vastavad hääleliigid pidid kasutama. Kõrgemal kursusel oli ette nähtud hääle ja ettekande viimistlemine, lõpukava, ooperi- ja oratooriumiosade ning kontsertlaulude ettevalmistamine. Tähelepanus olid Schuberti ja Schumanni ning eesti soololaulud.

Kuigi õppekavas pole fikseeritud erialaeksami nõudeid üleminekuks kesk- ja kõrgemale kursusele, saame neid tuletada vastavate eksamite protokollidest (ajavahemikust 1936—1940). Nendest nähtub, et üleminekul keskkursusele puudusid kindlapiirilised nõuded, sest üleminekukavad olid väga erinevad, ulatudes ühest palast (aária) kuni 4 palani (2 aariat, romanss, vokaliis); keskmine kava võis olla 2—3 pala (aaria, romansid) ja vokaliis. Kava kõrgemale kursusele üleminekuks on selgepiiriline — 2 aariat, 2—3 romanssi ja 3—4 erineva tehnilise ülesandega vokaliisi.

Eelnenust võime teha kindla järelduse, et kõrgemale kursusele üleminekul peeti oluliseks kindlakskujunenud laulutehnilist baasi, et viimased õppeaastad saaks pühendada laulja interpretatsioonilise külje väljaarendamisele repertuaari läbi töötades.

Lõpueksami nõuded on õppekavas fikseeritud järgnevalt:

«1. Aaria klassikalisest repertuaarist.
2. Aaria kaasaegsest repertuaarist.
3. Schuberti või Schumanni laul.
4. Romanss kaasaegsest rahvusvahelisest repertuaarist.
5. Eesti soololaul.
6. Vastava hääleliigi lõppeksamirepertuaari täielik teadmine.»

Viimase punkti selgituseks olgu lisatud, et õppekava nägi ette igale hääleliigile kohustusliku lõpueksami repertuaari, mis sisaldas aariaid, romansse ja laule klassikalisest, kaasaegsest ja eesti heliloomingust, mida iga lõpetaja pidi valdama (repertuaari hulk eri hääleliikidel 37—53 pala). Lõpueksami kontserdikava (viis esimest punkti) koostas lõpetaja omal valikul, ülejäänud repertuaarist võis eksamikomisjon nõuda mõne (tavaliselt 3—4) pala esitamist. Nende «lisapalade» laulmisel võis eksamineeritav kasutada ka nooti.

Kohustusliku repertuaari kavast puudusid vene ja ka Lääne heliloojate (peale Schuberti ja Schumanni) lauluning romansilooming. Vene autorite loomingust olid kavasse võetud vaid nende ooperiaariad. Lõpueksami kontsertkava stiililiseks mitmekesistamiseks, laiema autorite ringi, sealhulgas vene heliloojate loomingu kasutamiseks pakkus võimalusi rubriik «romanss kaasaegsest rahvusvahelisest repertuaarist». Seepärast on ka kohustusliku repertuaari kava lõpus märge: «peale ülaltoodu on soovitav veel eesti autorite teiste soololaulude ja Liszti, Brahmsi, Griegi, Tšaikovski ja Rahmaninovi ning teiste uuemate autorite soololaulude tundmine», mis näitab, et lõpueksami kontsertkava koostamisel võis repertuaarivalikut tunduvalt avardada. Erialaõppejõud kasutasidki võimalust oma õpilaste lõpukavadesse lülitada ka vene autorite teoseid.

Edukaks õppetööks lauluklassis ei piisa ainult headest pedagoogidest ja usinatest õpilastest, vaid hädasti on vaja ka klaverisaatjaid. Kui töös lauluõpilasega alg- ehk hääleseadeperioodil klaverisaatja küsimus veel muret ei tekita, siis repertuaari läbivõtmisel ja töös selle omandamiseks on kogenud klaverisaatja osa tohutu suur.

Juba 1924. a. tõstis direktor J. Tamm üles küsimuse: «Lauluklassides eduka töö saavutamiseks on hädasti vaja klaverisaatjaid. Kuna vanema klaveriklassi õpilasi selleks sundida on võimatu . . .», tegi direktor ettepaneku — «määrata neile tasu praktikantide palga suuruses, s. o. 300 marka iga nädalatunni eest».

1928. a. määrati igale lauluõpetajale klaverisaatja-praktikant 4 tunniks nädalas. 1931/32. õppeaastast oli klaverisaatja kasutamise norm 1 tund nädalas iga 5—6 õpilase kohta. Pedagoogid, kes mängisid hästi klaverit (nagu L. Hellat-Lemba), tegid klassis ka veel klaverisaatja tööd, teised pedagoogid kasutasid saatjatena oma klassi õpilasi, kes küllaldaselt klaverimängu valdasid (E. Uuli A. Tamme ja L. Saar-Saul N. Sternbergi klassis), või tasusid ise klaverisaatjale lisatundide eest (A. Arder). Suurt abi lauluõpilastele osutasid kaasõpilased klaveriklassist E. Avesson ja O. Valdna, kes töötasid nendega vabatahtlikult, entusiastlikust huvist saatja töö ja muusika vastu. Paljudel tuli ka oma rahakotti kergendada, et klaverisaatjatele lisatundide eest tasuda.

Õpilased pöördusid mitmel korral

nservatooriumi juhtkonna poole pal-
ga suurendada klaverisaatjate töö-
ahtu lauluklassides, kuid vastus oli
ıav.

Lauluosakonna õppeprogrammi kuu-
juba konservatooriumi algaastast
ites itaalia keel. Esimeseks itaalia
ele õpetajaks oli (paralleelselt laulu-
etamisega) G. Nazimov. Peale tema
hkumist saab õpetajaks Itaalia saat-
na töötaja E. Ferraris. 1931. a. sügi-
t asub tööle õpetaja R. Bölau. Itaa-
keel kuulus keskkursuse õppeprog-
mmi ning seda õpiti kaks aastat,
amitega mõlemal aastal.

Samuti keskkursusele, kuid õppe-
huga 1 aasta, kuulus lauljate õppe-
grammis hääleelundite anatoomia,
oloogia ja tervishoid, milles tuli
ritada ka eksam. Õppejõuna töötas
H. Lender.

926/27. õppeaastast kuulus õppe-
grammi ka plastika-kehatehnika.
neseks pedagoogiks sai «Estonia»
tri ballettmeister R. Olbrei koormu-
a 4 tundi nädalas. Aine kaheaas-
ne kursus lõppes eksamiga. 1938. a.
pekava nägi ette aine läbiviimise
kkursusel kahe õppeaasta kestel
na eksamita. 1938/39. õppeaastast oli
ie õpetajaks B. Blinov.

Deklamatsiooniklass avati 1928. a.,
d püüti läbi viia Draamastuudio
ures, mis end aga ei õigustanud.
agi klass suleti. 1933/34. õppeaastast
ustati uuesti F. Moori juhtimisel.
iktsiooni ja deklamatsiooni ained võeti
bi keskkursusel kahe aasta jooksul,
ölemad lõppesid eksamiga. 1939. a.
äärati F. Moor, kes sel ajal töötas
aralleelselt ka konservatooriumi juures
vatud lavakunstikoolis, vanemõpeta-
aks.

Ooperilaulja eeldustega õpilastele
astava ettevalmistuse andmiseks
gutses ooperiklass, mis loodi 1920-
date aastate keskel. Selle juhendajaks
i suurte kogemustega ooperirepetiitor
Sergei Mamontov, kes samal ajal töötas lauljatega ka «Estonia» teatris. Lauluansambli (hiljem ooperiansambli) klass töötas 10 tundi nädalas ning tema töö hõlmas vaid ooperipartiide vokaalset omandamist ja ansamblite väljatöötust ilma lavalise tegevuseta. 1928/29. õppeaastal viidi lavaline liikumine ja lavapraktika üle Draamastuudio juurde, sealsete pedagoogide juhendada, kuid katse ei andnud soovitud tulemusi. Seepärast otsustas konservatooriumi juhatus 1929. a. ooperi- ja lavatehnika klassid likvideerida, kuna lauluõpilased pealegi ajapuudusel loengutest osa ei võtnud. Ooperiansambli klassi külastati küll samuti halvasti, kuid klass otsustati siiski säilitada, õpilasi aga kohustada tunnis käima, milleks lubati tarvitusele võtta surveabinõusid.

Uuesti otsustati ooperiklass avada 1931/32. õppeaastast ning selle juhatajaks paluti A. Arder. Kuna viimane töötas lauluklassis täie koormusega, oli tal ooperiklassi juhendamine suureks lisakoormuseks. Siiski alustas ta energiliselt Mozarti «Figaro pulma» lavaletoomist õpilasetendusena «Estonia» teatri laval. Etendus pidi lavale jõudma 1932. a. mais, valmis jõuti ainult I vaatusega.

1932. a. lahkus S. Mamontov tervislikel põhjustel ooperiansambliklassi juhendaja kohalt. 1933. a. alustas ooperiklassiga tööd P. Sepp, kuid töö ei laabunud ning konservatooriumi juhatus võttis samal aastal vastu otsuse: «... avada lavapraktika klass alles siis, kui ooperikatkendite lavastamiseks tarvidus saab olema.»

Järgmisel aastal alustas H. Kompus «Fausti» lavaleseadmist. «Estonia» teatris lavastajana töötava H. Kompuse näol leiti sobiv kandidaat püsivaks pedagoogiks ning kui ta 1934/35. õppeaastal figureeris veel tunniandjana, siis järgmisest alates kutsuti ta õppejõuks. 1937. a. sai H. Kompusest vanemõpetaja.

Õppetöö toimus 4 tundi nädalas. Kui 1935/36. õppeaastal olid plaanis üksikud pildid mitmesugustest ooperitest, siis 1940/41. õppeaasta tööplaan oli juba ühtlasem ja järjekindlam — Tšaikovski «Padaemanda» II, IV ja VI pildi ning Puccini «Tosca» II vaatuse lavaletoomine. Ooperi täieliku lavaletoomisegi veel ei jõutud.

Lauluosakonna tegevust organiseeris osakonnakogu, kuhu kuulusid kõik erialatsüklisse kuuluvate ainete õppejõud. Osakonnakogu valis osakonnajuhataja, kes kuulus ka Konservatooriumi Valitsuse koosseisu. Osakonnajuhataja valiti kolmeks aastaks. Alates 1935. a. oli sellel kohal A. Arder. Osakonnakogu esitas õppejõudude kandidaate, tegi ettepanekuid ainetundide hulga suhtes, määras ooperiklassi kuuluvad õpilased ja läbivõetava repertuaari, korraldas õpilasõhtuid, viis läbi eksamid jne. Samuti tegi osakonnakogu ettepanekuid õpilaste õppemaksust vabastamiseks ja stipendiumide määramiseks.

Õpilasõhtuid korraldati «Estonia» kontserdisaalis kord kuus. Samas saalis viidi läbi ka eelnev läbikuulamine, kus osakonnakogu valis välja parimad esinejad. Kuna võistlusmomendile lisandus ka võrdlusmoment, tõi selline üritus õpilastele nii interpretatsiooni arendamise kui esinemisjulguse kasvatamise seisukohalt palju kasu.

Erialaeksamid toimusid iga õppeaasta lõpul ning need korraldati õppejõudude klasside kaupa. Komisjoni kuulusid ja hindasid eksamit direktor, osakonnajuhataja, eriaine, ooperiklassi ning diktsiooni ja deklamatsiooni õppejõud, kusjuures pedagoog ise hindas vaid oma õpilase aastatööd.

Et õpilaste tase oli jõudnud — vähemalt üksikute tippude osas — juba rahvusvahelise tasemeni, annab tunnistust konservatooriumi õpilaste ja lõpetanute osavõtt rahvusvahelistest lauluvõistlustest Viinis ja seal saavutatud edu. Esimesena läks 1933. a. jõudu proovima Tooni Kroon ja saavutas hõbemedali. Järgmine auhinnasaaja oli Elsa Maasik, kes 1936. a. sai samadel võistlustel diplomi. 1938. a. võistlustest võtsid osa A. Pranno ja T. Kuusik. Tiit Kuusik saavutas ka suurima võidu, tulles esikohale. Viini laulukonkursi žürii tööst võttis osa meie laulupedagoog L. Hellat-Lemba.

*

1940/41. õppeaastat alustas lauluosakond juba nõukogude korra tingimusis, mis tõi kaasa põhjalikke sisulisi kui ka organisatsioonilisi muudatusi.

Vahetult enne õppeaasta algust lahkusid töölt professor L. Hellat-Lemba ja assistent O. Raukas ning uuteks õppejõududeks said Arno Niitof ja Helmi Betlem-Niglas.

A. Niitof oli alustanud lauluõpinguid Tartus ning jätkanud neid Belgias Liège'i konservatooriumis aastail 1928—1932 professor Malherbe'i klassis, mille lõpetas auhinnaga. Paralleelselt konservatooriumiga lõpetas ka Liège'i ülikooli majandusteaduskonna. Kodumaale tagasi pöördunud, alustas A. Niitof tegevust kontserdilauljana, mille kohta on säilinud arvukalt positiivseid arvustusi. Ta esines ka külalisena «Vanemuise» ja «Estonia» ooperietendustel, samuti tegutses hääleseadjana Tallinna ja Tartu Meestelaulu Seltsi juures.

Helmi Betlem-Niglas oli Tallinna konservatooriumi kasvandik, õppinud algul E. Helmani, hiljem A. Arderi klassis, mille lõpetas 1934. a. Ta oli hinnatud kontserdi- ja oratooriumilaulja.

Laulu erialale astuda soovijaid kogunes — tänu uutele alustele viidud tin-

nustele hariduse omandamiseks — akordselt palju — 91 kandidaati. ...nä vastuvõtuplaan oli vaid 4, otsus... Hariduse Rahvakomissariaat avada ...ks veel ühe lauluklassi. Ühtekokku ...ti tol aastal vastu 15 uut õpilast, ...de hulgas Viktor Gurjev, Enno Ees... ...a, Leida Anderson (Sibul), Ia Uude... ...p, Naatan Põld. Juurdeloodud laulu... ...sis hakkasid töötama kaks peda... ...gi — Tiit Kuusik ja Jenny Sii... ...i —, kumbki poole koormusega. ...uluosakonna juhatajaks kinnitas ...riduse Rahvakomissariaat A. Nii...

...nny Siimon, kes oli esialgse ette... ...nistuse saanud Narva muusikakoo... Veera Kaltševa-Nedremsky (Ned... ...skaja) juures ja võtnud eratunde ...Nazimovilt, astus 1931. a. konser... ...oriumi vanemale kursusele ning ...as 1934. a. A. Tamme klassi heli... ...tniku diplomiga. Aastail 1936— ... töötas ta «Estonias» ooperilaul... ..., hiljem esines külalissolistina. ...edagoogilist tööd alustas J. Siimon ...4. a. lauluõpetajana Kapp-Ruckte... ...eili eramuusikakoolis ning jätkas ...a eratundide andmisega Tallinnas ...Rakveres.

...iit Kuusiku lauluõpingud kulgesid ...tail 1933—1938 konservatooriumis ...Arderi klassis. Pärast Viini laulu... ...tluse võitmist laulis ta 1938/39. hoo... ...i Viini Rahvaooperis. 1940. a. sügi... ..., paralleelselt pedagoogilise tööga ...servatooriumis, algas ka T. Kuusiku ...aseni kestev viljakas teatritöö «Esto... ... ooperisolistina.

Konservatooriumi reorganiseerimine ...ukogude kõrgemate muusikaliste ...peasutuste eeskujul tõi kaasa ka ...ise õppetöö ja selle resultaatide ...ulise ümberhindamise. Selleks kor... ...dati 18. jaanuaril 1941. a. lauluosa... ...nna senise kõrgema kursuse õpilas... ...kontrollkatsed eriaines, mille järgi ...ärati õpilaste tase ja otsustati nende kuuluvus vastavalt Nõukogude Liidus kehtivale muusikalise hariduse struktuurile (konservatoorium viis kursust ja muusikakeskkool kümme klassi). Katsetel käinud 14 kõrgema kursuse õpilasest kvalifitseeriti konservatooriumi mitmesugustele kursustele (välja arvatud lõpukursus) 12 õpilast. Katsetel käisid ka mitmed keskkursuse õpilased, kellest 8 kvalifitseeriti konservatooriumi I kursusele.

Nende katsete põhjal selgus, et selle õppeaasta 60 õpilasest vastas üliõpilase tasemele 20 lauluõpilast. Kuna lõpukursusele polnud kvalifitseeritud ühtki lauluõpilast, ei andnud osakond sellel õppeaastal ka lõpetajaid.

Osakonnakogu otsusel pidid laulupedagoogid üksteise tööd kuulama-jälgima, mis viitab teatud püüdele lauluõpetamise metoodika ühtlustamiseks. Õpilasõhtuid otsustati korraldada selliselt, et iga õpilane saaks avalikult esineda üks kord semestris.

1941/42. õppeaasta algas okupatsioonitingimusis ning õppetöö alustamisega oli suuri raskusi. Tagalasse oli evakueerunud A. Arder. Koosseisude koondamise tõttu oli kustutatud õppejõudude nimekirjast A. Niitof. Alles olid jäänud ainult noored pedagoogid H. Betlem-Niglas, J. Siimon ja T. Kuusik. Seepärast asus jälle tööle L. Hellat-Lemba, põhiliselt vanemate õpilastega.

Ka õpilaspere oli kokku kuivanud, paljud senistest lauluõpilastest — T. Ers, V. Eving, V. Gurjev, R. Ivalo, E. Jaansoo, V. Vainomaa, V. Valge jt. — võitlesid Punaarmee ridades. Koos uue vastuvõtuga ulatus lauluosakonna õpilaste arv 40-ni, mis oli kõige madalam senise tegevusperioodi vältel. Iga õppejõu klassis õppis vaid 10 õpilast. Õpilaste osavõtt õppetööst oli sõjaolukorras lünklik ning paljud ei suutnud sooritada kevadisi kursuseeksameid. 10 õpilast jäi samale kursusele, 9 õpilast ei ilmunud üldse erialaeksamile.

Kahel järgneval okupatsiooniaegsel õppeaastal õppetöö lauluosakonnas küll jätkus, kuid see polnud enam ei regulaarne ega süstemaatiline.

Pärast Tallinna vabastamist 1944. a. septembris algasid kohe ettevalmistused konservatooriumi ja tema laulukateedri töö alustamiseks. Laulukateeder oli konservatooriumil kui ka muusikakoolil ühine, samad pedagoogid tööfasid nii üliõpilaste kui muusikakooli õpilastega. Seda praktikat jätkati veel kaua, isegi siis, kui muusikakool oli muutunud iseseisvaks õppeasutuseks. Õppetööd alustas pedagoogide kollektiiv — kateedrijuhataja T. Kuusik ja õppejõud A. Arder, J. Siimon, M. Päts, K. Ots, O. Raukas ja A. Olbrei. Veidi hiljem alustas tööd L. Saul. Kateeder tegi ettepaneku kutsuda õppejõududeks lavalise liikumise alal B. Blinov, diktsiooni osas T. Vettik ja ooperiklassi juhendajana E. Uuli.

Selleks, et saada ülevaadet õpilaskontingendist ja selle tasemest, korraldati endistele õpilastele eksamid võrdselt sisseastujatega. Õpilaste kvalifitseerimine kursustele oli juhuslik, sest puudusid täpsed kriteeriumid. Sisuliselt töötas laulukateeder muusikakooli tasemel olevate õpilastega, sihiga valmistada ette kaadrit konservatooriumile. Erialatundide arv kasvas 3 nädalatunnile.

Õpilaste hulgas kohtame V. Gurjevit ja G. Otsa, kes sõja ajal kuulusid Eesti Riiklikesse Kunstiansamblitesse, E. Laidret, A. Raudavat (Roolaid), L. Marki, A. Aassalu, L. Sellistemäge.

1944/45. õppeaasta kevadiste eksamite põhjal võeti konservatooriumi 9 noort lauljat, neist 5 I-le, 3 II-le ja 1 III-le kursusele.

Loodi ka vaheetapp — eelkursus, kuhu võeti vastu keskharidusega vokaalselt enamarenenud lauljaid.

1945/46. õppeaastat alustas laulukateeder 24 üliõpilasega, neist 15 eelkursusel. Muusikakooli võeti vastu 20 õpilast. Uute õppejõududena asusid tööle itaalia keele õpetaja S. Frei ning lavalise liikumise ja tantsu õppejõud H. Tohvelman, kes töötab konservatooriumis tänaseni.

Konservatooriumi üliõpilased jaotati õppejõudude A. Arderi, T. Kuusiku, J. Siimoni, M. Pätsi ja O. Raukase klassidesse, teised erialapedagoogid töötasid muusikakooli õpilastega ning andsid hääleseadetunde nii konservatooriumi kui ka muusikakooli koorijuhtimise ja muusikapedagoogika eriala õpilastele.

Sellel aastal hakati korraldama õpilaskontserte pühapäeva hommikuti õpilashommikute nime all.

1946/47. õppeaastal oli konservatooriumis vaid 12 laulu eriala üliõpilast. Eelkursus kaotati, selle funktsioon jäi muusikakoolile.

Laienes õpilaste kontserdipraktika. Kontserte korraldati konservatooriumis, raadios ja «Estonia» kontserdisaalis. Toimus ka esimene ooperiklassi õpilaste esinemine Vabariiklikus Noorte Majas, kus esitati stseen Verdi ooperi «Aida» 3. vaatusest (I. Kask — S. Lauren) ja katkend Leoncavallo ooperi «Pajatsid» 1. vaatusest (K. Tiidus — V. Gurjev — G. Ots). Arvustus märkis: «G. Ots oli oma väljendustes ilmekas ja hea järjekindlusega antud tüüp. Tema loomulikud lavalised ja muusikalised anded lubavad tal, varem «Estonia» teatris nähtud armastajate osade kõrval nauditavalt esineda ka karakterosades. V. Gurjev, kes esmakordselt oli rakendatud ooperiklassi ülesandeisse, oli üllatavalt paindlik, sisukas ja ilmekas nii laulult kui mängult ja tuli hästi toime selle raske osa kujundamisega. Temas tundub loomulikke lavalisi ja muusikalisi andeid. K. Tiidus oli vaba, ilmekas ja loomulik oma liikumises ja laulus, pakkudes ka elamuslikku mängu.»

Samal õppeaastal jõudsid lauluülipilased ka oma esimeste soolokontsertideni konservatooriumi saalis. Esinesid Ellen Laidre koos klaveri eriala õpilase Erna Saarega, veidi hiljem Ina Kask koos Vaike Vahiga.

1947. a. said dotsendiks J. Siimon ja A. Päts ning professoriks T. Kuusik, 1949. a. dotsendiks A. Arder.

1949. a. kevadel andis laulukateeder esmakordselt pikka vaheaega esimese lõpetajate. — professor T. Kuusiku klassi lõpetas H. Sarap.

1948/49. õppeaastal hakati esmakordselt läbi viima pedagoogilist praktikat. Eesmärgiks ja progressiivseks momendiks peab pidada õpilaskontsertide korraldamist üldhariduslikes koolides, mis oli tähtsalik nii muusikapropaganda kui ka kõrgete lauluhuvi äratamise seisukohalt.

1950. a. lahkus konservatooriumist prof. A. Päts. Vakantsele õppejõukohale asus A. Saul, kateedrijuhatajaks määrati A. Arder.

A. Saul oli õppinud Tallinna konservatooriumis prof. N. Sternbergi ja L. Hellat-Lemba klassis. Viimase juures lõpetas ta 1938. a. Hiljem töötas A. Saul muusikajuhina Tallinna Tööliste Teatris. Teatri juures kujunes välja suurte näitlejate laulustuudio, milles A. Saul juhendas nii hääleseadelist kui muusikalist tööd. 1944. a. alustas ta esmakordselt laulupedagoogilist tegevust vastloodud muusikakoolis, kus saavutas silmapaistvaid tulemusi. Tema õpilastest said sel aastal konservatooriumi E. Padrik ja järgneval aastal R. Maaberg ja V. Hein.

1951. a. kevadel andis laulukateeder esimese suurearvulise lauljate lennu, mis kuulusid G. Ots, V. Gurjev, E. Laidre, A. Roolaid, H. Joamets ja L. Laurer.

Aasta tõi kaasa ka suure tunnustuse — A. Arderi õpilane Aleksander Ivi saavutas esikoha ja kuldmedali Tallinni noorsoofestivali lauljate konkursil. A. Arderi aastaid kestnud tulemusrikka laulupedagoogilise töö tulemusena omistati talle professori kutse.

Järgnevad aastad tõstsid esile uusi probleeme, millest esimesena koputas uksele õppemetoodilise töö korraldus. Seni oli erialane töö laulukateedris kulgenud põhiliselt pedagoogide isiklike arusaamade ja põhimõtete järgi, mistõttu nõuded ja töömeetodid lauluklassides olid paljuski erinevad, sageli vastandlikudki. Tulemuste hindamisel puudus ühtne kriteerium, erines kasutatav terminoloogia, polnud haruldased juhud, kus hindamise aluseks said isiklike tõekspidamiste ja kasutatava meetodi kitsad raamid põhimõttel — kes teeb nagu mina, teeb hästi. Meetodite ühtlustamise vajadusele juhtis tähelepanu ka see, et mitte kõik lõpetajad ei jõudnud küllaldasele professionaalsele tasemele. Seepärast soovitas Konservatooriumi Nõukogu laulukateedril vokaalmetoodika parandamise eesmärgil pidada sidet Moskva ja Leningradi konservatooriumidega ning otsustas 1951/52. õppeaastal viia läbi lauluõpetamise metoodika ühtlustamiseks diskussiooni, kus kateedri õppejõud esineksid aruannetega oma tööst ja kasutatavast metoodikast. See otsus kohustas laulupedagooge senisest enam tutvuma erialase kirjandusega, võrdlema oma töömeetodeid nõukogude silmapaistvate laulupedagoogide töömeetoditega. Samuti tegi Nõukogu kateedrile ülesandeks anda välja teadusliku töö raames õpik «Laulja käsiraamat», mille koostamisest võtaksid osa kõik kateedri õppejõud.

Ühise vokaalmetoodilise töö kokkuseadmise juures kerkis üles palju probleeme, mida arutati nii kateedrisisestel kui ka Nõukogu koosolekutel. Põhiliselt A. Arderi pedagoogilise meetodi kui kõige tunnustatuma ümber kujunes pikaajaline (kestis kogu 1952. a.) mõttevahetus, mille käigus kateedrit kriitiseeriti teaduslik-metoodilise töö halva korralduse, metoodiliste arutluskoosolekute ja erialaõppejõudude omavaheliste kontaktide vähesuse pärast. Õli valas tule veel ajalehe «Sirp ja Vasar» juhtkiri «Muusikalise kaadri ettevalmistamisest» (5. IX 1952), kus kritiseeriti laulukateedri tööd, õppemetoodikat ning liberaalitsemist õpilaste hindamisel.

Lähenes laulupedagoogide üleliidline konverents (see pidi toimuma Moskvas 1953. a.), kus iga konservatoorium pidi esitama metoodilise ettekande. Tallinna konservatooriumi laulukateedri ettekande — «Lauluõpetamise meetodist» — koostas prof. A. Arder ning seda arutati korduvalt Konservatooriumi Nõukogus.

1952. a. lõpus tuli Tallinna konservatooriumi laulukateedri ja Tallinna Muusikakooli lauluosakonna tööga tutvuma NSVL Kunstide Valitsuse kontrollbrigaad eesotsas Gnessinite-nimelise Muusikapedagoogika Instituudi laulukateedri juhataja N. A. Verbovaga. Viimase ettekandest Konservatooriumi Nõukogu koosolekul 22. detsembril 1952 saame objektiivse ülevaate olukorrast laulukateedris: «Tallinna Riikliku Konservatooriumi lauluõpilaste koosseis pole tugev (18 õpilast hinnatud «3»). Vähe on meeshääli, mezzosopraneid ja väga vähe tenoreid. Põhjus võib olla vastuvõtu organiseerimises. Et leida kvaliteetseid hääli, tuleb tutvuda kogu vabariigi lauljatega ja neid kutsuda Konservatooriumi või Muusikakooli [...] Tööd Konservatooriumi ja Muusikakooli lauluklassides tehakse armastusega, energiliselt, kannatlikult, kuigi need pingutused on suunatud väga tagasihoidlikele materjalidele. Akadeemiline tase on kõrge, selles osas paistab eriti silma L. Sauli klass. Moskvas toimuval konverentsil esitatav A. Arderi ettekanne vajab veel lihvimist, kõik tuleb esitada teaduslikus keeles, et poleks vaja lahtišifreerimist. Samal ajal tuleb säilitada Arderi meetodi individuaalsed jooned.»

Vokalistide konverentsil, mis toimus 1954. a. Leningradis, esitas A. Arder oma ettekande ning andis oma õpilastega näidistunni.

Konverentsi raamides korraldatud kontsertidel esinesid ka tema õpilased A. Püvi ja E. Tordik. Ettekanne ja näidistund jätsid kuulajatele sügava mulje ning prof. Arder kui pedagoog sai laialt tuntuks.

1950-ndate aastate lõpul vähenes Tallinna ja Tartu muusikakoolide laulu eriala lõpetajate arv ning konservatooriumi laulukateedril tekkis raskusi vastuvõtuplaani täitmisel. Et tulevast põhikontingenti operatiivsemalt ja «oma silma all» ette valmistada, avati 1958/59. õppeaastal laulukateedri juures ettevalmistusosakond. Selle tänini tegutseva osakonna ülesandeks sai kahe aasta jooksul silmapaistvate võimetega, kuid muusikalist haridust mitteomavate keskharidusega noorte ettevalmistamine konservatooriumi põhikursusele astumiseks. Esimene vastavatud osakonnast põhikursusele astuja oli M. Voites. Ettevalmistusosakonna kaudu on konservatooriumi astunud M. Palm, E. Roose-Vanamölder, T. Bachmann, R. Gurjev, A. Laid ja T. Noor.

*

Konservatooriumisisestelt konkurssidelt arenes edasi mõte — võtta osa suurematest ja tõsisematest jõuproovidest. Esimese tuleproovi tegid I M. I. Glinka nimelisel üleliidulisel lauljate konkursil 1961. a. U. Kreen ja T. Maiste, järgmisel samasugusel konkursil 1962. a. sai H. Krumm diplomi. Seni ainsa laureaaditiitli Glinka-nim. konkurssidelt tõi 1968. a. koju A. Kaal.

1968. a. oli meie üliõpilastele edukas. Balti vabariikide ja Valgevene NSV lauljate vahelisel konkursil Tallinnas

võitis A. Kaal I ja M. Palm II koha. V. Kuslap saavutas esikoha üleliidulisel nõukogude laulude konkursil Sotšis ning sai ka heliplaadiauhinna Bulgaarias rahvusvahelisel konkursil «Kuldne Orfeus». Samal 1968. a. sai M. Palm Sofias Ülemaailmse Noorsoofestivali lauluvõistlustel kuldmedali.

*

Sellest pedagoogilisest kaadrist, kes sõjajärgsel perioodil alustas TR Konservatooriumi laulukateedri ja tema töö kujundamist, on tänaseks rivisse jäänud vähesed, kuid vanemate asemele, kes oma tegevuse lõpetasid, astusid nende õpilased — noorem põlvkond.

Käesoleval ajal töötavad laulukateedris professorid T. Kuusik ja V. Gurjev, dotsent E. Maasik, dotsendi kt. L. Issakova ja L. Saul, vanemõpetajad A. Lepa, T. Levald, U. Tauts, R. Gurjev, H. Krumm, T. Maiste, M. Palm ja A. Sildos ning ooperiklassi ja stuudio pedagoogidena dotsendi kt. T. Targama, vanemõpetajad A. Mikk ja I. Kuusk.

Avaldades siirast tänu kontsertmeistrile, kes on palju kaasa aidanud laulukateedri töö edukale arengule, nimetagem E. Avessoni, T. Alangot, F. Bernheini, T. Raidet. Viimastel aastatel on koosse rakendunud noorem generatsioon — I. Mägi, V. Pajuri, M. Laur, O. Belova, M. Heinsalu, M.-A. Aljaste, T. Jürisoo.

TRK* laulukateedri tööd on aastate jältel juhatanud A. Arder (1950—1962), T. Kuusik (1962—1968), V. Gurjev (1968—1972). 1972. a. valiti kateedrijuhatajaks dots. kt. L. Issakova, kes on sellel kohal tänaseni. Laulukateedri igapäevasel asjaajamisel ja jooksvate küsimuste lahendamisel teeb juba pikki aastaid suurt ja tänuväärset tööd kateedri laborant Aino Kalve.

* Kasutatud lühendite selgitus on antud lk. 108.

Keelpillid

Meie muusikaelu tunduv elavnemine langes XX sajandi algusele. Sel ajal loodi muusikaosakonnad «Vanemuise» ja «Estonia» juurde, pandi alus alalistele sümfooniakontsertidele ja suvemuusikale. Kui raskete aegade ja kitsaste olude tõttu sümfooniakontsertide korraldamine muutus tükati õige keeruliseks, siis püüti rohkem arendada kammermuusikat. Kuid elavnev kontserttegevus nõudis möödapääsmatult ka muusikalise hariduse küsimuse lahendamist, seda eriti teravalt pärast I maailmasõja lõppemist, mil seni edukalt funktsioneerinud tee professionaalse muusika juurde Peterburi konservatooriumi kaudu katkes kodanliku Eesti vabariigi rajamisega. Seega on üsna mõistetav, et õppimishuvilised Tallinna Kõrgema Muusikakooli avamisele 1919. a. sügisel üllatavalt elavalt reageerisid. Sisseastumiseksamid kestsid paar nädalat hommikust õhtuni. Ka viiuliklassi oli küllalt palju soovijaid, kelle taset kooli direktor M. Lüdig hindas suhteliselt kõrgeks. Tšelloklassi soovijaid oli üle kümne, kõik võeti vastu, kuigi «mõned olid päris nõrgad».

Õppejõududeks kutsuti kohalikud professionaalsed keelpillimängijad — viiuli erialal J. Paulsen, A. Papmehl, E. Bullerian, tšello erialal R. Bööcke, E. Bullerian. lahkus varsti (1920. a.), tema asemele tuli S. Lemba.

Tunnustatud autoriteediks kujunes kohe J. Paulsen. Ta oli lõpetanud Moskva konservatooriumi viiuli erialal prof. I. Hřimaly klassis ja täiendanud end hiljem Viinis dirigeerimises. 1914. a. asus ta elama Tallinna, kus tegutses nii dirigendina, solistina kui ka aktiivse kammermuusikuna. Kohe alustas ta ka tööd erapedagoogina. Paljud tema senised õpilased tulid avatavasse muusikakooli ja paistsid seal silma oma korraliku ettevalmistusega.

Pedagoogilist tööd võttis J. Paulsen väga tõsiselt. Metoodikas lähtus ta Moskva koolist, kuid teadis hästi ka seda, mida mujal tehti. Põhjalikult tunnis ta tolleaegset metoodilist kirjandust. Õpilastelt nõudis J. Paulsen teadlikku suhtumist nii muusikasse kui ka harjutamisse. Omandamaks harjutamise metoodikat, harjutati sageli klassis koos professoriga, kusjuures saavutatud edu ergutas õpilasi ka iseseisvalt oma töövõtteid täiustama. Tunnid olid väga emotsionaalsed, vajaduse korral ka väga pikad. Professori kõnekeel oli piltlik ja mõned tema tabavad väljendused elavad veel meie tänapäeva kõneprungis. Suurepärase ja mitmekülgse muusikuna mõistis J. Paulsen hästi ansamblimängu tähtsust õpilase kunstilisel kujunemisel ja õhutas igati kammermuusika harrastamist õpilaste hulgas. Kõrgel tasemel toimus ka J. Paulseni töö õpilaste sümfooniaorkestriga, mis kujunes kõigile osavõtjaile tõeliseks ansamblimängu kooliks. Kuna enamik konservatooriumi lõpetanuid siirdus tööle kutselistesse orkestritesse, siis pole raske mõista seda kasu, mida meie professionaalse muusikakultuuri arengule tõi orkestriklassi pidev ja sihikindel töö. Erialases õppetöös kasutati kunstiliselt väärtuslikku repertuaari, mille hulgas ei puudunud kaasaegsete välisautorite ja eesti heliloojate viiulipalad.

J. Paulsen töötas pidevalt suure koormusega. Peale konservatooriumi klassi oli tal alati arvukalt eraõpilasi. Tema silmapaistvateks kasvandikeks on V. Alumäe, H. Aumere, Z. Aumere, H. Laan, E. Liivak, R. Matsov, R. Milli, E. Priit, E. Turgan, J. Sagal.

Vähem on püsivaid jälgi meie muusikaellu jätnud Alfred Papmehli tegevus, kes ise osava mängijana üsna regulaarselt esines nii soolokontsertidega kui sümfooniakontsertidel solistina. Õppetöös ta kooliliste küsimustega peaaegu ei tegelnud, samuti ei süvenenud tehnilistesse probleemidesse. Võeti läbi palju repertuaari, kusjuures professor mängis tundides sageli ette. Ka A. Papmehl töötas suure koormusega. Tema õpilastest kujunesid silmapaistvateks viiuldajateks A. Jakobi, E. Laansoo, R. Palm.

Kolmas viiuliõppejõud, Sofia Lemba oli lõpetanud Peterburi konservatooriumi prof. J. Nalbandjani klassis. Tallinnasse tuli ta 1920. a. koos oma abikaasa professor A. Lembaga. Siinsest kontserdielust ta eriti aktiivselt osa ei võtnud, mängis vaid mõningatel kammermuusikakontsertidel. Metoodikas lähtus S. Lemba Peterburi koolist. Ta tunnid olid elavad ja suutsid äratada õpilastes huvi muusika vastu. Sealjuures nõudis ta küllalt järjekindlalt intonatsiooni täpsust ja head tooni. Tema enese mäng avaldas õpilastele muljet oma hea kõlaga ja mõjus muusikaliselt ergutavalt, ehkki ta tunnis mängis ette võrdlemisi harva. Ka S. Lembal oli palju õpilasi, nende hulgas H. Laan, V. Saul, H. Schütz. Kuna ta aga varsti (1926. a.) Eestist lahkus, jäi tema pedagoogiline töö küllaltki lühiajaliseks ja tema klassis jõudis lõpetada ainult H. Schütz.

Tšelloõppejõud Raimond Bööcke lõpetas Peterburi konservatooriumi prof. A. Veržbilovitši klassis. Pärast konservatooriumi lõpetamist oli ta Peterburi õukonnaorkestri solistiks. Asunud Tallinnasse, lülitus R. Bööcke aktiivselt kohalikku muusikaellu. Oma ilusa tooni ja küllalt tugeva tehnikaga kujunes ta hinnatud tšellistiks, kes esines nii sooloõhtutega kui ka solistina sümfooniakontsertidel. Erilise agarusega harrastas R. Bööcke kammermuusikat, mängides paljudes kvartettides ja triodes.

Tallinna konservatooriumis juhendas R. Bööcke eriala- ja kammeransambliklassi. Erialapedagoogina ei olnud ta eriti kursis metoodikaküsimustega, kuid ägeva muusikuna oskas hästi välja võtada teoste muusikalist külge. Väga tähtsa oli tegevus R. Bööcke ansambliklassis, kus paljud õpilased töötasid publisti üle nõutavate normide. Tema kõrgemaks õpilastest mainigem A. Karjust.

Kuna valdav osa õppejõududest oli haridus saanud Peterburi ja Moskva konservatooriumis, siis kasutati nende õppeasutuste kogemusi nii õppetöö korraldamisel kui õppeplaanide ja programmide koostamisel. Kuid samal ajal püüti kursis olla ka Lääne-Euroopa muusikaeluga. Pärast mõningaid ülemineku vorme fikseeriti keelpillide erialal kümneaastane õppeaeg, mis jagunes alg-, kesk- ja kõrgemaks kursuseks. Igal kevadel toimusid eksamid. Eksamite korraldamisel lähtuti õppejõu klassi kui üksusest. Õppejõud viis määratud päeval eksamile kõik oma õpilased, sõltumata kursusest. Esialgu ei olnud õppeaeg piiratud ega eksamite sooritamise järjekord rangelt reglementeeritud.

Üsna korrapäraselt toimusid õpilaskontserdid. Juba esimesel aastal korraldati mitu õpilasõhtut «Estonias». Õpilased võimaldasid avalikkusel tutvuda oma tööga ja anda sellele hinnangu. 1920-ndate aastate lõpul ulatus õpilaskontsertide arv 10 avaliku kontserdini aastas. Huvi nende kontsertide vastu oli suur, sissepääs esialgu vabatahtliku maksu eest. Kontserdikavade sisustamisel mängis suurt osa õpilaste sümfooniaorkester, kes esines nii sümfooniliste teostega kui saatis kaasõpilasi-soliste. Esineti ka koos konservatooriumi kooriga.

Et saada ettekujutust eesti viiulimängu tolleaegsest tasemest, peaks seda millegagi võrdlema. 1930-ndatel aastatel võimegi leida võimalusi selliseks võrdlemiseks. Nimelt võtsid eesti noored viiuldajad J. Paulseni klassist osa mõningatest rahvusvahelistest konkurssidest, milliseid tol ajal toimus vähem kui praegu. 1932. a. esines Viinis H. Aumere, 1935. a. Varssavis H. Aumere ja V. Õunapuu ja 1936. a. Brüsselis H. Aumere, V. Õunapuu, V. Alumäe, Z. Aumere ja E. Liivak. Võrdlus näitas, et kooliliselt, tehniliselt ja väljaõppelt olid meie viiuldajad tasemel. Suuremat edu saavutamast takistas üksnes nende liialt korrektsust silmas pidav, akadeemilisusse kalduv ettekandestiil.

Teiseks võrdlemisvõimaluseks, ehkki kaudseks, olid meie keelpillimängijate stipendiaatide õpingud muusikatsentrumeis. Nii viibisid 1930-ndatel aastatel Pariisis viiuldajad H. Schütz, E. Turgan, V. Õunapuu, tšellist A. Karjus; Londonis viiuldajad H. Aumere, V. Alumäe ja Budapestis E. Poolakene, H. Laan, N. Kuut ning tšellist T. Kuusna. Juhendavate professorite hinnang oli üldiselt positiivne, tükati isegi väga kiitev nagu M. Marechali iseloomustus A. Karjusele, samuti C. Fleschi hinnang prof. J. Paulseni kohta, kelle tööd ta H. Aumere ja V. Alumäe mängu põhjal pidas koolilisest küljest eeskujulikuks.

Kuid kõige otsesemalt peegeldusid konservatooriumi saavutused konkreetses muusikaelus. Kui juba «Estonia» orkestris oli Tallinna konservatooriumis õppinuil küllalt oluline osa, siis Ringhäälingu sümfooniaorkester koosnes peale väheste erandite tervenisti konservatooriumi kasvandikest. Kollektiivide tase oli selline, et 1940. a., nõukogude võimu taaskehtestamisel peeti reaalseks hakata ette valmistama eesti kunsti dekaadi Moskvas.

Konservatooriumis eneses toimus 1930-ndate aastate jooksul pedagoogide põlvkonna vahetus. 1935. a. kutsuti õppejõududeks A. Karjus ja H. Laan, 1939. a. V. Alumäe, lahkusid R. Bööcke (1935), J. Paulsen (1939) ja A. Papmehl (1940).

Nõukogude võimu taaskehtestamine kajastus ka konservatooriumi elus. Õppetöö reorganiseeriti. Seoses sellega kasvas pedagoogilise kaadri vajadus. Keelpillide erialal kutsuti tööle H. Aumere, R. Palm, E. Poolakene ja A. Värik. Taastusid sidemed Leningradi ja Moskva konservatooriumiga. Tallinna külastas Leningradi konservatooriumi professor J. Eidlin, kes kuulas kevadisi ülemineku eksameid ja esines metoodikaalaste ettekannetega. Siit alanud viljakas kontakt kestis pikki aastaid ja katkes alles prof. Eidlini surmaga.

Üleminekueksamid jäidki esimese nõukogude aasta viimasteks sündmusteks konservatooriumis. Juba eksamite ajal algas sõda.

Okupatsiooniaastail töötati rasketes tingimustes, õppeaastad olid lühikesed. Lõplikult katkes õppetöö 1944. a. märtsis.

Pärast Tallinna vabastamist 1944. a. septembris saabusid tagasi sõjapäevil Riiklikesse Kunstiansamblitesse kuuluvad konservatooriumi õppejõud. Konservatooriumi direktoriks määrati Vladimir Alumäe. Hakati välja kujundama õppeasutuse struktuuri Nõukogude Liidu muusikaõppeasutuste eeskujul. Keelpillide erialal püüti tõmmata pedagoogilisele tööle kõiki, kes õppejõududena arvesse tulid. Kujunes üsna arvukas õpetajaskond: V. Alumäe, E. Turgan, H. Laan, R. Palm, A. Karjus, E. Poolakene, V. Saul, A. Saat, A. Värik. Oige pea siirdus E. Poolakene Kunstide Valitsuse palvel Tartusse, tugevdamaks sealse muusikakooli pedagoogilist kaadrit. Katkes ka E. Turgani tegevus Tallinnas. Konservatooriumi astmesse jäid viiuli erialal tööle V. Alumäe ja H. Laan ning tšello erialal A. Karjus. 1945. a. antakse V. Alumäele professori ja 1947. a. A. Karjusele ning H. Laanele dotsendi teaduslik nimetus.

Enesetäiendamise vajadust mõistes pandi kateedris kohe alus eriala teooria ja metoodika seminarile, kus järkjärgult töötati kriitiliselt läbi klassikalise metoodika põhiprobleemid ja püüti end kurssi viia Nõukogude Liidus ilmunud metoodilise kirjandusega. Esmakordselt konservatooriumi ajaloos hakati üliõpilastele lugema eriala metoodika ja keelpillimängu ajaloo kursusi. Mõlema kursuse läbiviimise võttis enda peale prof. V. Alumäe, kes samaaegselt asus end täiendama Leningradi konservatooriumi juures vastava ala spetsialisti prof. L. Raabeni juhendamisel.

Esimestel sõjajärgsetel aastatel võtsid õppejõud aktiivselt osa ka kontserdielust. Esineti solistidena sümfooniakontsertidel, soolokavadega ja sonaatide õhtutega. Konservatooriumi kvartett kujunes meie vabariigi keskseks kammeransambliks. Algsel kujul tegutses ta koosseisus E. Turgan, V. Alumäe, H. Laan ja A. Karjus, kuid seoses E. Turgani lahkumisega kujunes välja lõplik koosseis: V. Alumäe, A. Värik, H. Laan ja A. Karjus. Neil sõjajärgsetel aastatel toetus konservatooriumi kvartetile kogu vabariigi kammermuusikaelu. Lühikese aja jooksul kanti ette palju Lääne ja vene klassikalist muusikat ja propageeriti aktiivselt nõukogude autoreid. Näiteks kanti ette Sostakovitši kvartett nr. 1 ja klaverikvintett, Glieri kvartett, Šebalini kvartett jpm. Eesti autoreilt toodi esiettekandele Elleri kvartett nr. 3. Viimast mängiti ka teistes NSV Liidu linnades (muu hulgas Moskvas) ja lindistati Üleliidulisele Raadiole.

Sõjajärgsetel aastatel pandi alus ka konservatooriumi keelpillide kollektsioonile. Tänu rektoraadi aktiivsusele lähetati korduvalt Leningradi H. Laan

ja A. Karjus, kes leidsid ja ostsid esialgsete vajaduste rahuldamiseks korralikke viiuleid ja tšellosid. Huvitavamad pillid sellest perioodist on oletatavad Gaspar de Salo ja Lorenzo Guadagnini. Kogu täiendamine on jätkunud pidevalt. Viimane hinnalisem pill, oletatav Joseph Guarneri, osteti 1968. a. Oste on tehtud ka Tallinnas toimunud näitustelt. Praegu on kollektsioonis 85 pilli, neist 40 viiulit, 17 altviiulit, 20 tšellot ja 8 kontrabassi.

Samal ajal rajati konservatooriumi juurde ka pilliremondi töökoda August Kristali endise pillitöökoja baasil. Mõnda aega asusidki töökoja ruumid Sakala tänavas Kristali majas. Hiljem läksid need konservatooriumi hoonesse Kuivorovi pst. 3 ja sealt juba praegusesse asukohta Kivimäel. Meistritest on töökojas pidevalt töötanud Elmar Lõun, mõnda aega Feliks Villak ja praegu Eugen Meri. Tänu meistrite asjatundlikule tööle on suudetud korras hoida nii konservatooriumi instrumendid kui ka õppejõudude ja üliõpilaste isiklikud pillid.

Kuid probleemiks keelpillide erialal kujunes hoopis õppijate vähesus ja seda lisna pikaks ajaks. Lähtemomendil, 1944/45. õppeaastal oli keelpillide erialal üliõpilasi 7, neist 2 eelkursusel. Õppijate vähesuse all kannatasid ka konservatooriumile eelnevad lülid. Lastemuusikakoole oli vabariigis sel perioodil veel vähe, nende pedagoogiline kaader küllaltki juhuslik. Mõistes, et probleemi juured peituvad algõpetuses, alustas konservatoorium mõningaid aktsioone. Toimusid seminarid lastemuusikakoolide õpetajatele, konservatooriumi õppejõud sõitsid kohtadele spetsiaalselt konsultatsioonideks, sageli ühendati kontsertesinemisi lastemuusikakoolide külastamisega. Kuid kõik need ettevõtmised ei toonud otsustavat pööret. Kujunesid küll tugevamad viiuliklassid, mida juhtisid Tallinnas Marta Toona, Arved Jakobi, Viljandis Augustin Pung, Rakveres Jaan Pakk. Kuid õppimine üheaegselt kahes koolis (muusika ja üldharidus) tõi õpilastele kaasa suure koormuse. Algetapis kaotati aega ja huvi, väljalangevus kujunes küllalt suureks ja lõpetajate arv õppijate arvuga võrreldes väikeseks.

Kõige peale vaatamata saavutati 1960-ndate aastate alguses teatud stabiilsus. Tugevamad lastemuusikakoolid andsid korralikke lõpetajaid. Tallinna Muusikakool andis mõned tugevad lennud (mõned lõpetanud suunati Leningradi ja Moskva konservatooriumisse). Paremad konservatooriumi keelpillide eriala lõpetajad õigustasid end nii orkestris, pedagoogilisel tööl kui ka kontserdielus.

Kuid sellest kõigest ei piisanud. Orkestrandid vananesid, paljudes lastemuusikakoolides polnud õppejõude, mistõttu ei saadud avada viiuliklassi. Olukorra leevendamiseks asusid paljud üliõpilased tööle juba õpingute ajal, mis loomulikult ei mõjunud soodsalt nende võimete väljaarendamisele. Võrdlused vennasvabariikidega näitasid meie süvenevat mahajäämust. Ajakirjanduse veergudele küsimus tol perioodil ei tõusnud, kuid seda kirglikumalt arutati asja spetsialistide ringkonnas. Järjest tungivamaks muutus vajadus konservatooriumi juures asuva erimuusikakeskkooli järele, mis arukal kasutamisel ainsana võinuks aidata süvenevast kriisist väljuda. 1961. a., seega 15 aastat hiljem kui meie naabritel lätlastel ja leedulastel, rajati lõpuks ka Tallinnas muusikakeskkool. Kool alustas tööd I ja VIII klassist. Keelpillide erialal koondati VIII klassi kolme aastakäigu õpilased (s. o. 7., 8. ja 9. aastat õppijad). Sellega tekkis küllalt arvukas ja võimekas grupp, kes võis kujundada uue kooli jaoks vajaliku meelsuse. Uue kooli esimesed avalikud kontserdid, kus esines kammerorkester ja paljud keelpillisolistid, tõstsid õppeasutuse autoriteeti. Kuid uue kooli rajamine häiris põhjalikult Tallinna Muusikakooli elu. Tugevam osa kontingendist astus muusikakeskkooli. Samal ajal polnud keskkool kui süsteem veel välja kujunenud ja pärast esimest tugevat lendu tulid nõrgemad aastad.

Siiski kasvas üliõpilaste arv tasapisi ja 1961. a. kutsuti konservatooriumi tööle senised Tallinna Muusikakooli viiuliõpetajad H. Aasa ja E. Lippus. Avanes võimalus panna tööle orkestriklass, tegutsesid keelpillikvartetid. Plaanipäraselt valmistati ette uut kaadsit konservatooriumi jaoks. Selleks suunati tugevamad lõpetajad edasi õppima Moskva konservatooriumi aspirantuuri 1963. a. Ivo Juul (tšello), 1965. a. Mare Teearu (viiul), 1967. a. Toomas Velmet (tšello), 1969. a. Hillar Taamal, 1970. a. Tiiu Heinsalu ja Tõnu Reimann, 1976. a. Mirjam Kerem, 1977. a. Urmas Vulp (kõik viiuldajad). Leningradi konservatooriumi aspirantuuri astus 1972. a. kontrabassimängija Kaupo Olt.

Sihikindlalt toimus ka kateedri teaduslik töö, mille põhiliseks kandjaks on olnud prof. V. Alumäe. Oma tööga püüdis V. Alumäe anda vastuse neile probleemidele, mida viiulimängu teooria ja pedagoogika ette püstitas kaasaeg. 1965. a. teaduslikul sessioonil esines ta ettekandega «Positsioonimõiste käsitlusest viiulipedagoogikas». Sama probleemi käsitles ka artikkel «Ka viiulipedagoogika vajab värskendamist» (ajakirjas «Kultuur ja Elu» 1966, nr. 1). Iseseisva raamatuna ilmus 1966. a. «Interpretatsioonist». Samal ajal tegi V. Alumäe kateedris ettekande õppeprotsessi neuropsühholoogilisest mehhanismidest. Selle temaatika juurde jäi V. Alumäe mitmeks aastaks, kuni 1974. a. sügisel neli päeva kestnud viiuliõpetajate seminaril esitas oma kontseptsiooni tervikuna. 1975. a. ilmus selle üks osa «Struktuurne ja kujundiline mõtlemine» rotaprindiväljaandena. Väljaanne äratas tähelepanu ka väljaspool vabariiki ja ajalehe «Sirp ja Vasar» veergudel ilmus prof. L. Raabeni ülimalt positiivne retsensioon. Tänaseks on töö tervikuna kirjastusele üle antud kui raamatu «Mõtteid viiulimängu teooriast ja pedagoogikast» käsikiri. Tõhusaks panuseks pedagoogiliste kogemuste jagamisel on H. Laane rotaprindiväljaanded «Kommentaarid Rode kapriisidele» ja «Töö heliredelitega».

Kateedri õppejõudude eestvõttel algasid 1962. a. Kadrioru lossis kvartetikontsertide sarjad, mis, tänu õnnestunult valitud kohale, äratasid elavat huvi. Kvartett esines koosseisus E. Lippus, H. Aasa, H. Laan, T. Tummeleht. Kvartetikontserdid kestsid 6 hooaega, kusjuures hooaja jooksul anti 6 kontserti. Viimastel aastatel asendasid H. Aasat ja H. Laant M. Kärmas ja P. Purga. Klassikaliste kvartettide kõrval oli kontsertide kavades palju kaasaegset muusikat (Bartók, Britten, Barber), nõukogude muusikat (Šostakovitš) ja eesti muusikat, millest paljud teosed tulid esiettekandele (Mägi, Rääts, Arro, Rosenvald). Regulaarse kvartetitöö lõppedes kujundati kontserdisari laiaprofiililiseks kammerkontsertide sarjaks, millisena kestab tänaseni.

Ehkki töötati pidevalt alakoormusega, oli konservatooriumi lõpetanuid siiski kogunenud sel määral, et 1969. a. oli võimalik korraldada I vabariiklik keelpillimängijate konkurss, esialgu viiuli ja tšello erialal. Kuna vanusepiiri polnud kehtestatud, võisid osa võtta kõik soovijad. Nii oli vanim osavõtja sündinud 1919. a. ja noorim 1947. a. Registreerus 17 viiuldajat (esines 13) ja 7 tšellisti (esines 6). Viiuldajatest võitis äsja Moskva aspirantuuri lõpetanud J. Gerretz, teiseks jäi TRK IV kursuse

üliõpilane T. Heinsalu ja kolmandaks V kursuse üliõpilane H. Taamal. Tšellistidest sai esikoha I. Juul, kes pärast TRK lõpetamist 1963. a. oli end täiendanud Moskva konservatooriumi aspirantuuris, ja teise koha T. Velmet, kes oli konkursi ajal Moskva konservatooriumi aspirant.

Konkursi käigus ilmnes palju rõõmustavat, andekat ja huvipakkuvat, kuid oli puudujääke, mida märkasid nii spetsialistid kui ka avalikkus (intonatsiooniline ebatäpsus, tagasihoidlik tehniline tase, ettekandelise idee puudumine jne.).

Tunduvalt eredam oli II konkurss 1975. a., mis toimus juba kõikidel erialadel peale harfi. Kehtestatud vanusepiir oli seekord 35 aastat, kuid osavõtjate arvust valdav enamus olid noored. Viiuldajaid oli registreeritud 18, altiste ja tšelliste 8 ja kontrabassimängijaid 3, kes kõik esinesid. Viiuldajatel jäi esikoht välja andmata, teist kohta jagasid Moskva konservatooriumi V kursuse üliõpilane M. Tampere ja TRK III kursuse üliõpilane U. Vulp, kolmandat kohta TRK 1967. a. lõpetanud M. Kärmas ja TMKK X klassi õpilane U. Kaadu. Tšellistidest sai esikoha Moskva konservatooriumi 1973. a. lõpetanud P. Paemurru, teise TMKK X klassi õpilane T. Järvi ja kolmanda TRK 1974. a. lõpetanud A. Kaasik. Aldi erialal esikohta ei antud, teise koha sai TRK II kursuse üliõpilane A. Järvi. Kontrabassi erialal sai esikoha 1973. a. lõpetanud Instituudi aspirantuuri lõpetanud A. Suss ja teise TRK III kursuse üliõpilane A. Jõgi.

Nii spetsialistid kui avalikkus märkisid mängutaseme järsku tõusu ja konkursi üldist õnnestumist.

Mängutaseme tõus hakkas tasapisi ilmnema ka meie juhtivate orkestrite puhul. Mõneski arvustuses tõstetakse eile nimelt keelpillirühma head taset. Aastate jooksul on vahetunud peaaegu kogu keelpillide koosseis, koosneda nüüd peamiselt noortest. Kontsertmeistriks ENSV Riiklikus Sümfooniaorkestris on TRK 1967. aastal lõpetanud Mati Kärmas, RAT «Estonia» orkestris aga TRK 1972. aastal lõpetanud Mati Uffert. Mõlema orkestri juures tegutsevad keelpillikvartetid ja kammerorkester.

Võime väita, et paljude inimeste visa ja sihikindla töö tulemusena on keelpillide eriala vabanemas oma kauaaegsest probleemist — õppijate vähesusest. Viimastel aastatel on üliõpilaste arv otsustavalt kasvanud. Nii oli keelpilliüliõpilasi:

1968/69 — 27
1973/74 — 32
1978/79 — 56

Võrdluseks olgu toodud 1935. aasta, mil Tallinna Konservatooriumi alg-, kesk- ja kõrgemal kursusel kokku õppis 59 keelpillimängijat. Konservatooriumi praeguse sümfooniaorkestri keelpillirühm on suurim kogu kooli ajaloo jooksul.

Otsustava kasvu tagajaks on konservatooriumi juures asuv Tallinna Muusikakeskkool, kus alates 1976. a. lõpetavad paralleelklassid, mis kindlustab arvuliselt konservatooriumi vastuvõtu. Keskkoolis on kujunenud välja võimekas õpetajate kaader (L. Leichter, I. Tivik, H. Rikandi, A. Riikjärv, T. Heinsalu-Peäske jt.).

Üliõpilaste arvu kasv on toonud kaasa ka õppejõudude arvu kasvu ja kateedri tunduva noorenemise. Kateedri kümnest õppejõust kuulub seitse nooremasse generatsiooni ja on läbinud aspirantuuri Moskva konservatooriumis. 1966. a. tuli konservatooriumisse tööle I. Juul, 1967. a. M. Teearu, 1973. a. J. Gerretz, 1975. a. H. Taamal, 1976. a. T. Reimann, 1977. a. M. Tampere ja P. Paemurru.

Ilmselt stabiliseerub üliõpilaste arv keelpillide erialal mõneks ajaks ja tähelepanu koondub ettevalmistuse kvaliteedile. Kateeder teab, et alus edukaks tööks pannakse õppimise algetapil, ja pöörab seepärast erilist tähelepanu konservatooriumile eelnevaile lülidele.

Juba konservatooriumi rajamisel sai töö keelpillide erialal hoo sisse tänu kvalifitseeritud õppejõududele, kes, õpinud ise Moskva ja Peterburi konservatooriumis, tõid kaasa nende õppeasutuste eesrindlikud kogemused. Ka edaspidi püüame pedagoogilisele tööle tõmmata võimekaid noori, kellele selleks anname ettevalmistuse Moskva ja Leningradi konservatooriumi aspirantuuris. Milliseks kujunevad tulemused, see sõltub pedagoogilises töös paljuski subjektiivsetest teguritest, kuid vahendid ja võimalused edukaks tööks on olemas.

Klaver

Klaverimänguga tegeldi Tallinna baltisaksa seltskonnas õige elavalt juba möödunud sajandil. XX sajandi esimestel aastakümnetel tegutses siin eramuusikakool A. Segali juhtimisel, mille õpilaste seas oli ka eestlasi. Siiski tähendas Tallinna Kõrgema Muusikakooli asutamine 1919. aastal põhimõtteliselt uut etappi eesti klaverimängu arengus. Uus kool seadis endale algusest peale kõrgemad eesmärgid kui üksnes klaverimängu õpetamise jõukama rahva lastele: ta pidi saama meie rahvusliku muusikakultuuri keskuseks, sealhulgas ka eesti pianistide — interpreetide ja pedagoogide taimelavaks. Seda ülesannet on konservatooriumi klaveriosakond — tänapäeval klaverikateeder — püüdnud jõudu mööda täita tänaseni. Konservatooriumi töö tase ja metoodilised suunad on möödunud kuue aastakümne jooksul suuresti määranud klaverimängu ja klaveriõpetuse ilmet meie vabariigis.

Ajaloolises tagasivaates konservatooriumi klaverikateedri tegevusele võime käidud tee jagada kahte suurde perioodi, mis erinevad nii õppeasutuse struktuuri, töötingimuste kui ka kateedris domineerivate kunstiliste ja pedagoogiliste tõekspidamiste poolest: kodanliku Eesti vabariigi periood kuni 1940. aastani ja nõukogude periood 1940. aastast tänaseni.

Kodanliku perioodi konservatoorium hõlmas kõik vanuseastmed algõpetusest diplomeeritud helikunstnikuks saamiseni. Õppeaeg jagunes klaveriosakonnas nooremaks ja vanemaks, hiljem alg-, kesk- ja kõrgemaks kursuseks, kestes kokku 9—10 aastat. Päris algõpetusega tegeldi praktiliselt siiski vähe, sest ena-

mik konservatooriumiastujaist olid juba saanud ettevalmistuse eraõpetajate juures. Kõrgemale kursusele üleminekul tuli sooritada nn. tehniline eksam, mis pidi näitama, et õpilane on omandanud põhilised oskused klaverimängus. Eksaminõuded olid: 1) heliredelid ja arpedžod kõigis praegugi mängitavates variantides; 2) oktaavietüüd (näit. Berens — op. 66, etüüd C-duur või D-duur, Clementi etüüd F-duur kogust «Gradus ad Parnassum», Kullaki etüüd op. 48, 2. vihik); 3) trillerietüüd (näit. Crameri etüüd H-duur, Czerny etüüd op. 48 As-duur, Döringi etüüdid op. 24, 3. vihik); 4) polüfooniline pala (Bachi 3-häälne inventsioon või fuuga); 5) kontsertetüüd (Mendelssohni etüüd op. 104 nr. 2, F-duur, Scarlatti sonaat D-duur, Kalkbrenneri Tokaata a-moll); 6) pala klassikalisest või kaasaegsest repertuaarist.

Nagu nähtub eeltoodud nõuetest, oliks tänapäeval üleminekueksami kõrgemale kursusele asetada kuskile muusikakeskkooli 9. ja 10. klassi või muusikakooli II ja III kursuse vahele.

Konservatooriumi lõpetamisel tuli esitada ulatuslik 9-st numbrist koosnev kava, mis annaks ammendava läbilõike klaverirepertuaarist (esindatud pidid olema Bach, Beethoven, Mozart või Haydn, Schumann, Chopin, Liszt, mõni kaasaegne autor, hiljem ka eesti autor). Peale selle pidid olema õiendatud eksamid kõigis kõrvalainetes.

Vaadeldes õppetöö korraldust erialas, tuleks kõigepealt märkida, et iga õpilane sai nädalas ainult ühe täistunni, mis tavaliselt jaotati kaheks 25-minutiliseks tunniks. Sellest tingituna oli igal õppejõul meie mõistete järgi tohutu hulk õpilasi. Normaalseks koormuseks loeti 22—24 nädalatundi, kuid vahel ulatus see isegi 28—29 tunni, s. t. õpilaseni (nende hulgas oli sageli paarsõlm õpilast, keda õppejõud õpetas tasuta). Niisuguse õpilaste hulga juures ei olnud muidugi võimalik kõigiga väga põhjalikult töötada. Peamine töö tuli igaühel teha kodus iseseisvalt. Tunnis jõudis õpilane ainult tehtu ette mängida ja hädavajalikke juhatusi saada. Õpilaste mälestustest selgub siiski, et võimekamatele õpilastele pühendasid pedagoogid sageli aega rohkem, kui oli ette nähtud. Reegliks see aga ei saanud kujuneda, eriti veel kui arvestada asjaolu, et peaaegu kõigil konservatooriumi õppejõududel oli peale konservatooriumi koormuse terve hulk eraõpilasi. Töötingimused määrasid ka üldise nõudlikkuse tasapinna. Paljudest vestlustest vanema põlve muusikutega koorub välja üsna üksmeelne arvamus, et tolleaegses konservatooriumis asetati pearõhk õpitavate teoste hulgale. Andekamate õpilastega töötati sageli lühikese ajavahemiku jooksul läbi terve tsükkel ühe helilooja teoseid. Näiteks A. Lemba õpilane Aino Kõrb esitas õpilasõhtutel 1927/28. ja 1928/29. õppeaastail Liszti teostest «Veneetsia ja Napoli», poloneesi nr. 2, «Virvatuled», «Hispaania rapsoodia», sonaat-fantaasia «Pärast Dante lugemist» ja sonaadi h-moll. Peale selle esines ta veel mitme teiste autorite teostega. Niisugune ühe helilooja teostega laiahaardelise tutvumise meetod (sama räägib, muide, ka T. Koha oma õpingute kohta) võimaldas sügavamini mõista autori stiili, tema mõtte- ja tundelaadi, klaverifaktuuri ja -tehnika iseärasusi. Ka lõpueksamil nõutud teoste hulk viitab sellele, et läbivõetava repertuaari hulka peeti väga oluliseks. Seevastu teostuslikele detailidele, pianistlikule viimistlusele pöörati vähem tähelepanu kui tänapäeval ja nõudlikkuse nivoo oli selles osas märksa madalam.

Õpilaste ansamblistivõimete väljaarendamise eest hoolitseti kammeransambli tundides ja 1938. a. asutatud saateklassis. Kuna konservatooriumis peaaegu puudusid võimalused palgaliste kontsertmeistrite kasutamiseks ja seda tööd tegid vanemad klaveriõpilased, said eriti andekamad neist hea ettevalmistuse tulevaseks praktiliseks tööks kontsertmeistritena. Näiteks meie tunnustatud kontsertmeistrid, ENSV teenelised kunstnikud T. Koha ja E. Avesson olid juba konservatooriumipõlves tõstetud saatjad. Viimasest sai ka saateklassi esimene ja kauaaegne õppejõud. Õpilaste koosmusitseerimine andis tõuke laialdasele kammermuusikaharrastusele. Mängiti omavahelistel kokkutulekutel üliõpilasseltsides, õpilasõhtutel, pärast konservatooriumi lõpetamist kammermuusikaõhtutel. Konservatooriumi õpilasõhtud, eriti lõpetajate kontsertid, kus esitati klaverikontserte, olid Tallinna muusikaelus oodatud ja elavalt külastatavad sündmused.

Halvem oli lugu õpilaste pedagoogilise ettevalmistusega. Metoodika ja pedagoogiline praktika puudusid õppekavades täiesti, kuigi enamik lõpetajaist hakkas töötama õpetajatena. Vähene tähelepanu pedagoogilisele ettevalmistusele oli tingitud sellest, et tolleaegne konservatoorium ei olnud mõeldud niivõrd elukutseliste muusikute ettevalmistamiseks kui üldse muusikalise hariduse andmiseks. Pealegi oli ka paljude õppejõudude huvi klaveriõpetuse metoodika vastu vähene. Levinud oli arvamus, et klaverimängu õpetamiseks piisab sellest, kui ise mängida oskad. Domineeris nn. intuitiivne meetod. Iga õppejõud andis edasi oma kogemusi ja muusikatunnetust, ilma põhjalikumate üldistuste ja süstematiseerimisteta. Kahtlemata avaldusid niisuguse õppemeetodi puudujäägid mitte niivõrd kõige andekamate kui just keskpäraste õpilaste juures, kes oma hilisemas pedagoogilises töös tundsid puudust teadlikest lähtealustest nii pianistika kui ka muusikaliste probleemide lahendamisel.

1919. aastal alustas Tallinna Kõrgem Muusikakool tööd 215 klaveriõpilase ja 12 õppejõuga. Esimesed õppejõud olid S. Bakanovskaja, M. Finck, E. Franz, S. Hörschelmann, I. Jürvetson, A. Kelchen, S. Heinrichs, H. Mohrfeldt, V. Padva, G. Ruckteschell, V. Saarmann ja A. Segal. Järgmisel aastal tulid juurde A. Lemba, P. Ramul, E. Raudkats, M. Visnapuu, A. Jentson, E. Lesedov. Konservatooriumist lahkusid ja siirdusid välismaale oma õpinguid jätkama E. Franz, V. Saarmann ja V. Padva. 1922. aastal asusid klaveriosakonnas tööle veel T. Lemba ja L. Perna. Õpetajate koosseis oli konservatooriumi algaastail arvukas ja kirju nii ea, hariduse kui ka rahvusliku kuuluvuse poolest. Oli staažikaid pedagooge ja neid, kes ise alles õppisid, oli eestlasi, venelasi, sakslasi, juute, oli Peterburi ja Moskva, kuid ka Berliini ja Hamburgi konservatooriumide kasvandikke. Järgnevail aastail hakati majandusliku surutise süvenemise tõttu pidevalt vähendama õpilaste kontingenti ja vastavalt ka õpetajate arvu. 1927. aastaks stabiliseerus klaveriosakonna õpilaste arv 168-le ja õpetajate arv 7-le: T. Lemba, A. Lemba, P. Ramul, S. Hörschelmann-Antropoff, H. Viitol-Mäevälja (end. Mohrfeldt), S. Heinrichs ja E. Raudkats-Noorma. Pärast P. Ramuli (1931) ja S. Heinrichsi (1933) surma vähenes õpetajate arv veelgi. Alles 1935. aastal kutsuti uueks õppejõuks Tallinna konservatooriumi lõpetanud A. Kõrb, kelle pedagoogiline tegevus aga kujunes halva tervise tõttu üsna lühiajaliseks. E. Noorma ja A. Jentson spetsialiseerusid üldklaverile ja töötasid kuni pensionile minekuni veel sõjajärgseski konservatooriumis dotsentidena.

Kõige tooniandvamad kujud konservatooriumi klaveriosakonnas olid professorid Theodor Lemba, Artur Lemba ja Peeter Ramul. Vennad T. ja A. Lem-

ba olid mõlemad silmapaistvad kontserteerivad pianistid, kelle (eriti viimase) kuulsus ulatus kaugele väljapoole Eesti piire. Oma õpetajate (K. Van-Arck, V. Tolstov, I. Borovka) kaudu kuulusid Lembad nn. Leszetycki Peterburi-koolkonda. T. Lemba oli end täiendanud ka T. Leszetycki enda juures Viinis. Kuigi me Lembade puhul ei või rääkida mingist kindlast Leszetycki suuna jätkamisest (selle Euroopa ühe kuulsama pedagoogi töö oli õige mitmepalgeline ega mahtunud mingi selgepiirilise meetodi raamidesse), on ometi just Leszetycki Peterburi-aegsetele õpilastele omaste esteetiliste ja pedagoogiliste vaadete mõju selgesti jälgitav nii Theodor kui ka Artur Lemba juures. Siit on saanud alguse Lembade virtuoosne klaverikäsitlus, teatud konservatiivsus muusikalises maitses (näiteks romantilise, pianistlikult suurejoonelise ja meloodiarikka muusika eelistamine nii kaasaegsele kui ka eelklassikalisele), ettekandeliste ja loomingulise traditsioonide austamises.

T. Lemba oli pedagoogina aktiivsem, innustavam. Tema oli ka pika aja vältel klaveriosakonna juhataja ja töö organiseerija. Nii mängus kui ka õppetöös oli T. Lemba eriliseks huviobjektiks tehnika arendamine. Mängiti palju etüüde ja virtuooslikku repertuaari. Parima metoodilise käsiraamatuna soovitas ta M. Brée «Die Grundlage der Methode Leschetitzky's» (see raamat on praegugi saadaval meie konservatooriumi raamatukogus).

A. Lemba kui vaieldamatult oma aja eesti parim pianist, juba 30-aastaselt Peterburi konservatooriumi professor, saavutas suure pedagoogilise autoriteedi oma isikliku eeskujuga. Ta oli võimeline tunnis kõike laitmatult ja suure kergusega ette mängima, tundis peensusteni kogu klaveriliteratuuri. Näib aga, et pedagoogiline töö ei olnud A. Lembale eriti südamelähedane. Oma õpilaste suhtes jäi ta erapooletult vaatlevale-nõuandvale positsioonile, püüdmata nende arengut eriti suunata ja mõjustada. Seetõttu on A. Lemba kooli kujundav osa eesti pianismi arengus märksa tagasihoidlikum oodatust ja jääb tema kui pianisti-interpreedi mõjusfääriga võrreldes tagaplaanile.

P. Ramul, pianist-teoreetik ja muusikateadlane, esindas hoopis teist suunda konservatooriumi klaveriosakonnas. Pianistina ta avalikult ei esinenud. See-eest oli ta laia silmaringiga teadlane, tundis hästi uuemat muusika- ja pianismialast kirjandust ja omas silmapaistvat analüüsi- ja üldistusvõimet. Oma pianismiteoreetilises töös («Moodsa klaveritehnika psühho-füüsilised põhialused», 1923), mis on tänaseni jäänud ainsaks sellelaadseks uurimuseks Eestis, annab P. Ramul selge ja kokkuvõtliku ülevaate XX sajandi alguse uutest suundadest klaverimängu teoorias, klaveritehnika arendamise psüühilistest eeldustest ja mänguaparaadi kasutamise viisidest. Oma raamatus populariseerib ta muu hulgas tol ajal uudset raskusmängu (Gewichtspiel) ideed, püüdes seda ühendada traditsioonilise sõrmede aktiivsuse ja iseseisvuse väljakoolitamisega. Oma õpilaste mälestuste järgi (V. Lensin, T. Koha) ei tegelnud P. Ramul praktilises töös siiski kuigi süstemaatiliselt tehnika arendamisega. Olulisem oli tema osa uue repertuaari juurutamisel ja muusikalise mõtlemise arendamisel. Kahjuks ei leidnud pärast P. Ramuli surma teoreetiline suund eesti pianismis enam edasiarendajaid.

Konservatooriumi esimene naisprofessor (1936. aastast) Sigrid Hörschelmann-Antropoff oli andekas pianist ja hea improvisaator. Ka pedagoogina oli ta hinnatud, kuid säilinud andmete ja mälestuste põhjal ei saa öelda, et ta oleks lisanud konservatooriumi klaveriosakonna töösse põhimõtteliselt uut.

Vaatamata küllaltki keerulistele töötingimustele ja kogemuste vähesusele suutis Tallinna konservatooriumi klaveriosakond aastail 1919—1940 panna kindla aluse eesti klaverimängukultuurile. Konservatooriumi lõpetanud 160 pianisti seas oli rohkesti andekaid interprete ja pedagooge, kes juba 1930-ndail aastail etendasid silmapaistvat osa meie muusikaelus. Nimetagem vaid kõige aktiivsemaid interpreete A. Kõrbi, V. Riivest, E. Avessoni, K. Prii-Raudseppa, H. Saarnet (A. Lemba klassist); A. Jurichit, E. Tuttelbergi, K. Sillakivi, T. Koha, R. Matsovit (T. Lemba klassist), S. Hörschelmann-Antropoffi õpilast P. P. Lüdigit ja H. Malmi; S. Heinrichsi õpilast A. Klasi; H. Viitoli õpilast H. Kokkerit jpt. Õige mitmed noored täiendasid end välismaal (A. Kõrb ja A. Klas Berliinis, A. Jurich Pariisis, E. Avesson Prahas jne.), tutvusid kaasaegse euroopa pianismiga ja tõid kodumaale uusi tuuli.

1940. aasta tõi otsustava pöörde Tallinna konservatooriumi arengusse. Klaveriosakonna tööd hakkas juhtima noor, kontsertpianistina endale juba üldise tunnustuse võitnud Bruno Lukk. Ümberkorraldamine oli pikk järkjärguline protsess, millest õppeaastal 1940/41 jõuti teostada ainult osa. Olulisim muudatus erialases töös oli 2 nädalatunni sisseseadmine, mis tingis terve rea uute õppejõudude ametissekutsumise (E. Franz, A. Klas, J. Kippasto jt.). Taastati sidemed Tallinna konservatooriumi kunagise prototüübi Leningradi konservatooriumiga. Õppejõud käisid tutvumas sealse tööga; Leningradi konservatooriumi professor P. Serebrjakov sõitis Tallinna kuulama kevadisi eksameid. Prof. B. Lukk meenutab oma Leningradi-muljeist, et kõige uudsemana, võrreldes kohalike tavadega, mõjus temale see, et õppejõud töötasid terve tunni väga põhjalikult ühe teose kallal.

Hoogsa organiseerimistöö katkestas sõda. Lühikestel okupatsiooniaegsetel õppeaastatel toimus Tallinnas töö põhiliselt vanade plaanide alusel. Samal ajal lülitusid Nõukogude Liidu tagalas noored õppejõud B. Lukk ja A. Klas aktiivselt nõukogude muusikaellu, sõlmisid sidemeid nõukogude pianistidega ja omandasid uusi kogemusi, mida hakkasid pärast sõda innukalt rakendama TRK klaverikateedri väljakujundamisel.

Esimesi sõjajärgseid aastaid võib nimetada veel kujunemisaastateks. Pianistide ettevalmistus konservatooriumis omandas endisega võrreldes mitmekülgsema ja praktilisema suunitluse. Erialatsüklis lisandusid erialale (mida nüüd oli 2 tundi nädalas) kontsertmeistriklass, metoodika, pedagoogiline praktika ja pianismi ajalugu. Klaverikateedri funktsioonid laienesid märksa: kateedrisse kuulusid kõik erialatsükli ainete ja ka üldklaveri õppejõud. Kooli pidevalt kasvades eraldus üldklaveri osa järk-järgult erialakateedri tööst. 1972. a. loodi omaette üldklaverikateeder, mis praegu on üks suuremaid kateedreid konservatooriumis ja arendab aktiivset võitlust kõigile muusikaüliõpilastele piisava klaverimänguoskuse kindlustamise eest. Kontsertmeistriklassi õppejõud viidi 1976. a. üle vastavatud kammeransambli kateedrisse.

Käesoleva artikli eesmärk on anda ülevaade erialakateedri õppejõudude kaadri kujunemisest, põhilistest metoodilistest suundadest kateedris ja silmapaistvamatest saavutustest.

Eriala osas on klaverikateedri õppejõudude koosseis olnud küllalt stabiilne. Praegustest kateedri õppejõududest on pidevalt töötanud klaverikateedris prof. B. Lukk alates 1944-ndast aastast, dots. H. Sepp 1952-st, dots. L. Mets 1953-ndast, L. Semper 1961-st, A. Jõgi-Kuuseoks 1966-ndast, V. Lippus ja V. Roots 1967-ndast aastast. 1970-ndail

aastail on lisandunud L. Jõks, M. Valk-Falk, P. Lassmann, A. Juozapenaite, T. Nahkur. Kauaaegne ja tulemusrikas oli ka dots. A. Klasi (TRK-s 1944—1967) ja E. Saare (TRK-s 1948—1975) tegevus. Lühemat aega töötasid erialapedagoogidena dots. I. Kaudre, E. Kelder, A. Valdma, H. Olm, L. Kõlar, V. Jancis. Õppejõudude koosseisu stabiilsus on loonud eeldused teatud ühiste pooliliste aluste ja hindamiskriteeriumide väljakujunemiseks, mis on alati olnud hoomatavad meie üliõpilaste — erinevate pedagoogide kasvandike — esinemistel vabariikidevahelistel konkursside või sõpruskontsertidel-kohtumistel teiste konservatooriumidega.

Järgnevalt püüamegi jälgida nende TRK klaverikateedrile iseloomulike joonte olemust ja kujunemisprotsessi.

1944. a. 15. novembril alustas TRK töö 80 klaveriõpilasega muusikakooli osas ja 14 õpilasega konservatooriumi klaveri-oreli fakulteedis. Suur osa neist olid uued sisseastujad väga erineva, ühel üsna diletantliku ettevalmistusega, sest sõda oli senise õpilaskontingendi üsnagi laiali pillutanud. Ka õpetajaskond vajas täiendust. Kateedrit juhatama hakkas nüüd jälle B. Lukk, õppejõududeks konservatooriumi osas olid A. Klas, A. Lemba, E. Franz ja endine Tartu muusikakooli õpetaja I. Kaudre. Kontsertmeistriklassi võttis oma hooleks E. Avesson. Metoodikat õpetas esimestel aastatel E. Franz, pianismi ajalugu A. Semper. Kutsuti juurde veel mitu pedagoogi, kes hakkasid tegelema nooremate õpilastega ja pianiste klaveriga, kuuludes mõnda aega ka klaverikateedri koosseisu. Õppetöö raskuspunkt lasus B. Luki ning tema juhina kaastöölise ja duopartneri E. Klasi õlgadel, seda nii nende õpilaste arvu kui ka metoodiliselt ja ideoloogiliselt juhtiva osa tõttu kateedris. B. Lukile tähendas klaverikateedri juhatamine kõigepealt töö sisulist suunamist, uute pedagoogiliste põhimõtete juurutamist. Meenutades neid, nüüd juba üsna kaugeid aegu, määratleb prof. Lukk oma tolleaegset pedagoogilist kreedot sõnaga «teadlikkus». Teadlikkus sellest, kuidas läheneda teosele, kuidas klaverimängule. B. Lukk jätkab: «Tutvunud Leningradis prof. N. Golubovskaja tööga, rabas mind see, et kõike, mida ma seni tegin ja tunnetasin muusikas intuitiivselt, on võimalik analüüsida, teadlikult mõista, järelikult ka õpetada.» N. Golubovskaja kutsutigi TRK klaverikateedri professor-konsultandi kohale. Esimestel sõjajärgsetel aastatel külastas ta pidevalt Tallinna, töötas mõningate õpilaste ja noorte pedagoogidega (H. Sepp, L. Kallak-Mets jt.), kuulas eksameid, konsulteeris ka vanemaid pedagooge. N. Golubovskaja interpretatsiooniküsimusi käsitlevaid, rikkalikult näidetega varustatud loenguid kuulasid huviga mitte ainult pianistid, vaid peaaegu kogu konservatooriumi pere.

Uusi mõtteid ja teadmisi rakendati kohe pedagoogilises töös. Kuidas võtta pedaali, kuidas doseerida agoogikat ja dünaamikat, välja töötada väljendusrikast intonatsiooni — selle kõigega oli ju tegeldud varemgi, kuid rohkem intuitiivsel pinnal. Uus oli teadlik lähenemine sellelaadsetele probleemidele, uueks nähtuseks olid ka õpilasõhtutele järgnevad pedagoogide kollektiivsed arutluskoosolekud. Pidevalt käis võitlus professionaalse taseme tõstmise eest.

Mõnegi leiuga mindi ülemäära hasarti, mõnigi seisukoht on aja jooksul muutunud. Prof. Lukk tunnistab ise, et tema tõekspidamised või õigemini rõhuasetused muutusid pidevalt. Nii tema õpilased kui ka kolleegid on olnud tunnistajateks, kuidas ühel perioodil on huvi keskpunktis «juhtiv hääl, mis punase niidina peab läbima teost», teisel harmoonia väljenduslikud võimalused jne. Kuigi pedaal on olnud alati B. Luki erilises tähelepanuorbiidis, on sellegi kasutamise põhimõtetes toimunud ümberhinnanguid. Eks vist see pidev otsimine ja võime leida paremaid lahendusi olegi põhjuseks, et B. Luki pedagoogiline meisterlikkus on saanud pidevalt tõusuteed ja on eriti silmapaistvaid tulemusi saavutanud just viimastel aastakümnetel.

Tagasi minnes esimeste sõjajärgsete aastate juurde, võib nentida, et tasapisi hakkas vähenema stiihilisus õpilaste mängus, hakati paremini pedaliseerima, õpiti täpsemini mõistma teksti, kuulama faktuuri. Tolleaegse töö iseloomustamisel ei saa märkimata jätta üliõpilaste ühiskondlik-poliitilise kasvatuse osatähtsuse tõusu. Sageli korraldati kontserte mitmesuguste riiklike tähtpäevade puhul, võeti agarasti osa šeflustööst, populariseeriti vene klassikat ja nõukogude muusikat. Püüti kasvatada kollektiivsustunnet, esinemisjulgust ja kriitikameelt ühiste proovide ja õpilasõhtute kohustusliku kuulamise abil. Uued tuuled ei jäänud ainult konservatooriumi seinte vahele. Konservatooriumi õppejõud käisid konsulteerimas muusikakoolides ja lastemuusikakoolides, pedagoogidena hakkasid tööle esimesed lõpetajad: H. Olm Tallinna muusikakoolis, A. Karm Tartus, I. Kaldver Viljandis. Järjest rohkem pöörati konservatooriumis tähelepanu üliõpilaste pedagoogilisele ettevalmistusele. Pärast E. Franzi lahkumist luges metoodikat 1950/51. õppeaastal A. Semm-Sarv Tartust, aastatel 1951—1954 aga L. Barenboim Leningradist. 1954. aastast alates loeti nii metoodika, pedagoogilise praktika kui ka pianismi ajaloo eest sellealase aspirantuuri läbiteinud A. Loo, luues küllalt kõrge nõudlikkuse ühtkonna nende ainete suhtes.

Klaverikateedri edasise arengu seisukohast oli olulise tähtsusega õppejõudude kaadri täiendamine 1950-ndate aastate algul TRK lõpetanud ja Moskvas aspirantuuri läbinud noorte pedagoogide H. Sepa ja L. Kallak-Metsaga. Mõtlevate, tugeva isikupäraga muusikutena suutsid mõlemad õpingute ajal omandatud kogemuste baasil välja arendada oma pedagoogilise joone, mis põhiliste taotluste ühtsuse juures siiski märgatavalt erines B. Luki — A. Klasi joonest, rikastades seega kateedri üldilmet. Kahtlemata on tänaseni teatud määral erinevate lähenemisviiside olemasolu kateedris stimuleerinud nii nooremate pedagoogide «eneseleidmist» kui ka üliõpilaste mõtteerksust ja tööindu. Sealjuures on küsimus just nimelt lähenemisviisides, sest eesmärk — kasvatada häid muusikuid ja professionaalselt tugevaid pianiste — on kõigil ühine.

1967. a. asus klaverikateedrit juhatama Heljo Sepp, laetud terve hulga uute ideedega, mille põhiolemust väljendab H. Sepp järgnevalt: «Olen ikka pianistis tahtnud näha muusikameest, kelle kunstihaare oleks harilikust laiem, ei piirduks ainult klaverimänguga reprodutseerivas mõttes.

Miks mitte arendada endas improviseerimisoskust või tungida sügavamalt kompositsioonitehnika saladustesse või püüda isegi midagi komponeerida? Ükskõik kui algeline see enesele tunduks, on sellest kasu igale mõtlevale muusikule-interpreedile.

Miks mitte proovida arendada endas mänguoskust mõnel teisel instrumendil, plokkflöödil näiteks? Looksime sellega vajalikud tingimused oma kujutlusvõime karastamiseks teistel, meile mitteharjumuspärastel tasanditel. Õppinud ära pillimängu, võime lülituda suuremateesse ansamblikollektiividesse, kust saadud kogemused on pianistile väga hariva toimega. Põlata ei tuleks ansamblimängu võimalusi ka kergemuusika kollektiivides.

Üldse — püüdkem teadlikult luua roh-

kem niisuguseid olukordi, kus loome-antaasia on sunnitud otsima uusi, seni-undmata radu. See toidab meie assot-iatiivset mõttetegevust, rikastades ümaaegselt ka kujundilist mõtlemist.»

Need mõtted on tänapäeval väga ktuaalsed. Hakkasid ju kogu maailmas anisti tehnilise osavuse ja täpse inst-umendivalitsemise väljakoolitamise rvel älla käima mõningad muusikule äga vajalikud oskused: noodistmängi-se osavus, transponeerimise ja impro-seerimise oskus, muusikateose ehitu-s orienteerumine, lai, kiire repertuaari aaramine. Nõrgaks kipub jääma side petöö ja hilisema praktilise tegevuse hel. Kateedris hakati otsima kõige bivamaid meetodeid ülalloetletud udujääkide kõrvaldamiseks. Korral-ti mitmekülgseid kollokviume sisse-ujaile, et paremini välja selgitada de muusikalisi eeldusi ja stimuleeda muusikakoole rohkem rõhku ema noodistmängimise oskuse aren-misele ja kuulmise aktiviseerimisele. õpilastele organiseeriti repertuaariga rvumise, noodilugemise ja tähtnime-te järgi mängimise seminare. Uute vormide otsimise kõrval ei jäetud idugi kõrvale ka varem saavutatud gemusi. Üliõpilaste tehnilise taseme tmiseks seati sisse kohustuslikud üdidega esinemised. Pedagoogikas ei gu muutused üleöö. Nii ei avaldu-d ka kõigi siinloetletud abinõude utegur otsekohe, kuid seda selgemini nes see aastate möödudes. Suund oli tud ja kõige otstarbekamaks osutu-d töövormid on tänaseni võitnud lla koha kateedri töös. Regulaarselt nuvad noodilugemise kontrollid, üdide mängimised, pedagoogilise ertuaari seminarid. Et probleemiase-s oli õigeaegne, nähtub juba sellestki, ka uued õppeplaanid ja programmid tavad järjest suuremaid nõudmisi ertuaari hulga ja noodilugemise küse osas.

1974. aastast juhatab kateedrit Laine Mets. Kateedri ülesannet näeb ta nii üliõpilaste pianistliku kultuuri ja teostusliku meisterlikkuse kui ka üldise muusikalise silmaringi, kiire orienteerumise arendamises. Küsimusele, mida ta peab interpretatsioonis kõige olulisemaks, vastas L. Mets: «Ei tahaks alahinnata pianistliku kultuuri, tehnilise meisterlikkuse tähtsust, kuid siiski pean kõige olulisemaks ettekande kunstilist eredust, siirust. See on mõeldav ainult pianisti kui isiksuse iseseisva muusika- ja elutunnetuse ja tugeva väljendustahte avaldusena. Kuigi tundub, et see pole otseselt õpetatav, on pedagoogil siingi oma suunav osa mitte maha suruda noore interpreedi originaalseid otsinguid, vaid aidata teda omaenda kunstilise tõe leidmisel.»

Väga tähtsaiks peavad kateedri õppejõud tihedaid sidemeid muusikakoolidega, eriti aga muusikakeskkooliga, kust juba aastaid tuleb põhikontingent konservatooriumi klaveri erialale astujaid. Muusikakeskkooli klaveriosakonda on aastate vältel juhendanud L. Mets. Ka mitmed teised kateedri õppejõud töötavad muusikakeskkooli õpilastega ja konsulteerivad nooremaid õpetajaid. Eelkõige tuleks siin nimetada B. Luki laiahaardelist tegevust. Kõige selle tulemusena on eriti viimasel aastakümnel tugevasti tõusnud klaverikateedri üliõpilaste professionaalne tase.

Üks põhilisi suundi klaverikateedri töös viimastel aastatel on kateedri töö väljaviimine konservatooriumi seinte vahelt. Pianist peaks varakult, niipea kui tiivad kannavad, astuma kontakti publikuga, tunnetama oma õpingute ühiskondlikku vajalikkust. Kateeder on aktiivselt toetanud ÜTLÜ ettevõtmisi üliõpilaste kontserttegevuse organiseerimise alal, kus mitmedki klaveri eriala üliõpilased on näidanud üles suurt leidlikkust ja saanud väärtuslikke kogemusi hilisemaks iseseisvaks tegutsemiseks. Meenutame kunagisi ÜTÜ aktiviste A. Valdmat, R. Rannapit, praegust üliõpilast R. Metsa. Nii üliõpilaste kui ka õppejõudude laiemale kontserttegevusele on tõsiseks takistuseks asjaolu, et konservatooriumil puudub kesklinnas oma kontserdisaal. Siin on appi tulnud mitmed teised asutused. Kõige tänuväärsem lahendus on seni olnud koostöö Ajaloomuuseumiga, kes on juba mitme aasta vältel andnud klaverikateedrile kasutamiseks oma Tallinna kontserdielus väga vanade traditsioonidega saali. Kateedri algatusel on korraldatud Ajaloomuuseumi saalis kaks ulatuslikku kontserdisarja, mille tähtvaks teemaks oli 1976/77. õppeaastal Beethoveni looming ja 1977. a. novembris-detsembris Prokofjevi klaverisonaadid. Märksa on laiendatud sidemeid teiste vennasvabariikide konservatooriumidega. Vastastikused külaskäigud koos kontsertide ja neile järgnenud mõttevahetustega on toimunud Riia, Minski ja Tbilisi konservatooriumidesse.

Interpretatsioonilise tegevuse stimuleerimise kõrval on kateedri olulisemaid ülesandeid üliõpilaste ettevalmistamine pedagoogiliseks tööks. Metoodikat loeb praegu L. Jõks. Pedagoogilise praktikaga tegelevad mitmed õppejõud, organisatsiooniline töö on M. Valk-Falki õlgadel. 1977. a. oktoobris korraldati metoodiline konverents, millest võtsid elavalt osa lastemuusikakoolide õppejõud kogu vabariigist. Kateedri õppejõudude ühistööna on välja antud artiklite kogu «Klaveriõpetuse metoodika küsimusi». Teine sellelaadne kogu on trükivalmis.

TRK klaverikateedri funktsioonide hulka kuulub ka organistide ettevalmistamine, mille eest juba aastaid hoolitseb oma ala suur spetsialist ja entusiast prof. Hugo Lepnurm. Huvi selle meie muusikaajaloos auväärsete traditsioonidega eriala vastu on viimasel aastakümnel tugevasti tõusnud. Õppeplaan on pianistidel ja organistidel ühine. Peale üliõpilaste, kelle põhiliseks erialaks on orel (lõpetanuist võiks mainida T. Kiike, U. Tanilood ja K. Hoidret), õpib fakultatiivselt orelit veel terve hulk asjasthuvitatud pianiste, keda prof. Lepnurm püüab otseste mänguoskuste andmise kõrval jõudumööda pühendada ka generaalbassi mängimise ja improviseerimiskunsti saladustesse.

Lühikeses ülevaates ei ole võimalik puudutada kõike huvitavat kateedri töös (pedagoogide kontserditegevus, teaduslik töö jne.). Siiski võib juba öeldugi põhjal teha järelduse, et kateedri kõikide, endiste ja praeguste liikmete ühise tegevuse tulemusena on märgatav eesti pianistliku kultuuri pidev edasiminek. Ilmekalt illustreerivad seda väidet meie üliõpilaste-pianistide saavutused mitmel konkursil. 1961. aastal saavutas Minskis vabariikidevahelisel konkursil esikoha eelmisel aastal TRK A. Klasi õpilasena lõpetanud Valdur Roots, III koha sama pedagoogi I kursuse üliõpilane Ada Jõgi (Kuuseoks). (Pole huvituseta märkida, et A. Jõgi jagas seda kohta Leedu Riikliku Konservatooriumi üliõpilase, praeguse TRK klaverikateedri õppejõu A. Juozapenaitega.) 1969. a. tuli Kišinjovis II kohale Peep Lassmann (IV kursus, H. Sepa klass). Eriti hinnatav on P. Lassmanni diplom sama aasta sügisel toimunud üleliidulisel pianistide konkursil Tallinnas. Järgmisel vabariikidevahelisel konkursil (1971) Vilniuses sai III koha äsja B. Luki klassi lõpetanud Toivo Nahkur. Kui esimesel vabariiklikul konkursil pianistidele 1968. a. ei saanud tolleaegsed üliõpilased kaasa rääkida esikohtade jagamisel, siis teisel vabariiklikul konkursil 1973. a. oli neil juba otsustav sõna. I koha sai R. Rannap (II kursus, V. Lippuse klass), II koha muusika-

keskkooli viimase klassi õpilane I. Sillamaa (prof. B. Luki klass). Eriti tulemusrikas oli konservatooriumi klaverikateedrile 1976. a. kevad. Esimese eesti pianistina pääses rahvusvahelisele konkursile (Bachi konkurss Leipzigis) ja tõi sealt koju diplomi R. Rannap (tooord IV kursus). Sama aasta juunis Tallinnas toimunud vabariikidevahelisel konkursil sai I koha Kalle Randalu (I kursus), II koha Ivo Sillamaa (II kursus), mõlemad prof. B. Luki õpilased. Ka kogu meie ülejäänud võistkond esines tähelepanuväärsel tublilt. 1978. a. detsembris jätkas klaverikateedri häid traditsioone I kursuse õpilane Anto Pett (V. Lippuse klass), kes Vilniuses toimunud M. K. Čiurlionise nim. vabariikidevaheliselt konkursilt tuli tagasi II preemiaga.

Konkurssidel saadud kohad oleksid saidugi ainult juhusliku tähendusega, kui neile ei järgneks pingelist ja sisukat kontserttegevust ja noorte pidevat tõusu. Onneks on meie üliõpilased näidanud ka hiljem oma arengupotentsiaali ja enamik eelmainituist on tänaseks omandanud kindla koha eesti kontserdielus.

Puhkpillid

Professionaalsete puhkpillimängijate ettevalmistamine Eestis sai alguse 1919. a. Tallinna Kõrgemas Muusikakoolis. Vaatamata peaaegu 100-aastasele puhkpillimängu traditsioonile ja massilisele isetegevuslikule orkestriliikumisele puudus puhkpillimängijatel seni erihariduse omandamise võimalus. Õpetajate seminarides, samuti sajandivahetusel tegutsenud eramuusikakoolides õpetati peamiselt klaverit-orelit ning viiulit. Erandiks oli siiski 1891. a. asutatud Narva muusikakool, mis töötas kapellmeister Schmidti juhtimisel ja milles pilliõpinguid alustas pärastine Tallinna konservatooriumi trombooni eriala professor R. Kull. Narva muusikakool andis oma õpilastele tänapäeva mõiste järgi muusikalise alghariduse, seetõttu ei saa vaadata tema tegevusele kui professionaalsete pillimeeste väljaõpetamise katsele.

26. XI 1918. a. avaldas A. T[opman] «Päevalehes» artikli «Eesti Muusikainstituudi asutamisest», milles selgitas lühidalt õppekorraldust tulevases õppeasutuses. Puhkpillide erialal kavatseti avada «...flöte, oboe, klarneti, fagoti, waldhorni, tromba ja trombone klassid... kolmeaastase õppekestvusega».[1]

Kooli avamiseni jõuti aasta hiljem. Esimesed vastuvõtueksamid, kus kontrolliti õppida soovijate muusikalisi ja füüsilisi eeldusi, toimusid 1919. a. 23.—27. septembrini. Katsete tulemusena kanti «Õpilaste nimestikku» 13 puhkpillide eriala õpilast: üks oboe, kaks klarneti, neli metsasarve ja viis trompeti erialal. Kuna üldhariduse osas sisseastumisel mingeid kitsendavaid tingimusi ei esitatud, oli vastuvõetute hulgas nii gümnaasiumi kui ka külakooli lõpetanuid, ühel koguni «kodu haridus». Ka vanuselt erinesid nad üksteisest suuresti: noorim oli 19-, kõige vanem 36-aastane. Õppejõududest alustasid vastavatud koolis tööd A. Schuinski (flööt), Bernhard Lukk (klarnet ja oboe), A. Saarmann (metsasarv) ja J. Vaks (trompet).

Õppetöö toimus P. Ramuli, A. Vedro ja J. Paulseni poolt 1920.—1921. a. kinnitatud õppekavade järgi. Sisseastuja võidi vastavalt eksamite tulemustele määrata «...eriaines sellele kursusele ning abiaines nendele kursustele, mis vastavad tema tehnilisele, teoreetilisele, üldmuusikalisele ja vaimsele arenemisele...». Puhkpillimängijalt nõuti hea muusikalise kuulmise, mälu ja rütmitunde juures veel «tarvilikke füüsilisi omadusi muusikaliseks sooritamiseks», s. o. «terveid kopse ja südant ning terveid ja kohaseid huuli ja hambaid». Õppeprotsessi kestus ei olnud määratletud ja õppeaasta ei vastanud kursusele, kuid alamal kursusel õppija oli kohustatud mitte hiljem kui kolmanda aasta lõpul sooritama erialas «tehnilise kontrolleksami». Kes õigel ajal üleminekueksameid ja tehnilist kontrolleksamit sooritada ei suutnud, loeti vabakuulajaks. Kui mõnedel erialadel oli kehtestatud vanusemäär kõrgemale astmele üleminekuks (klaver ja viiul 20, tšello 24), siis kontrabassi-, harfi-, puhkpillide ja lauluklassis seda polnud.

Puhkpillide õpperepertuaar jaotus kahte osa — repertuaar enne ja pärast tehnilist kontrolleksamit, s. o. meie mõiste järgi algajaile ja edasijõudnuile. Mõlemas osas anti nimekiri soovitatavatest koolidest, etüüdidest, harjutustegudest ja muusikapaladest; mõlemale astmele oli kohustuslik heliredelite ja nende juurde kuuluvate kolmkõlade ning septakordide mängimine enne kontrolleksamit «rahulikus tasases tempos», pärast aga «briljandi sooritamisega kiires liikumises». Kogu repertuaar koosnes valdavalt saksa, prantsuse ja itaalia heliloojate loomingust. Kõrvuti maailma muusikaliteratuuri kullafondi kuuluvate ja käesolevalgi ajal sageli esitatavate teostega, nagu C. M. v. Weberi klarnetikontserdid ja W. A. Mozarti ning R. Straussi metsasarvekontserdid, sisaldasid nimekirjad palju vähetuntud muusikute oopuseid. Puhkpilliklassi lõpetaja kava koosnes kolmest komponendist: 1) «kõige raskemad etüüdid», 2) kontsert, 3) noodilugemine ja transponeerimine (kontrolleksamil).[2]

Kutsetunnistusega lõpetamiseks tuli lisaks eriainele sooritada eksamid veel «orkestripillimängu alal», elementaarteoorias, solfedžos ja klaveris «II klassi» (kursuse) ulatuses. Helikunstniku diplomiga lõpetajale olid nõuded suuremad: eksamid erialas, orkestrimängus, «entsüklopeedias» (vormiõpetuses), orkestreerimises, muusikaajaloos ja esteetikas, transponeerimine klaveril ja noodilugemine (II kursuse lõpetamisel). Neile, kes soovisid õppida sõjaväe kapellmeistriks, anti võimalus lisaks teistele ainetele õppida veel instrumenteerimist puhkpilliorkestrile. Nõutav oli ühe puhkpilli mängimise oskus ja harmooniakursuse lõpetamine. Orkestreerimiseksami sooritanu sai diplomile erilise märkuse instrumenteerimise oskuse kohta sõjaväeorkestrile.

Tähelepanuväärseks sündmuseks puhkpillide erialal, eriti metsasarveõpilaste jaoks, kujunes 1920. a. sügisel staažika metsasarvepedagoogi, endise Peterburi konservatooriumi professori Jaan Tamme tulek Tallinna Kõrgema

[1] Tegelikult kujunes õppeaeg kaks korda pikemaks, sest sisseastunuil puudus muusikaline eelharidus ja Kõrgem Muusikakool pidi seega endas ühendama pilli- ja muusikaõpetuse alg-, kesk- ja kõrgema astme.

[2] Kontrolleksam lõpetajatele toimus enne lõpueksamit kusagil märtsis-aprillis.

Muusikakooli õppejõuks. Jaan Tamm oli Peterburi metsasarvekoolkonna silmapaistvamaid kasvandikke ja selle koolkonna pillimängutraditsioonide edasiarendajaid tervelt 36 aasta vältel (1897—1920 Peterburis ja 1920—1933 Tallinnas).

Kõrgema Muusikakooli esimestel tööaastatel oli õpilaste väljalangevus puhkpillide erialal väga suur (vt. lk. 41 tabel 1 ja 2). Ainult üksikud nendest, kes alustasid õpinguid, suutsid need ka lõpetada. Lahkuti koolist juba esimestel semestritel. Üks peamisi põhjusi oli õpperaha puudumine. Dotsent A. Kaljaspoolik, kes astus konservatooriumi 1930. aastal, meenutab, et õpperaha teenimise otstarbel oli ta sunnitud suvi läbi mängima orkestrites. Kuna mängusesoon algas kevadel enne koolitöö lõppu, tuli kooliraha teenimiseks mõnikord isegi eksamid sügiseni edasi lükata. Väljalangevuse tõttu oli õpilaste arv erialaklassides igal aastal langev ja üksnes kaks korda õppeaastas toimuv vastuvõtt suutis tagada õppejõududele mingil määral ühtlase koorluse.

Algaastate tööprotsessi olemuse määras ära õpilaste suur väljalangevus. Seetõttu tuli õppejõududel tegelda pidevalt uute õpilastega ning ainult üksikutega jõuti algõpetuse probleemidest kaugemale. Õppetöö korraldamisele ja metoodilise mõtte arengule avaldasid ühtlemata suurt mõju prof. J. Tamme muusikuisiksus ja tema rikkalikud pedagoogilise töö kogemused.

*

1923. a. valiti vastmoodustatud Tallinna Konservatooriumi Seltsi juhatuse esimeheks ja konservatooriumi direktoriks prof. J. Tamm, revisjonikomisjoni esimeheks liikmeks J. Vaks. Viimane lahkus sama aasta hiljem konservatooriumist ja tema õpilased määrati ajutiselt prof. J. Tamme juurde, kes seega pidi olude sunnil direktoriameti kõrval õpetama kahes erialaklassis (järgmisel aastal lisandus neile veel kolmas — tromboonniklass).

1924/25. õppeaasta andis esimesed lõputunnistusega lõpetajad. Need olid A. Kõhelik ja A. Strandberg metsasarvel ning E. Simson klarnetil. A. Kõhelikust sai J. Tamme pedagoogilise töö otsene jätkaja. Ta tegutses kaks aastat metsasarveõppejõuna Helsingis, kuus aastat Leedu Riiklikus Kaunase Konservatooriumis ja aastail 1933—1941 Tallinna konservatooriumis.

Vaatamata pidevatele majanduslikele raskustele suudeti aastatel 1923—1935 muretseda õppeasutusele mitmeid uusi puhkpille. Kuna paljudel üliõpilastel puudus raha isikliku pilli ostmiseks, lubas konservatooriumi juhatus eriala õppejõu vastutusel neile instrumente nii talve- kui ka suvekuudeks.

Professor J. Paulsen, kes juhatas orkestriklassi tööd, tegi 1927. a. augustis ettepaneku avada fagoti- ja oboeklass. Juhatuse poolt leidis ajakohane ettepanek toetust ja juba sama aasta sügisel võeti oboe erialale vastu üks üliõpilane; teine sisseastuja avaldas soovi saksofoni õppimiseks. Mõlemad erialad otsustati anda klarneti eriala õppejõule B. Lukile, «kes neid instrumente niipalju tunneb, et võib õpetamist enda peale võtta».[3]

1928. a. alustas kuue õpilasega tööd fagotiklass. Õppejõuks valiti kunstinõukogu poolt Ringhäälingu sümfoonilisorkestri fagotist A. Mihailov. Kuna J. Tamm palus end vabastada tromboonistide ja trompetistide juhendamisest, kutsuti tromboonniklassi etteotsa «Estonia» teatri dirigent R. Kull ja jaanuaris 1929 trompetistide eriala õppejõuks vahepeal sõjaväeorkestri dirigendina tegutsenud J. Vaks.

Alates 1927/28. õppeaastast suurenesid puhkpillide eriala õppejõudude koormused: «keskkooli laulu ja muusika õpetajate» klassi õpilaste arvel, kellele otsustati hakata andma puhkpilliõpetust — kaks korda nädalas à 20 minutit. Sellegipoolest jäi õppejõudude koormatus kaks kuni viis korda väiksemaks kui klaveri ja keelpillide erialadel.

1929. aastal toimusid ka esimesed õppejõudude «astmes kõrgendamised» puhkpillide erialal — vanemõpetajateks kinnitati R. Kull (jaan.) ja A. Schutinski (sept.), kaks aastat hiljem (veebr. 1931) lisandus neile J. Vaks.

Löökpillide õpetamine sai alguse 1931. a. veebruaris, kui prof. J. Tammel «oli juhus osta 100 kr. eest kaks pruugitud timpanit» ning ta tegi juhatusele ettepaneku «määrata timpani tundideks kolmele õpilasele kuni 20 kr., mis . . . ka lubati». «Tundide andjaks» kutsuti «Estonia» orkestri löökpillide mängija K. Erm.

1931. a. 14. septembri koosolekul otsustas konservatooriumi juhatus kutsuda oboe eriala õppejõuks Ringhää-

[3] Teistkordselt oli saksofoniklassi avamine juhatuse koosolekul päevakorras aasta hiljem. Seekord otsustati õppejõududeks määrata B. Lukk ja A. Schutinski. Tegelikult jäi klassi juhendajaks edaspidi siiski B. Lukk. Kuna inspektoriraamatus nendel aastatel B. Luki klassi õpilaste kohta erialade osas täpsed sissekanded puuduvad, jääb selgusetuks, kas saksofoni eriala avati faktiliselt 1927. a. või järgmisel aastal, mil konservatooriumi astus E. Anderson, esimene lõpetaja saksofoni erialal (1933/34. õ.-a.).

Tabel 1

Puhkpillide erialale sisseastujate arv aastatel 1919—1925
(sulgudes olev arv näitab, mitu neist hiljem lõpetas)

Eriala	1919/20	1920/21	1921/22	1922/23*	1923/24	1924/25	Kokku
flöödid	1 (—)	6 (2)	3 (—)	— (—)	3 (1)	1 (—)	14 (3)
oboe	1 (—)	—	—	—	—	—	1 (—)
klarnetid	2 (—)	3 (2)	3 (—)	1 (—)	3 (—)	3 (—)	15 (2)
metsasarv	4 (1)	1 (—)	5 (1)	4 (1)	3 (—)	3 (—)	20 (3)
trompet	5 (1)	2 (—)	3 (—)	1 (—)	2 (—)	2 (1)	15 (2)

* mittetäielikud andmed.

Tabel 2

Erialaklasside koosseis 1924/25. õppeaastal

Õpilaste arv erialaklassis	Neist õppima asunud					
	1919/20	1920/21	1921/22	1922/23	1923/24	1924/25
flöödi 5	—	2	1	—	1	1
klarnet 8	—	1	2	1	2	2
metsasarv 11	1	—	1	3	2	4
trompet 4	1	1	—	—	—	2

ingu oboemängija M. Prokofjevi(seni oli seda klassi juhendanud B. Lukk). Fagotiklassi ajutine õpetaja A. Kirikal määrati tunniandjaks õppejõuks, sest V. Mihailov oli vahepeal Narvasse lama asunud ja ei saanud regulaarselt Tallinna sõita.

Valusaks kaotuseks konservatooriumile ja eriti metsasarveklassile oli professor Jaan Tamme surm 17. veebruaril 1933. a. Tema kaheteistkümneaastase kuka pedagoogilise ja organisatsioonilise tegevuse tulemusena oli pandud inde alus eesti metsasarvekoolile, ma õpilastest kuuluvad A. Kõhelik, Paemurru ja V. Uustalu meie nimemate vanema põlvkonna professionaalsete pillimeeste hulka. Juba alates veebruarist asendas professorit tunnes tema õpilane A. Tsvetkov. Augusesitas juhatus kunstinõukogule kaks didaati metsasarve õppejõu kohale A. Tsvetkovi ja A. Kõheliku. Nõuu valis viimase. Samal nõukogul ti koosseisu «noorema õpetaja palga» M. Prokofjev. Trompeti eriala pejõud J. Vaks kinnitati 1933. a. obris inspektori kohusetäitjaks, mise aasta novembris inspektoriks. Õõrohkuse tõttu teatris oli R. Kull nitud 1934/35. õppeaasta esimesel estril võtma konservatooriumist palta puhkust. Tema asendajaks määrati sigu A. Kõhelik. Järgmisel semestril ti ajutiseks tunniandjaks «Esto- teatri tromboonimängija P. Karp, oli 1931. a. lõpetanud konservatooni R. Kulli õpilasena.

Aastad 1923—1935 olid mõneti veel ünemisaastateks, mille jooksul lisansid puuduvad erialaklassid ja täie- õppejõudude kaader. Vaatamata janduslikele raskustele ja veel ikka a suure väljalangevusele, lõpetas tail 1925—1935 puhkpillide erialal pillimeest. Nimetagem siin lõpeta- järjekorras väljapaistvamaid: Kõhelik (metsasarv), E. Brauer (flööt), P. Karp (tromboon), A. Sepp (flööt), P. Hakk (trompet), M. Paemurru (metsasarv), A. Treumuth (metsasarv), V. Uustalu (metsasarv), N. Kubli (trompet) ja A. Flink (tromboon). Kõigist neist said suurepärased instrumentalistid või tunnustatud pedagoogid, kelle nimega on seotud meie rahvusliku interpreteerimiskunsti ja puhkpillimuusika edusammud ning kes konservatooriumi erialaklassides töötades andsid suure panuse meie vanema põlvkonna ja osaliselt ka kaasaegsete professionaalsete pillimeeste väljaõpetamisse.

*

Konservatooriumi riigistamisega algas puhkpillimängijate õpetamisel uus periood. 30. juulil 1935. a. kinnitas Haridus- ja Sotsiaalministeerium konservatooriumi õppejõudude nimekirja. Osaliselt muutus V (puhkpillide) osakonna koosseis: juhatajaks määrati vanemõpetaja J. Vaks (trompet), õppejõududeks vanemõpetaja R. Kull (tromboon), vanemõpetajaks B. Lukk (klarnet, saksofon), õpetaja A. Kõhelik (metsasarv), õpetaja M. Prokofjev (oboe). Nimekirjast jäid välja A. Schutinski (flööt) ja A. Kirikal (fagott). Nende asemele kinnitati 3. oktoobril ministri käskkirjaga «flöödi ala määraliseks õpetajaks-tunniandjaks» helikunstnik E. Brauer ja fagoti «tunniandja ajutiseks asetäitjaks üheks aastaks» oboe eriala õpetaja M. Prokofjev. Erialas seati sisse kolm kursust: eel-, kesk- ja kõrgem kursus. Igal kevadel hakkasid toimuma kursusesisesed eksamid ja üleminekueksamid järgmisele kursusele.

1938. aastal kinnitati konservatooriumi uued õppekavad, milles fikseeriti kursuste kestuseks erialas kaks aastat (tarbe korral võis seda õppejõu nõusolekul lühendada või Konservatooriumi Valitsuse loal pikendada). Üleminek madalamalt kursuselt järgmisele sai toimuda alles pärast ettenähtud programmi täitmist ja vastava taseme saavutamist erialas ning nõutavate üldmuusikaliste ainete kursuste läbitegemist. Piiritleti õpilaste vanus erinevatel kursustel erialade järgi: flöödil eelkursusel 12—20, keskkursusel 14—28 ja kõrgemal kursusel 16—30 eluaastat; oboel, klarnetil, fagotil, metsasarvel, trompetil ja tromboonil vastavalt 12—20, 14—28 ja 16—30 ning tuubal 15—20, 17—28 ja 19—30. Õpperepertuaar jaotus täpselt õppeaastate järgi, kindlaks olid määratud heliredelite esitamisviisid ja üksikute štrihhide ning mänguvõtete õppimise järjekord. Muudeti ka lõpueksami nõudeid. Kavas pidi olema meloodiline pala, virtuoosliku iseloomuga pala (siia alla kuulusid ka suurvormid: kontserdid, fantaasia, teema variatsioonidega). Eksamil kontrolliti ka lõpetaja transponeerimise ja noodistmänguoskust. Diplomiga lõpetamiseks oli nõutav keskharidus, lõputunnistuse puhul piisas kõrgemast algkoolist.

Puhkpilliorkestri juhtide erikursuse eesmärgiks oli «ette valmistada puhkpilliorkestri juhte nende tegelikuks tööks muusikalistes organisatsioonides». Kursusele pääsesid ainult need üliõpilased, kellel oli eeldusi tegutsemiseks puhkpilliorkestri juhina ja kes olid sooritanud nõutavad eksamid harmoonias, pillide tundmises ja klaveris. Sunduslikeks õppeaineteks kahe aasta jooksul olid orkestreerimine puhkpilliorkestrile ja orkestridirigeerimine. Eksamil tuli juhatada «kätteõpitud teose ettekannet» ja «repeteerida orkestrile tundmatut teost».

1937. a. kinnitati professoriteks osakonna juhataja J. Vaks (1. okt.) ja R. Kull (1. nov.) ning vanemõpetajateks A. Kõhelik ja M. Prokofjev. Fagotiõpetajaks sai 1937. a. augustikuust A. Meri. Kuna klarneti ja trompeti eriala õppejõudude koormus oli küllaldane, hakati keskkooli laulu- ja muusikaõpetajate klassis instrumendi «käsitluse oskuse» õppejõududena kasutama äsja konservatooriumi lõpetanud noori pillimehi, makstes neile assistenditasu. Nii andis 1938/39. õppeaastal tulevastele lauluõpetajatele trompetit P. Hakk, 1939/40. õppeaastal klarnetit J. Kaljaspoolik ja trompetit J. Randva. 1939. a. septembrist detsembrini asendas E. Brauerit flöödikäsitluse õpetajana A. Sepp. Kuna prof. R. Kulli koormus «Estonias» ei vähenenud, lubati tal kasutada «tasuta assistendina» P. Karpi. H. Lepnurm õpetas orelitundide kõrval löökpille. Õpilaste arv osakonnas ulatus juba üle 50. Näiteks 1938/39. õppeaastal õppis flööti 6, oboed 4, klarnetit 8, saksofoni 2, metsasarve 10, fagotti 4, trompetit 12, tromboon 7 ning tuubat üks õpilane. 1939. a. tegutses löökpillide õpetajana-tunniandjana A. Härm, kel ka järgmisel aastal oli üks õpilane. Kahel korral pidi Konservatooriumi Valitsus arutama sõjaväeorkestrite inspektori avaldust avada eriklass puhkpilliorkestri instrumentide aldi, tenori, baritoni ning Esbassi mängijate jaoks. V osakonna juhatajale J. Vaksile tehti ülesandeks «kaaluda nende alade õppimise võimalusi . . . tromboon klassis». Ilmselt suudeti äraütlemist kaalukalt motiveerida, sest nimetatud eriklass jäi avamata.

Riigistamisega paranes konservatooriumi majanduslik olukord sedavõrd, et suudeti osa puhkpillide eriala (üli)õpilasi[4] õppemaksust vabastada ja parimaile isegi stipendiumi maksta. See kergendas mõnevõrra vaesematest perekondadest pärit õppurite olukorda. Näiteks 1938. a. septembris vabastati üheks semestriks õppemaksust osakonna 54 õpilasest 16 ja stipendiumi maksti 15-le.

[4] Üliõpilasteks nimetati neid kõrgemal kursusel õppijaid, kellel oli keskharidus.

Sirvides tolleaegseid eksamilehti, orkab silma «neljade» rohkus eriala indamisel. Väga harva pandi «5», «3» gà oli erandlik hinne. Püüti hinnata ijselt, lausa «veerandtoonides». 36. a. kevadel väljapandud 36 eksa- hinnet olid järgmised:

nde ärtus	5	5–	4½	4+	4	4–
utamise kordades	2	7	12	11	4	1

Kursuse lõpetamise kohta tehti eksa- lehele vastav märkus, nagu «määra- keskkursusele» või «määratud kõr- nale kursusele». Üleminekuks eel- uselt keskkursusele piisas heliredeid ja etüüdide mängimisest.

Puhkpilliorkestri dirigentide klassis as dirigeerimist J. Vaks ja orkest- imist aastail 1937—1940 E. Kapp. astatel 1935—1940 stabiliseerus ervatooriumi sisemine struktuur, istus õppeprotsessi korraldus. kpillide osakonnas oli nüüd 9 eri- klassi, lisaks löökpillid ja puhkpilli- stri dirigentide erikursus. Osakon- töötas perioodi lõpuks 7 erialaejõudu: kaks professorit (J. Vaks ja ull), kolm vanemõpetajat (B. Lukk, Kõhelik, M. Prokofjev) ja kaks õpe- (A. Meri ja E. Brauer). Õpingud tas 18 noort muusikut, s. o. pea- sama palju kui eelnenud poole mal perioodil. Tolleaegsetest lõpe- test on tuntud mitmed teenekad estrandid nagu T. Karis, M. Kruus, Varandi, J. Hargel jt. Eriline koht nõukogude muusikakultuuris on sel perioodil lõpetanud ENSV tee- stel kunstnikel, dotsentidel J. Kal- oolikul ja S. Prohhorovil ning SV teenelisel kunstitegelasel Peäskel.

*

1940. aasta juunis toimunud nõukogude võimu taaskehtestamine ja sellega kaasnenud kogu majandus- ja kultuurielu põhjalik ümberkorraldamine tingisid ka konservatooriumi õppetöö reorganiseerimise. Puhkpillide osakond nimetati ümber puhkpillide kateedriks. Kateedrijuhataja jäi prof. J. Vaks ja «määralisteks õppejõududeks» juba 6. septembril hariduse rahvakomissari poolt kinnitatud E. Brauer, B. Lukk, M. Prokofjev, A. Kõhelik ja R. Kull. Fagotiklassis kinnitati «ajutise õpetajatunniandja kohusetäitjaks üheks õppeaastaks» L. Ernits. «Vabateenijate tasulehe» järgi lisandusid neile septembris veel assistentidena P. Karp ja J. Kaljaspoolik (viimane määrati seoses B. Luki haigestumisega 16. septembrist asetäitja-õpetajaks).

Erialaeksamite põhjal määrati 1940. a. jaanuaris senised õpilased muusikakooli või konservatooriumi vastavatele kursustele, arvestades ka nende edasijõudmist üldainetes.

1940/41. õppeaasta oli põhjalike ümberkorralduste aasta, mis tähistas uue perioodi algust kogu professionaalsete puhkpillimängijate ettevalmistamise süsteemis.

Õppeaasta alguses korrigeeriti seniseid õppeprogramme, õpperepertuaari täiendati vene ja nõukogude muusikaga. Ansambliklassi raames loodi kaks puhkpillikvintetti.

Õppeaasta teisel semestril võttis flöödiklassi üle E. Peäske, metsasarveklassi M. Paemurru, trompetiklassi N. Kubli ja tromblooniklassi P. Karp. Kateedrit hakkas juhatama J. Kaljaspoolik.

*

Fašistliku okupatsiooni tingimustes suudeti 1941/42. õppeaastat alustada alles talvel. Õppejõududest olid nõukogude tagalasse evakueerunud E. Peäske, N. Kubli, M. Prokofjev ning «koosseisude koondamise tõttu» vallandatud J. Kaljaspoolik. Osakond komplekteeriti põhiliselt endistest õppejõududest: prof. J. Vaks (oli ka osakonnajuhataja), vanemõpetaja B. Lukk ja õpetajad M. Paemurru ning L. Ernits. Varsti lisandusid neile prof. R. Kull, oboe erialal J. Hargel ja dirigeerimise alal F. Tammar (vajaduse korral asendas J. Vaksi trompetiklassis). 1942. a. märtsist juulini asendas haigestunud B. Lukki J. Kaljaspoolik, jaanuarist 1943 hakkas R. Kulli asemel tromblooniklassi juhendama P. Karp. Pöörduti tagasi vana õppekorralduse juurde, kus õpilased jaotusid kolmele kursusele ja eksamid toimusid ainult kevadel.

Lõpetajaid oli okupatsiooniaastatel 8, neist esmakordselt kaks puhkpillinõkestri dirigeerimise erialal ja kaks ekaternina.

Vaatamata väga rasketele töö- ja õppimistingimustele ning halvale õppedistsiplliinile (eksamitele ei ilmunud ⅓ õpilastest), suudeti tänu õppejõudude entusiasmile vältida osakonna lagunemist ja õppetöö seiskumist.

*

1944. aasta sügisel, pärast Tallinna vabastamist fašistlikest sõjarditest, võeti puhkpillide erialale vastu ainult üks üliõpilane (H. Orusaar). 1945. a. jaanuaris oli eriklasside suurus (koos muusikakooli ja lastemuusikakooliga) järgmine: flötiste 5, oboemängijaid 2, klarnetiste 7, fagotiste 3, trompetiste 4, metsasarvemängijaid 9, tromboniste 7 ja löökpillimängijaid 2.

Esimene kateedrikoosolek toimus 24. jaanuaril 1945. a. Kohal olid kateedrijuhataja M. Paemurru, õppejõud A. Sepp (flööt), H. Juksar (oboe), B. Lukk (klarnet), S. Prohhorov (fagott), N. Kubli (trompet), P. Karp (tromboon ja tuuba) ning K. Vestre (löökpillid). Koosolekul määrati endised ja sel õppeaastal vastuvõetud õpilased võimete järgi muusikakooli või konservatooriumi kursusele. Muusikakoolis alustasid või jätkasid tollal oma õpinguid mitmed nüüd juba teenekad pillimehed nagu K. Vest, A. Sikk, E. Saanpere ja Ü. Raudmäe. Arutati ka õppeprogrammide koostamise küsimust, kusjuures aluseks otsustati võtta teistes NSV Liidu konservatooriumides ja muusikakoolides kasutatavad programmid. Määrati kindlaks muusikakooli õpilaste vanusepiirid: klarneti ja löökpillide erialadel 12—28 aastat, trompetil ja metsasarvel 14—28 ning fagotil ja tromboonil 15—28 eluaastat; konservatooriumi osas jäi vanusepiiriks 35 eluaastat. Üles kerkis ka õppematerjali hankimise vajadus. Otsustati pöörduda ENSV Heliloojate Liidu poole ja «paluda eesti heliloojaid rikastada õppimiseks vajalikku puhkpilli repertuaari».

Õppeplaanide ja -kavade koostamisega seotud küsimusi arutati veel mitmel koosolekul. Otsustati repertuaari hankimiseks astuda kontakti teiste vennasvabariikide konservatooriumidega ja ka ise «transkribeerida eesti klassikalist ja muud repertuaari». Õppematerjali kättesaadavaks tegemiseks otsustati lasta ka üliõpilastel noote paljundada.

Uudne õppejõudude jaoks oli teadusliku töö tegemise nõue. Teadustöö planeerimisel lähtuti kateedri praktilistest vajadustest ja nii kujunesid juba esimesel õppeaastal välja teadusliku tegevuse kolm põhisuunda, millised jätkuvad veel käesoleval ajal. Need olid: 1) pillimänguõpikute koostamine ja õppeotstarbeks transkriptsioonide tegemine, 2) loenguline tegevus (peamiselt metoodilistes küsimustes) ja metoodilised konsultatsioonid, 3) interpreteeriv tegevus.

Märtsis, pärast demobiliseerumist,

alustas taas oma pedagoogilist tegevust konservatooriumis E. Peäske[5].

Puhkpilliorkestri dirigeerimine, mis seni oli olnud puhkpillide kateedri juures, viidi nüüd dirigeerimise kateedri alla. Orkestrijuhatamist õpetasid V. Jacobson ja P. Karp ning orkestreerimist E. Reimann. 1948. aastal andis dirigeerimistunde ka S. Prohhorov. 1946. a. loodati kateedri poolt konservatooriumi juurde välja orkestridirigentide 4-aastase kursuse õppeplaan. 1949. a., seoses Tallinna Muusikakooli lõpliku eraldumisega konservatooriumist, koostas komisjon, kuhu kuulusid ka P. Karp ja S. Prohhorov, muusikakooli «orkestrijuhatamise osakonna» õppekavade projekti. Nüüdsest peale valmistati konservatooriumis ette ainult sümfooniaorkestri dirigente. Puhkpilliorkestri dirigentide koolitamine jäi muusikakooli ülesandeks.

Rektoraadi aruandes 1944/45. õppeaasta kohta anti kõige muu kõrval hinnang noorte õppejõudude tegevusele. Selle seas tõsteti esile M. Paemurru ja H. Juksari tööd oma erialaklassides. Järgnevatel sõjajärgsetel aastatel langes õpetöö põhiraskus puhkpillide erialal ja muusikakooli noorematele kursustele. Veel 1948/49. õppeaastal moodustati muusikakooli I ja II kursuse õpilastest enamiku kogu osakonna õpilaskontingendist:

Kursus:	I	II	III	IV	V[6]
Õpilaste arv:	14	19	5		8 8

Konservatooriumis õppis samal ajal puhkpille ainult seitse üliõpilast. Õppejõudude töökoormus jaotus järgmiselt:

	Töökoormus muusikakoolis	Töökoormus konservatooriumis	Kokku
E. Peäske	15 tundi	1,5 tundi	16,5
H. Juksar	10	2	12
J. Kaljaspoolik	17	3	20
S. Prohhorov	4	4	8
M. Paemurru	16,5	2	18,5
N. Kubli	16,5	5,75	22,25
P. Karp	16	—	16
K. Vestre	6	3	9

Võrreldes eelnenud perioodidega oli tunduvalt vähenenud väljalangevus.

Väljalangevus muusikakooli erialaklassides 1948/49. õ.-a.

Eriala	Õpilaste arv õppeaasta alguses	Õpilaste arv õppeaasta lõpul
flööt	7	6
oboe	5	5
klarnet	8	6
fagott	2	1
metsasarv	8	4
trompet	7	5
tromboon	7	6
tuuba	1	1
löökpillid	1	2
Kokku	46	36

Väljalangevuse vähenemine soodustas õppetöö paremat organiseerimist ja lõi soodsa töömeeleolu nii õppejõudude kui ka õpilaste hulgas.

Omapäraseks, kuid kasulikuks õppuse vormiks õppejõududele kujunesid «loengulised näite-ärutlustunnid», kus käsitleti metoodikaalaseid küsimusi. Õppejõud lahkasid seal põhjalikult oma erialainstrumendi õpetamisega seotud probleeme ning demonstreerisid nende lahendamise võimalusi praktilise töö käigus. Mõned ettekanded ja näitetunnid kujunesid üpris õpetlikeks ja küsimusterohketeks. P. Karbi poolt läbiviidud tunnis 27. apr. 1946. a. olid näiteks «paljud küsimused trombooni alal ... uudsed kogu puhkpillide kateedri õpetajaskonnale».

Lühikese ajaga suudeti tänu direktsiooni igakülgsele abile lahendada instrumentide küsimus sedavõrd, et juba 1946. a. suvel võidi kateedri koosolekul konstateerida: «Pille ... siiski nii palju, et saame sügisel kõikidel erialadel soovijad vastu võtta, vaatamata sellele, kas on oma pill või mitte.» Järgmisel aastal osteti veel juurde kaks flööti, üks oboe, üks inglissarv ja üks Es-klarnet, kokku 19 220 rbl. eest.

1947. a. anti teaduslik nimetus kolmele kateedri õppejõule: professoriks sai B. Lukk, dotsentideks M. Paemurru ja S. Prohhorov. Kuid juba sama aasta oktoobris oli kateeder sunnitud tegema direktsioonile ettepaneku kutsuda klarneti eriala õppejõuks surma läbi lahkunud prof. B. Luki asemele Raadiokomitee sümfooniaorkestri klarnetisolist Juhan Kaljaspoolik. J. Kaljaspoolikule tehti ülesandeks ka professori viimase kirjatöö «Klarneti lesta valmistamine» lõpetamine.

Esimestel sõjajärgsetel aastatel alustasid orkestripillide kateedris — esialgu muusikakoolis, seejärel konservatooriumis — oma õpinguid mitmed meie kaasaja silmapaistvad muusikud: V. Järvi, S. Saulus, E. Saanpere jt.

Muusikakooli iseseisvumine 1949. a. lõi olukorra, kus puhkpillide erialade õppejõud jäid konservatooriumi juurde ainult ühe-kahe õpilasega. M. Paemurru, kes töötas klaveri-oreli-, orkestripillide ja laulufakulteedi dekaanina[7] ning P. Karp, kes kuulus ooperiklassi dirigendina laulukateedri koosseisu, olid põhikohaga konservatooriumis. S. Prohhorov töötas kohakaaslasena, ülejäänud õppejõud aga tunnitasulistena.

Üliõpilaste arv erialaklassides suurenes visalt ja oli veel 1949/50. õppeaastal alla kümne. Vastuvõtu laiendamine jäi paljudeks aastateks probleemiks, millele püüti igati lahendust leida. Kaaluti isegi alalise vastuvõtukomisjoni loomise võimalust. Õppejõudude brigaadid saadeti muusikakoolidesse, lastemuusikakoolidesse ja isegi keskkoolidesse. Laulupeo ajal võeti vaatluse alla ka isetegevuskollektiivid. 1951. aastal vältas propaganda 4.—14. maini, keskkoolides käis P. Karp. Kuna tollal puhkpillidel enam polnud kateedrit kui sellist, kohustati keelpillide kateedri juhatajat H. Laant kontrollima ja juhtima ka puhkpillide eriala õpilaste tööd. 23. jaan. 1952. a. otsustas Konservatooriumi Nõukogu juba lõplikult ühendada keelpillid ja puhkpillid ühtseks orkestripillide kateedriks.

Esimeseks puhkpillide eriala lõpetajaks sõjajärgsel perioodil oli H. Orusaar trompeti erialal. Riigieksami komisjon eesotsas prof. J. Ginsburgiga andis tema lõpueksamile väga hea hinnangu. H. Orusaare muusikalised võimed ja organisaatoritalent leidsid täit rakendust just isetegevuslike orkestrite juhina. Temast kujunes väljapaistev puhkpilliorkestrite dirigent, laulupidude üldjuht.

Professionaalsete puhkpillimängijate ettevalmistamise seisukohalt olid aastad 1944.—1952 hoovõtuaastateks.

---

[5] Esialgu töötas ta koos A. Sepaga, pärast nende lahkumist konservatooriumist 1946. a. ainsal võttis enda peale kogu flöödiklassi juhtimise.

[6] Tol ajal oli muusikakoolis 5 kursust.

[7] M. Paemurru töötas dekaanina 1947.—1950. a. Aastatel 1950—1956 oli ta ER sümfooniaorkestri tšellist ja konservatooriumis tunnitasuline metsasarveõppejõud.

*

Järgnevad kümme aastat töötati koos keelpillimängijatega ühises orkestripillide kateedris, mida juhatas H. Laan. Esialgu kuulus puhkpillide eriala õppejõududest koosseisulisena nimekirja ainult S. Prohhorov 0,5 kohaga. Ülejäänud olid tunnitasulised, kelle pedagoogiline tegevus piirdus enamasti ainult tunniandmisega. Seetõttu olid nad kateedriga võrdlemisi nõrgalt seotud. Kateedris tegutsesid nagu kaks sektsiooni — keelpillide ja puhkpillide oma. Ühiselt ainult avati õppeaasta ja lõpetati semester, muul ajal tegutseti eraldi. Erialaprobleeme arutati ja üritusi viidi läbi ikka eraldi, ainult kateedrijuhataja võttis osa mõlemate «sektsioonide» ettevõtmistest. Kateedrikoosolekutel osalesid protokolliraamatu andmeil enamasti ainult koosseisulised õppejõud, tunnitasulised käisid vaid eksamitel ja kateedrisisestel õpilasõhtutel. Juba 1949. aastast alates ei teinud puhkpilliõpetajad teaduslikku tööd. Muutunud olukorda arutati Konservatooriumi Nõukogus. Leiti, et igale erialale peaks saama koosseisulise koha, sest tunnitasuliselt õppejõult ei saa nõuda mingit teaduslikku või metoodilist tööd ja raskusi on ka nende kvalifikatsiooni tõstmisega teaduslike kondeeringute abil. Nõukogus otsustati selles küsimuses pöörduda Eesti NSV Kultuuriministeeriumi poole ja taluda koosseisude kinnitamisel sellega arvestada. Küsimus lahenes siiski ise lõpikku sedavõrd, kuivõrd suurenes puhkpillide eriala üliõpilaste arv ja kateedri juurde koondusid 0,5 koormusega õppejõud.

1954. a. lisandus S. Prohhorovile P. Karp, kaks aastat hiljem tuli põhikohaga konservatooriumi tagasi M. Paemurru. 1958. a. juunis valiti asendi kohtadele poole koormusega S. Prohhorov, M. Paemurru ja J. Kaljaspoolik. Sama aasta sügisel tegi prorektor P. Karp (prorektoriks alates 1956. a.) Konservatooriumi Nõukogule ettepaneku rakendada trompeti õppejõuna paralleelselt N. Kubliga H. Orusaart.

Veel 1952/53. õppeaastal oli toimunud muudatus senises õppekorralduses — esmakordselt viidi ka talvisel eksamisessioonil läbi erialaeksamid (varem olid need ainult kevadel). Eksamikavasse kuulusid üks suur- ja üks väikevormis teos.

Mureküsimuseks kogu orkestripillide kateedri jaoks oli tollal üliõpilaste töötamine professionaalsetes muusikakollektiivides. Ühelt poolt andis see tulevastele pillimeestele hea erialase praktika, teiselt poolt aga raskendas tunduvalt õppetöö korraldamist ja pidurdas mõnede üliõpilaste erialast arengut. Ka direktsiooni aruandes 1954/55. õppeaasta kohta puudutati antud probleemi, iseloomustades seda kui korrapärast õppetööd segavat faktorit.

Pidevat tähelepanu pöörati pedagoogilisele praktikale. Iga õppeaasta algul arutati kateedri koosolekul selle läbiviimist ja kinnitati üliõpilastele nende praktikaõpilased (nimed kanti ka protokolliraamatusse). Puhkpillide eriala praktikaks kasutati muusikakooli ja lastemuusikakooli õpilasi, TPedI ja TPI üliõpilasi, samuti isetegevuslike ja sõjaväeorkestrite liikmeid.

1959. a. aprillis toimus esmakordselt erialaklassi õhtu. Esinesid ainult M. Paemurru üliõpilased. Uudne üritus äratas puhkpillimängijate seas laialdast huvi ja kuulajaid kogunes rohkesti. Kontserdile järgnenud arutelu protokolliti, kusjuures sissekanne tehti ka publiku kohta: «Publik väga nõudlik. Kõik linna metsasarvemängijad olid kuulama tulnud . . .» Kahjuks ei muutunud erialaklasside kontserdid traditsiooniks.

3. oktoobril 1960. a. arutati kateedri laiendatud koosolekul, millest võtsid osaka kateedri õppejõududele osa ENSV Raadio ja Televisiooni Komitee ja RAT «Estonia» orkestrandid A. Sepp, A. Treumuth, T. Karis, R. Kasemägi ja H. Meretaid, esmakordselt laiemas ringis puhkpillimängijate ettevalmistamisega seotud probleeme. Konstateeriti, et konservatooriumi töö selles osas on senini olnud täiesti rahuldav, kuigi mõnedagi annaks ka parandada. Raadio sümfoniaorkestri flöödirühma kontsertmeister A. Sepp avaldas rahulolematust selle üle, et andekamaid noori ei suunata konservatooriumi poolt aspirantuuri ega kasutata neid pedagoogilisel tööl. Eeskuju väärivana tõstis ta esile U. Uustalu ja S. Sauluse edasiõppimise aspirantuuris ning avaldas lootust, et tulevikus saavad neist head pedagoogid. Ühiselt leiti, et üliõpilased saavad õppeajal liiga vähe esinemispraktikat ja et konservatooriumil puudub suurem saal, kus arendada tooni».

Puhkpillide eriala üliõpilaste arv kõikus 1950-ndatel aastatel 15—20 vahel. See ei suurenenud oluliselt ka 1959. a., kui avati kaugõppe osakond. Esimese kaugõppe üliõpilase au kuulub A. Regile, kes astus konservatooriumi juba tunnustatud muusikuna.

Perioodil 1952—1962 oli puhkpillide erialal 23 lõpetajat. Mitmest on saanud silmapaistvad interpreedid, kelle tegevus solistina, ansamblistina või orkestrisolistina on aastate vältel pälvinud meie muusikaüldsuse tunnustuse ja kelle anne ning igapäevane töö on meie interpretatsioonikunsti viinud tema tänapäevasele kõrgusele. Need on ENSV teenelised kunstnikud S. Saulus ja E. Saanpere, H. Värv, V. Musting, R. Kasemägi, A. Rjabov, O. Pikknurm, H. Suurväli ja mitmed teised meie kutseliste orkestrite puhkpillimängijad. Pedagoogidena on tulemusrikkalt töötanud R. Olspert ja H. Värv konservatooriumis, R. Kasemägi, O. Pikknurm ja K. Antzon Tallinna ja Tartu muusikakoolides ning H. Suurväli konservatooriumis ja Tallinna Muusikakeskkoolis.

*

8. jaanuaril 1962. a. võttis Konservatooriumi Nõukogu vastu otsuse lahutada senine orkestripillide kateeder keelpillide ja puhkpillide kateedriteks. Põhjuseks oli uue erialaklassi avamine 1962/63. õppeaastal. Rajoonid vajasid eriharidusega puhkpilliorkestrite juhte, muusikakoolid aga rahvapillide eriala õpetajaid. Nende ettevalmistamine tehti ülesandeks konservatooriumile. Nõukogu leidis, et seda on kõige otstarbekam korraldada koos teiste puhkpillierialadega, kasutades põhiliselt juba olemasolevat pedagoogilist kaadrit.

Taasloodud puhkpillide kateedri juhatamine usaldati heliloojale — dots. A. Velmetile. Õppejõududest kuulusid kateedri koosseisu E. Peäske täie koormusega, M. Paemurru, J. Kaljaspoolik, H. Orusaar ja H. Roomere (aastatel 1962—1964) poole koormusega ja P. Karp, R. Olspert, L. Vigla ning H. Suurväli tunnitasulistena. Dirigeerimist hakkasid õpetama E. Peäske, L. Vigla ja H. Orusaar, järgmisest õppeaastast lisandus neile J. Kääramees, 1964. a. aga tunnitasulisena E. Loit. Orkestreerimist õpetas dirigentidele P. Karp. Esimesel aastal võeti dirigeerimise erialale vastu ainult kolm üliõpilast. Edaspidi suurenes vastuvõtt tunduvalt ja 1967/68. õppeaastal õppis statsionaarselt 13 dirigenti ja 10 puhkpilli eriala üliõpilast, kaugõppes aga kuni 27 dirigenti ja 13 üliõpilast erialapillidel. Üldse on tänaseni puhkpilliorkestri dirigeerimise erialal lõpetanuid 55 (25 päevases ja 30 kaugõppe osakonnas), nende hulgas ENSV teenelised kunstitegelased P. Saul ja V. Loogna, Läti NSV teeneline kunsti-

tegelane J. Gerzans, I. Tomberg, K. Tuberik ja rida nooremaid, kuid endale juba dirigendina nime teinud muusikamehi. 1973. a. lõpetati statsionaaris dirigentide ettevalmistamine, nüüd toimub see ainult kaugõppe teel.

Kõik dirigeerimise eriala üliõpilased ja kõik need, kes õppisid puhkpilliorkestri juhatamist fakultatiivselt, said oma esimese praktika õppeorkestri ees. Orkester moodustati 1962. a., selle tööd juhendas E. Peäske. Esimestel aastatel kasutati proovideks konservatooriumi klassi nr. 6, alates 1965. a. viidi proovid üle VTÜ puhkpilliorkestri harjutusaali, kus toimuvad tänaseni. Alguses oli suuri raskusi repertuaariga. Orkestrimaterjali siiski veel leidus, kuid paljudel juhtudel puudusid partituurid ja klaviirid. Seetõttu kirjutati partituure kokku orkestripartiidest, klaviire aga õppejõud teadusliku töö raames. Orkestri repertuaar laienes tunduvalt, kui konservatooriumile anti üle filharmoonia endise puhkpilliorkestri noodikogu. Üleandmine toimus E. Peäske initsiatiivil ja isiklikul kaasabil. Suuri teeneid puhkpilliorkestri juhtide kooliõpetamisel oli oma eriala tõelisel entusiastil ENSV teenelisel kunstitegelasel Kääramehel, dirigendil, kel jätkus energiat paljudeks ettevõtmisteks nii konservatooriumis kui ka väljaspool seda. Tema organiseeritud üritustel oli kogu ja külgetõmbejõudu. Kahjuks jäi Kääramehe töö konservatooriumis lühikeseks, surm katkestas selle 1968. a. Traditsioonilistel erialadel polnud kuekümnendatel aastatel laiuti arenenut, seetõttu oli õppejõudude koormuses suur osa kammeransambli tundidel, seetati ka obligatooriinstrumente koorihtidele. Muutumatuna püsis erialaõppejõudude koosseis. Obligatoorklarneti pedagoogidena töötasid H. Suurväli, Ü. Üksik ja lühikest aega ka J. Pikknurm. Aastail 1968—1974 õpetas klarneti eriala kõrvuti J. Kaljaspoolikuga ka H. Suurväli. Löökpillide klass avati 1971. a. Seda juhendas M. Reimann, järgmisel aastal võttis õpilased üle K. Terasmaa. Teise trompetieriala õppejõuna hakkas 1972. a. tööle T. Tarum. Pärast M. Paemurru surma kutsuti metsasarveklassi etteotsa U. Uustalu. 1974. a. kaotas kateeder surma läbi kaks õppejõudu: kateedrijuhataja A. Velmeti ja dirigendi L. Vigla. Uueks kateedrijuhatajaks valiti dots. H. Orusaar, L. Vigla tööd jätkas V. Loogna.

Seoses muusikapedagoogika kateedri väljaarenemisega suurenes tunduvalt puhkpilliõppejõudude arv. Aastail 1974—1977 kuulusid puhkpillide kateedri juurde eraldi sektsioonina ka täiendava instrumendi õppejõud A. Treumuth, V. Reinla, O. Kasemaa, hiljem veel K. Kardna ja Ü. Sõro. O. Kasemaa poolt juhitud sektsioonist kasvas 1977. aastaks välja kooliorkestri kateeder, mille tööd käesoleval ajal suunab dotsent H. Rannap.

1973. a. tuli konservatooriumi õppejõuks oboe alal H. Värv, esialgu kahe õpilasega, 1974. a. aga meie noorema põlvkonna nimekaim puhkpillimängija klarnetist H. Altrov, rahvusvahelise konkursi laureaat, kes täiendas end 1976/77. a. hooajal Pariisis.

H. Orusaare tegevus kateedrijuhatajana kujunes väga lühikeseks, varajane surm 1977. a. juunis rööpis meilt tunnustatud muusiku ja nimeka organisaatori.

*

Suursündmuseks kogu vabariigi puhkpillimängijatele kujunes 1970. a. vabariiklik interpreetide konkurss, millest võtsid osa ka paljud kateedri üliõpilased. Õppejõud võisid nende esinemisega rahule jääda. Krooniks oli muidugi I kursuse üliõpilase J. Ouna laureaaditiitel.

Seitsmekümnendatel aastatel kasvas kateedri üliõpilaste arv statsionaaris, kahenes aga kaugõppes. 1978/79. õppeaastal on päevases osakonnas 30, kaugõppes 15 üliõpilast. Juurde on tulnud ühist õppejõude: tunnitasulistena töötavad kateedris H. Kalaus (tromboon), [illegible] Mägi (orkestreerimine ja tuuba), [illegible] Kaulus (flööt) ja R. Karin (klarnet). Kateedrit juhatab O. Kasemaa (dirigeerimine ja saksofon).

Proovikiviks nii õppejõududele kui ka paljudele üliõpilastele oli tänavu kevadel toimunud II vabariiklik puhkpillimängijate konkurss. Tulemused olid igati rõõmustavad. Vennasvabariikide muusikutest koosnev autoriteetne žürii märkis ära esinejate hea erialase ettevalmistuse, mis on suureks tunnustuseks meie kateedri õppejõudude tööle.

Tulevikule läheb 60-aastane kateeder vastu optimistlikult — õppejõududeks on suurte kogemustega ja kõrge kvalifikatsiooniga spetsialistid, üliõpilastel jätkub teotahet ja usku oma võimetesse.

Kompositsioon

Eesti muusikuid leiame kõrgkoolide õppejõudude hulgas juba enne Tallinna konservatooriumi asutamist. Heliloojatest nimetame Rudolf Tobiast kui Berliini Muusika Kõrgkooli silmapaistvat õppejõudu ja Artur Lembat, kes sai professoritiitli juba Peterburi konservatooriumis. Artur Kapp ei olnud üksnes Astrahani muusikakooli direktor, vaid ka selle suure linna muusikaelu juht.

Esimeseks kompositsiooniõpetajaks vastavatud Tallinna konservatooriumis — tollal, 1919. aastal, veel Kõrgemas Muusikakoolis — oli silmapaistvalt andekas orelikomponist Peeter Süda, kes oli õppinud rahvusvaheliselt tuntud šveitsi orelikunstniku ja muusikateadlase Jacques Handschini, M. Regeri õpilase juures. Ent P. Süda suri juba 1920. aastal. Pärast tema lahkumist algas kaks Artur Kapi aastakümmet. Sellel perioodil hakati kõnelema Tallinna koolkonnast, vastandades seda Heino Elleri juhitud Tartu koolkonnale. Kuna pärast 1940. aastat oli ka Heino Eller Tallinna konservatooriumi kompositsiooniprofessoriks ja seda kolme aastakümne vältel, siis kohtusid konservatooriumi katuse all juba mõlema koolkonna põhimõtted.

Artur Kapi loomingulised põhitõed kasvasid välja muu hulgas sellestki, et ta tunnetas oma kohta eesti muusika ajaloos. Oli ju A. Kapp R. Tobiase kõrval eesti sümfooniliste suurvormide vundamendirajaja. Kui ta oma teed alustas, puudusid veel mis tahes rahvuslikud eeskujud. Tekkis paratamatu tarvidus absorbeerida õhtumaist universaalseks kujunenud muusikakultuuri, et rakendada selle kõrge professionalism ka rahvusliku heliloomingu teenis-

tusse. Siit pidi alguse saama A. Kapi eriline austus J. S. Bachi ja Beethoveni loomingu vastu. Nende heliloojate tähtsuse tunnetamist ei väsinud ta sisendamast oma õpilastele.

Muusikat kirjutades püüdles A. Kapp teadlikult rahvusliku ja universaalse sünteesi poole. Alates 1906. aastal alustatud «Suudist eesti rahvaviisidest» on selgesti näha nii tuginemist klassikalisele vormikeelele kui ka pöördumist rahvalaululiste teemade poole — enamasti variatsioonivormis osades või finaalides. On arusaadav, et tee rahvaloomingu juurde läks enamasti uuema rahvalaulu kaudu, mis oli seostatav klassikalise muusika aluseks oleva helikeelega.

R. Tobias ja A. Kapp tunnetasid oma ühiskondlikku missiooni rahvusliku kultuuri ehitajatena. A. Kapp on alati otseselt reageerinud kõigele olulisele eesti ühiskondlikus ja kultuurielus: olustagem kas või 1902. a. loodud «Hümnist Kreutzwaldile» ning 1913. a. «Estonia» sisseõnnistamiseks loodud kantaadist «Päikesele» ja lõpetagem «Rahusümfooniaga», mille lõpliku viimistluse tegi juba E. Kapp. Teadlikkus oma missioonist tõi kaasa ka tema ülemteesterliku hoiaku muusika õpetamisel. Muidugi kujundas see tema isiksust ja käitumisviisigi.

Tallinna koolkond taotles lihtsust ja mõistaabilisust — viimast mitte ainult olesehituse, vaid ka mõtte osas. Eelisžanriteks näisid olevat oratoorium, kantaat, ooper ja suur sümfoonia, väiksematest — koorilaul. A. Kapi partituurid tunnistavad pintslitõmbe hoogsust. Muu hulgas tulenes see ka heliloojа organistipraktikast; samuti mõjutas ju orelimäng kunagi Bruckneri heliloomingut.

A. Kapi autoriteet lausa kutsus nii mõndagi õpilast käima ta jälgedes. Tugevasti mõjutas tema orkestrikoe kompaktsus E. Aava, kellel aga alguses ei saanudki olla maestro kogemust. Meie ooperiloomingu esimesel eduka teosel, E. Aava «Vikerlastel», oli Achilleuse kannaks orkester, mis oma raskuse ja kohmakuse tõttu vajas tõsist kaasabi teistelt orkestreerijatelt.

Konservatooriumi professorina jõudis A. Kapp oskuseni oma õpilasi individuaalselt suunata. Õpilaste omanäolisuse professionaalsel väljakujundamisel jäi aga alati selgesti tunnetatavaks klassikaline aluspõhi.

1925. aastal esimestena Tallinna konservatooriumi lõpetanud heliloojad Johannes Jürme ja Peeter Laja, olid ühtlasi organistid. J. Jürme püüdles ulatuslikumate klassitsistlikus laadis vormide poole, Laja kirjutas oreli- ja klaverimuusikat. Laiemat tähelepanu on pälvinud P. Laja orelihelindid mitmete rahvaste folkloorist leitud teemadel. Selles valdkonnas saavutas hiljem häid tagajärgi A. Kapi õpilane E. Arro, loodudes eesti rahvaviisidele. Esimesed, kes Aurtur Kapi juures heliloojatena lõpetasid, olid Enn Võrk, Evald Aav ja Riho Päts. E. Võrgust sai paljulauldud kooriteoste autor, E. Aav aga jõudis oma enneaegselt katkenud elu lõpul areneda sümfonistiks. Erilise omanäolisuse saavutas ta harmoonilise koloriidi valdkonnas. Riho Pätsile muutus omaseks peenelt väljatöötatud faktuur ja tugev maitsekultuur.

Suur osa Artur Kapilt koolituse saanud heliloojaist jõudis loomingulisse meheikka juba sõjajärgsetel aastatel. Villem Reimani, Eugen Kapi, Gustav Ernesaksa, Edgar Arro ja Hugo Lepnurme loometöö on olnud tihedalt läbi põimunud nende pedagoogilise tööga Tallinna konservatooriumis. Need professorikutse väärilised tunnistatud muusikud on nii mõndagi ära teinud Tallinna konservatooriumi oma profiili, oma palgejoonte väljatahumisel. Suudab ju ainult o m a n ä o l i n e kõrgem õppeasutus — nagu silmapaistva individuaalsusega üksikkunstnikki — rikastada oleriigilist kultuurielu.

Need loovkunstnikud on ka heliloomingus otsinud oma rada. Villem Reiman on pärinud õpetajalt oskuse valada kujundlikku meloodikat ilusatesse, selgelesse vormidesse, kasutades seda kõlust nii tonaalses kui ka dodekafoonilises helikeeles loodud teostes. Eugen Kapi oleks nagu oma isalt pärinud vajaduse ühendada rahvamuusika elemente universaalsema väljenduslaadiga. Kahtlemata on nii E. Kapil kui ka tema onupojal V. Kapil õnnestunud võrreldes A. Kapiga saavutada selles osas suuremat sisemist ühtsust, materjali orgaanilisemat läbikasvamist. E. Kapp läks küllaltki kaugele kolorismina, kasutades — nagu Mart Saargi — impressionistlikke vahendeid. E. Arro, kes küllap esimesena A. Kapi õpilastest hakkas juba 1930-ndatel aastatel ka kerget muusikat kirjutama, on tähti lasknud end kaasa kiskuda huvitavatest harmoniseerimisvõimalustest.

Nagu G. Ernesaksa tegevuses ei saa eraldada loomingut ja koorijuhtimist, nõnda ka H. Lepnurme juures on lahutamatud komponeerimine ja orelimäng. Mõlemast heliloojast on saanud meie muusikakultuuri juhtkujud, mõlemad on võitnud rahvusvahelise tunnustuse. Nii G. Ernesaksa ja tema kolleegide heliloojate-koorijuhtide pedagoogilise töötamata oleksid vaevalt olnud mõeldavad eesti üldlaulupeod sellisel tasemel, mis need nii ulatuselt kui ka kvaliteedilt muudab maailmamastaabilisteks muusikasõpoteoosideks.

Tallinna koolkonnast kasvasid välja viljakas orkestrikomponist Evald Brauer ja ooperiheliloojale vajalikku dramaatilist annet avaldada jõudnud Johannes Hiob, aga ka praeguseni tegutsevad Artur Uritamm, Johann Tamverk ja Aleksei Stepanov.

Mõned Artur Kapi õpilased on hiljem suunanud oma loomingulise energia teistesse valdkondadesse, nagu dirigent ja tromboonipedagoog prof. Paul Karp või muusikauurija Hillar Saha. Mitme tema õpilase edasisest loometegevusest ei ole küllalt teateid, nende hulgas on Herman Känd, Robert Heinmets, Voldemar Leemets, Christfried Krause, Georg Heuer, Heinrich Feischner... Ehk ärkab konservatooriumis ka nende varjujäänute tegevuse vastu kunagi suurem huvi.

Õppetegevus Tallinna konservatooriumis on olnud seotud mitmete heliloojanimedega. Nii töötasid õppejõududena, kuigi mitte kompositsiooni alal, Artur Lemba, Juhan Aavik, Mihkel Lüdig, Adolf Vedro, konservatooriumi olemasolu esimesel aastal Vladimir Padva, kes hiljem Ameerika Ühenriikides elades on ennast ka heliloojana tutvustanud. Nõukogude korra ajal on konsevatooriumi õppejõudude hulgas mitmeid Heliloojate Liidu liikmeid.

On heliloojaid, kes on õppinud nii A. Kapi kui ka H. Elleri juures. Nende hulgas on põline tartlane, koloriidivarjunditest rikaste kompositsioonide looja Johannes Bleive, samuti Heimar Ilves, kes on omandanud hea tehnilise baasi oma mõtteerksate sümfooniate loomiseks.

H. Eller on olnud Tallinna konservatooriumi kompositsiooniprofessoriks 1940. a. kuni 1970. a. Tema enese kujunemisperiood on langenud poole põlvkonna võrra hilisemale ajale kui A. Kapil. Ent, nagu M. Saaregi puhul, tähendas see õige palju. Sajandivahetus oma rahutute vooluristumistega jättis oma pitsati tolleaegsete noorheliloojate õpingutele. Tendentsi laiade, üldistavate vormide poole hakkas välja tõrjuma süvenenum kammerlikkus, tähelepanu nihkumine helivärvile ja detailile. Ja lõpuks, individuaalsest vaatekohast lähtudes: kui A. Kapi muusikaline mõtlemine seostus oreliga, siis

H. Eller sai loominguimpulsse viiulimängult.

H. Elleri loomingulise isiksuse puhul paistab kõikjal silma tasakaalustatus, esinegu see siis emotsionaalsuse ja ratsionaalsuse või polüfooniliste ja harmooniliste vahendite osas. Eriti oluline tema puhul oli lausa loomupärane tasakaalumomendi tunnetamine terviku ja selle kas või kõige väiksema osa, s. o. makro- ja mikrostruktuuri vahel. Armastus «nokitsemise» vastu ei ole aga teda takistanud pidevalt suurvormide poole pöördumast. Tema jaoks näib olevat kõige ideaalsemaks väljendusvormiks just keelpillikvartett, kus iga hääl on küll enese eest väljas, kuid ei unusta hetkeski harmoonilise ühtekuuluvuse vajalikkust.

Nähes detailis terviku peegeldumist, pööras Eller ka oma õppetöös suurt tähelepanu detailide väljatöötamisele. Ta ootas, et õppija mõistab iga detaili tähendust terviku suhtes ja oskab sealt juba loogiliselt edasi minna. Loogilist järjekindlust ta loomulikuga. Loodusliingrina otseses ja ülekantud mõttes lausa vajas seda. Ta leidis, et tervik ei saa takistamatult areneda, kui ei ole korras iga pisiasigi.

Samas aga suhtus H. Eller oma õpilastesse nagu jaapani aednik: ta ei püüdnud neid painutada kuhugipoole, kõige vähem aga enese poole. Ta lasks neid kasvada, nagu igaühe loomus seda nõudis, püüdes oma nõudmistega ellele ainult kaasa aidata. Ta oli meister *par excellence,* kes leidis, et õppija on küps ainult siis, kui ta valdab täiuslikult oma ametioskusi. Siin tohtinud juba ükski pisiasi kahe silma vahele jääda.

Praktilise keelpillimängijana nägi ta kõiki keelpilli loomulikus kõlas. Seetõttu võib mõista tema kriitilist suhtumist oma õpilaste headeski töödes esinevatesse episoodidesse, kus keelpilli oli modernsete kõlaotsingute ajel kasutatud löökpillina.

Tartu koolkonna peana tegi H. Eller läbi ka oma õpetajakooli. Jälgides ja suunates Eduard Tubina, Eduard Oja ja Alfred Karindi, aga ka muusikateadlase Karl Leichteri ja dirigendi-pianisti Olav Rootsi arengut, arenes H. Eller ka ise. Tartu päevil hakati kalduma diferentseeritud orkestrikäsituse, aga ka väikevormide selguse ja karakteersuse poole.

H. Eller mitte ainult ei andnud oma õpilastele, vaid mingil määral võttis vastu ka nendepoolseid mõjustusi. Üheks näiteks võiks olla setu motiivide kasutamine: neid leiame juba E. Tubinalt, eriti A. Garšnekilt, siis aga ilmuvad need H. Elleri 4. kvarteti partituuri. Meelsasti arvestas ta häid ideesid: tema loomingus pöördelisteks osutunud «13 klaveripala eesti motiividele» on sündinud tänu K. Leichterile. Suurt tähtsust tema klaveriteoste väljakujundamisel omasid arutlused nende alaline esmaesitaja Heljo Sepaga.

Vaatamata kõige meeldivamalt sundimatule vahekorrale õpilastega oli H. Elleri autoriteet kõigutamatu. Ei olnud H. Elleril vajadust oma autoriteedi pärast muret tunda ega seda kunstlike vahenditega hoida; see kaevas välja tema fundamentaalsetest teadmistest, tema hoolitsevast heatahtlikkusest ja huumoritundest.

Esimeste Tallinnas lõpetanud «elleriaanide» hulgas oli Villem Kapp ja nüüd raja taga tegutsev Kaljo Raid. Tema õpilaste hulgas oli ka nüüdne kanadalane, suure eksperimenteerimislustiga Udo Kasemets. H. Elleri kooli mitmekülgsust näitab seegi, et meelsasti modernseid vahendeid kasutanud K. Raidi ja U. Kasemetsa kõrval kujunes V. Kapp isiksuseks, kes oskas omanäoliselt ja kaasaega tunnetavalt käsitella ka traditsioonilisemaid väljendusvahendeid. V. Kapi ekspansiivne, sihi-

dramaatilisuse piiridesse tungiv lüürika leidis endale hea väljenduse mitte ainult vokaalloomingus, vaid ka 1956. aastal valminud II sümfoonias. Tema loomingus kehastusid tõeliselt kunstilisel tasemel need tendentsid, mis ilmusid eesti muusikasse sõjajärgsel perioodil. Olid ju Villem Kapil ka instrumentaalsed teemad laululised, tema muusikaline dramaturgia võrsus programmilisest ideest, tema helikeelt aga teoloomustas selgesti tunnetatav rahvalaululähedus. Ajastu ideaaliks oli laulupeolisus selle ülevas, täislõlalises mõttes. Selle väljendust leiame nii V. Kapi II sümfooniast (eriti selle finaalist), E. Kapi ja G. Ernesaksa ooperitest kui ka H. Elleri viimasest sümfoonilisest poeemist «Laulvad põllud».

Lähedust rahvamuusika tundelaadile leiame H. Elleri järgmiste lõpetajate, Ilja Aarne ja Aado Velmeti töödes. Helileomingulise ja interpreteeriva tegevuse kõrval kujunesid neist eriti tunnatud ja nõudlikud pedagoogid muusikateooria valdkonnas.

1950. aastal olid H. Elleri kompositsioonikursuse lõpetajateks Anatoli Garšnek, Boris Kõrver ja Leo Normet. A. Garšneki selleaegne looming oli eriti värvikas ning värskekõlaline, seda suures osas tänu setu viisidest tulenenud harmoonilisele keelele. B. Kõrveri lüürilise viisianne leidis endale väljenduse tema viiulikontserdis. Veel üliõpilaspäevil loodud «Kolhoosilaulude» eest aga sai B. Kõrver 1951. aastal riikliku preemia. L. Normet, nagu ka B. Kõrver, pöördus operetižanri poole, tundes samal ajal huvi ka ooperiloomingu vastu. Ta hilisemas loomingus on olulisel kohal olnud psühholoogilist portreelisust taotlevad vokaaltsüklid. 1954. aasta lõpetaja Ants Sõber, saanud tuntuks laulude ja operetiga, on ajastes 1960-ndatest aastatest pöördunud sümfooniliste vormide poole, mis pakuvad erilist huvi oma arenenud tämbrikoloriidiga. Olev Sau, kes lõpetas juba 1967. aastal, on H. Elleri õpilastest kõige rohkem olnud seotud koorilauluga, ent viimasel ajal on temagi loomingu üldpilt muutunud tänu instrumentaalkompositsioonidele mitmekülgsemaks.

H. Elleri suunav pedagoogikäsi on aja jooksul kujundanud üha enam erinevaid heliloojaisiksusi. Nii on tema õpilastest Valter Ojakäär ja Uno Naissoo saavutanud kiiduväärseid tulemusi rahvamuusikale lähedaste viisikäikude ja džässielementide ühtesulatamisel.

Kui sõjaeelsetel aastatel oli E. Arro, nii tõsise kui ka kerge muusika looja, omamoodi erandnähtuseks, siis sõjajärgsel ajal on suur osa heliloojaid ja enamasti just H. Elleri õpilasi kirjutanud nii üht kui teist. Näited: B. Kõrver, V. Ojakäär, U. Naissoo, A. Oit, J. Koha, H. Jürisalu, A. Sõber, L. Normet. Luua löövat, massilist tähelepanu köitvat kerget muusikat ja samal ajal olla võimeline komponeerima kaasaegset kontsert- või lavamuusikat — see on väljapaistev omadus. Olgu võrdluseks kas või D. Šostakovitš ja L. Bernstein. Kui 1965. a. valmis V. Ojakääru Tammsaare-aineline ooper «Kuningal on külm», siis on selle kindlalt piiritletud ja löövate karakterite loomise oskust kahtlemata aidanud teritada töö kerge muusika valdkonnas. Et U. Naissoo mitmetes kontsertkompositsioonides, sealhulgas «Klaverivariatsioonides», on ka džässilikkust — seda leiame ka teiste eesti heliloojate juures —, siis seegi on üks XX sajandi muusika tunnusjooni, mis juba sajandi algupoolel ilmus Debussy, Stravinski, Raveli ja Hindemithi töödes, tänapäeval on aga sagedaseks külaliseks ka nõukogude heliloojate partituurides.

Arne Oidi puhul langes kergele muusikale juba loomingu põhiraskus. Sellest varalahkunud heliloojast sai

üks populaarsemaid laululoojaid. H. Elleri juures õppis teinegi tunnustatud laulukomponist — Viktor Ignatjev.

H. Eller on olnud juhendajaks ka teistest rahvustest üliõpilaste kujunemisel. Tema juures on õppinud viljakas, paljudes žanrites kirjutav Boriss Parsadanjan, kelle üheks olulisemaks loomingulatteks on olnud armeenia kultuur ja rahvamuusika. Huvi teiste rahvaste omapära vastu on väljendunud aga ka mitmetes V. Ojakääru ja L. Normeti teostes, mis on samuti läbi käinud H. Elleri käe alt — on ju H. Elleri juures tema õpilased alati olnud soovitud külalisteks, seda ka peale konservatooriumi lõpetamist.

1950-ndate aastate algupoolel õppisid H. Elleri, E. Kapi ja peatselt ka A. Garšneki juures need noored heliloojad, kes sama aastakümne teisel poolel eesti muusika palge õige radikaalselt ümber kujundasid. Äsjaste konservatooriumilõpetajate või veel üliõpilaste Eino Tambergi, Jaan Räätsa, Jaan Koha, Heino Jürisalu ja Arvo Pärdi esiletulek oli ajaliselt lähedane. Lähikaudu samal ajal liitusid nendega Anti Marguste ja Hillar Kareva, Moskvas lõpetanud Veljo Tormis ja Leningradis õppinud Kuldar Sink, ent ka täitmed kesk- ja vanemapõlve heliloojad.

Milles avaldus siis see konservatooriumi seinte vahel kujunema hakanud uidsus, mis sai elujõu tänu nii õppejõudude asjalikule juhendamisele kui ka noorte heliloojate võimele oma värsket maailmanägemist muusikaks vormida? Kõigepealt: senise vokaalse loomingulise mõtlemise asemele astus instrumentaalne, mitte ainult pillirane, vaid hulga lennukam mõtlemine. Seda oli juba esinenud Tobiase, Kare, Elleri ja Tubina muusikas, kuid laia, uusi kunstitunnetuse territooriume valfutavat rinnet kui 1950-ndate aastate teisel poolel elluastunud põlvkond, pole eesti muusikas varem nähtud. Enamikule noortest heliloojatest kujunes esmaseks vaheastmeks edasiliikumisel uute tähiste poole just neoklassitsism. Nimetused nagu *«Concerto grosso»*, *«Partita»* või kammerorkestrile loodud teosed tunnistavad selle loominguprintsiibi sissemurdmist ka välisest küljest.

Helikeele osas avanesid uued mõjusfäärid: Bartók (J. Koha I sümfoonia, E. Tambergi «Ballettsümfoonia»), Sostakovitš (J. Räätsa varasem looming), Prokofjev (E. Tambergi *«Concerto grosso»*), Tubin, eriti tema V sümfoonia (V. Tormise Avamäng nr. 2, J. Koha ja teiste teosed). Nendes mõjusfäärides avaldus ka temaatika järsk avardumine, mis otse nõudis senisest erinevaid väljendusvahendeid.

Eesti muusikas oli ju rahvalaulu aegadest saati valitsenud kodumaine loodus ja inimesed selle keskel. Ka uued nähtused ühiskondlikus elukorralduses, nagu kolhoosikorra kehtestamine jm., kajastusid veel 1950-ndate aastate algupoolel ikka seotuna samaloodusetunnetusega. Nüüd aga jõudis muusikasse linnateema (tehaste ja masinate töörütm J. Räätsa III sümfoonias) ja isegi kosmoseteema (E. Tambergi «Kuupaisteoratoorium», J. Räätsa IV sümfoonia ja «Ood esimesele kosmonaudile»). Oluliselt tõusis intellektuaalse algme osatähtsus, eeskätt noorte loomingus.

Kõlavõimaluste arsenal rikastus elektro-akustilise muusikaga. Kergemuusikas hakkas «ilusat elu» maalinud operetti välja tõrjuma tegevuslik, tihti sotsiaalselt teravdatud temaatikaga või maailmakirjanduse klassikale tuginev muusika. Vahendite küllus sundis rangemale valikule. Päevakorda tõusis iga kunstielemendi mõtestatus, esmapilguline maailmanägemine, sõkeerimiseni terav elamuslikkus.

Need jooned tulid selgesti esile A. Pärdi 1961. aastal, veel üliõpilasena loodud oratooriumis «Maailma samm» ja sellele järgnenud E. Tambergi «Kuupaisteoratooriumis» ning J. Räätsa kantaatooriumis «Karl Marx». J. Krossi ja E. Vetemaa mõttetihedad tekstid omandasid teoses kui tervikus suure vähema tähenduse kui muusika ja jäuldud sõnaga liitus lausutud sõna. Kaasaja põletavatele probleemidele ei lähenetud enam deklaratiivselt ega pateetiliselt.

Uued tuuled heliloomingus ei jätnud puudutamata ka muusikateaduse ja interpreteerivate erialade kateedrite õppejõude ja üliõpilasi. Muusikateaduslik mõte hakkas otsima üldistamisvõimalusi, algas innukas tutvumine uusima muusika avarate horisontidega. Interpreedid hakkasid otsima uusi esitamisstiile ja -võtteid. Tallinna Konservatooriumi õppejõudude ja üliõpilaste osavõtul kujunesid uued kollektiivid: Tallinna Kammerorkester ja Tallinna Kammerkoor. Senised juhtivad kollektiivid eesotsas sümfooniaorkestri, EAM-i ja Eesti Raadio segakooriga ülimeeskistasid oma repertuaari, andes senisest suurema osatähtsuse nüüdisaegsele muusikale.

1960-ndatel aastatel pandi pingsalt tähele seda, mis toimus uut suuremates nõukogude muusikakeskustes, aga ka rajataguses maades. Hulganisti sõitis üliõpilasi, sealhulgas tulevasi heliloojaid, «Varssavi sügisele». Eriti väärib tähelepanu see, et midagi ei võetud tõmaka ilma kriitilise meeleta, kedagi ei matkitud. Eesti uue muusika originaalsust rõhutati noorte heliloojate üleliidulistel ülevaatustel, noorte- ja üliõpilaste ülemaailmsetel festivalidel, teistes liiduvabariikides ja välismaal ilmunud kritiikas. Eesti heliloojate nimesid võis leida rajataguste maade erialases kirjanduses ning ajakirjanduses ja muusikasentsüklopeediates rohkem kui kunagi varem. 1960-ndatel ja 70-ndatel aastatel on heliloojad ja teisedki konservatooriumi õppejõud käinud vennasvabariikide ja välismaa ühiskondlike organisatsioonide, muusikaõppeasutuste ja ülikoolide kutsel tutvustamas Nõukogude Eesti loovat mõtet. Külalisesinemised on aidanud levitada Nõukogude Eesti muusikakultuuri rahvusvaheliselt arvestatavat mainet ja toonud Tallinna Riiklikus Konservatooriumis saavutatud erialasele tasemele suure tunnustuse.

Iga aastakümme on teisendanud eesti muusika palgejooni. Alates 60-ndate aastate lõpust tõusis esiplaanile kammermuusika. Selgelt näeme seda Elleri õpilaste loomingus. Nii on neoklassitsismi sümpatiseeriv J. Rääts 1973. aastal jäänud peatuma sümfoonianumbrile 7, kammerteoseid seevastu loob varasemast rohkem. Ka instrumentaalkontsertides eelistab ta saateks kammerorkestrit. A. Pärt loobus pärast 1968. aastat dodekafooniast ja sügavate kontrastide dramaturgiast. 70-ndate aastate algul häälestus ta Lõuna-Euroopa ja Gruusia renessansi lainele, pärast 1976. aastat aga hakkas kirjutama ülidiatoonilises «Tintinnabuli»-stiilis, milles sisemine aktiivsus tasakaalustab välise staatika.

H. Elleri juures jõudsid õpinguid alustada ka Alo Põldmäe ja Lepo Sumera, kes andsid tugeva arengutõuke uuele eesti balletile. A. Põldmäe impressionistlikus Tuglase-balletis «Merineitsi» oli kalduvust seisundimuusika poole. L. Sumera jõudis Hoffmanni-ainelise fantastilise balletiga «Anselmi lugu» oodini loodusjõududele, millega ta sugugi vähem ei austanud H. Elleri mälestust kui maestrole pühendatud orkestriteosega «In memoriam».

Rohkem kui kolm aastakümmet on kestnud Eugen Kapi töö kompositsiooniprofessorina. Tema loomingule on

olnud omane rahvamuusikale lähedane temaatika, mis eriti esile tuleb ta esimestes ooperites ja ballettides. Samalaadset temaatikat on Eugen Kapp oodanud ka oma üliõpilastelt. Pedagoogina ei pooldanud ta ekstravagantsusi — neid nimetas ta «prantsuse muusikaks, mida tuleb klaveri alla panna». «Klaveri alla panemine» ei tähendanud muidugi hävitamist, vaid kasutamist kunagi tulevikus, kui õppija maitse on välja kujunenud. (On ju E. Kapp oma varasemal loomingu-periioodil — kuni «Tasuleekideni» — ka ise kirjutanud analoogilist muusikat. Aga eks loonud ka Schönberg atonaalset muusikat, oma «Harmooniaõpetuses» aga nõudis kõigepealt klassikalise harmoonia põhialuste igakülgset omandamist.)

Võrreldes H .Elleriga lähenes E. Kapp oma õpilaste töödele teisiti: ta nõudis kõigepealt tervikut, dramaturgilist ülesehituse loogikat. Ta tahtis, et ükski oleks kõigepealt suurtes joontes haarata pandud, mis võimaldanuks mõista teiste arhitektoonikat. See ergutas ka tema juures õppinuid omanäolise vormikeelu otsingutele. Nii on Hillar Kareva paljugi heidelnud dramaturgiaprobleemidega — kas või oma sümfoonia juures —, püüdes leida ainulaadset malikku, sisust väljakasvavat lahendust. H. Kareva loomingus on nii fantaasialendu kui ka lausa metoodilist rangust struktuuriloogika elluviimisel. E. Kapile ongi iseloomulik osata range reeglipärasuse nõudmise kõrval leidmata ka emotsionaalsuse esiletoomist. Tugeva emotsiooni juhtimine range loogika roobastele on Eino Tambergi loomingu tugevaks küljeks. Tambergil on suur vajadus väljendada end ekspressiivselt, lausa laululisult, end struktuuriraamidesse surudes suudab ta luua kujutluse lausa ennendamatuist siseenergia tagavarast. Tihti juhib E. Tamberg oma muusika sisepinge tantsulistesse rütmidesse, andes isegi sellistele teostele nagu 1956. a. loodud *«Concerto grosso»* ja 1978. a. valminud sümfoonia, teatrilise balletliku ilme. Nagu E. Kapp, on E. Tambergki loonud palju teoseid — 3 balletti ja 2 ooperit — lava jaoks.

Mitmed E. Kapi õpilased on pöördunud vokaalvormide poole. Gennadi Podelski meelisvaldkonnaks on olnud estraadi- ja massilaulud, Heino Lemmikul aga kooriteosed, milles tema praktilise koorilauljana omandatud vokaalitunnetus leiab vajaliku kujundi esiletoomiseks ehtsalt koorilikke vahendeid. Kui E. Kapp on oma kooriteostes, laulupeokantaatidest rääkimata, eelistanud suurt joont, siis H. Lemmik loob üldistuste kõrval ka rohkesti ilmekaid detaile. E. Kapi teistest õpilastest on end laulu- ja muusikalikomponistina tutvustanud RAT «Vanemuise» dirigent Valdeko Viru. Häid kontsertlaule on muude teoste kõrval loonud ka Uno Soomere ja Mark Rais.

Aastail 1943—1956 oli kompositsiooniprofessoriks ka vanameister Mart Saar. Tema loomingule iseloomulikku tunnete tagasihoitust võib pidada lausa rahvuslikuks jooneks, on ju tema soolo-lauludes nagu paisu tagant vallale-pääsnud tundepuhangud usaldatud klaverile, mitte lauljahäälele.

Tundeelu ise, nagu tunnistavad tema helitööd, on olnud väga intensiivne. Ühe meeleolu eri varjundeid esile tuues kasutab ta varieeritud ümberütlemisi nagu regivärsilise rahvalaulu parallelisme. Ka teema, olgu see siis rahvalaululaadne või algupärane, ilmub iga kord teisendatud kujul. Seda sisepõlemist, lausa lõpmatuna tunduvat aina uute mõttevariantide otsimist võis kogeda ka Mart Saare pedagoogitöös.

Tuli ikka ja jälle ette, et Mart Saare tunnid ei piirdunud ettenähtud ajaga, vaid võisid kujuneda peaaegu terve tööpäeva pikkusteks. Oli loovmõte kord, jälle puhutud, ei olnud seda kerge kustutada. Kord süvenes ta pikalt ja põhjalikult õpilastöösse, kord arutas analüüsis tema kätte sattunud uut noot. Sealjuures oli alalises tegevuses tema intuitiivne muusikatunnetus. Intuitsiooniavaldusi ootas ta ka õpilastelt. Kõik, olgu see faktuuripeensus või harmooniavõte, pidi alguse ja motivatsiooni saama intuitiivsest tunnetusest.

Mart Saare klaverimäng oli heliloojapärane, nagu välja kasvanud vaimusfaund improvisatsioonist. Tema klaverikäsitlust imetlesid ka pianistid. Ehk on tõesti seaduspärane, et M. Saare õpilased Ester Mägi, Erich Jalajas ja Harri Otsa on kõik loonud klaverikontserte!

Igaüks mainituist on omal viisil jätkanud oma õpetaja teed. E Jalajas on loonud kammerlüürikat. Väga mitmekülgselt on ennast näidanud E. Mägi. Ta ei kaldu M. Saare viisil miniatuurismi, küll aga on tema muusikas saarelikku, põllulillelist tagasihoitust, seda erilist delikaatsust ja tundearistokraatsust, milleta ei saa ette kujutada ka M. Saare loomingut.

M. Saarel ei puudunud maalähedane huumorimeel. Seda joont on tema õpilastest eriti tugevasti arendanud just H. Otsa, andes sellele M. Saarega võrreldes hoopis soolasema maitse. Ent ka H. Otsa huumor on eeskätt rahvapärane huumor, nagu oleme võinud seda leida samuti Cyrillus Kreegi ja Gustav Ernesaksa loomingus. See ei ole niivõrd satiir või iroonia (nagu see sisust tingituit võiks olla H. Otsa lühiooperites), kuivõrd just muhe naljatlus.

Hea huumorisoone omanikuna näitas end juba konservatooriumipäevil Viljem Kapi õpilane Ülo Vinter, sümfoonilise süidi «Paunvere», hiljem ka balleti «Kevade» autor. Kui V. Tormis oma filmimuusikas on Oskar Lutsu «Kevade» temaatikat tunnetanud eeskätt Arno Talile omasest lüürikast lähtudes, siis Ü. Vinter pöördus kõigepealt Tootsi ja Kiire vempude juurde. Huumoritunnet on Ü. Vinteril jätkunud ka hilisema loomingu, sealhulgas muusikalide ja lastelaulude tarbeks. Huumor ei olnud kaugeltki V. Kapi enese kõige tugevamaks küljeks, küll aga on ta tundesiirus jälje jätnud ka tema õpilastele.

V. Kapi õpilastest on suurvormide poole kaldunud Gunnar Pedraudse, eriti oma õpinguperioodil. Lembit Veevo on suuremat tunnustust leidnud sooloja koorilaulude loojana. Sellevastu Helmut Rosenvald on kujunenud viljakaks instrumentaalkomponistiks, sümfooniate ja kammerteoste autoriks. Instrumentaalmuusika eelistusele on kahtlemata kaasa aidanud tema praktiline tegevus orkestriviiuldajana.

Analoogiline lugu on Mati Kuulbergiga, kes on samuti olnud orkestriviiuldaja ja kujunenud silmapaistvaks instrumentaalkomponistiks. M. Kuulberg lõpetas konservatooriumi A. Garšneki klassis. Tema arvukate teoste hulgas on eriline rõhk kammerteostel, kusjuures M. Kuulberg eelistab kirjutada uudisteoseid konkreetsetele esitajatele.

A. Garšnek oma tugeva instrumenditaju ja dramaturgiatunnetusega on olnud õigeks juhendajaks ka Anti Margustele. Nagu tema õpetajagi, on A. Marguste püüdnud nüüdisaja inimese seisukohalt sügavuti mõista rahvuslikku karakterit sellisena, nagu see avaldus juba vanas rahvaloomingus. A. Marguste on otsinud ürgsust just regivärsilistest vormidest. Samas on ta vastandanud diatoonilisi kõlamassiive ja pooletoonistest pingetest kantud kooskõlasid, primitiivset kooriretsiteerimist ja rockirütme.

Balleti vastu on A. Garšneki õpilastest hakanud põhjendatud huvi tundma René Eespere. A. Garšneki koolist on võrsunud ka viljakas laulukomponist Raimond Lätte.

Eino Tambergi poolt juhendatute hulgast võib esile tõsta Tiina Kiilaspead ja Aarne Männikut, kes on mõlemad näidanud oma otsivat vaimu erinevates žanrites.

Jaan Räätsa ja Eino Tambergi juures on õppinud Raimo Kangro, kellele meeldib võtta neoklassistsistlikku hoiakut, et siis pilduda vaimukuse ja huumori sädemeid. Heino Jürisalu kui kompositsioonipedagoogi esiklõpetajaks kujunes meeldiva meloodiaandega Kaupo Uibo.

Ka viimastel aastakümnetel lõpetanute hulgas on neid, kellel komponeerimine on jäänud kõrvalalaks. Nii on Elleri juures õppinud Edgar Selberg jäänud populaarseks raadiomeheks, Garšneki juures lõpetanud Enn Veteraa on jäänud truuks kirjanduslikule loomingule. Pedagoogilise tööga tegeleb Anne Metsala (Ellerhein).

Muusikateadus

Muusikateadus on Tallinna Riikliku Konservatooriumis üks nooremaid erialasid — õppekavadesse ilmus ta alles 1945. aastal. Ei saa muidugi öelda, et varem poleks konservatooriumi seintevahel millegi muusikateaduse taolisega tegeldud. Üldainetena õpetati ennegi muusikateooriat, solfedžot, harmooniat, vormianalüüsi (tollal nimetati seda entsüklopeediaks), polüfooniat ja muusikaajalugu, kuigi võrdlemisi väikese tundide arvuga. Samuti oli Tallinna konservatooriumi õppejõudude hulgas inimesi, keda me tänapäeval nimetaksime muusikateadlasteks. Eelkõige tuleks nimetada klaveri- ja muusikaajaloo õppejõudu Peeter Ramulit, kelle sulest pärineb esimene eestikeelne muusikaajaloo õpik. Kahjuks jõudis trükist ilmuda ainult esimene köide, teise kirjutamise katkestas autori surm 1931. aastal. Muusikateaduslikud probleemid köitsid ka heliloojа Adolf Vedrot, kes õpetas konservatooriumis teoreetilisi aineid ja kontrabassi. Muusikakriitikutena tegutsesid aktiivselt vennad A. ja T. Lembad.

Ka üliõpilaste seas tunti huvi muusikateaduse vastu. Tegutses isegi omalaadne muusikateaduslik ring *«Collegium musicum»*, mille kammerkoori esinemisi (enamasti lauldi vana koorimuusikat) sageli saatsid selgitavad sõnavõtud. *«Collegium musicumi»* ridadest võrsunud muusikutest ilmutas kõige enam teaduslikke kalduvusi Hillar Saha, kelle uurimusi eesti muusikaajaloost on avaldatud ka trükis.

*

Vahetult pärast Tallinna vabastamist fašistlikest okupantidest, juba 1944. aasta oktoobris, alustati taas 1941. aastal katkenud ümberkorraldusi, viimaks konservatooriumi struktuur ja õppekavad vastavusse üleliiduliste nõudmistega. See tõi kaasa ka muusikateaduse eriala sünni. Juba 1944/45. õppeaasta aruande põhjal võib kindlaks teha, et «on alanud töö ... muusikaajaloo ning muusikateaduse alal». Töötati välja Tallinna Riikliku Konservatooriumi põhikiri (kinnitatud 31. XII 1945). See ühtlustas õppeasutuse struktuuris ette ka «teoreetilis-kompositsioonifakulteedi» ning muusikaajaloo, muusikateooria ja kompositsiooni kateedrid. Esialgu jäid muusikateoreetilised ained 1944. aastal loodud kompositsiooni- ja muusikateooria kateedri kompetentsi. Muusikaajaloolised ained kuulusid muusikaajaloo kateedri alla.

Kompositsiooni- ja muusikateooria ning muusikaajaloo kateedrite esimestel tööaastatel tehti palju ära programmide väljatöötamiseks, nõudmiste koostamiseks üleliiduliste programmidega. Suurt tähelepanu nõudis muusikateaduse eriala väljakujundamine, kuna selles osas puudusid kohapealsed eeskujud.

Vaatleme lühidalt kompositsiooni, muusikateooria ja muusikaajaloo kateedrite erialase profiili väljakujundamist viimase kolme aastakümne jooksul.

Muusikaajaloo kateeder nimetati 1947. a. ümber muusikateaduse kateedriks,[1] kuna selleks ajaks oli muusikateaduse kui eriala profiil põhiliselt välja kujunenud. Muusikateaduse kateedri õppejõudude kompetentsi kuulusid peale erialaaine — muusikaajaloo süvendatud kursuse ka muusikaajaloo loengud üldrühmadele (interpreteerivate kateedrite üliõpilastele). Pole ju otstarbekohane luua suhteliselt väikese üliõpilaste arvuga konservatooriumides eraldi kateedreid muusikateaduse ja muusikaajaloo tarvis. Samal põhjusel õpetasid kompositsiooni-muusikateooria kateedri õppejõud muusikateoreetilisi aineid nii tulevastele komponistidele ja muusikateadlastele kui ka interpreetidele. Pärast kompositsiooni erialakateedri loomist 1949. a. jätkas enamik uue kateedri õppejõude muusikateoreetiliste ainete õpetamist. Sellest võib näha, et ka ajal, mil eksisteeris kolm eraldi kateedrit (kompositsioon, muusikateadus ja muusikateooria), moodustasid need sisuliselt terviku.

1966. aastal ühendatigi kompositsiooni ja muusikateaduse kateedrid. Ühtse kompositsiooni- ja muusikateaduse kateedri profileerivateks suundadeks olid helilooming ja ajaloolise kallakuga muusikateadus. 1977. aastal liideti nimetatud kateedriga veel muusikateooria kateeder, et süvendada ka teoreetiliste ainete (harmoonia, polüfoonia, analüüsi jt.) kaalu muusikateadlaste ja heliloojate erialases ettevalmistuses.

Kuna muusikateadlaste ettevalmistamisel on aastate vältel tegevad olnud ka muusikateooria ja kompositsiooni kateedrite õppejõud, on järgnevalt kõrvuti muusikateaduse kateedri tööga riivamisi puudutatud ka nende kateedrite tegevust.

*

Muusikateaduse eriala väljakujundamine algas muusikaajaloo kateedrist, kus juba selle loomisest peale arendati tõsist metoodilist ja teaduslikku tegevust.

Kateedrikoosolekud toimusid regulaarselt kord kuus, vajaduse korral ka sagedamini. Koosolekutel arutati õppeedukust, metoodilisi probleeme, kasva-

[1] Arhiividokumentidest ilmneb, et veel 1950-ndate aastate keskpaiku kasutati ametlikus kirjavahetuses tihtipeale nimetust «muusikaajaloo kateeder». Juhtus isegi, et ühes ja samas aruandes figureerisid paralleelselt mõlemad nimetused.

tustööd. Oluliseks küsimuseks oli õppejõudude ja üliõpilaste teadustöö koordineerimine. Otsiti võimalusi üliõpilastes iseseisva töö harjumuste kujundamiseks, vaeti perspektiive kaadri järelkasvuks.

Õppejõudude kvalifikatsiooni tõstmiseks võeti ette komandeeringuid Moskvasse ja Leningradi. Kasutati ka külaliskonsultantide abi. Nii on kateedri õppejõududele esinenud 1940-ndail aastail M. Druskin, G. Poljanovski, järgnevail aastakümneil T. Livanova, B. Arapov, V. Zukkermann, V. Protopopov, J. Fortunatov jt. Neid loenguid kuulasid ka kompositsiooni- ning muusikateooria kateedrite õppejõud, mõnikord aga üliõpilasedki.

Toonastest muusikaajaloo, seejärel muusikateaduse kateedri tööplaanidest leiame peaaegu igal aastal õppejõudude endi loenguid mitmesugustel teemadel, sue muusikateadusliku kirjanduse tutvustamist jne. Ka neist üritustest võtsid sageli osa kompositsioonikateeder. Mõningaid probleeme arutati koos marksismi-leninismi kateedriga.

Tihti, eriti 1960-ndail aastail, tutvuti kateedrikoosolekutel eelseisvate teadusliike sessioonide ettekannetega, samuti olid tavaks sessioonijärgsed kokkuvõtted. Neist koorus välja tähelepanekuid, mille põhjal tehti praktilisi järeldusi. Näiteks sai 1960-ndate aastate alguses võimalikuks kõnetehnika ja diktsiooni õpetamine muusikateadlastele, mis praegu on kahjuks õppekavast kadunud.

Diplomitööde kirjutamise käiku jälgides jõuti veendumusele, et erialatundide alates alles III kursusel ei suuda üliõpilased omandada küllalt kogemusi diplomitöö kirjutamiseks. Seetõttu otsustati 1966. aastal määrata igale üliõpilasele juba I kursusest alates personaalne juhendaja, kes vastutaks tema erialase arengu eest ja suunaks teadustöös. Juba 1963. aastast alates hinnati iga semestri lõpus üliõpilast kui muusikateadlast, võttes arvesse õppeedukust, eruditsiooni, väljendusoskust sõnas ja kirjas, ühiskondlikku aktiivsust jne. See võimaldas jälgida iga üliõpilase erialast arengut aastate vältel.[2]

Kateedri tegevuse alguspäevist peale hakati välja kujundama muusikateaduse kabinetti, mille esimeseks juhatajaks oli Herbert Tampere. Kuigi kabinetil puudusid korralikud ruumid ja piisav tööjõud, alustati juba 1946. aastal eesti nooditrükiste, muusikaajalooliste ja rahvamuusika materjalide bibliografeerimist. Kirjandusmuuseumi arhiividest kopeeriti A. Thomsoni kirjavahetust. Kogutud materjalid pidid leidma kasutust eesti muusikaajaloo õpiku koostamisel. Eesmärgiks seati kõigi ajakirjanduses ilmuvate muusikaalaste kirjutiste bibliografeerimine. Lindistati eesti rahvalaule ja pillilugusid. Tööst võtsid osa ka muusikateaduse eriala üliõpilased. Plaanitseti isegi «muusikateaduse kabineti toimetiste» väljaandmist, kus juures esimese köite probleemistik oli juba välja töötatud.

Pandi alus kabineti raamatu- ja noodikogule, mis pidi sisaldama muusikaajaloo- ja literatuuritundides kasutatavat materjali. Samuti algas fonoteegi loomine.

Vahepealsete aastakümnete jooksul peeti õigemaks koondada õppematerjal üldisesse raamatu- ning noodikokku ja eraldi välja arendada helikabinet. Teatud arengujärgus võis selline praktika end ka õigustada. Tänapäeva tingimustes aga, arvestades muusikateaduse eriala mitmepalgelisust ja keerukust, samuti nõudmisi, mida meile esitavad tegelik elu ja nõukogude muusikateaduse üldine kõrge tase, tuleb meil siiski

[2] Kateedri protokolliraamat võimaldab jälgida neid hindeid 1966. aasta II semestrini (s. t. kateedrite ühendamiseni). Edaspidi antud hinded protokollides ei kajastu.

välja kujundada kaasaegse tasemega muusikateaduse kabinet. See peab saama kateedri metoodilise ja ka teadusliku töö keskuseks. Eriti vajalik on kabinet teoreetiliste ainete süvendatud õpetamisel, mis eeldab mitmesuguste tabelite, skeemide jne. kasutamist.

*

Nõud siis lühidalt neist, kes õpetasid ja õpetavad tulevasi muusikateadlast ja teisigi muusikuid.

Esimestel sõjajärgsetel aastatel andsid teoreetilisi aineid Alfred Karindi, Cyrillus Kreek, Hugo Lepnurm, Mart Saar, Riho Päts, Eugen Kapp, Edgar Arro, Villem Reiman, Villem Kapp, Else Karne-Paemurru, Aado Velmet jt. Hiljem lülitusid muusikateooria kateedri koosseisu Ester Mägi, Harri Otsa, Hilar Kareva, Olev Sau jt. Kateedrijuhataja(ks) on olnud H. Lepnurm (1944—1946), A. Karindi (1946—1950), A. Velmet (1950—1960), V. Reiman (1961—1968) ja E. Arro (1968—1977).

Muusikaajaloo (muusikateaduse) kateedri esimesteks õppejõududeks olid Karl Leichter (1944—1949, hiljem 1950—1968), Aurora Semper (1944—1950) ja Herbert Tampere (1944—1951, vahepeal tunnitasulisena, taas põhikohaga muusikateaduse kateedris 1967—1975). Peagi lisandus neile Artur Vahter (1947—1966). 1950-ndail aastail alustasid tööd muusikateaduse kateedris Heimar Ilves (1950—1965), Harri Kõrvits (1952—1962), Ofelia Tulsk (1952—1956) ning Leo Normet (1964. aastast kuni tänapäevani). Kateedri õppejõududena on lühemat aega töötanud veel Harry Külvand, Serafim Milovski, Svetlana Katonova Leningradist, Vilma Paalma jt.

1960-ndate aastate keskpaiku alustas uus vahetus — Tallinna Riikliku Konservatooriumi kasvandikud-muusikateadlased[3] Johannes Jürisson (1965. aastast tänaseni) ja Helju Tauk (1965—1975). Alates 1967. aastast õpetab muusikaajalugu H. Lepnurm. 1970-ndail aastail täienes muusikateadlaste-õppejõudude pere jällegi: Moskva konservatooriumi aspirantuuris lõpetas õpingud Tiia Järg, Leningradis aga Mart Humal (viimane õpetab põhiliselt teoreetilisi distsipliine).

Muusikaajaloo, hiljem muusikateaduse kateedrit on juhatanud K. Leichter (1946—1949) ja A. Vahter (1949—1966), pärast kateedrite ühendamist olid kateedrijuhataja(teks) K. Leichter (1966—1968) ja A. Garšnek (1968—1978). Alates 1978. a. juhib kompositsiooni, muusikateaduse ja teooriakateedrit E. Tamberg.

*

Kõrgkoolides tegutsevad õppejõud paralleelselt õppetööga ka teadusliku töö vallas. Erandiks ei ole ka konservatoorium. Just konservatooriumi muusikateadlastelt oodatakse uurimusi muusikaajaloost ja teoreetilistest probleemidest, aga ka täiendust õppematerjalile. Mõningal määral on muusikateaduse eriala õppejõudude õppe- ja teadustööd kahjustanud killustumine mitme ainevaldkonna vahel. Ikka ja jälle kerkib õigustatult üles spetsialiseerumisküsimus, mille lahendamist on nähtavasti takistanud erialaüliõpilaste väike kontingent. Seetõttu tuleb ühel ja samal õppejõul tihtipeale pidada loenguid mitmest erinevast ainetsüklist, mis kahtlemata raskendab põhjalikku süvenemist ainesse ja muudab loengute ettevalmistamise küllaltki töömahukaks.

Sellele vaatamata on TR Konservatooriumi muusikateadlased suutnud tea-

[3] Muusikateaduse erialal olid lõpetanud TR Konservatooriumi ka H. Külvand ja H. Kõrvits.

dusliku töö alal mõndagi ära teha. Juba kateedri eksisteerimise esimestest päevadest peale sai põhiliseks teadusliku töö teemaks eesti muusikaajaloo õpiku koostamine. Sellesse rakendusid kõik kateedri õppejõud, lisajõude võeti väljastpoolt. Kuna ülesanne oli väga ulatuslik, varasemad materjalid kas puudusid või olid ideoloogiliselt väärad, tuli läbi uurida tohutu hulk materjali. Tööd raskendas asjaolu, et kirjutamisperioodi vältel muutus korduvalt autorite kollektiiv, samuti mõned põhiseisukohad ajalookäsitluses (samal ajal käis Eesti NSV ajaloo koostamine). Nii juhtuski, et teosest, mis plaanikohaselt pidi tervikuna valmima 1950. aasta paiku (seejuures nii eesti kui ka vene keeles), viidi I osa tegelikult lõpule alles 1960-ndate aastate keskel. Trükist ilmus see 1968. aastal. II osa nägi trükivalgust 1975. aastal. Töö III osa kallal toimub juba väljaspool konservatooriumi, kuigi autorite kollektiivis on ka konservatooriumi õppejõude.

Muusikateooria kateedris oli aastaid keskseks teadusliku töö teemaks eestikeelse muusikaterminoloogia väljatöötamine.

Kuid nende ulatuslike tööde kõrval on tehtud muudki. Nii on kirjutatud monograafiaid, nagu A. Vahteri «Gustav Ernesaks» ja «Aleksander Läte», H. Kõrvitsa «Eduard Sõrmus», H. Lepmurme «Oreli ja orelimuusika ajaloost» jt., koostatud õpikuid (muusikateooria kateedri õppejõud E. Aarne-Paemurru, A. Karindi, E. Arro jt.).

Suure väärtusega on H. Tampere arvukad uurimused rahvamuusika valdast. Selget keelt kõneleb sellest 1974. aastal H. Tamperele antud professori teaduslik nimetus. Dotsendi nimetuse väärilisekс on muusikateadlastest-pedagoogidest arvatud K. Leichter (1946. a.) ja L. Normet (1971. a.). L. Normet on ka ainuke muusikateaduse kateedri tauaaegsetest õppejõududest, kes töö kõrval on kaitsnud dissertatsiooni («J. Sibeliuse sümfooniad») ja saanud kandidaadikraadi (1969).

*

Muusikateaduse eriala üliõpilasi leiame TR Konservatooriumi nimekirjadest esmakordselt 1945. aastal. Need on Harry Külvand, Paul Sarning Aino Strutzkin. Kuivõrd esimesel sõjajärgsetel aastatel kursustele määramine oli umbkaudne ja seda aasta aastalt korrigeeriti, samuti mõningate üliõpilaste erialavahetuse tõttu leiame 1946/47. õppeaasta nimekirjadest juba hoopis teise pildi. Nüüd on üliõpilased muusikateaduse erialal viis: Vidrik Kivilo II kursusel, Ernst Johanson ja Harri Kõrvits III kursusel, Harry Külvand ja Aino Strutzkin IV kursusel. 1946. aastal loodi Tallinna Muusikakoolis konservatooriumi muusikateaduse ja -teooria kateedrite eestvõttel teooriaosakond, mille eesmärgiks oli anda kaadrit muusikakoolidele ja tugevdada konservatooriumi üliõpilaste järelkasvu. Kuid edaspidigi oli muusikateaduse erialale astunute seas ka neid, kes Tallinna või Tartu Muusikakoolis olid lõpetanud mõne interpreteeriva eriala. 1960-ndail aastail esines juhuseid, et muusikateaduse erialale astus üliõpilasi, kel konservatoorium mõnel muul alal juba seljataga. Sellist tendentsi peeti tollal isegi väga soovitavaks, kuna see võimaldas tulevasel muusikateadlasel põhjalikumalt süveneda erialasse.

Igatahes kasvas muusikateaduse eriala üliõpilaste arv pidevalt, jõudes kõrgpunkti 1960-ndate aastate keskpaigas. Põhjuseks oli siin ka kaugõppeosakonna avamine 1959. aastal (esimesed muusikateadlased-kaugõppijad võeti vastu 1960. aastal). 1965/66. õppeaastal oli TRK statsionaarses ja kaugõppeosakonnas kokku 25 muusikateadlast. Päevast õppevormi kasutavate muusikateadlaste arv 1960-ndatel aastatel kõigub siiski 8—11 vahel. Kuna viimastel aastatel kaugõppeosakonnas enam muusikateadlasi ei õpi, päevasesse osakonda aga võetakse teadlasi vastu üle aasta (vaheldumisi komponistidega), on nõnda antud erialal tavaliselt 5—9 üliõpilast.

Alates 1951. aastast, mil lõpetasid Harry Külvand ja Aino Strutzkin, kuni tänaseni on Tallinna Riikliku Konservatooriumi diplomi saanud 69 noort muusikateadlast (neist 24 kaugõppes). Nad on leidnud rakendust muusikaelu kõige erinevamates valdkondades. Suurim osa töötab pedagoogidena lastemuusikakoolides, muusikakoolides ja kõrgkoolides — Tallinna Pedagoogilises Instituudis ja oma *alma materis*, Tallinna Riiklikus Konservatooriumis. Hulk muusikateadlasi on tegutsenud ja tegutseb Eesti Raadios, Televisioonis, aga ka kirjastustes ning ajalehtede toimetustes (küll «Sirbi ja Vasara») juures. Muusikateadlasi leiame teatrite ja filharmoonia koosseisudest ning mujalgi.

Selle suure muusikateadlaste hulga seas leidub nii mõnigi, kes igapäevase tööetöö kõrval on leidnud aega kirjutada raamatuid, jõudumööda kaasa lüüa ajakirjanduses, arutades muusikaelu päevaprobleeme, retsenseerides kontserte ja muusikalavastusi jne.

Sellelaadne tegevus, samuti iseseisev teaduslik uurimistöö on tihti saanud alguse juba üliõpilaspõlves. Kateedri esimestest tööaastatest peale on püütud üliõpilasi kaasa tõmmata teaduslikule tööle. Nii näiteks võtsid H. Külvand ja H. Kõrvits juba õpinguaastail osa tööst eesti muusika ajaloo õpiku kallal.

1940-ndate aastate lõpul (täpsemalt 1947. aastal) pandi alus üliõpilaste muusikateaduslikule ringile. Muusikateaduslik ring korraldas algul majasiseselt loengkontserte, muusikateoste ja lavastuste arutelusid jm. Oluline roll ringi tegevuses kuulus muusikateaduse eriala üliõpilastele, kuid töös osalesid ka tulevased interpreedid. 1951. aastal kujundati muusikateaduslik ring ümber Üliõpilaste Teaduslikuks Ühinguks (ÜTÜ), alates 1974. a. aga sai organisatsiooni nimeks Üliõpilaste Teaduslik-Loominguline Ühing (ÜTLÜ).

1950-ndate aastate keskpaiku üliõpilaste teaduslik tegevus hoogustus veelgi. Küllaltki sageli peeti võimalikuks TR Konservatooriumi üliõpilaste töid esitada ülelinnalistele ja vabariiklikele üliõpilastööde võistlustele, kus neid korduvalt esile tõsteti.

Kui esimestel sõjajärgsetel aastatel konservatooriumi teaduslikel sessioonidel ja konverentsidel esinesid ettekannetega õppejõud, siis 1950-ndate aastate alguses hakkasid sellistes üritustes osalema ka üliõpilased. Alates 1958. aastast kuni 1964. aastani olid teaduslikud sessioonid peaaegu täielikult sisustatud muusikateaduse kateedri üliõpilaste ettekannetega. Ka sessioonide korraldajaks oli ÜTÜ. 1965. aastal toimus ulatusliku kavaga sessioon «Kaasaegsuse probleeme muusikas», mille esimesel päeval toimunud plenaaristungil esinesid ettekannetega õppejõud, järgmisel päeval, erialasektsioonides, aga nii õppejõud kui ka üliõpilased (viimased just muusikateaduse sektsioonis). Edaspidi toimusid õppejõudude teaduslikud konverentsid taas omaette (enamasti koostöös Heliloojate Liiduga), kuna üliõpilased korraldasid oma sessioone-konverentse eraldi, puhtal kujul ÜTÜ üritustena.

Teaduslike konverentside ja sessioonide kaudu on sõlmunud sõprussidemed vennasvabariikide konservatooriumidega. Esmakordselt leidsid üliõpilaste «teaduslikud kontaktid» aset 1956. aastal, mil meie konservatooriumi teaduslikul sessioonil esinesid kontsertettekannetega ka Riia ja Vilniuse tudengid. 1961. aastal olid kavas juba referaa-

did Riia ja Vilniuse konservatooriumide esindajatelt. Meie muusikateadlaste esimene «välisesinemine» toimus samuti 1956. aastal — Vilniuses, 1958. aastal aga Riias.

Tänaseks on sidemed vennasvabariikidega tunduvalt laienenud ja tugevnenud. Selget keelt kõneleb sellest viimane, 1978. aastal toimunud TRK ÜTLÜ teaduslik konverents teemal «Teiste teadusalade meetodite kasutamisest muusikateaduses», millel 3 päeva jooksul esinesid referaatidega üliõpilased, aspirandid ja õppejõud Tallinnast, Moskvast, Leningradist, Kiievist, Lvovist, Odessast ja mujalt.

Kuid üliõpilaste-muusikateadlaste tegevus pole piirdunud üksnes osavõtuga teaduslikest sessioonidest. Esitetud on ka väljaspool õppeasutust. Tänuväärset võimalust pakkusid muusikapropagandistlikuks tegevuseks konservatooriumi komsomoliorganisatsioni eestvedamisel toimunud «muusikapäevalad», mis hõlmasid paljusid üldhariduslikke koole meie vabariigi piires. Iga kontserdibrigaadi koosseisu kuulus tavaliselt ka mõni muusikateaduse eriala üliõpilane, kelle ülesandeks oli esitatava muusika tutvustamine. Esimene taoline üritus toimus 1959. aastal.

Et anda muusikateaduse eriala üliõpilastele võimalust praktiseerida lektööd ja samal ajal tõhustada muusikapropagandat, loodi 1960. aastal koortelektoorium, mille raames pidid esinema loengud heliloojatest ja nende loomingust. Peagi aga selgus, et statsionaarne lektoorium (Tallinna Muusikakooli saalis) ei suuda kokku tõmmata küllaldaselt kuulajaid. Seetõttu peeti otstarbekohasemaks korraldada lengkontserte Tallinna koolides ja võimalase korral ka väljaspool pealinna. Muusikateaduse üliõpilased on proovinud oma võimeid ka ajakirjanduses, ka nii kontserdieelsete annotatsioonide kui arvustuste kirjutamisel. Ka sel alal langeb tegevuse kõrgpunkt 1960. ndaisse aastaisse, kuigi üksikuid artikleid üliõpilaste-muusikateadlaste sulest võime leida varasemagi perioodi ajalehtedest. Kahjuks on 1970-ndail aastail selles töölõigus märgata mõningat loodetavasti ajutist — tagasiminekut.

Noorte muusikateadlaste silmaringi laienemisele on palju kaasa aidanud 1964. aastast alates traditsiooniks saanud ekskursioonid rahvusvahelistele muusikafestivalidele «Praha kevad» ja «Varssavi sügis».

Kõik see, nagu ka õpetamistasemel pidev tõus, on toonud viimastel aastatel kaasa tugevad nihked diplomitööde kvaliteedis, seda just süvaanalüüsi suunas. Üldse on Tallinna Riikliku Konservatooriumi muusikateaduse eriala diplomitööd küllaltki suure kaaluga meie muusikateaduse arengus. Tööde temaatika on väga laialdane ning paljud neist on tõhusaks panuseks mitte ainult eesti, vaid ka teiste maade muusika uurimises. Kahjuks on see materjal TR Konservatooriumi raamatukogus kättesaadav üksnes neile, kes valdavad eesti keelt, kuigi probleemistiku poolest võiksid mitmed tööd huvi pakkuda ka laiemas ulatuses. Asja aitaks parandada vähemalt venekeelsete resümeede lisamine diplomitöödele. Samuti oleks tingimata tarvis koostada ja paljundada (esialgu raamatukogudegi tarbeks) lühiresümeedega varustatud nimekiri diplomitöödest. Praegu on selle, muusikaalase uurimistöö seisukohalt üpris olulise materjali olemasolu teada vaid vähestele asjassepühendatutele.

Kui vaadelda lähemalt, milline on Tallinna Riikliku Konservatooriumi muusikateaduse eriala diplomitööde temaatika, võib nentida, et lõviosa moodustavad tööd, mis on pühendatud eesti muusikakultuuri probleemidele. Siin on uurimusi üksikute heliloojate loomingust tervikuna või üksikteostest, žanrilisi vaateid, mingi läbiva stiilinähtuse jälgimist eesti heliloojate teostes. Samuti on ülevaateid üksikute ajastute muusikaelust. Omaette rühma moodustavad folkloristikale spetsialiseerunud muusikateadlaste tööd.

1960-ndate aastate lõpus ja 70-ndail aastail on märgata huvi tõusu nüüdismuusika vastu. Üha julgemalt käsitletakse teemasid väljastpoolt eesti muusika mõõdanikku — tänapäeva eesti nõukogude heliloojate, aga ka XX sajandi muusika suurkujude loomingust. Vähem on siiani diplomande köitnud romantismiperioodi heliloojate looming. Üksikud diplomitööd kajastavad praktilise töö probleeme, interpretatsiooni ajalugu, muusikaesteetikat jne.

Mitmed diplomitööd on saanud tõuke noorte muusikateadlaste edasisele uurimistööle, määranud ära nende huvide arengusuuna. Nii on diplomitöödest välja kasvanud H. Tõnsoni monograafia «Adolf Vedro», J. Jürissoni töö «Mart Saar ja tema soololaulud» on hiljem saanud alusmaterjaliks peatükile «Soololaul» koguteoses «Eesti Muusika II». V. Jüris-Tordik, kelle diplomitööks oli monograafia Mihkel Lüdigist, kohendas hiljem trükikõlblikuks heliloojaid «Mälestused» jne.

Vaadates tagasi muusikateaduse eriala ligi 35-aastasele ajaloole Tallinna Riiklikus Konservatooriumis, võib nentida, et vaatamata raskustele on ära tehtud suur töö noorte muusikateadlaste kasvatamisel. Aasta-aastalt on paranenud lõpetajate erialane ettevalmistus ja küpsus iseseisvaks tööks teadusepõllul. Ja kuigi teha on veel palju, võib tulevikku vaadata optimistlikult.

Koorijuhtimine

Koorijuhtimise eriala loodi Tallinna Riiklikus Konservatooriumis 1944. a. sügisel. Pärast paariaastast õppetööd korraldati see juba üleliiduliste õppeplaanide kohaselt. Neis 1946. a. kehtestatud plaanides oli rohkesti tunde ette nähtud pedagoogikale (68 t.), muusikalise kasvatuse metoodikale (174 t.) ja praktikale (194 t.). Koorijuhtide ja muusikaõpetajate ettevalmistamiseks loodud nn. muusikajuhtimise ja muusikapedagoogika fakulteeti asus juhatama Tuudur Vettik (alates 1947. a. professor), dirigeerimisõppejõududeks said Gustav Ernesaks (professor 1945. aastast) ja Jüri Variste (dotsent 1945, professor 1962. aastast). Need kolm professorit ongi koorijuhtide koolkonna rajajad Tallinna Riiklikus Konservatooriumis.

Tuudur Vettik omandas koorijuhikogemused eeskätt pikaajalise praktilise tööga. Küllap kujundasid tema kui interpreedi natuuri ka tolleaegsed silmapaistvad muusikud-dirigendid — Peterburi konservatooriumi kasvandikud K. Türnpu ja A. Topman, heliloojaisiksust aga M. Saar ja A. Kapp. Tõlgitsuse isikupärane selgus ja lakoonilisus iseloomustavad teda kui koorijuhti, nõudlikkus ja järjekindlus kui pedagoogi ja hea kooritunnetus ning rahvalikkus kui heliloojat. Tema õpilaste ütlemiste kohaselt on vanameister õppejõuna olnud küll range, vahel isegi järsk, kuid hiljem suhtunud oma kasvandike ellu ja töösse alati suure sooju se ja mõistmisega. T. Vettiku kooritööd käsitlevad teosed «Koorijuhi käsiraamat» (1965. a.) ja «Diktsioon koorilaulus» (1948. a.) on parimad meil sel alal ilmunud vähestest raamatutest.

Pedagoogilise tegevuse aastate (1944—1950 ja 1957—1962) jooksul on tema kümnekonnast konservatooriumi lõpetanud õpilasest jätkanud või jätkamas selleqalast tööd samas õppeasutuses (Eesti NSV teenelised kunstitegelased A. Kiilaspea, A. Üleoja ja U. Taremaa. T. Vettiku üks silmapaistvamaid kasvandikke oli kauaaegne Tartu Muusikakooli-õppejõud, meeskoori «Gaudeamus» rajaja ja dirigent Eesti NSV rahvakunstnik R. Laasmäe.

Gustav Ernesaks on tänu oma helilooingule ja Riiklikule Akadeemilisele Meeskoorile meie tuntumaid muusikuid üleliidulises ja rahvusvahelises platuses. Sõjajärgsete üldlaulupidude festvedajana ja üldjuhina on ta tegutsenud üle 30 aasta. Vähem on juttu olnud tema pedagoogilisest tööst noorte koorijuhtide kasvatamisel. Ta lõi oma algklassis kollektiivse õppimise õhkkonna, seetõttu tuli tema õpilastel jälgida tundides ka eakaaslaste puudusi ja edusamme, lahendada üheskoos koostöösse ja dirigeerimisse puutuvaid probleeme. Kõik see toimus koorijuhile vajalikus emotsionaalses keskkonnas, kus tuli olla «soe või külm, kuid mitte leige».

G. Ernesaksa kui dirigendi ja pedagogi loomuses on K. Türnpu teravust ja nõudlikkust, A. Topmani leebust ja ülevust, A. Kapi laia joont ja muhedat huumorit, M. Saare detailidesse süvenemist, kunagise kolleegi E. Aava sugestiivsust ja jäägitut põlemist. Tema kujunemisel «meeskooride meheks» aitasid kaasa õppereisid Tšehhoslovakkiasse 1935. a. ja 1936. a. Karmid Isamaasõjaaastad ja töö Eesti NSV Riiklikes kunstiansamblites vormisid tema edasise dirigendi- ja loometööd. 30-aastase pedagoogilise tegevuse jooksul (1944—1974) on G. Ernesaksa koorijuhtimise klassi konservatooriumis lõpetanud 40 koorijuhti-pedagoogi. Tallinnas ja Tartus, Viljandis ja Pärnus, paljudes rajoonikeskustes ja koolides jagavad muusikaõpetust tema kasvandikud.

RAM-i on aastaid koos G. Ernesaksaga juhatanud ka tema õpilased. Nii töötasid RAM-i dirigentidena aastail 1944—1947 J. Variste, 1946—1957 A. Vahter, 1956—1964 H. Uibo ja 1957—1963 U. Järvela. Praegu on RAM-i igapäevane töö vanameistri õpilaste, vabariigi rahvakunstnike K. Arengu ja O. Oja õlul. Mõlemad jätkavad oma õpetaja tööd ka konservatooriumis. RAT «Estonia» peadirigendiks on tõusnud vanameistri kunagine õpilane, praegune ENSV rahvakunstnik Eri Klas.

Kõige kauem ja kõige tulemusrikkamalt on «suurest kolmikust» konservatooriumi koorijuhtimise kateedri pedagoogina töötanud prof. Jüri Variste. Lõpetanud Tartu Ülikoolis filosoofiateaduskonna inglise keele alal ja hiljem Tallinna konservatooriumi koolimuusika klassi (tema dirigeerimisõppejõuks oli G. Ernesaks), on temagi kunstnikuks küpsemise perioodiks olnud Suure Isamaasõja aastad. Tulemusrikas töö kunstiansamblite sega- ja meeskooriga Nõukogude tagalas kasvatas kunagisest keskkooliõpetajast kogenud koorijuhi, kellele taasvabastatud kodumaal usaldati Eesti Raadio segakoori komplekteerimine ja juhatamine (1945—1968. a.). Aastail 1950—1978 oli J. Variste K. Türnpu nim. ENSV teenelise meeskoori peadirigent. 1950. aastast on ta olnud kõigi üldlaulupidude ühend- ja segakooride üldjuht. Aastakümned tuhandeid kooriproove ja sada esinemisi rikastasid J. Variste tugevaid pedagoogilisi võimeid väärtusliku kogemustepagasiga. J. Variste suhtumine muusikasse on olnud põhjalikult süvenev ja juurdlev, tervikut ja detaile hoolsalt arvestav. Tema isikupära eredamateks külgedeks on lüürilisus ja mõtisklus ning nüansside peen väljatöötlus, teisalt sügav dramatism ja

uudsete lahenduste otsimine. Pedagoogina on ta tähelepanelikult suhtunud oma kasvandike püüdlustesse ja süvenenud iga lõpetaja isikupära. Praegu töötab konservatooriumis õppejõududena juba terve tosin J. Variste kunagisest õpilastest (neist 3 professorit: L. Verlin, H. Kaljuste ja A. Ratassepp). Kokku on 35 aasta jooksul tema klassi lõpetanud koorijuhtimise erialal 51 muusikut.

See «suur kolmik» on ellu saatnud uue põlvkonna koorijuhte-muusikaõpetajaid, kes kõik on jõudu mööda asunud oma oskusi edasi andma.

Eriline esiletõstmist noorte koorijuhtide kasvatamisel väärib veel vanameister prof. Mart Saare pedagoogilise tegevus (1943—1956). Tema juures koorideharmoonia kursuse läbinud koorijuhtidest on mitmed hiljem üsna agaralt tegelnud laululoominguga (L. Verlin, H. Uibo, H. Kaljuste, A. Ratassepp jt.). R. Lätte ja O. Sau aga lõpetasid konservatooriumi täiendavalt ka kompositsiooni erialal.

Üldse on sõjajärgseil aastail kuni tänaseni konservatooriumi koorijuhtimise eriala lõpetanud 234 üliõpilast, neist 167 statsionaaris ja 67 kaugõppes. Õppejõududena on koorijuhtimise kateedris dirigeerimist õpetanud 16 muusikut. Esimeses tabelis on ära näidatud iga õppejõu lõpetanute arv (seisuga 1979).

Analüüsides konservatooriumi koorijuhtimise eriala statsionaaris lõpetanute jaotumist töökohtade järgi, saame teises tabelis antud pildi.

Mõistagi ei peegelda tänased töökohad enam seda, kuhu konservatooriumi lõpetanud kunagi tööle siirdusid. Kõige suurem on olnud kaadri voolavus üldhariduslikest koolidest muusika- ja pedagoogilistesse koolidesse. See on seletatav muusikahariduslikku võrgu järjekindla väljaarendamisega uute lastemuusikakoolide ja pedagoogiliste koolide rajamisega ning kõrgema muusikalis-pedagoogilise hariduse ümberkorraldamisega. Nii on kunagisest 69-st üldhariduslikku kooli tööle suundunud muusikaõpetajast tänaseni sinna tööle jäänud vaid 24. Ei ole ju saladuseks, et muusikaõppeasutustes on õppekasvatustöö metoodiliselt erinev,

Õppejõud	Lõpetajaid		
	statsionaaris	kaugõppes	kokku
Tuudur Vettik	9	—	9
Gustav Ernesaks	32	8	40
Jüri Variste	39	12	51
Ants Kiilaspea	5	—	5
Serafim Milovski	2	—	2
Artur Vahter	10	1	11
Heino Kaljuste	9	8	17
Arvo Ratassepp	25	14	39
Harri Ilja	8	6	14
Kuno Areng	14	14	28
Uno Järvela	3	1	4
Ants Üleoja	7	3	10
Olev Oja	3	—	3
Venno Laul	1	—	1
Kokku:	167	67	234

Töökoht	Lõpetanute arv
Muusikalised ja pedagoogilised õppeasutused	88
Kultuuriasutused	38
Üldhariduskoolid (ka lasteaiad)	24
Lahkunud Eesti NSV-st või loobunud muusikutööst	13
Surnud	4
Kokku:	167

distsipliiniküsimused kergemini lahendatavad ja töötulemusedki enamtajutavad. Paljud muusikaõpetajad on loobunud laulutundidest üldhariduskoolis ja juhendavad seal lapsi vaid muusikaklassides. Seda hinnatavam on niisugusse tublide naisõpetajate nagu Epp-Eo Liiksaare (lõpetas 1964. a.), Ilme Indase (lõpetas 1966. a.) ja Piia Jõksi (lõpetas 1967. a.) pikaaegne töö üldhariduslikus koolis. Üldse on koorijuhtide kaader pidevalt femineerunud, mida kujukalt peegeldab alljärgnev tabel:

Aastad	Lõpetanud statsionaaris		
	Naisi	Mehi	Kokku
1950—1960	22	28	50
1961—1970	43	18	61
1971—1979	46	10	56
Kokku:	111	56	167

Kaugõppes on 67-st koorijuhtimise eriala lõpetanust vaid 14 meest, seega osut vähem kui 1/5. Kui statsionaaris on ligi 1/3 lõpetanuist olnud mehed, siis ainu eeskätt viiekümnendatele aastatele.

Konservatooriumis avati kaugõppekond koorijuhtimise erialal 1960. a. kevadel. Nüüd said kunagi katkenud võimaluse jätkata mitmed suure praktikaga muusikaõpetajad ja koorijuhid. Väärib märkimist esimeste kaugüliõpilaste erakordselt tõsine suhtumine selles õppevormi. Aasta-aastalt suurenes kaugõppes õppida soovijate arv, kuid nähtavas ka väljalangevus. Seega on kõrgema muusikalise hariduse omandamine kutsetöö kõrvalt muutunud küllalt problemaatiliseks. Viimastel aastatel jõuavad vaid 50—60% kaugüliõpilastest lõpetanud oma stuudiumi lõpetada. Küllaltki on siin ka oma põhjused. Esimesed kaugüliõpilased, kes olid õpinguteks eemale jäänud olude sunnil (okupatsiooniaastad, sõjajärgsete aastate õpetajatenappus), kasutasid neile avanenud võimalusi maksimaalselt. Alati ei saa seda öelda tänaste kaugüliõpilaste kohta.

1963. a. kevadel anti diplomid esimestele kaugõppes õppinud koorijuhtidele (A. Pajupuu ja H. Pulk). 17 aasta jooksul on töö kõrval omandanud kõrgema hariduse 67 koorijuhti. Neist 41 seega pisut üle poole, töötavad rajoonides ja linnades üle kogu meie vabariigi. Statsionaaris lõpetanutest on rajoonidesse tööle siirdunud neljandik (40) diplomeeritud muusikaõpetajatest koorijuhtidest.

Üleliidulisi õppeplaane koorijuhtimise erialal on sõjajärgsete aastate jooksul korduvalt korrigeeritud. 1950-ndate aastate õppeplaanides vähendati pedagoogiliste ainete tsüklit ja muusikaõpetajate ettevalmistamine viidi üle Ed. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi juurde. Ka 1960-ndate aastate õppeplaanides suunati peatähelepanu koorijuhtide ja muusikakoolide õpetajate ettevalmistamisele. Meie kateeder püüdis õppeplaani vajakajäämisi korvata tulevastele muusikaõpetajatele vajalike fakultatiivainete rakendamisega. Viimastes, 1974. a. ja 1975. a. kehtestatud õppeplaanides on nende jaoks jäetud küllaltki suur tundide arv (160). See on võimaldanud uuesti avardada pedagoogiliste ainete tsüklit. Muusikaõpetajate ettevalmistamise koondamine 1970-ndate aastate algul konservatooriumisse, samuti mõlema eriala hilisem koondamine ühisesse muusikapedagoogika teaduskonda on võimaldanud ühtlustada ja täiustada õppemetoodilist tööd muusikaõpetajate kaadri ettevalmistamisel.

Koorijuhtimise kateedri teaduslik-metoodilisest tööst kõneldes tuleb märkida 3 põhisuunda:

1) õppemetoodilised materjalid (õpikud, konspektid, muusikateoste analüüsid, laulikud, koorilaulude kogumikud);
2) muusikaajaloolised uurimistööd ja
3) interpreteeriv tegevus.

Õpik-konspektidest mainitagu R. Arengu ulatuslikku tööd «Vene kooriliteratuur» ja veel töösolevat «Rõõmukogude kooriliteratuuri», E. Üleoja laulikuid üldhariduskooli muusika eriklassidele (Laulikud V—VIII klassile). Valmimisel on koorimetoodika õpik-konspekt (A. Ratassepp) ja ülevaade V. Tormise läänemeresoomlaste rahvalaulude kooriseadetest (A. Üleoja). Omaette osa nooditrükistest moodustavad koorilaulude kogumikud, mida antakse välja peaaegu igal aastal. Neende koostajaiks on olnud peamiselt TPK õppejõud-koorijuhid (G. Ernesaksa, J. Variste, L. Verlin, H. Uibo, A. Üleoja, K. Areng, O. Oja, A. Ratassepp, A. Sööt, V. Viires jt.). Nende kogude kaudu on vabariigi koorilaulajaile kättesaadavaks tehtud sadu laule: kaasaegset ja klassikalist heliloomingut ning rahvaste laule.

Koorijuhtimise eriala lõpetajate diplomitööd ja referaadid ning üliõpilaste teaduslikud tööd ÜTLÜ liinis sisaldavad paljusid koorimuusika päevaprobleeme, ajaloolisi ülevaateid üksikute paikkondade kultuuriloost, valgustavad kooride kontserditegevust ja analüüsivad üksikute heliloojate kooriloomingut. Nii on üsna ulatuslikku käsitlust leidnud Rõngu, Nõo, Puhja, Vastseliina, Kose, Pärnu-Jaagupi, Rapla, Kuru, Lüganuse jt. kihelkondade kultuurilugu ja kooride tegevus. Analüüsitud on eesti heliloojate R. Tobiase, A. Kapi, M. Lüdigi, C. Kreegi, E. Aava, G. Ernesaksa, V. Kapi, E. Kapi, V. Tormise, H. Lemmiku jt. kooriloomingut; uuritud Põltsamaa, Pärnu «Endla», Viljandi «Koidu» segakooride, Tartu ja Tallinna üliõpilaskooride ajalugu, Suure Isamaasõja aegset kooriloomingut; D. Šostakovitši, V. Salmanovi, G. Sviridovi, S. Rahmaninovi, W. A. Mozarti, J. S. Bachi ja E. Griegi vokaalsümfoonilisi teoseid ja koorilaule.

Muusikaajaloolistest uurimustest on trükis ilmunud A. Vahteri ja A. Ratassepa ülevaade eesti laulupidudest raamatus «Lauluga läbi aegade» («Eesti Raamat», 1965), A. Ratassepa artikkel «Kapid koorikomponistidena» J. Jürissoni koostatud raamatus «Heliloojad Kapid ja eesti muusika» («Eesti Raamat», 1978). H. Iljal on käsil ulatuslik ülevaade meie vanema põlvkonna nimekamate koorijuhtide tegevusest. Oma peatselt valmivais uurimuslikes töödes valgustavad Riikliku Akadeemilise Meeskoori ja RAT «Estonia» ooperikoori tegevust O. Oja ja U. Järvela.

Koorijuhtimise kateedri üliõpilaste segakoor on esinenud Leningradis ja Tartus, ÜTLÜ kammerkoor Moskvas. Vastukülaskäigule on saabunud üliõpilassegakoorid Leningradi ja Vilniuse konservatooriumidest.

Kõige laialdasem on olnud koorijuhtimise kateedri õppejõudude interpreteeriv tegevus. Eranditult kõigil õppejõududel on praktilise töö laboratooriumiks tema oma koor. Tohutut ajakulu ja energiat on pedagoogidelt nõudnud laulupidude ja laulupäevade ettevalmistamine ja läbiviimine. Selle peamiselt ühiskondlikus korras tehtava hiiglasliku töö ulatus pole hoomatav ainult laulupidudel. Vabariigi koorijuhtide ja kooride metoodiline juhendamine, repertuaari koostamine, kogumike trükkitoimetamine, eelproovid ja koosolekud — see kõik, kordudes aastast aastasse, on viinud õppejõududelt sageli nende puhkepäevad ja osa puhkuseajastki.

Alahindamata iga õppejõu saavutusi töös oma kooridega, tuleks eraldi esile tõsta mõningaid olulisi momente. 1958. a. asutati G. Ernesaksa ja J. Va-

riste initsiatiivil Vabariiklik Koorijuhtide Segakoor (VKS). See alaliselt töötav koorijuhtide ja muusikaõpetajate seminar on etendanud viimaste laulupidude ettevalmistustöödes olulist osa. Koori esinemised paljudes vennasvabariikides, Moskvas ja Leningradis, rahvusvaheline tunnustus festivalidel Debrecenis (1966. a. kuldne diplom B. Bartóki nim. koorifestivalilt, juhatas J. Variste) ja Soomes (Kaustisel 1973. a.) on aidanud laialdaselt tutvustada meie vabariigi koorikultuuri. VKS-i on kateedri õppejõududest lisaks ülalmainitutele juhatanud veel K. Areng, O. Oja, A. Ratassepp ja A. Üleoja.

Pisut hiljem, 1962. a. loodi koorijuhtide ja noorte heliloojate initsiatiivil Tallinna Kammerkoor. Selles laulsid algu peamiselt koorijuhtimise eriala õpetanud või seda eriala õppivad üliõpilased. Kammerkoori järjest laienev kontserttegevus on õhutanud meie heliloojaid uutele otsingutele ja toonud meie koorimuusikasse uusi suundi. Edukad esinemised Moskvas ja Leningradis, vennasvabariikides ning mitmetes Lääne-Euroopa maades kulmineerusid nähe esikohaga rahvusvahelisel koorikonkursil Arezzos Itaalias 1971. a. (juhatas K. Areng) ja esikohaga koorifestivalil «Tallinn 72». Ligi poolteist aastakümmet oli koori eesotsas kolmik kateedri praegustest õppejõududest: K. Areng, A. Üleoja ja A. Ratassepp. Töö jätkub töö K. Arengu, A. Üleoja ja üliõpilase T. Kapteni juhatusel. Rahvusvahelistelt festivalidelt ja võistlustelt on toodud auhinnalisi kohti ka segakooridega (Teaduste Akadeemia naiskoor A. Ratassepa juhatusel B. Bartóki nim. rahvusvaheliselt koorifestivalilt Debrecenis 1974. a.; TPI Akadeemiline Meeskoor A. Üleoja juhatusel rahvusvaheliselt kooride konkursilt Goriciast Itaalias 1978. a.).

Muusikaõprade tunnustuse võitnud ja väga kõrgele kunstilisele tasemele jõudnud «Ellerheina» kammerkoor kateedri noorima õppejõu T. Kaljuste juhatusel võitis laureaaditiitli koorifestivalil «Tallinn 75». Menukalt on antud kontserte Moskvas, Leningradis, Novosibirskis ja teistes linnades.

TRK koorijuhtimise kateedril on tihedad sidemed teiste vennasvabariikide konservatooriumide vastavate kateedritega. Meie õppeasutust on külastanud ja kateedri üliõpilastele ning õppejõududele loenguid pidanud Leningradi konservatooriumi professorid J. Kudrjavtseva ja A. Mihhailov. Nende juures lõpetasid oma stuudiumi aspirantuuris kateedri õppejõud K. Areng ja T. Kaljuste. Moskva konservatooriumis on meie õppejõud külastanud professorite A. Švešnikovi, K. Ptitsa ja V. Sokolovi tunde. 4-kuulistel kvalifikatsioonitõstmise kursustel viibis Moskvas kateedri õppejõud H. Ilja.

Läti Riikliku Konservatooriumi kauaaegne rektor prof. J. Ozolinš on olnud riigieksamikomisjoni esimeheks Tallinnas, J. Variste ja A. Ratassepp omakorda koori- ja orkestrijuhtimise erialal riigieksamikomisjonide esimeheks Riias. Kateedri juures on stažeerinud Kiievi konservatooriumi õppejõud L. Sprengel, Tallinna Pedagoogilise Instituudi, Tartu ja Tallinna muusikakoolide õppejõud. Kauaaegne loominguline sõprus seob meid Läti Riikliku Konservatooriumi nüüdse rektori prof. I. Kokarsiga.

Muusikaõpetajate-koorijuhtide ettevalmistamise kvaliteet sõltub suures osas muusikalisest alg- ja keskharidusest. Küllap võimaldaks paljusid probleeme meie muusikaõpetajate-koorijuhtide kasvatamisel ja meie koorikultuuri edasises arengus lahendada koorikooli rajamine.

Orkestrijuhtimine

Vastamata sellele, et sümfooniaorkestri dirigeerimise eriala on eksisteerinud TRK-s lühikest aega, on orkestrijuhte valmistatud ette igal aastakümnel.

Juba esimeste pedagoogide hulgas leiame neid, kes olid saanud dirigeerimisalase hariduse või omandanud praktilises töös orkestrijuhioskused. Nii oli hilisematest professoritest Johannes Karl Paulsen õppinud pärast Moskva konservatooriumi lõpetamist Viinis dirigeerimise meistrikursusel, Artur Kapp omandanud dirigendikuulluse Astrahanis, Juhan Aavik «Vanemuise» ja «Estonia» teatris ning sümfooniakontsertidega, Raimund Kull Peterburis, «Estonia» teatris ja Raadiokuulajate sümfooniaorkestris. August Topman õppis dirigeerimist Peterburi konservatooriumis N. Tšerepnini juures (kompositsiooni eriala kõrvalaineena).

Meie kõrgemas muusikaõppeasutuses peeti vajalikuks anda kutseharidust kõigil muusikategevuse aladel, sealhulgas ka orkestrijuhtimises. Tõsi küll, esimesel aastatel oli eesmärgiks laia profiiliga muusiku kujundamine, kes oleks võimeline muu kõrval tegutsema ka orkestrijuhina. Esimese lennu lõpetajatest töötaski Johannes Jürgenson (Jürme) aastaid erakordselt edukalt Tallinna gümnaasiumide sümfoniettorkestritega. Teise lennu lõpetajatest saavutas Peeter Põder märkimisväärseid tulemusi õpilaste keelpilliorkestritega, Itho Päts aga Tallinna 21. algkooli plokkflöödiorkestriga. Kolmanda lennu lõpetajatest tegutses Verner Sarep «Estonia» teatri dirigendina, Joosep Aavik Kuressaare gümnaasiumi sümfoniettorkestri juhina, Tuudur Vettisuu aga loeti 1930-ndatel aastatel üheks paremaks keskkooli sümfooniaorkestri dirigendiks. Neljanda lennu lõpetajatest omandas dirigenditunnustuse Augustin Pung Viljandi linna sümfooniaorkestriga. Viiendas lennus lõpetas kahel erialal (kompositsioon ja keskkooli muusikaõpetaja) Johann Tamverk, kes paistis silma Tartu Pedagoogiumi, eriti aga 1940/41. õppeaastal tegutsenud 99-liikmelise Tallinna Koolidevahelise Sümfooniaorkestri peadirigendina. Kuuenda lennu lõpetajatest juhatas Johannes Lohk Võru Õpetajate Seminari sümfoniettorkestrit. Seitsmenda lennu lõpetajatest said mitmed tuntuks ka orkestrijuhtidena. Hilisematest konservatooriumi professoritest tegutses Gustav Ernesaks mõnda aega ka kooliorkestritega, Paul Karp aga Eesti Raadio sümfooniaorkestri peadirigendina. Olav Roots kujunes rahvusvaheliselt tuntud dirigendiks. August Pruul tegi süstemaatilist tööd Tallinna Pedagoogiumi koori ja sümfoniettorkestriga. 1932. aastal lõpetanutest töötas Jaan Pakk Läänemaa Õpetajate Seminari ja Rakvere sümfoniettorkestriga. 1933. aasta lennust kujunes Rostislav Merkulov hiljem Eesti Raadio estraadiorkestri peadirigendiks, Paul Hakk aga juhatas mitut Tallinna puhkpilliorkestrit. 1934. a. lõpetanud Sergei Prohhorovist sai sõjajärgseil aastail Eesti Raadio sümfooniaorkestri dirigent.

XI lennust tegutsesid orkestrijuhtidena August Kiiss Tartu Õpetajate Seminaris ja Pedagoogiumis ning Eduard Maasik Tallinna koolides, Õpetajate Instituudis ja Pedagoogilises Instituudis. Vahepealsed lennud silmapaistvaid orkestrijuhte ei andnud, kuid 1938. aastal laulu eriala lõpetanud Linda Saul kujunes esimeseks eesti naisorkestridirigendiks, kes juhatas aastail 1944—1948 väga heade tulemustega ENSV Riikliku Noorsooteatri orkestrit. Tema kaasvilistlastest Elmar

Peäskest ja Martin Kruusest said puhkpilliorkestrite dirigendid. Järgmisel aastal lõpetasid hilisem ENSV rahvakunstnik, RAT «Estonia» peadirigent Kirill Raudsepp ja RAT «Vanemuise» dirigent Jaan Hargel. 1940. aastal lõpetas konservatooriumi kahel erialal (klaver ja viiul) Roman Matsov, kelle viljaka pedagoogi- ja dirigenditööga on seotud sõjajärgsed aastakümned orkestridirigentide ettevalmistuses Tallinna Riiklikus Konservatooriumis.

Peamiseks erialaks, kus sõjaeelses konservatooriumis orkestrijuhtimist õpetati, oli muusikapedagoogika. Sellepärast näemegi just selle eriala lõpetanuid aktiivselt organiseerimas orkestreid. Muusikapedagoogika erialal õpetasid orkestrijuhtimist erinevail aastail August Topman, Juhan Aavik, Gustav Ernesaks jt. Orkestrijuhtimine oli seotud orkestreerimise ja pillide õppimisega. Tulevane muusikaõpetaja (ja orkestrijuht) pidi valdama juhatamisvõtmikat, tundma orkestrite organiseerimise aluseid, töökorraldust, pidi suutma õpetada uut helitööd ja sellega seotud kinema.

Teiste erialade õpilased võisid orkestrijuhtimist õppida orkestrijuhtimise erikursusel (oli olemas 2-aastane kursus prof. J. Paulseni juhendamisel). Puhkpilliorkestri dirigente valmistati ette puhkpilli erialal.

Uus periood orkestridirigentide ettevalmistamisel algas sõjajärgses konservatooriumis, mil Tallinna jõudis tagasi alustanud dirigenditegevust alustanud Roman Matsov. 1944. a. sügisel sai ametist Eesti Raadio sümfooniaorkestri dirigent ja konservatooriumi õppejõud. 1946. aastal esines ta edukalt üleliidulisel noorte dirigentide konkursil. Samal aastal avati TRK-s esmakordselt sümfooniaorkestri dirigentide eriala. Erialaste õppeainete (dirigeerimine, partituurimäng, partituurianalüüs, pillitundmine, orkestreerimine, orkestriklass, ooperi- ja sümfooniaorkestri dirigeerimise praktika) abil kasvatati võimekaid dirigente. 1951. aastal lõpetasid Vallo Järvi (kes tollal oli juba RAT «Estonia» dirigent) ja Erich Kõlar, kellest sai filharmoonia estraadiorkestri dirigent, hiljem «Vanemuise» teatri dirigent. Samal ajal õpetas R. Matsov dirigeerimist ka mõnele muusikapedagoogika eriala üliõpilasele. Tema õpilastest tegutses Heino Rannap aastaid Tallinna Muusikakooli sümfooniaorkestri dirigendina ning oli 1968. ja 1969. a. üldlaulupidudel sümfooniaorkestrite üldjuht.

Järgnevatel aastatel uusi üliõpilasi sümfooniaorkestri dirigentide erialale vastu ei võetud. Küll aga oli võimalus õppida seda lisaerialana. Nii õppisid R. Matsovi juhendamisel orkestridirigeerimist fakultatiivselt hilisem ENSV rahvakunstnik Uno Järvela ja Nikolai Kravtsov. 1970. aastal lõpetas aga konservatooriumi teistkordselt, seekord sümfooniaorkestri dirigendina, koorijuht Olev Oja. Noored teatridirigendid Endel Nõgene ja Peeter Lilje (lõpetasid 1974. a.) ning Tõnu Kaljuste (1976) on kõik oma silmapaistvaid dirigendivõimeid ja kõrgkoolis omandatud oskusi juba teatritöös näidanud. Tuleb veel mainida, et ka RAT «Estonia» peadirigent Eri Klas ning ENSV Raadio ja Televisiooni Komitee estraadiorkestri peadirigent Peeter Saul on mõlemad meie konservatooriumi kasvandikud (esimene lõpetas koorijuhina, teine puhkpilliorkestri dirigendina), kes täiendasid end orkestridirigeerimises Moskvas ja Leningradi konservatooriumide juures. Puhkpilliorkestri dirigentidena lõpetasid siseministeeriumi garnisoni kauaaegne orkestrijuht major Ilmar Tomberg, koolinoorte laulupidude akordioniorkestrite üldjuht Venda Tamman, rahvamuusikaorkestri juht Toivo Luhats, ETKVL-i puhkpilliorkestri dirigent Karl Tuberik, Võru sümfooniaorkestri dirigent Hendrik Juurikas ning praegune konservatooriumi puhkpilliorkestridirigeerimise õppejõud Vello Loogna. Ilmar Tõnissoni huvi orkestrijuhtimise vastu sai alguse Tallinna Muusikakoolis, kus ta orkestridirigeerimise õppejõuks oli H. Rannap. Järgnevad tööaastad Pärnus süvendasid huvi orkestrijõu vastu. Pärast klarneti eriala lõpetamist Tallinna konservatooriumis täiendas ta end sümfooniaorkestri dirigeerimises prof. Mussini juures Leningradi konservatooriumis, samuti Saksa NV-s. Rohked sümfooniakontserdid Pärnus (aga ka mujal Eesti NSV-s ja kõnnes) näitavad tema häid dirigendioskusi.

Ka praegu õpivad mitmed noored sümfooniaorkestri dirigeerimist fakultatiivainena. Head edu on saavutanud konservatooriumi sümfooniaorkestri dirigentidena avalikel kontsertidel Jüri Alperten ja Silvia Landra.

Tulevaste üldhariduskooli muusikaõpetajate-orkestridirigentide ettevalmistamisega tegeleb 1977. a. loodud kooliorkestri kateeder. Vilunud pedagoogid A. Treumuth, V. Reinla, I. Rohtma jt. õpetavad orkestripille, H. Jürisalu orkestreerimist ning R. Brauer ning H. Rannap orkestridirigeerimist ja orkestripraktikat.

Mitmekesise ja viljaka pedagoogilise tööga on loodud aastakümnete jooksul oma dirigeerimiskoolkond, kuhu kuulub mitmeid väljapaistvaid dirigente. Ka sellega on Tallinna Riikliku Konservatooriumi panus kultuurilukku.

Muusikapedagoogika

Tänapäeval toimub üldhariduskooli muusikaõpetajate ettevalmistamine juba kaheksandat aastat Tallinna Riikliku Konservatooriumi juures. Muusikapedagoogika eriala parimad aastad on aga ikka olnud seotud konservatooriumiga, kuigi kooselu pole olnud pidev.

Muusikapedagoogika eriala sünnipäevaks võib lugeda 1. septembrit 1923. aastal, mil konservatooriumis avati keskkooli laulu- ja muusikaõpetajate klass. Muusikaõpetajate ettevalmistamise hingeks oli August Topman, kes hakkas lugema ka põhiaineid, nende hulgas muusikaõpetamise metoodikat. 1927. aastal asendas A. Topmanit Tuudur Vettik, kes selleks ajaks oli endale juba nime teinud koorijuhina ja heliloojana. Keskkooli laulu- ja muusikaõpetajate klass sai tegutseda ainult seitse aastat. Haridusministeeriumi otsusel kaotati keskkoolist laulmistunnid, mistõttu 1930. aastast peale ei võetud enam uusi üliõpilasi keskkooli laulu- ja muusikaõpetajate klassi. Järgnes seitse aastat vaheaega, enne kui 1937. aastal konservatooriumi uksed taas avati muusikapedagoogika erialale, seekord «koolimuusika» nime all. Kaheaastase õppeajaga koolimuusikaklassi võeti vastu konservatooriumi kõrgema kursuse üliõpilasi, seega neid, kellel muusikateoreetiliste ainete tsükkel oli juba läbi võetud. Koolimuusika erialaga astus konservatoorium ka uude ajastusse, mis algas nõukogude korra taaskehtestamisega. Õpetajate hulgas olid A. Topman, R. Päts, T. Vettik, G. Ernesaks jt. 1941. aastal, kui sõjamürin lähenes juba Nõukogude Eestile, oli nõukogudeaegse konserva-

tooriumi esimeste lõpetajate hulgas ka neli koolimuusikut: H. Moik, A. Treumuth, J. Variste ja A. Vahter.

Saksa okupatsiooni ajal eksisteeris koolimuusika küll nimeliselt, kuid õppetegevus oli varjusurmas. Pärast Eesti NSV vabastamist oli konservatooriumis teiste erialade hulgas ka muusikapedagoogika eriala. 1944. a. võeti üliõpilasi vastu kolmeaastasele kursusele (vastuvõetutest lõpetas 6 muusikaõpetajat) ja 1945. a. viieaastasele kursusele (selle kursuse lõpetas ainult 1 muusikaõpetaja — Heino Rannap). 1950. a. katkestati muusikaõpetajate ettevalmistamine, et viia meie konservatooriumi õppeplaan vastavusse üleliidulise õppeplaaniga.

Et rahuldada üha suurenevat vajadust üldhariduskooli muusikaõpetajate järele, alustati nende ettevalmistamist Tallinna Pedagoogilises Instituudis. See toimus alles 1955. a., mil instituudi juures avati muusika ja kehalise kasvatuse eriala. Kuid juba 1947. aastast peale, kui Tallinna Õpetajate Seminari asemele loodi Tallinna Õpetajate Instituut, oli viimases ette valmistatud ka üldhariduskooli muusikaõpetajaid. Kuna selle nn. täiendava eriala muusikaliste ainete maht oli ainult 120—140 tundi aastas, võisid instituudi lõpetanud õpetada laulmist vaid üldhariduskooli «eitsme» klassi piires. «Täiendava eriala» lõpetas instituudi igal aastal 5—20 üliõpilast, kes said õiguse õpetada muusikat.

1952. a. muudeti Tallinna Õpetajate Instituut Pedagoogiliseks Instituudiks, mis kõrgkoolina hakkas õppejõude ette valmistama keskkooli vanemale astmele. Muusikaõpetajate väljaõpetamine, nagu eespool märgitud, algas 1955. aastal. Et koolides tunti suurt puudust paljude ainete õpetajaist, loodati muusikaõpetaja eriala teiste erialadega ning lõpetaja sai kutse kahel erialal. Kõigepealt katsetati Pedagoogilises Instituudis muusika ja kehalise kasvatuse erialaga, 1958. a. ühendatuna muusika algklasside õppeainetega ja 1961. a. võõrkeelega. Liiterialad õigustanud ennast, sest tundide maht oli liiga väike selleks, et anda mõlemal erialal kõrgem haridus. Näiteks jäi muusika jaoks ainult 1200—1400 tunni rääkimata ajaliselt piiratud võimalustest klaveri ning teiste pillide harjutamiseks.

1963. a. loobuti liiterialadest ja avati spetsiaalne kursus muusikaõpetajate ettevalmistamiseks nelja-aastase õppeajaga. Tunduvalt suurenes muusikaliste ainete maht, ulatudes õppeplaani järgi 2300 tunnini, mis peaaegu kahekordselt ületas endise, liiterialadele ettenähtud muusikaliste ainete mahu. Pedagoogiline Instituut andis viis lendu suhteliselt parema ettevalmistuse saanud üldharidusliku kooli muusikaõpetajaid.

Ent aeg liikus edasi ning seadis suurenenud nõudmised ka muusikaõpetajatele. Nelja-aastane kursus Pedagoogilise Instituudi juures ei taganud veel tõelise kõrgharidusega muusikute (mõtlen siin konservatooriumi tasemega muusikuid) väljaõpetamist. Puudujäägid ilmnesid just muusikalistes ainetes, kuna pedagoogilisi teadmisi omati piisavalt ning ka pedagoogiline praktika kulges nõuetekohaselt. Muusikalised ainete jaoks jäi tegelikult 3,5 aastal, sest neljast õppeaastast kulus naisüliõpilastel peaaegu terve semester sanitaarettevalmistusele. Eriti palju kannatasid õppeained, mis nõudsid igapäevast treeningut, harjutamist, nagu klaverimäng, täiendava instrumendi õppimine jne. Hea klaverimänguoskus on aga muusikaõpetajate jaoks eriti oluline. Selleta ei saa nad parima tahtmise juures täita seda, mida kool ja õppetöö neilt nõuavad. Heal pianistil muusikaõpetajal on aga kõik eeldused saavutada autoriteet nii koolis kui ka väljaspool kooli. Muidugi oli ka instituudi lõpetajate hulgas häid pianiste, kes need ei muutnud märkimisväärselt muusikapedagoogika eriala üliõpilaste pianistliku taseme üldilmet. Kuid mitte ainult klaverimänguoskusest ei jäänud instituudi muusikapedagoogika eriala lõpetajail vajaka. Ka teiste muusikalisi ainete — solfedžo, harmoonia ja muusikaajaloo jaoks jäi nelja-aastane õppeaeg väheseks. Et kuidagi kompenseerida erialatsükli puudujääke, oli õppeplaanis forsseeritud nädalakoormust. Koos fakultatiivsete tundidega ületas see sageli 40 tunni piiri. Suur nädalatundide arv piiras üliõpilaste iseseisva töö võimalusi ning pillide harjutamise aega.

Oli küpsenud vajadus viia üldhariduskooli muusikaõpetajate ettevalmistusaeg viiele aastale. Kuna Pedagoogilise Instituudi tingimusis, seoses üleliiduliste õppeplaanidega, ei olnud võimalik saavutada viieaastast õppeaega, tekkis muusikalistes ringides mõte taotleda muusikapedagoogika eriala ülevimist konservatooriumi juurde. Selle mõtte elluviimisele aitas palju ja võibolla kõige otsustavamalt kaasa tollesegune ENSV Kõrgema ja Keskerihariduse minister E. Schmidt. Nii avas konservatoorium pärast kahtekümmet aastat taas oma uksed muusikapedagoogika erialale. 1971. a. võeti konservatooriumi 35 noort muusikapedagoogika eriala üliõpilast.

1978. aastani on konservatooriumis toimunud kaheksa vastuvõttu muusikapedagoogika erialale, kolm lendu on aga asunud koolis omandatud teadmisi rakendama üldharidusliku kooli muusikaõpetajatena. Teise vastuvõtu kontingendiks (1972. a.) oli kinnitatud 30 üliõpilast, järgneval viiel aastal (1973., 1974., 1975., 1976. ja 1977. a.) 40 üliõpilast ning 1978. a. uuesti 30 üliõpilast. 1973. a. avati muusikapedagoogika erialal ka vene õppekeelega osakond, kusjuures vastuvõtt toimus ühise konkursi korras. Sisseastumiseksamid sooritasid 10 üliõpilast, kellest üheksa lõpetasid 1977. a. konservatooriumi ning suunati muusikaõpetajateks vene õppekeelega koolidesse. 1978. a., kui üldvastuvõttu muusikapedagoogika erialale piirati 30 üliõpilaseni, toimus vene ja eesti õppegrupis konkurss eraldi. 1975. a. avati muusikapedagoogika eriala juures ka kaugõppeosakond, kus praegu õpib 32 üliõpilast 4 kursusel. Kaugõppeosakonda võetakse vastu neid, kes praktiliselt töötavad üldhariduskooli muusikaõpetajatena ja sooritavad vastuvõtueksamid ühistel alustel statsionaarse osakonna üliõpilastega. Konkurss muusikapedagoogika erialal on püsinud kõikidel aastatel 1,5 kandidaadi piires ühele kohale.

*

Muusikalise ettevalmistuse poolest on muusikapedagoogika erialale vastuvõetute kontingent olnud küllaltki mitmekesine. Vastuvõetute hulgas on olnud üliõpilasi muusikalise keskhariduse, lastemuusikakooli või ka pedagoogilise kooli lõpetanuid, samuti neid, kes on õppinud muusikalise kallakuga keskkoolis ning keskkoolide muusikaklassides. Kuigi üksikutel aastatel esineb kõikumisi, püsib muusikalist haridust näitav protsent enam-vähem ühel tasemel. Muusikalise keskhariduse on muusikapedagoogika erialal peaaegu pooled (ligi 50%). Kahel viimasel aastal on ilmnenud teatud tendents muusikalise keskhariduse osakaalu tõusule, seda aga peamiselt vene rühma arvel. Peaaegu sama palju kui muusikalise keskhariduse sisseastunuid on muusikapedagoogika erialal neid, kes on lõpetanud lastemuusikakooli. Ainult üksikud on tulnud vastuvõtueksamitele Tartu Pedagoogilisest Koolist, muusikalise kallakuga keskkoolidest ja muusikaklassidest.

Erineva muusikalise tasemega üliõpilaste kontingent esitab suuremaid nõudmisi õppetöö korraldamisele. Muusikalistes ainetes nõuab see ühesuguse tasemega õppegruppide moodustamist, et õppeülesanded oleksid nii võimetekohased kui ka pingutustnõudvad ja arendavad. Kuid ei saa salata, et neil, kel oli muusikaline keskharidus, pole nii mõneski aines olnud vajadust rakendada oma maksimumvõimeid. Erineva muusikalise ettevalmistusega üliõpilaste astuvõtmine jääb muusikapedagoogika erialal tulevikuski takistuseks edukale õppetööle. See probleem säilib seni, kuni muusikalised keskõppeasutused suudavad anda sellisel hulgal lõpetajaid, et neist jätkub ka muusikapedagoogika erialale.

*

Noormeeste vähesus on pedagoogiliste õppeasutuste üldiseks probleemiks. Ta takistab ka muusikapedagoogika eriala õppetööd, seda eriti kooride ja keestrite komplekteerimisel. Noormeeste ja neidude vahekorda muusikapedagoogika erialale sisseastumisel näitab järgmine tabel:

Aastaid	Kokku	Poisid	%	Tütarlapsed	%
[illegible]	35	10	28	25	72
[illegible]	27	6	22	21	78
[illegible]	37	3	8	34	92
[illegible]	39	6	15	33	85
[illegible]	40	5	12	35	88
[illegible]	36	8	22	28	78
[illegible]	37	5	13	32	87
[illegible]	33	7	27	26	73
Kokku	284	50	18	234	82

Siit näeme, et muusikapedagoogika erialale sisseastunute üldarvust on noormehi ainult 18%. Seaduspärasusi otsides ilmneb peaaegu süsteemikindel vaheldus. Kui ühel aastal on see protsent madalseisus, siis järgmisel aastal tõuseb märgatavalt.

*

Konservatooriumi koosseisu kuulumisega tõusid ka muusikapedagoogika erialale esitatavad nõudmised. See kajastus kõigepealt õppeplaanis. Õppeplaan koostati individuaalselt Tallinna Riiklikule Konservatooriumile, kuna tollal ei leidunud Nõukogude Liidus teist kõrgkooli, kus üldhariduskooli muusikaõpetajate ettevalmistamine väldanuks viis aastat. Muusikapedagoogika alal lõpetajad saavad muusikaõpetaja ning lisaerialana koorijuhi kvalifikatsiooni.

Muusikapedagoogika eriala õppeplaani koostamisel lähtuti varasemast õppeplaanist, mida täiendati konservatooriumi dirigeerimise eriala õppeplaanis sisalduvate nõudmistega. Põhimõtteks oli säilitada täielikult pedagoogiliste ainete maht ja pedagoogilisele praktikale pühendatud nädalate arv, loomulikult ka kõrgkooli ühiskondlik-poliitilised distsipliinid, ülejäänud aeg aga pühendada muusikalistele ainetele.

Õppeplaanide võrdlemine näitab, et konservatooriumis on käsitletava eriala muusikaliste ainete maht kasvanud ligi poolteisekordseks. Kõige rohkem on suurenenud tundide arv muusikaõpetamise metoodikas, kooriklassis ja harmoonias. Täiesti uued ained on kooriteadus ja kooriarranžeerimine. Nende ainete võtmine õppeplaani on vajalik seoses lisaerialaga — koorijuhtimisega. Sama eesmärki teenib ka tunduvalt suurenenud kooriklassi tundide arv. Harmooniatundide arv on tõusnud eriti praktilise harmoonia arvel, kus tulevane muusikaõpetaja peab ettevalmistuse improviseerimises ja laulusaadete koostamises klaveril. Ligi kolmekordselt suurenenud muusikalise kasvatuse metoodika tundide arv võimaldab senisest hoopis veenvamalt ning kindlamalt ühendada kogu õppetöö ühe eesmärgi — üldhariduskooli muusikaõpetaja professionaalse meisterlikkuse arendamise teenistusse. Et ainete maht on jaotatud viie aasta peale, võimaldus vähendada ka üliõpilaste nädalakoormust, mis ühelgi aastal ei ületa 36 tundi. Esialgne õppeplaan on tundide mahu poolest aluseks ka praegusele õppetööle, kuigi on elanud läbi kaks uuendust ja parandust. Esmakordselt uuendati õppeplaan 1974. aastal. Selle põhjuseks oli uute distsipliinide rakendamine, mis tõstis õppeainete üldmahtu ning nädalakoormust. Uuteks õppeaineteks olid «sissejuhatus erialasse», «kujutava kunsti ajalugu» ning «nõukogude õigus». Parandatud õppeplaanis on mõningal määral suurendatud muusikaajaloo ja harmoonia tundide arvu, vähendatud aga orkestriklassi. Praktilises õppetöös selgusid õppeplaanis veel mõningad puudused, mistõttu 1977/78. õppeaastal esitati järjekordsed parandused. NSVL Kõrgema ja Keskeriohariduse Ministeeriumi eksperdid olid parandustega nõus ning õppeplaan kinnitati. Tähtsaimaks paranduseks uuendatud õppeplaanis oli muusikaajaloo kursuse lõpetamine enne esimest koolipraktikat, s. o. 7. semestril. See võimaldab praktikat läbi viia juba tunduvalt paremate teadmistega muusikaajaloos. Et säilitada muusikaajaloo üldmahtu, tuli tunnid tihedamalt koondada esimestele kursustele. Üheks tähtsamaks paranduseks oli ka harmooniakursuse alustamine 2. semestrist, et ette valmistada 3. semestril algavat praktilist harmooniat. Kaugõppeosakonnas toimus õppetöö esimestel aastatel ajutise õppeplaani alusel, mida igal aastal uuendati ja parandati. Lõpliku kuju omandas too õppeplaan 1978/79. õppeaasta alguseks.

*

Muusikapedagoogika on aineterohkemaid ning suurima õppeplaanilise koormusega erialasid konservatooriumis. Kõikidel kursustel ulatub õppetundide nädalakoormus peaaegu lubatud piirini, kusjuures individuaaltunde on nädalas 7. Muusikapedagoogika eriala üliõpilane peab omandama hea mänguoskuse spetsiaalinstrumendil (valdavat enamusel on selleks klaver) ja seda tõestama riigieksamil. Selle kõrval õpib ta mängima ühte nn. täiendavat instrumenti, milleks on vask- või puupuhkpill, kolmandal kursusel aga peab ta ühe aasta vältel (35 tundi) omandama mänguoskuse akordionil, et võiks toime tulla muusikalise kasvataja ülesannetega suvisel pioneerilaagripraktikal. Seitsmendal ja kaheksandal semestril õpetatakse plokkflööti (1 tund nädalas), üheksandal semestril lisandub nn. vastandpilli tundmaõppimine. Nendel, kellel täiendavaks instrumendiks oli vaskpill, on vastandpilliks puupill ja vastupidi. Meistriks ei saa muusikapedagoogika eriala üliõpilane muidugi ühelgi instrumendil. Ta on nagu kümnevõistleja, kelle üldtulemus sõltub iga ala punktide summast. Kõige pingsamat tööd ning rohkem aega nõuab üliõpilastelt klaverimäng. Klaver on muusikapedagoogika eriala üliõpilasele igapäevane tööriist, mille valdamise oskust kontrollitakse ka partituurilugemises, praktilises harmoonias, kooritöös, samuti ka muusikalise kasvatuse metoodika tundides.

Muusikateoreetiliste ainete läbivõtmisel on muusikapedagoogika erialal ikka midagi spetsiifilist. Solfedžo õppimisel rakendatakse relatiivset noodi-

lugemise süsteemi, toetudes JO-LE-MI-meetodile, mis on üldiselt kasutusel üldhariduskoolis muusikalise kirjaoskuse õppimise alusena. Harmoonias pühendatakse erilist tähelepanu praktiliste oskuste arendamisele laulusaadete koostamisel jne. Ka klaverimängu õppimisel peetakse silmas muusikaõpetaja praktilisi vajadusi. Kontsertpalade mängimise kõrval arendatakse eriti noodist lugemist ja ansamblimängu.

Muusikaõpetajate ettevalmistamisel omab erilist tähtsust pedagoogiline praktika. Pärast kolmandat kursust viibitakse kolm nädalat suvises pioneerilaagris muusikaliste kasvatajatena. Kaheksandal semestril algab esimene kuuenädalane pedagoogiline praktika, mis jätkub üheksandal semestril seitsmenädalase stažööripraktikaga. Pedagoogiline praktika ei pane proovile ainult üliõpilaste teadmisi ja oskusi, vaid ka nende karakteri, temperamendi ja suhtlemisoskuse. Pedagoogilisel praktikal tunnetavad muusikapedagoogika eriala üliõpilased esmakordselt tulevase elukutse võlusid ning raskusi. Samal ajal tugevdab just pedagoogiline praktika sidemeid tulevase elukutsega.

Tulevased üldhariduskooli õpetajad saavad sooritama 4 riigieksamit: 1) teaduslikus kommunismis, 2) dirigeerimises, 3) spetsiaalinstrumendil ja 4) muusikalise kasvatuse metoodikas koos pedagoogikaga. Viimast on võimalik asendada diplomitööga.

Õppetöö paremaks juhtimiseks jaotati muusikapedagoogika kateeder 1977/78. õppeaastal kolmeks: 1) kooli-muusika metoodika ja pedagoogika, 2) koolikoori ja 3) kooliorkestri kateedriks. Muusikapedagoogika eriala teeninivad veel üldklaveri ja marksismi-leninismi kateedrid ning keelte ja kehakultuuri osakonnad.

*

Viimasel viiel aastal on muusikapedagoogika erialale astujatega viidud läbi anonüümne ankeet, mis annab küllaltki selge pildi nende suhtumisest valitud erialasse ning kutseteadlikkusest. Kõige otsesemalt peegeldavad seda vastused küsimustele: Miks te soovisite õppida muusikapedagoogika erialal? Ankeedile olid lisatud järgmised vastamisvõimalused:

1. Soovin saada üldhariduskooli muusikaõpetajaks.
2. Soovin omada ainult kõrgemat haridust.
3. Ei ole teist võimalust oma muusikalise hariduse täiendamiseks.
4. Olen juba nii palju õppinud muusikat, et pole mõtet teisele erialale minna.
5. Muud põhjused.

Järgnevalt on toodud tabel saadud vastuste osakaalust.

Sisseastumise aasta	1. vastus	2. vastus	3. vastus	4. vastus	5. vastus
1973	21%	5%	37%	26%	11%
1974	33%	—	44%	17%	6%
1975	33%	5%	26%	23%	12%
1976	Puuduvad andmed				
1977	25%	—	31%	12%	32%
1978	15%	4%	50%	12%	19%
Kokku:	25%	3%	38%	18%	16%

Ankeedivastustest selgub, et ainult umbkaudu 25% (ühel kursusel veidi rohkem, teisel vähem) tuleb eksamitele mõttega saada üldhariduskooli muusikaõpetajaks. Vastused näitavad selgesti üldhariduskooli muusikaõpetaja elukutse ebapopulaarsust noorte hulgas isegi nende hulgas, kes on õppinud muusikat ja on olnud kooli muusikaõpetajaga kindlasti tihedamates suhetes. Veelgi enam tekitab muret, et viimastel aastatel on huvi selle eriala vastu veelgi kahanenud. 1978. a. sisseastujatest soovis muusikaõpetajaks saada vaid 15%. Enamik sisseastujaist tulebki muusikapedagoogikat õppima sellepärast, et ei ole teisi võimalusi hariduse jätkamiseks. Sisuliselt tähendavad vastused «ei ole teist võimalust» ja «olen juba palju muusikat õppinud» ühte ja sama. Tõepoolest, nad on õppinud juba 7—8 aastat lastemuusikakoolis (või keskkooli muusikaklassis), ligi poolteist lituvad sellele ka muusikakooliaastad. Kes on aga lõpetanud muusikakeskkooli, see on muusikat õppinud 11 aastat. Konservatooriumi interpreteerivatele aladele ei pääse kõik muusikakooli ja isegi muusikakeskkooli lõpetajad, rääkimata lastemuusikakoolides õppinuist. Seni on veel üksnes muusikapedagoogika erialaks, kus võib jätkata õppimist kõrgkoolis, omamata muusikalist haridust keskastmes, ning lõpetamisel saada konservatooriumi diplom. Üliõpilaste hulgas on küllaltki palju neid, kes sisseastumiseksamitel interpreteerivatele aladele välja langesid ning viimasel minutil otsustasid jätkata õppima muusikapedagoogikat. Kahtlemata avaldab kõik see mõju õppeedukusele ning soodustab väljalangevust. Kõige suurem väljalangevus muusikapedagoogika erialal on teisel kursusel. Esimesel kursusel tunnetatud kõrgkooli uudsus on kadunud. Rasused õpingutes, milles ligi 75% üliõpilastest ei näe selget eesmärki, hakkavad oma mõju avaldama. Nõrgema tahtejõuga üliõpilased lasevad ennast nõrga õppeedukuse pärast eksmatrikuleerida. Mõned otsivad võimalusi erialavahetamiseks konservatooriumis või pöörduvad Pedagoogilise Instituudi kultuurhariduso osakonda.

Kui teise ja kolmanda kursuse karid on ületatud, hakkab eriala mentaliteet juba mõju avaldama. Kehtib Tammsaare poolt väljendatud tõde: töö toob kaasa armastuse. Õpilastest hakkavad kujunema õpetajad. Seda mõjustab eriti pedagoogiline praktika, kus esmakordselt puututakse vahetult kokku lastega. Enamikul üliõpilastest ärkab seni varjul olnud pedagoogiinstinkt. Kui seda toetavad hea teoreetiline ettevalmistus ning loomupärased pedagoogilised eeldused, on tulevase üldhariduskooli muusikaõpetaja kutsekvaliteet garanteeritud.

*

Muusikapedagoogika eriala diplomandi tähtsaimaks ja ühtlasi ka ärevamaks sündmuseks on päev, mil tal tuleb astuda suunamiskomisjoni ette. Kuigi eelnevalt on pakutud välja vakantsed kohad ning diplomandid on juba oma valiku teinud, tähendab allkiri suunamislehel uue elu algust.

Muusikapedagoogika eriala on lõpetanud kolm lendu — kokku 63 noort spetsialisti. 1976. a. astus ellu 20, 1977. a. 15 ja 1978. a. 27 üldhariduskooli muusikaõpetajat. Nendest on suunatud tööle Tallinna 34 lõpetajat ehk 55% ning rajoonidesse 28 lõpetajat ehk 45%. Mitte kõigist Tallinna suunatuist ei saanud üldhariduskooli muusikaõpetajaid. Erandkorras, arvestades lõpetaja võimete iseloomu ning erivajadusi, anti ühele lõpetajale töö RAM-is, kahele Pioneeride Palees, kolmele Pedagoogilises Koolis ja ühele (H. Arumeel) konservatooriumis. Rajoonidesse suunatud asusid eranditult tööle üldhariduskooli muusikaõpetajatena.

Kaks aastat on liiga lühike aeg selleks, et teha üldistusi muusikapedagoogika eriala lõpetajate kutsetööst. Siiski, iseloomustused, mis on saadetud koh-

tadelt stažööripraktika[1] läbiteinud noorte õpetajate kohta, on eranditult positiivsed. Need räägivad lõpetajate heast muusikalisest ettevalmistusest ning pedagoogilistest võimetest. Meeldiv on näiteks lugeda 1977. a. lõpetanu Anne Aaslavi kohta, kes töötab Paide linna 3. Keskkoolis: «Tallinna Riikliku Konservatooriumi lõpetaja A. Aaslav on saanud hea teoreetilise ettevalmistuse. Otsiv vaim ja suurepärane suhtlemisoskus õpilaste ja kaaskolleegidega on teinud temast populaarse noore õpetaja.» Samasugune hinnang on antud Heli Ojaste kohta, kes töötab V. Kingissepa nim. Tallinna 20. Keskkoolis: «Suure entusiasmiga alustas iliõpilane tööd, organiseerides laste- ja noistekoori. Kõik koorid võtsid osa laulupeost ja märgiti ära võistulaulmise kategooriate määramisega.» Tartu rajooni Nõo Keskkooli suunati Mai Laul ja Võnnu Keskkooli Riho Leppoja. Mõlemad noored töötasid ka klassijuhatajate abidena. Nad õppisid tundma oma klasside õpilasi ning koostasid kõigi klassi pedagoogilis-psühholoogilise iseloomustuse, andsid klassijuhataja tunde ja aitasid korraldada vabavatuslikke üritusi...»

«Noored spetsialistid on Tallinna riiklikus Konservatooriumis saanud ka ettevalmistuse nii õpetajana kui ka kasvatajana,» märgitakse Tartu rajooni rahvusosakonna juhataja Valdur Lulla kirjakuvõttes.

Need ja teised samalaadsed märkused stažööripraktika läbiteinud muusikapedagoogika eriala lõpetajate kohta tõeomustavad kahtlemata ka õppejõude tööd.

*

Koos muusikapedagoogika ületoomisega Ed. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilisest Instituudist konservatooriumi juurde toodi üle ka enamik õppejõude. Aastate jooksul on õppejõudude koosseis tunduvalt täienenud ning uuenenud. 1978/79. õppeaastal annavad muusikapedagoogika eriala üliõpilastele tunde üle poolesaja koosseisulise õppejõu ning umbes samapalju tunnitasulise ning teiste kateedrite koosseisu kuuluvaid õppejõude. Koosseisuliste õppejõudude arv on koolikoori kateedris 17 (kat. juh. prof. A. Vahter), koolimuusika metoodika ja pedagoogika kateedris 14 (kat. juh. prof. H. Kaljuste), kooliorkestri kateedris 8 (kat. juh. dots. H. Rannap) ja üldklaveri kateedris 14 (kat. juh. dots. J. Plink). Nende õppejõudude hulgas on neli professorit (J. Variste, A. Vahter, L. Verlin ja H. Kaljuste), neli dotsenti (H. Uibo, H. Rannap, J. Plink ja V. Laul), kolm dotsendi kohusetäitjat (U. Taremaa, J. Tungal, A. Sööt). H. Rannap ja J. Plink omavad ka pedagoogikateaduste kandidaadi kraadi. Aunimetuste kandjate hulgas on neli ENSV rahvakunstnikku (J. Variste, L. Verlin, H. Kaljuste, H. Uibo), neli ENSV teenelist kunstitegelast (V. Laul, A. Sööt, U. Taremaa ja A. Vahter), kaks teenelist kunstnikku (A. Külvand ja A. Treumuth) ja üks teeneline õpetaja (J. Tungal). Enamikul õppejõududest on ulatuslikud ülesanded ka väljaspool konservatooriumi meie vabariigi silmapaistvate kooride ja orkestrite juhtidena, laulupeokomisjonide ja Heliloojate Liidu liikmetena.

[1] Stažööripraktikaks loetakse esimest tööaastapärast õppeasutuse lõpetamist.

Lavakunst

Kutselise teatri tekkimisega tekkis ka vajadus kutselise näitleja järele. Seni oli näitlejaid koolitatud praktilises töötöös. Mingeidki kutsealaseid oskusi ja teadmisi püüdsid käesoleva sajandi alguses anda O. Petersoni, E. Kitsberg-Pappeli ja E. Kevendi korraldatud näitemängu ja ilulugemise [illegible] kursused. Sajandi teise kümnendi lõpuks aga jõudis teatrisisene ja [illegible] nõudmine tasemele, mida [illegible] olukord enam ei rahuldanud.

Kui Venemaalt opteerunud ja Talinna Draamateatris näitejuhina töötav Paul Sepp kuulutas välja oma erastuudio avamise, astus sinna õppima [illegible] teatrihuvilisi noori, nende hulgas [illegible] Kalmet, Feliks Moor, Rudolf Engelberg, Priit Põldroos, Karl Otto (Kaarli Aluoja), Johannes Nolk (Kaljola), kelle [illegible] elutöö jättis eesti teatrilukku [illegible] matuid peatükke.

[illegible] pea aga kogeti, et erastuudio, [illegible] eksisteerimine sõltub ainult õppekaudest, ei suuda täita kõiki talle [illegible] lootusi. Organiseeriti Draamastuudio Ühing, mis asus looma koolile [illegible] seljatagust ja kindluskaitsa mingisugustki majanduslikku [illegible]. Paul Sepa stuudio organiseerus [illegible] Draamastuudio teatrikooliks.

[illegible] ajaraamatuid võime pilku [illegible] millega koolis tegeldi. [illegible] oli keskset kohal improvisatsioon. Pikemate või lühemate kursustena oli ette nähtud veel hulganisti [illegible] distsipliine. Kirjas seisavad need [illegible] mäng ja läbielamus, diktsioon, [illegible], fantaasia, muusika, laulmine, näojumestus, kostümeerimine, [illegible], vehklemine, ballett, aeg[illegible] ja moodne tants, žongleerimine, teatriajalugu, teatrikirjanduse ajalugu, eesti kirjanduslugu, luulerütm ja värsi loomine, teatri ja lava juhtimine, teatrite korraldus, esteetika, loogika, psühholoogia, anatoomia ja füsioloogia, joonistamine, stiil ja eesti keel». Koolitöö kestus pikendati planeeritud kaheaastase asemel kolmele aastale. Stuudios valitses veidi kõrgendatud kunstiusk, kuid selles oli oma ratsionaalne tuum — soov murda välja teatrite harjumuslikust rutiinist ja aktiviseerida näitlejate loomingulist suhtumist nii proovi kui etendusse.

Kooli aineline olukord oli kitsas, õppejõudude voolavus väga suur. Pikemaks ajaks jäid pidama ainult entusiastid, lootes, et varem-hiljem saab näitleja kutsealane koolitamine riiklikuks mureks.

Stuudios õpetasid erinevatel perioodidel eriala puudutavaid aineid järgmised õppejõud: lavapraktikat P. Sepp, H. Gleser, L. Kalmet; kõnet E. Kevend, R. Engelberg, K. Otto (Aluoja); lavaliikumist R. Olbrei jt.; muid kehalisi distsipliine B. Böther, E. Lepp, L. Kalmet; laulmist ja hääleseadet H. Stackelberg, A. Arder, H. Einer; muusikat R. Kull, R. Päts; grimeerimist V. Toffer (Tohera). Üldaineid lugesid A. Kuks, H. Reiman, H. Vellner, V. Mettus, H. Kompus, N. Andresen, P. Aren, H. Olvi. Lisaks varem mainitud teatrikunstnikele — Priit Põldroosile, Leo Kalmetile, Feliks Moorile, Rudolf Engelbergile, Kaarli Aluojale, Johannes Kaljolale — on see kool eesti lavale saatnud veel A. Hõimre, A. Suuroru, R. Opsola, Ed. Tinni, A. Meringu, V. Alevi, O. Põlla, S. Reegi, L. Tui ja K. Välbe jpt.

1933. aastaks aga oli Draamastuudio Ühingu rahakott nii tühi, et stuudio suleti.

Näitlejate koolitamise mõtte võtab taas üles Tartu teatrihuviline intelligents. Aastail 1934—1937 töötab Tartus Draamateatri Seltsi teatrikunstistuudio,

kus õpetavad A. Sunne, K. Ader, G. ja A. Suits, Ed. Oja, V. Hion, A. Koort. Selle stuudio õpilastest on kõige silmapaistvamad Epp Kaidu ja Kaarel Ird.

Eesti teater ja ka eesti teatrikool on kogu oma olemasolu ajal olnud eesti loomingulise intelligentsi, eelkõige kirjanikkonna huvi ja hoole all. On päris seaduspärane, et samaaegselt Tallinna Draamastuudio sulgemisega hakkab järjest sagedamini kostma nõudmisi muuta näitlejate kutsehariduse saamine sõltumatuks juhuslikest toetustest, kinke- ja abirahadest. Võimalusena pakutakse välja draamaklassi loomist konservatooriumi juurde. See mõte polnud uus. Juba 1919. aastal leiame «Estonia» seltsi poolt avatava muusikaõppeasutuse ajutises põhikirjas («Konservatooriumi Põhjuskirjas») paragrahvi, mis pajatab, et selts «avab Tallinnas kõrgema helikunsti õppeasutuse dramaatilise osakonnaga». Kuigi osakond tookord avamata jäi, tõusis idee intelligentsi ringkondades aeg-ajalt jälle päevakorda.

1934. a. käib grupp eesti teatritegelasi vastava ettepanekuga riigivanema ette. Otsest tagajärge see visiit küll ei anna, kuid riikliku teatrikooli loomise mõte aktiviseerub. 1937. aastal on teatrikooli loomine saanud ajakirjanduse keskseks probleemiks. Teatri- ja muusikamuuseumi arhiivides on aastist 1937—1938 sadakond ajaleheartiklijõiget (nende hulgas ka karikatuure), mis kõik nõudlevad teatrikooli loomist.

1937. a. kutsub kodanliku vabariigi haridusministeerium maa teatrijuhid kokku arutamisele, et kaaluda teatrielu ja teatrihariduse edasist korraldamist Eestis. Teatrikooli tarvis eraldab Haridusministeerium 8000 krooni. Luuakse asutav komisjon, kuhu kuuluvad A. Lauter, P. Põldroos, L. Kalmet, P. Sepp jt. Otsustatakse välja koolitöö alused, asutakse otsima ruume ja tegema propagandat noortes teatrihuvi äratamiseks.

Õppeaja kestvuseks planeeritakse kolm õppeaastat ja üks praktika-aasta teatris. Kooli juhatajaks määratakse Leo Kalmet, kes enne õppetöö algust külastab Austrias, Saksamaal ja Poolas vastavailmelisi õppeasutusi.

1938. a. septembris algas töö konservatooriumi juurde loodud lavakunstikoolis. Sisseastuda soovijaid oli üle 100. Eksamikomisjon, kuhu kuuluvad L. Kalmet, P. Põldroos, A. Lauter, P. Sepp, F. Moor, konservatooriumi direktor J. Aavik, G. Ernesaks ja G. Neggo, võtsid katsesemestriks vastu 30 inimest. Kuna koolikord lubas ka vabakuulamist, võib esimese õppeaasta lõppedes kooli protokolliraamatust lugeda, et kolm õpilast viiakse vabakuulajateks, kaks senist vabakuulajat kinnitatakse õpilasteks. Katsesemestri piiri ületab 24 inimest. Õppeaasta lõpuks langeb välja veel neli.

Iga kooliastuja pidi andma allkirja vastavale dokumendile: «Eesti Vabariigi Tallinna Konservatooriumi Lavakunstikooli õpilasena kohustun korralikult osa võtma konservatooriumi kavas ettenähtud õppetööst, alluma konservatooriumi kodukorrale, tasuma korralikult õppemaksu ning muretsema õppetööks vajalikud vahendid.»

Koolitöö toimus õhtuti, et õpilastel oleks võimalus tööl käia. Õppetöö oli tihe ja aineterohke. Kahekümne inimese lavapraktikaga tegeles neli õppejõudu: L. Kalmet, A. Lauter, P. Põldroos ja P. Sepp. Lavakõnet ja hääleseadet õpetasid F. Moor ja O. Raukas, liikumist G. Neggo, vehklemist K. Müür, muusikaõpetust A. Krull, praktilist kostüümeerimist N. Mei, grimeerimist V. Tohera, lavakujundust V. Mettus, kostüümi ja kommete ajalugu algul R. Kangro-Pool, hiljem L. Soonpää, kunstiajalugu H. Kompus. Õppekavas olid ka psühholoogia ja [illegible]teroloogia, esteetika, teatrieetika, [illegible] keel ja moodne tants.

Kooli protokolliraamatust saame [illegible] teada, et lavapraktika ja [illegible]stundides soovitakse õpilasi näha [illegible] tööröivais; et õppejõududel soovitakse vastastikku tutvuda üksteise [illegible]; et välja anda Stanislavski raamat «Näitleja töö endaga» — teose oli [illegible] inglisekeelse väljaande järgi [illegible] — moodustatakse kolleegium ([illegible] Kalmet, P. Põldroos, F. Moor), [illegible] ülesandeks jääks ka raamatu eriklassi terminoloogia väljatöötamine, [illegible]mine ja kirjastamisvõimaluste [illegible]. Saame teada, et otsitakse [illegible]jõudu, kes loeks eesti olustiku ja [illegible] lühikursust; et lavakunstikool [illegible] end küll konservatooriumi osakonnaks, kuid peab vajalikuks ära märkida oma õppetöö eripära ja taotleb [illegible] suuremat autonoomsust.

Konservatooriumi lavakunstikoolis oli õppemaks 120 krooni aastas. Kooli huvitatud teatriinstitutsioonid püüdsid noorte õppimisvõimalusi omapoolsete stipendiumidega mõneti kergendada. 1939/40. õppeaastal andsid «Estonias» Draamateater, Töölisteater, Raadio Ringhääling ja Näitlejate Sihtkapitali. Valitsus koolile stipendiumideks kokku 1395 krooni.

Konservatooriumi poolt vabastati lavakunstikool õppemaksust 275 kr. ulatuses. Aeg-ajalt pudenes ka ühekordseid toetussummasid ühelt või teiselt asutuselt.

Nõukogude võimu taaskehtestamine Eestis toob loomulikult kaasa korrektiivid koolikorralduses. Õppetöö ühtlustatakse Nõukogude Liidu teiste teatrikoolidega. Õppekavast jääb välja esteetika, juurde tulevad partei ajalugu ja vene keel (õppejõud V. Müürsepp ja [illegible]). Diplomi saamiseks peavad õpilased sooritama 7-klassilise kooli eksamid.

Kooli lõpetamine langeb päevale, mil algas Suur Isamaasõda. Kolmel noormehel — Lembit Rajalal, Ilmar Tammuril ja Kaarel Toomil algas ettenähtud lavapraktika asemel sõjatee. Nende õpetaja Priit Põldroos evakueerus tagalasse. Keerulised rinde- ning tagalateed viivad õpetaja ja õpilased uuesti kokku Jaroslavlis — Eesti Kunstiansamblites, kus P. Põldroos juhatab draamarühma, noormehed aga asuvad tööle näitlejatena.

Tallinna jäänud õpilased suunatakse praktikale sõnalavastusteatritesse. Nende töö jälgimiseks ja abistamiseks moodustatakse endistest õpetajatest (L. Kalmet, F. Moor, P. Sepp) hindamiskomisjon, kes aasta möödudes tunnistab praktikumi kordaläinuks.

Pärast Tallinna vabastamist, 1944/45. hooajal korratakse praktika-aastat, millest võtavad osa ka 1941. a. mobiliseeritud noormehed. Selle lõppedes tunnistatakse noored näitlejad juriidiliselt Tallinna Riikliku Konservatooriumi Lavakunstikooli lõpetanuks. Kuid sedapuhku pole diplomande mitte kakskümmend, vaid kaksteist (kaheksa noort näitlejat olid sõjasündmustes kodumaalt lahkunud). Konservatooriumi juures töötava lavakunstikooli esimene lend on andnud eesti teatrile Ellen Liigeri, Heli Viisimaa, Lembit Rajala, Ilmar Tammuri, Aarne Ruusi, Kaarel Toomi ja Voldemar Panso.

Voldemar Panso, kes üksteist aastat hiljem asub konservatooriumi lavakunstikateedri etteotsa, iseloomustab oma toonast lavakooli nii:

«Püüdes anda hinnangut õppetööle lavakunstikoolis 30-aastase tagasiperspektiiviga ... peab ütlema, et ajastu tingimustes oli see kvalitatiivseim ja ratsionaalseim, mida eesti olud said endale lubada. Küllalt targalt oli jaotatud eri- ja üldainete suhe nõnda, et lõviosa ajast jäi eriainetele. Väga hea oli see, et näitlemispraktikat õpetasid

neli sellist erinevat kunstnikku-individuaalsust nagu Kalmet, Lauter, Põldroos ja Sepp.

Kõik need õppejõud olid seotud nii vene kui lääne teatrikultuuridega. Lauter ja Põldroos olid teinud õppereise Nõukogude Liidu teatritesse. Hinnang oli see, et õppemetoodikas püüti lähtuda Stanislavskist. [...]

Iga teatrikooli rikkuse ja sügavuse määrab tema erialatundide arv ja õppejõudude kvaliteet ning just seetõttu pean ma Tallinna konservatooriumi lavakunstikooli ajastus eesrindkuks nähtuseks. Eriti tahaksin rõhutada Ants Lauteri ja Priit Põldroosi mõju meie teatripraktikalise ja filosoofilise mõtte ja teatrieetika kujunemisel.»

Okupatsiooni ajal lahutati teatrikool konservatooriumist ja töötas Tallinna Teatrikooli nime all. 1942. a. võeti kooli esimene lend.

1944. a., peale Tallinna vabastamist taasloodi kool ümber Draamastuudioks, eriklassiks, mis allus Tallinna Draamateatrile. Stuudio õpilasteks valiti ka need noored, kelle teatrihariduse olid mitmesugustel põhjustel katkenud. Eriklass töötas 1946. aastani.

Esimest lennust on pärit Heino Mädri, Olev Tinn (lõpetas hiljem Eesti Riikliku Teatriinstituudi), Ferdinand Kõiv, Lia Tarmo, Eva Meil, Astrid Kõiv, Virve Aruoja.

Tallinna Teatrikooli õppeprogramm erines eelmise lavakunstikooli programmiga. Ka õppejõududena töötasid eelmise lavakunstikooli õpetajad, kes olid jäänud Tallinna. Juurde tulid Leo Aluoja ja Hanno Kompus, 1944. aastast Helmi Tohvelman ja tagalast naasnud Priit Põldroos.

Teatriharidus, mida senini Eestis näitlejaametit, oli kutseharidus. Kooli astumiseks oli soovitav keskkooliharidus, lavaeeldustega noori võeti vastu ka algkooli lõputunnistusega. Nõukogude võimu ajal lõpetanuil pidi eelnev haridusmäär olema seitse klassi.

Näitlejate puudus sunnib forsseerima noorte ettevalmistust. Selleks avatakse 1946. a. Eesti Riiklik Teatriinstituut, kuhu komplekteeritakse korraga kaks esimest kursust: üks teatrite, teine tuleviku filmikunsti tarvis. Instituudi teiseks kursuseks saavad aasta varem Draamateatri juurde loodud Riikliku Draamastuudio õpilased. 1947. a. võetakse vastu veel üks lend.

Instituudi direktoriks saab Priit Põldroos. Erialaõppejõududena töötavad Ants Lauter, Leo Kalmet, Alfred Rebane, Kaarli Aluoja, Eduard Tinn, Oskar Põlla. Priit Põldroos ja Ants Lauter atesteeritakse professoriteks. Lavakõnet õpetavad Feliks Moor, Aarne Ruus ja Paul Maantee, hääleseadet Karl Ots ja Aili Leetva, liikumist Helmi Tohvelman ja Juta Arg. Kunstiloolisi aineid lugesid erinevatel perioodidel A. Üksip, K. Kask, O. Urgart, N. Andresen, L. Soonpää, P. Viiding, J. Semper. Esimene lend lõpetab instituudi 1949. a., teine 1950. aastal. Esimese lennu lõpetajate hulka kuuluvad Jüri Järvet, Gunnar Kilgas, Inna Taarna, Ellen Alaküla, Heikki Haravee, Heino Kulvere. Teisest on pärit Linda Rummo, Olev Tinn, Einari Koppel, Paul Mäeots.

Ja jälle on eesti teatriharidus jõudnud liitumiseni Tallinna Riikliku Konservatooriumiga. Kolmas lend teatriinstituudi üliõpilasi lõpetab juba konservatooriumi diplomandidena. Siia kuuluvad Eino Baskin, Kulno Süvalep ja Lembit Eelmäe.

Arvan, et eesti teatrihariduse ja lavapedagoogika edasist arengut mõjutasid suuresti 1949/50. aastate mõtlematud ja põhjendamatud umbusaldusavaldused Riikliku Teatriinstituudi tööle. Selle tagajärjel lõpetatakse 1950. a. eesti näitlejate kõrgkoolitus. Möödub üksteist aastat, enne kui lavale astuvad uued, hea ettevalmistusega ja teatrihariduse saanud noored näitlejad. Seda tõnka põevad eesti teater ja teatriharidus tänapäeval kõige valusamini, kuna parimas keskeas meistrite puudust ei saa tagantjärele kompenseerida.

Lavakunstikateedri taasavamisest konservatooriumi juures kuni nii lähedase sõse päevani kandis selle kateedri juhtimise koormat oma õlgadel Vollemar Panso. 1970. a. tegi ta konservatooriumis ettekande «Tallinna Riikliku Konservatoorium noorte lavajõududega kasvatajana». Järgnevalt on toodud sellest väljavõtteid, mis võimaldavad meil jälgida kateedri arengukäiku.

«... Kuna 40-ndate aastate lõpus toimus «Estonia» draamatrupi ja Noorteatri likvideerimine, kus osa näitlejaid komplekteeriti Draamateatri koosseisu ja osa näitlejaid siirdusid suunaliste elukutsetele, katkes süstemaatiline näitlejate ettevalmistus petliku tõdega, et näitlejaid on meil küllalt. Tõsi, arvuliselt näis olevat ühe Tallinnas eksisteeriva draamateatri jaoks näitlejaid tõepoolest piisavalt ja üleküllaltki, kuid unustati, et teatri arengu määrab uute noorte jõudude juurdevool ja nõnda elati ühepäevaperemeestena aastaid, kuni äkki märgati, et näitlejate koosseisu keskmine vanus Tallinna Draamateatri lavalgi on ähvardavalt kõrge, rääkimata sellest, et puudus uute talentide juurdevool. Päästeventiiliks Draamateatrile sai Moskvas 5 aastat eksisteerinud Eesti Stuudio GITIS-e juures. Stuudio lõpetajad suunati 1954. a. Draamateatrisse. See lõi jälle ajutise rahumeeleolu. [...] Perspektiivikas juhtimise tulemusena muutus olukord uuesti ähvardavaks 1956/57. aastal. [...] Sai käegakatsutavaks põlvkondade vahetuse protsess, sai käegakatsutavaks näitlejate nappus, sai käegakatsutavaks uute nägude ja uute talentide puudumine, sai käegakatsutavaks kriis režissööride kaadris. Kuidas edasi minna? Vaeti ja leiti parima äraproovitud meetodina näitlejaid ette valmistada konservatooriumi juures. Otsustati avada Tallinna Riikliku Konservatooriumi lavakunstikateeder.

1957. aasta suvel kutsuti mind Kultuuriministeeriumisse ja tehti ettepanek võtta lavakunstikateedri juhtimine enda peale, kuna olin 2 aastat tagasi lõpetanud Moskvas GITIS-e režiifakulteedi.

Algas õppejõudude komplekteerimine. Eriala õppejõuks kutsusin enda kõrvale kogemustega pedagoogi Leo Kalmeti ja Ilmar Tammuri. Lavaliikumise õppejõuks tuli Helmi Tohvelman ja lavakõne õppejõuks Vello Rummo. Seega olid kolme olulise erialase aine õppejõud komplekteeritud. Teatrialaste spetsiaalainete õppejõududena komplekteeriti tunnitasu alusel: lääne teatri ajalugu — Lea Tormis, vene ja nõukogude teatri ajalugu — Tõnis Kask, hiljem Ivika Sillar, eesti teatri ajalugu — Karin Kask, lääne kirjandus — Bernhard Sööt, hiljem Ain Kaalep ja praegu Ott Ojamaa, vene ja nõukogude kirjanduse ajalugu — Naftoli Bassel, eesti kirjanduse ajalugu — Kalju Leht, kunstiajalugu — Evi Pihlak. [Pärast 1970. a. on kultuurilugude õpetajatena töötanud veel Reet Neimar (teater), Toivo Tasa, Andres Langemets, Endel Nirk (kirjandus), Ene Lamp, Jaak Kangilaski, Olga Kaljundi (kunst). — *M. V.*] Erialaõppejõududest lahkus 4 aasta pärast Ilmar Tammur ja 1967. aastal raske haiguse tagajärjel Leo Kalmet. Neid asendavad Vello Rummo ja Grigori Kromanov ning kateedri esimesest lennust pärinevad Mikk Mikiver ja Rein Olmaru. Käesolevast aastast [1970. — *M. V.*] töötab lavakõne õppejõuna vabariigi teeneline kunstitegelane Karl Ader, kuna Vello Rummost saab Pärnu teatri peanäitejuht. Helmi Tohvelmani assistendina töötas aasta Tõnu Tamm

ja nüüd Meeli Jõesaar [nüüd Viikholm — *M. V.*]. 1965. aastast asus kateedri laborandi kohale teatriteadlane Ivika Sillar, kes on kujunenud kogu kateedri emaks ja hingeks. Suured teened näitlejate musikaalsuse ja sõnatunnetuse kasvatamises on kontsertmeister Viive Ernesaksal. Õppetöö metoodiliseks aluseks lavakunstikateedris said üleliidulised õppeplaanid, kuhu oleme toonud paindlikult mõningaid omapoolseid täiendusi. Eriala ja lavakõlkumise metoodikas oleme teinud korrektuure ja eksperimente, mida on tinginud muutused ajas ja meie endi kasvavad kogemused. [...] Peab märkima suurt kergendust, mille tõid kateedrile konservatooriumi ja Noorsooteatri eksperimentaallava loomine, mis hõlbustab tunduvalt diplomitööde lavastamist ja eksperimenteerimist ning üliõpilaste katsumispraktikat Noorsooteatri laval. [...] Suur on olnud ka see erikaal, mida lavakunstikateeder on andnud õpetajanike Maja luuleõhtute sisustamisele.

Kuna meie vabariigis puudub ikka veel spetsiaalne režissööride ettevalmistus, on lavakunstikateeder oma õppetöö sisekorras püüdnud leida üliõpilaste hulgast neid, kellel on huvi ja võimeid režiikunstile. Neile on antud võimalus iseseisvate katkendite lavastamiseks õppejõudude kontrolli all ja nad on töötanud lavastaja assistentidena diplomilavastuste valmimisel. [...] Et lavakunstikateeder saaks ka muusikateatrite ja estraadinäitlejate vajadustele vastata, on viimasel ajal intensiivistunud laululiste eeldustega üliõpilaste ülemineku eriprogrammidele. Praegusel II kursusel saavad juba 6 üliõpilast sõnateatri kõrval ka laiendatud ulise ettevalmistuse. Ühtlasi oleme viimastel aastatel võtnud vastu üliõpilasi spetsiaalselt režiikallakuga. Kateeder on silmas pidanud ka õppejõudude kaadri noorendamist, et siin ei tekiks ootamatuid tühikuid vanema kaadri väljalangemisel. Nagu öeldud, õpetavad juba uusi üliõpilasi I lennu lõpetanud Mikk Mikiver ja Rein Olmaru. [...] Õppejõududest on nende aastate jooksul kandidaadiväitekirja kaitsnud Lea Tormis, Karin Kask ja Voldemar Panso. Kõik erialaõppejõud on seotud (poole või täiskoormusega) praktilise teatritööga vabariigi teatrites. See raskendab küll kateedri töö organiseerimist, aga teisest küljest oleks see loomuvastane, kui näitlemise õpetaja ise oleks lahti kistud elavast teatritööst.

Kokkuvõttena tagasi vaadates 12 aasta jooksul tehtud tööle võib öelda, et juba praegu on lavakunstikateedri kasvandikud meie vabariigi teatrite tänane päev. Veel on suur nappus noortest näitlejatest, eriti meeste osas, aga talente ei saa välja mõelda. [...] Vabariigi teatrite lavadel ja režiilaua taga, filmis ja televisioonis näeme terve põlvkonna uusi talendikaid nägusid, kuuleme raadios uusi näitlejahääli, viimaste aastate deklamatsioonivõistlustel on peaaegu eranditult auhinnalistele kohtadele tulnud lavakunstikateedri kasvandikud, on tõusnud sõnakultuur ja deklamatsioonikunst. On ilmselt paranenud näitlejate liikumiskultuur, eesti näitleja keskmine haridustase, kuid peab märkima, et kõigil neil aladel pluss teatrieetika on veel küllaldaselt kasvuruumi.»

Mida sellele lisada? Kõnealuse ettekande tegemise ajal oli lõpetamas neljas lend. Tulid veel viies, kuues ja seitsmes. Näitlejapõud eesti laval hakkas tagasi tõmbuma.

Vabu kohti on veel režiilaudade taga, kuigi vahepeal on arvestatavateks lavastajateks kasvanud Mikk Mikiver, Kalju Komissarov, Jaan Tooming ja Raivo Trass.

Ka kateeder ise on viimaste aastate vältel täiendust saanud. Eriala hakkas juhtima Raivo Trass, lavakõne õpetaja tuli Tõnu Saar. Kuid sellest hoolimata tunneme ikkagi teravat puudust inimestest, kes «suure teatritegemise kõrvalt leiaksid aega, soovi ja südamejõudu tegelda väheefektse teatripedagoogikaga. See on lünk, mis tuleb täita ja see saabki lavakunstikateedri ühes peaülesandeks.

Märkimisväärne on lavakunstikateedri õppejõudude panus eesti teatriajalooline uurimisse. Paljud õppejõud — nii konsultandid kui ka tunnitasulised — on kirjutanud monograafiaid eesti teatrikunstnikest. Ulatuslikemaist loodest tuleks mainida kirjastuse «Eesti Raamat» vahendusel ilmunud kunstiteaduste doktori K. Kase raamatuid «Teatritegijad-alustajad» (1970), ««Vaba Eesti» 1870—1970» (1971) jt., kunstiteaduste kandidaadi L. Tormise «Eesti Teatrist» (1967), «Eesti teater 1920—1940. Sõnalavastus» (1978), samuti K. Kase, L. Tormise ja V. Paalma ühisloomingu valminud raamatut «Эстонский театр» («Искусство», 1978). Põhjapanevate tähtsusega on kunstiteaduste kandidaadi Voldemar Panso raamat «Töö ja talent näitleja loomingus» (1965), ka tema arvukad artiklid, esseed jm.

Kateeder on otsinud ja pakkunud õpilastele võimalusi tegelda režiiga ka siis, kui õppekavad veel otsest selleteemalist koolitust ette ei näinud. Seitsmenda lennu puhul saavutas Voldemar Panso seda, et kuulutati välja režiikallakuga õppegrupi loomine. Lennu sisseastumiseksamite ajal ei osanud keegi veel aimata, et kateedrijuhataja elukeel käib oma kahekümne neljandat hooaeg.

Väga sageli rääkis V. Panso **koolist**, selle omandamisest, endaskandmisest ja edasikandmisest. Sellest, et kool ei ole võrrelmuts ega õpilastunnistus. Kool ei ole õpetajate sõnade üleskirjutamine ja tõõvõtete õppimine. Kool ei tohi tähendada puuri, vaid peab avardama lennuvõimet. Kool ei pea andma «veel ühte puudlit». Kool peab olema kui avastus ja tekitama alalise avastamissoovi. Kool peab olema arusaamisele jõudmine vabadustundest kui isiklikust kohuse- ja vastutustundest. Kool ei pea kasvatama oma õpetajatele imetlevaid otsavaatajaid, vaid õpetajatega samas suunas ettepoole vaatajaid.

Seda kooli mõistet on kateeder püüdnud sisendada kõigisse lendudesse. Näitlejameisterlikkuse õpetamise kõrval on taotletud teatritööks nii vajaliku kollektiivsustunde kasvatamist. Tundub, et kõige tugevamini on seda suudetud programmeerida kateedri esimesse ja seitsmendasse lendu.

Võtnud vastu seitsmenda lennu, saavutanud, et lavakunstikateedri senine programm laieneb näitlejate ettevalmistamiselt ka lavastajate ettevalmistamisele, asub V. Panso seda ülesannet realiseerima — teadmata, et teeb seda surmaga võidu. Lend pole veel lõpetanud esimest kursust, kui infarkt viib kateedrijuhataja pikemaks ajaks haigevoodisse. Ka järgmise kolme õppeaasta jooksul röövib haigus palju päevi. Kuid aega, väsimust ja haigust trotsides leiab V. Panso endas jõudu lend lõpuni juhtida. Ja seda kõrgendatud nõudlikkusega!

Sügishooajal 1976 on Tallinna teatrite müürilehtedel viis uut lavastajanime: Merle Karusoo, Ago-Endrik Kerge, Lembit Peterson, Peeter Volkonski ja Eero Spriit. Üheksanda lennu vastuvõtukomisjonis istuvad kõrvuti Helmi Tohvelmani ja Karl Adraga kevadised lõpetajad — lavapedagoogiteed alustavad Merle Karusoo, Kalju Orro, Ago-Endrik Kerge ja Lembit Peterson.

Kaheksanda lennu võtab vastu ja viib peaaegu üksi finišisse Kaarin Raid. Kaheksanda lennu tarvis ei jätku kateedrijuhatajal enam jõudu.

Üheksandale lennule, kelle juhendajateks saavad Merle Karusoo, kes lõpetas kiitusega seitsmenda lennu, ja kahe esimese õppeaasta ulatuses Raivo Trass, ütleb V. Panso tervitussõnad. Lootus, et uut lendu hakkavad kõrvuti juhtima õpetaja-õpilane, ei täitu. 1977. aasta 30. detsembril loeb esimese lennu lõpetaja Aarne Ükskülа Metsakalmistu mändide all Whitmani «Vaikigu täna laeerid». VII lend annab õpetajale hauda aasa oma üliõpilasmütsid.

Alates 1978. a. sügisest seisab kateedri eesotsas esimese lennu lõpetaja ja kümnenda vastuvõtja — Aarne Ükskülа. Samal ajal tulevad kateedrisse ...el Ago Roo ja Peeter Tooma, esimene ...ala, teine lavakõne õppejõuks.

Kateedris tehtud töö peaks mingil moel peegeldama asjaolus, et kaheksa ellulastud lennuga on tehtud 32 avalikkuse ette jõudnud kursuse- ja diplomilavastust. Alljärgnev loetelu annab ülevaate:

I lend: J. Smuul — «Muhulaste imelikud kummised», A. Zak — S. Kuznetsov — «Kaks ...vi» (lavastaja V. Panso), J. Sütiste — «Risperad» (L. Kalmet), P. Calderon — «Nähtamatu daam» (I. Tammur).

II lend: B. Shaw — «Tagasi Metuusala ...ale» (V. Panso), L. Bernstein — «West side lugu» (H. Tohvelman, V. Rummo), N. Gogol — «Revident» (L. Kalmet), lühinäitlejaid: O. Luts — «Kapsapea» (L. Kalmet, assistent T. Tamm), N. Nekrassov — «Sügisvuss» (L. Kalmet, assistent K. Tammik), P. Merimée — «Püha Antoniuse kiusatus» (V. Panso, assistent R. Allabert), TV-s S. Lunts. Nussinov — «Hanesulg» (V. Rummo).

III lend: V. Gibson — «Ime sünd» (V. Panso), Blažek — Rychmanni filmistsenaariumi põhjal loodud «Humalakorjajad» (V. Rummo, H. Tohvelman), M. Gorki — «Põhjas» (G. Kromanov), TV-s: A. Liives — «Augusti-mured» (V. Panso). Kolmandal õppeaastal ...mis kursusetööna «Näitleja sünd» (H. Tohvelman, V. Panso).

IV lend: F. Dürrenmatt — «Romulus Suur» (V. Panso), M. Bulgakov — «Don Quijote» (lavastaja K. Kilvet); TV-s: V. Sukšini jutustuste ...eneering (M. Mikiver).

V lend: A. Kivi—V. Panso — «Seitse venda», H. Raudsepp — «Mikumärdi» (V. Panso). Kursusetöö teisel õppeaastal oli K. A. Hermann — «Uku ja Vanemuine» (V. Panso).

VI lend: W. Shakespeare — «Suveöö unenägu» (G. Kromanov), A. Kitzberg — «Libahunt» (M. Mikiver).

VII lend: L. Pirandello — «Kuus tegelast autorit otsimas» (V. Panso), F. Tuglas — «Popi ja Huhuu», E. Vilde — «Tabamata ime» (lõpetaja M. Karusoo), A. Kitzberg — «Kosjasõit» (lõpetaja A.-E. Kerge).

VIII lend: A. H. Tammsaare—K. Raid — «Me otsime Vargamäed», V. Rozov — «Situatsioon», K. Saja — «Klemens» (K. Raid), O. Wilde — «Kui tähtis on olla tõsine» (A.-E. Kerge), T. Williams — «Klaasist loomaaed» (üliõpilane M. Pukk).

Üliõpilane Veiko Jürisson lavastas Noorsoateatris Hilja Varemiga peaosas M. Undi mononäidendi «Kollontai».

Seitsmenda lennu õpilastöid — «Popi ja Huhuu» ning «Kosjasõit» — näidati Moskvas Näitlejate Keskmajas, kus kõrge hinnagu said nii etendus ku ka koolis tehtav lavapedagoogiline töö.

Kooli mainest räägib seegi, et siia on õppima tuldud juba tunnustatud lavakunstnikena. Nii tulid lavakunstikateedrisse Eesti NSV teenelise kunstniku tiitliga Tiiu Randviir ja Ago-Endrik Kerge.

1978. aastaks oli kooli lõpetanud 130 inimest. Erialale on jäänud tööle 112. Tänane eesti teater poleks mõeldav ilma sääraste näitlejaisiksusteta nagu seda on teenelised kunstnikud Tõnu Aav, Mati Klooren, Mikk Mikiver, Meeli Sööt, Siina Ükskülа, Aarne Ükskülа, Enn Kraam, Mari Lill, Jaan Tooming ja nende õpingukaaslased Maila Räätas, Luule Laanet-Komissarov, Ivi Lepik, Rudolf Allabert, Tõnu Tamm, Helle-Reet Helenurm, Katrin Karisma, Andres Ots, Ago Roo, Ago Sallet, Marje Loorits, Ene Järvis-Janson, Tõnu Tepandi, Lembit Ulfsak, Kersti Kreismann, Paul Laasik, Tõnu Saar, Juhan Viiding, Maria Klenskaja, Elle Kull, Kaie Mihkelson, Anne Paluver, Urmas Kibuspuu, Sulev Luik, Kalju Orro, Lembit Peterson.

Esmakordselt kasutati diplomilavastustes ...taja assistentidena diplomande.

Tänastte lehekülje meie teatris moodustab Jaan Sauli lühike, kuid särav ...

Konservatooriumi lavakunstikateedri lõpetanud moodustavad säärase hulga näitlejaid ja lavastajaid kõige värskemast noorusest kuni küpse keskea alguseni, et kui täna õhtul avanevad eesriided, siis vähemalt viie sõnateatri ...at määravad etenduse näo nemad. Kui meie tänases teatris on õnnestumisi, siis neljal juhul viiest on neis osalenud endine «lavakas». Kui eesti teatrile on aplodeeritud sellistes teatrikeskustes nagu Leningrad ja Moskva, siis on aplodeeritud ka lavakunstikateedrile. Kui Varssavis, Krakovis, Helsingis, Turus ja Budapestis on öeldud tunnustussõnu meie teatrile, siis on need olnud tunnustussõnad ka kateedrile.

Tunnustus on nagu tundmus, teda ei tohi püüda, ta ei tohi olla eesmärk, aga ta võib tulla, kui tehakse kõvasti ...ütles Voldemar Panso. Ja tööd tehakse selles kateedris — lavakunsti Vargamäel — kõvasti.

Ühiskonnateadused

Uue ajajärgu alates, pärast juunipööret 1940. a. korraldati ümber konservatooriumi töö, kogu muusikaharidus viidi uutele alustele, mille tulemusel õppetöö ja üliõpilaste kasvatus muutus lahutamatuks protsessiks. Suurt tähelepanu hakati pöörama üliõpilaste marksistliku maailmavaate kujundamisele.

Üliõpilaste poliitilise teadlikkuse arendamise seisukohalt oli väga oluline ühiskonnateaduste õpetamine. Algul, s. o. 1940/41. õppeaasta I. semestril, toimusid loengud ja vestlused, kus käsitleti peamiselt rahvusvahelist olukorda, kapitalistliku ja sotsialistliku ühiskonna olemust. Peamiseks läbiviijaks oli õppeasutuse poliitiline kasvataja V. Müürsepp.

Tollal ei olnud meil veel välja kujunenud kindlat ühiskonnateaduste õpetamise süsteemi muusikaõppeasutuses, ei olnud välja kujunenud ka õppeasutuse uus struktuur.

Üleminek uuele, nõukogude kõrgemate õppeasutuste põhikirjale toimus 1940/41. õppeaastal. Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu määrusega 17. veebruarist 1941 kinnitati Tallinna Konservatooriumi uus põhikiri. See oli konservatooriumi elus pöördelise tähtsusega. Vastavalt uuele põhikirjale pidid kõik lõpetajad omama sügavaid teadmisi nii rahva muusikaloomingust, klassikalisest muusikapärandist kui ka ühiskonna arenemise seaduspärasustest ja inimkonna kultuuri arengust.

Uue struktuuri järgi loodi endiste osakondade asemele kateedrid, mille tööd juhtis Konservatooriumi Nõukogu. Loodud 6 kateedri hulgas oli ka marksismi-leninismi aluste kateeder, mille

juhatajaks ja õppejõuks määrati V. Müürsepp. V. Müürsepp püüdis kateedri tööd muuta sihikindlaks ja ainete õpetamise struktuurilt ühtseks, lähtudes 1940. a. juuli algul Moskvas toimunud kõrgemate õppeasutuste marksismi-leninismi kateedri juhatajate II üleliidulise nõupidamise otsusest ja seal 4. juulil esinenud M. I. Kalinini kõnest. Marksismi-leninismi aluste õppimine sai kõikide erialade üliõpilastele kohustuslikuks.

Marksismi-leninismi aluste komponentideks kujunesid ÜK(b)P ajaloo kursus ja marksistliku filosoofia alused. M. I. Kalinin pööras oma kõnes 4. juulil 1940. a. kateedrijuhatajate tähelepanu sellele, et «on vaja üliõpilastes äratada tõelist huvi marksismi-leninismi teooria vastu... igas kõrgemas õppeasutuses on tarvis marksismi-leninismi õpetus üles ehitada nii, et kuures arvestatakse tema profiili iseärast, s. o. illustreerides konkreetsete erialadega vastavatest erialalistest teadusharudest, siis valmistame meie ühiskonnast eriteadlasi, kes on relvastatud marksismi-leninismiga...» Seega nõudis M. I. Kalinin, et tuleb ette valmistada mitte «marksismi-leninismi eriteadlasi», vaid erialaspetsialiste, kes on relvastatud marksismi-leninismiga ja seepärast marksismi-leninismi õpetajad peavad lähtuma antud kõrgema õppeasutuse peaülesannetest.

Nagu juba öeldud, lähtus ka vastloodud TRK marksismi-leninismi aluste kateeder M. I. Kalinini kõnest ja nõukogude valitsuse vastuvõetud otsusest. Üliõpilastele soovitati esmajoones uurida marksismi klassikute töid. Tõsi küll, ei jõutud eesti keelde tõlkida klassikute mitmeid töid. Seepärast piirduti marksismi-leninismi aluste õpetamisel ÜK(b)P ajaloo lühikursusega, sedagi peamiselt loengute ja ettekannete alusel. Marksismi-leninismi aluste kateedrikoos juhtkonna ja ühiskondlike organisatsioonidega kavandasid mitmesuguseid huvitavaid üritusi. Kuid kõik need kavad paiskas segi Saksamaa reeturlik kallaletung Nõukogude Liidule. Algas Suur Isamaasõda. Noor nõukogude vabariik — Eesti NSV — langes ajutiselt fašistliku okupatsiooni alla.

Peatselt pärast Nõukogude Eesti vabastamist, 1944. a. sügisel avati taas TR Konservatoorium.

Ühiskonnateaduste kateeder loodi uuesti 1. märtsil 1946. a. Kateedri juhatajaks ja õppejõuks sai A. Tamm. 1941. aastal kateedrit juhatanud V. Müürsepp oli hukkunud sõja algul. Kuigi 1945. a. jaanuarist alates toimusid õppejõududele, teenistujatele ja üliõpilastele ühiskondlik-poliitilised loengud, puudus neil ühtne süsteem. Temaatika olenes erinevate lektorite ainevallast. Kõrgelt hinnati A. Uibo, J. Rebase ja V. Tellingu loenguid.

NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu juures asuva Kunstide Komitee Õppeasutuste Valitsus, tutvunud õppekasvatustöö olukorraga Tallinna Riiklikus Konservatooriumis, märkis oma käskkirjas 9. III 1946, et üliõpilaste poliitkasvatustöö on äärmiselt nõrk. Nõuti, et 1946/47. õppeaastal kindlustataks normaalne õppetöö marksismi-leninismi alustes ning loodaks marksismi-leninismi õppekabinet, lähtudes sellest, et juba sama õppeaasta kevadsemestril toimub eksam ka marksismi-leninismi alustes.

Järgmisel aastal oli marksismi-leninismi kateeder kaadriga enam-vähem komplekteeritud, kuigi kõik õppejõud — A. Tamm, A. Černov ja A. Palm — töötasid kohakaasluse alusel. Ühiskonnateaduslike ainete õpetajate vähesuse tõttu olid kõik nimetatud õppejõud äärmiselt üle koormatud, tegeldes loengulise tööga mitmel kohal, samuti ühiskondliku tööga ka väljaspool konservatooriumi. Õppeained 1947/48. õppeaastal olid ÜK(b)P ajalugu, dialektika ja ajalooline materialism ning [illegible]. Samal aastal viidi sisse [illegible] marksismi-leninismi [illegible], kompositsiooni ja muusikateaduse üliõpilastele loeti ka esteetika ajalugu (K. Leichter) ja esteetikat (T. Kemper), kuid neid käsitleti tollal [illegible] ainetena, pealegi puudusid [illegible] õppeprogrammid. Huvitav on [illegible] märkida, et juba 1946/47. [illegible] tõsteti esile üliõpilasi, hilj[illegible] muusikuid G. Otsa, B. Kõrnii [illegible] Pätsi (Kõlar), E. Lippust, [illegible] ühiskonnateaduste alal [illegible] head.

Kateedrijuhataja A. Tamm märkis [illegible] parteikoosolekul, et alates [illegible] õppeaastast on poliitkasvatustöö üliõpilaste seas toimunud süstemaatiliselt. Loengud ja seminarid muudeti huvitavamaks, üliõpilaste osavõtt [illegible] aktiivsemaks. Marksismi-leninismi [illegible] muretses pidevalt juurde uusi [illegible].

Veebruarist 1948 komplekteeriti marksismi-leninismi kateeder põhikoosseisulisteõppejõududega. Kateedrijuhataja valiti J. Ottender ning õppejõududeks A. Černov ja A. Palm. Kabineti juhatajana asus tööle E. Liige.

10. veebruaril 1948. a. ilmus ÜK(b)P Keskkomitee otsus «Muradeli ooperi [illegible] sõprus» kohta». Nii otsuste sisu [illegible] ka sellest tulenenud järeldused [illegible] ära marksismi-leninismi kateedri, parteiorganisatsiooni ja [illegible] ühiskondlike organisatsioonide, [illegible] konservatooriumi tegevuse järgmisel aastatel. Kuid ÜK(b)P Keskkomitee otsuse arutlus TRK-s, sealhulgas [illegible] parteiorganisatsiooni koosolekul [illegible] mõneski osas otsuse seisukohtade ja meie vabariigi kultuurinähtuste [illegible] sotsioloogiliseks ja asjatundmatuks interpreteerimiseks. Ka tolleaegsetes ajalehtedes ja ajakirjades kandsid [illegible] Konservatooriumi puudutavad artiklid kampaanialikku ja subjektiivset ilmet. Sellele vaatamata aktiviseerus kogu konservatooriumi töö. NSV Liidu Kõrgema hariduse ministri ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures oleva Kunstide Komitee käskkirja (märtsist 1948) täitmise käigus elavnes ideoloogiline kasvatustöö. Nimetatud käskkirjas oli ette nähtud uue ainena ka esteetika õpetamine üliõpilastele, seda juba 1948/49. õppeaastal. Kuna vabariigis polnud nõutava kvalifikatsiooniga esteetikaõppejõude, pidas sellealaseid loenguid nii üliõpilastele kui õppejõududele V. Skaterštšikov Moskvast. Sama aasta juulis-augustis toimus Moskvas õppejõududele esteetika küsimustes seminar, osavõtjatele anti vastav kvalifikatsioon. Eesti NSV-st osales seminaris Leo Soonpää. Järgnevatel aastatel luges ta esteetikat ER Kunstiinstituudis, TR Konservatooriumis ja ER Teatriinstituudis.

1948/49. õppeaastal tutvusid konservatooriumis läbiviidava õppekasvatustööga mitmed komisjonid ning ajalehe «Sirp ja Vasar» esindajad. Eesti NSV Ministrite Nõukogu otsustes «Kaadri ettevalmistamise parandamisest muusika alal ENSV-s» märgiti positiivsete saavutuste kõrval ka tõsiseid puudusi, sealhulgas ühe olulisemana nõrka ideelis-poliitilist taset ning kriitika ja enesekriitika puudumist. Sama hinnang oli õppekasvatustööle antud ka TRK parteikoosoleku otsuses 10. II 1948. Ühiskonnateaduse kateedri õppejõudude J. Ottenderi, A. Černovi ja A. Palmi loengute ja ettekannetega oldi täiesti rahul. Eriti kõrgelt hinnati J. Ottenderi ühiskondlikku aktiivsust ning tema abi partei- ja ühiskondlike organisatsioonide töö korraldamisel. Üliõpilaste hinnete keskmine ühiskondlik-poliitiliste ainete tsüklis ulatus 4,5—4,7. A. Černov ja A. Palm seevastu, töötades TRK-s kohakaasluse alusel ja olles üle koormatud, piirdusid ainult loengutega. Veel raskemaks muutus olukord mark-

sismi-leninismi kateedris 1950/51. õppeaastal, mil A. Palmi põhikohaks sai TPI ning konservatooriumi jäi ta ainult tunnitasu alusel. Marksistlik-leninlikku esteetikat ei loetud üldse.

ÜK(b)P Keskkomitee poolt 6. VIII 1951. aastal vastuvõetud otsuse «Kõrgemates õppeasutustes ühiskondlike ainete õpetamise parandamise abinõudest» alusel arutati TRK Nõukogus marksismi-leninismi kateedri tööd. Teade eksamitulemuste kõrval hinnati positiivselt ka kateedri juhendatud üliõpilaste teoreetilist konverentsi teemal: «Nõukogude kunsti saavutusi ÜK(b)P Keskkomitee otsuste ideoloogiaküsimuste valguses». (Konverentsil esinesid ettekannetega üliõpilased L. Mark, Uvarova, V. Ojakäär, R. Ivalo jt.) Ühule jäädi selleks ajaks juba väljajõunenud ja eesti keelde tõlgitud süstematiseeritud õppeprogrammidega kõigi ühiskonnateaduste ainetes. Vajakajõnistena kateedri töös nimetati aga poliitökonoomia ja esteetika õppejõudude puudumist, marksismi-leninismi kateedri nõrka kontakti erialakateedritega ning kabineti ebarahuldavat tööd metoodiliste konsultatsioonide ja näitlik agitatsiooni osas.

1952/53. õppeaastal valiti põhikohaga poliitökonoomia õppejõuks F. Tuulre, esteetikat hakkas lugema L. Kerro. Töö aga tema loengutes leiti tõsiseid puudusi (vt. «Sirp ja Vasar», 5. IX 52), ning 1953/54. õppeaastast selle aine õppejõuks Moskva Teatrikunstiinstituudi juures aspirantuuri lõpetanud A. Sarap.

Marksismi-leninismi kateedri tööd hinnati ka EKP Tallinna Linnakomitee poolt, kus toodi esile analoogilisi puudusi: vähene kontakt teiste kateedritega, nende, eriti muusikateaduse kateedri ebapiisav abistamine metodoloogilistes ja ideelis-poliitilistes küsimustes. Ebarahuldavaks peeti teadustöö olukorda kateedris ning konsultateeriti loengute ja seminaride teoreetilise taseme nõrkust.

Oluliselt muutus nii sisult kui kaasvormilt parteialgorganisatsiooni, marksismi-leninismi kateedri, teiste ühiskondlike organisatsioonide ja kogu konservatooriumi pedagoogilise kollektiivi töö pärast NLKP XX kongressi.

1960. a. jaanuaris ilmus NLKP Keskkomitee otsus «Partei propaganda ülesannetest kaasaegsetes tingimustes». Otsuses kritiseeriti teravalt veel esinevat marksismi aluste eluvõõrast, dogmaatilist õpetamist. Nõutakse elulähedust, propaganda seostamist praktiliste ülesannetega. 1956. a. intensiivistub Marxi, Engelsi ja Lenini teoste väljaandmine. Ilmuvad uued ühiskonnateaduste õpikud ja õppevahendid. Endise «ÜK(b)P lühikursuse» asemel võetakse kasutusele NLKP ajaloo õpiku täiendatud ja parandatud väljaanne, sisulisi täiendusi tehakse ka poliitökonoomia ja filosoofia ainetes. Muutuvad ühiskonnateaduste õppeprogrammid. 1956. a. ilmub esmakordselt esteetikaalaste artiklite kogumik, mis esialgu täitis ka õpiku ülesandeid. Kõigi ühiskonnateaduste ainete struktuur muutub teaduslikult põhjendatumaks ja loogilisemaks.

Ühiskonnateaduste kateedri õppejõud ei saanud enam piirduda ettekirjutatud tõdede ümberjutustamisega, vajd üha konkreetsemalt hakati nõudma marksistliku teooria teaduslikku interpreteerimist ning selle teooria seostamist praktilise eluga. Rohkem hakati õppejõududelt nõudma ka teaduslikku tööd. Ka siin muutus vajalikuks loominguline mõtlemine elu poolt tõstatatud probleemide lahendamisel. Taunivalt suhtuti üldtuntud tõdede ohtrasse tsiteerimisse. Mitmel korral arutatakse kateedri koosolekutel ühiskonnateaduste õpetamise sisu ja metoodikat. Kritiseeritakse õpetamismeetodeid; loengute ja seminaride läbiviimise trafaretsust, elust esilekerkivate keeruliste probleemide mõtlemisvõimelise juhtumeid ning nõutakse mõttevärskust, diskussioone, ülesteritavate küsimuste asjalikku arutamist.

1957/58. õppeaastal valitakse pensionile siirdunud J. Ottenderi asemele kateedrijuhatajaks ajalookandidaat J. Jakobson, esimene teadusliku kraadi omav õppejõud selle kateedri ajaloos. Kuid juba 1960. aasta seoses J. Jakobsoni üleviimisega TRK-sse, valitakse kateedrijuhatajaks ajalookandidaat B. Tamm. Samal aastal lahkunud poliitökonoomia õppejõu Tuulre asemele valitakse I. Külaots. Kõik töötavad kõik kateedri õppejõud põhikohaga konservatooriumis. Loengud ja seminare hakatakse üha enam seostama eluliste probleemidega, semitarte viitakse läbi tööstus- ja põllumajandusettevõtetes (poliitökonoomias), muuseumides, näitustel jm. (NLKP ajaloos ja esteetikas). Tiheneb koostöö teiste kateedritega. Konsulteeritakse ajaloo, filosoofia, esteetika ja majanduse küsimustes, toimuvad ühised koosolekud muusikateaduse ja lavakunsti kateedritega. Tihedamat kontakti kogu konservatooriumi eluga soodustas ka kateedri liikmete ühiskondlik töö. B. Tamm valiti parteialgorganisatsiooni sekretäriks, I. Külaots ametiühingukomitesse. Suuri ühiskondlikke ülesandeid kandsid kateedri liikmed ka väljaspool konservatooriumi, tegutsedes EKP KK mittekoosseisuliste lektoritena, EKP Tallinna Linnakomitee, Marksismi-Leninismi Ühtuülikooli ja ühingu Teadus lektoritena. Elavnes teadustöö. B. Tamm, I. Külaots ja R. Sarap avaldasid ajakirjanduses teaduslikke artikleid, peatükke dissertatsioonidest. Paranes ka marksismi-leninismi kabineti töö. Esmakordselt võisid üliõpilased saada kabinetis õppemetoodilist konsultatsiooni. Valmistati vitriine, kasutati uusi näitliku agitatsiooni vorme.

1950-ndate aastate lõpus luuakse Moskva Riikliku Ülikooli juures kvalifikatsiooni tõstmise instituut ühiskonnateaduste õppejõududele. 1961. aastal täiendas end nimetatud instituudis R. Sarap, kes seal kaitses ka kandidaadiväitekirja.

1964. aastal täiustati ühiskonnateaduste ainete õpetamise struktuuri. Suurendati filosoofia osakaalu, uue ainena ilmus õppeplaanidesse teaduslik kommunism.

Seoses teadusliku kommunismi kateedri loomisega Tallinna Polütehnilises Instituudis ning B. Tamme valimisega selle kateedri juhatajaks, sai TRK ühiskonnateaduste kateedri juhatajaks dotsent R. Sarap. Muutus ka kateedri koosseis. Et lühemat aega kateedris töötanud NLKP ajaloo õppejõud E. Köpper lahkus haiguse tõttu, valiti 1966. a. selle aine ning teadusliku kommunismi õppejõuks R. Tuulemäe, filosoofia ja eetika õppejõuks V. Pohla. Sellega noorenes kateedri koosseis. Sel perioodil hindasid TRK ühiskonnateaduste kateedrit külastanud komisjonid õppekasvatustööd ja teaduslik-metoodilise töö taset kõrgelt.

Tunduvalt suurenes marksismi-leninismi kabineti osatähtsus, eriti alates 1960. aastast, seoses A. Vahti asumisega kabineti juhataja kohale. A. Vaht oli äärmiselt täpne ja suhtus oma ülesannetesse suurima pieteedi- ning kohusetundega. Süstematiseeriti ja muretseti uusi näitlikke õppevahendeid ning tehnilist aparatuuri. Pidevalt uuendatav näitlik agitatsioon muutus huvitavaks ja värvirikkaks. A. Vaht omas suuri organisatoorseid ning erialaseid kogemusi. Varem oli ta olnud TRK raamatukogu juhataja ning 12 aasta jooksul ametiühingukomitee esimees. Marksismi-leninismi kabineti tööd juhtis ta kuni 1967. aastani, mil kabineti juhatajaks määrati M. Allet. 1968. aastal asus sellele kohale T. Karjahärm.

Pideva tähelepanu keskpunktis oli kateedri õppejõudude teoreetilise ja metoodilise taseme tõstmine. Regulaarselt iga 5 aasta tagant täiendasid õppejõud oma teadmisi vastavates täiendusinstituutides Moskvas ja Leningradis.

1974. aastal kaitses kandidaadiväitekirja T. Karjahärm, kes on teadusliku kommunismi aine õppejõuks alates 1971. aastast. Aastail 1976—1978 oli ta muusikapedagoogika teaduskonna dekaan, aastal 1978 aga valiti kateedrijuhatajaks. Aastail 1971—1974 marksismi-leninismi kabineti juhatajana töötanud S. Hallikust on saanud filosoofia vanemõpetaja. L. Truuväärt, kes juhatas kabinetti järgmised 4 aastat, töötab nüüd muusikakeskkoolis. Alates 1978. aastast juhatab marksismi-leninismi kabineti teaduslikku ja õppemetoodilist tööd potentsiaalsete võimetega ajaloolane R. Helme.

Käesoleval ajal töötab kateedris 5 õppejõudu, neist 1 kohakaasluse alusel. E. Mattisen, T. Karjahärm ja R. Sarap on teaduste kandidaadid ning dotsendid. V. Hütt kaitses filosoofiadoktori kraadi. Vanemõpetaja I. Külaots kirjutab kandidaadiväitekirja.

Lisaks otsesele pedagoogilisele tegevusele teevad kateedri õppejõud suurt teaduslikku ja õppemetoodilist tööd. E. Mattisen, T. Karjahärm, V. Hütt ja R. Sarap on avaldanud raamatuid, brošüüre, teaduslikke artikleid. V. Hütt kaastööd leiame ajakirjades «Вопросы философии» ja «Филисофские науки», E. Mattiseni artikleid NLKP ajaloole pühendatud kogumikes. R. Sarap on kirjutanud peatükke Moskvas ilmuvale kogumikele esteetika ajaloo probleemidest, T. Karjahärm artikleid Suurde Nõukogude Entsüklopeediasse, Nõukogude Ajaloo Entsüklopeediasse, Ukraina, Valgevene, Gruusia, Aserbaidžaani, Kasahhi, Leedu jt. vabariikide entsüklopeediatesse. S. Hallik on tõlkinud mitmeid raamatuid suurtest mõtlejatest-filosoofidest. I. Külaotsa sulest on ilmunud brošüür «Töötajate kvalifikatsioon ja palk» ning artikleid sotsialistliku elulaadi majanduslikest probleemidest.

Peaaegu kõik õppejõud on esinenud ettekannetega vabariiklikel konverentsidel, paljud ka üleliidulises ulatuses ja välismaalgi. Nii on E. Mattisen ettekandeid ja loenguid kuuldud Moskvas, Leningradis, Riias, Batumis, Kaunases, samuti Inglismaal, Poolas ja Saksa Demokraatlikus Vabariigis. Muide on E. Mattisen kirjutanud stsenaariumi kahele dokumentaalfilmile («Vabariigi sünd», 1968, «Jõuproov», 1974). 1970. aastast on E. Mattisen Nõukogude Eesti preemia laureaat.

V. Hütt on esinenud Moskvas, Leningradis, samuti Bukarestis toimunud rahvusvahelisel filosoofide sümpoosionil teaduse metoodika alal. R. Sarapil, 1969. aastast ENSV teenelisel kultuuritegelasel, on seljataga esinemised Moskvas, Leningradis, Tbilisis, Odessas, Riias, Lvovis ja Omskis ning Saksa Demokraatlikus Vabariigis.

Ühiskonnateaduste kateeder on viimaste aastate jooksul kujunenud pedagoogiliselt, teaduslikult ja õppe-metoodiliselt monoliitseks ja kogu konservatooriumis tõsiselt arvestatavaks kollektiiviks.

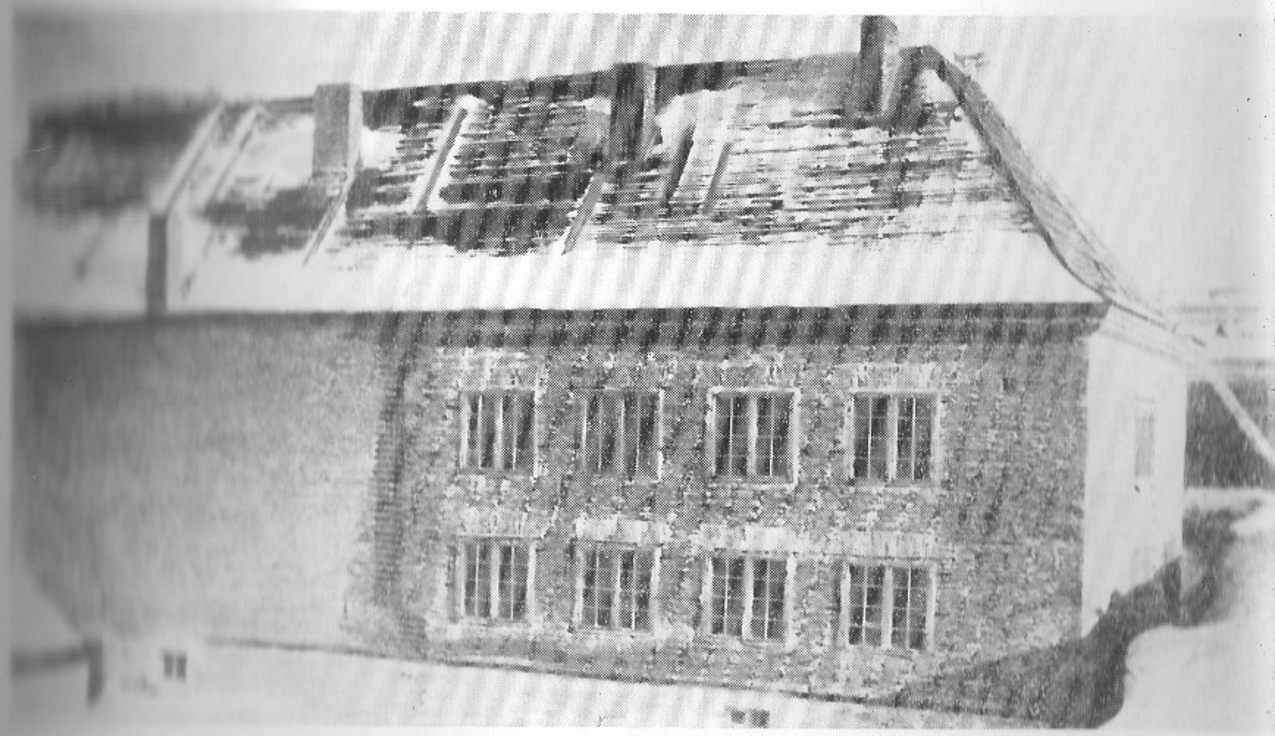

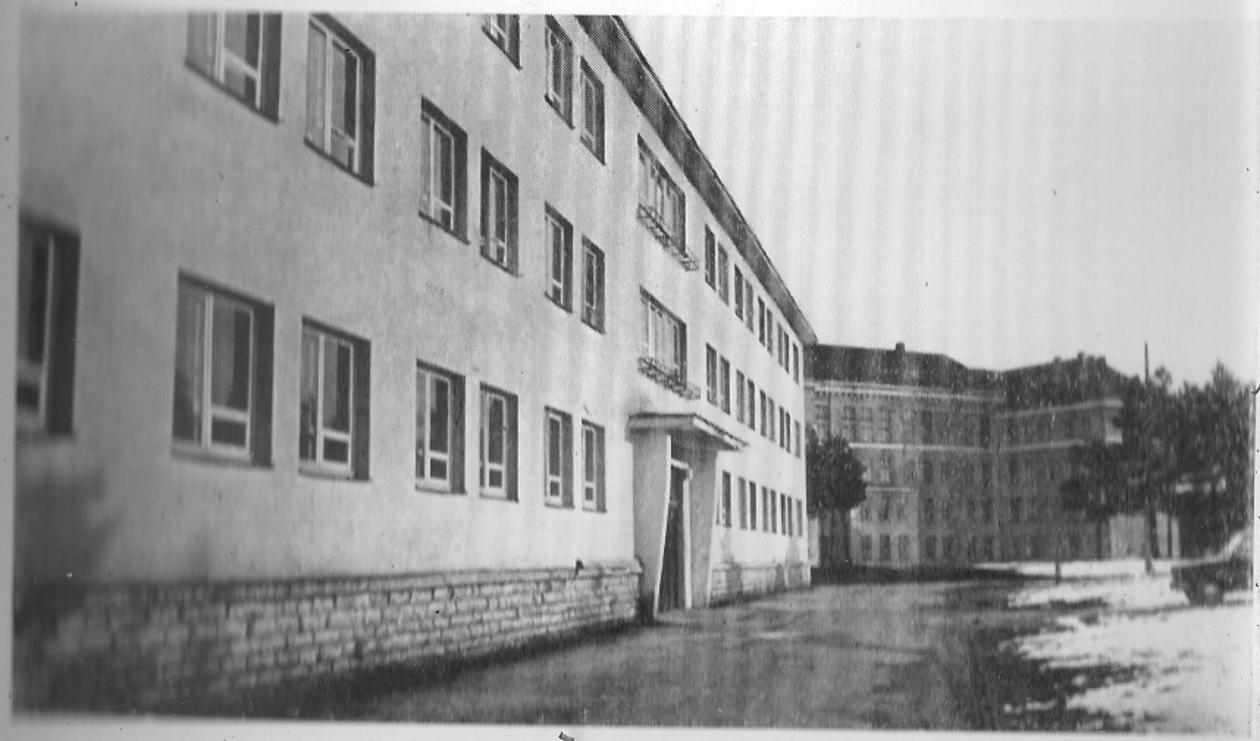

Esimene hoone Müürivahe tänaval.
Vaade nüüdsetele õppekorpustele Kivimäel.

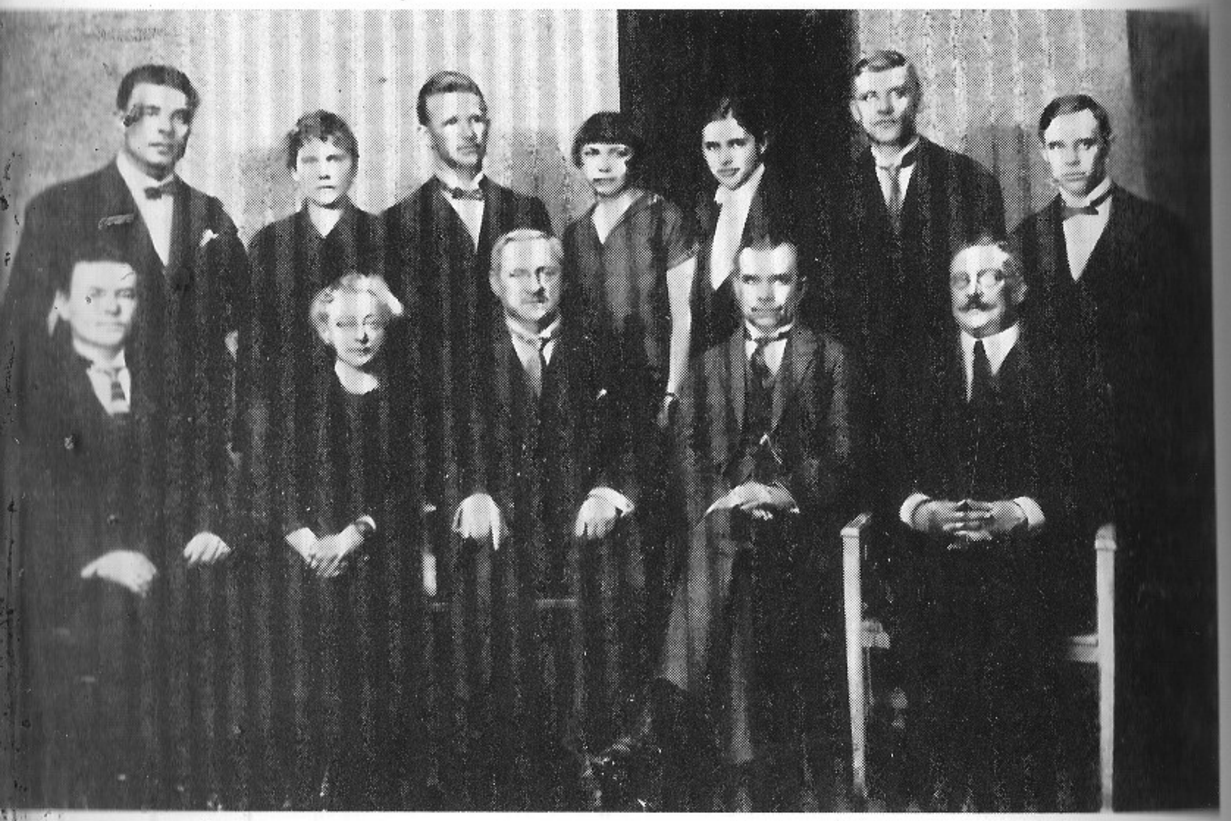

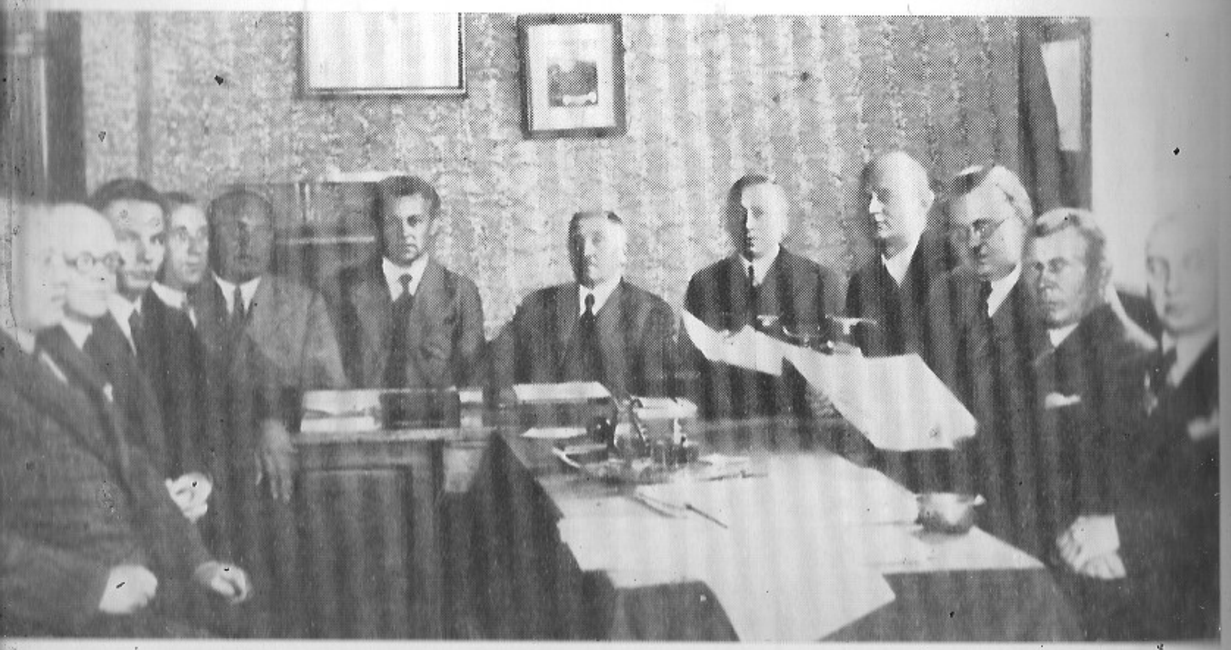

uõ õppejõude I lennu lõpetajatega.

nservatooriumi Seltsi juhatus ja Konservatooriumi Valitsus 1935. aastal.

Tallinna Riikliku Konservatooriumi Nõukogu koosolek.

ektor ja prorektor töömeeleolus.
Ühiskonnateadlased katedri koosolekul.

Komsomolikomitee uue õppeaasta tööd planeerimas.
ÜEÜ-s on muusikaühiõpilased heas kirjas.

Demonstratsioonidel on väljas kogu TRK pere.
Laverikateeder 1978/79. õppeaastal.

Laine Mets oma üliõpilastega.
Prof. B. Lukk ja üliõpilane I. Sillamaa.

of. H. Lepnurm ja ta üliõpilased Kivimäe õppekorpuse uue oreliga.
kiaverikateeder on üks suurearvulisemaid.

Keelpillikateedri õppejõud ja üliõpilased kohtumisel prof. G. Barinovaga 1978. aastal.
Eesti NSV rahvakunstnik prof. V. Alumäe.

osakonna ja dekanaadi töötajad on ametis õppetöö organiseerimisega.
bert Laan ja Vaike Vahi esinemas.

Prof. V. Reiman oma üliõpilastega kammeransambli tunnis.
TRK sümfooniaorkester 1978. aastal.

. Matsov töös TRK sümfooniaorkestriga.
atrid E. Lõun ja E. Meri oma tööruumis Kivimäel.

Prof. V. Gurjev tunnis.

nusik tunnis.
laulupedagoog Linda Saul.

Tiiu Targama (vasakult esimene) üliõpilastega ooperistuudio tunnis.
IV kursuse üliõpilane Rein Rannap oma õppejõu V. Lippusega 1976. a. rahvusvahelisele Bachi-konkursiks valmistumas.

ikateedri professor-pedagoogiline kollektiiv 1978. aastal.
V. Puura ooperiklassi etendusel.

Konservatooriumi klarnetikooli looja prof. Bernhard Lukk ja üliõpilane V. Reinla.
Õppejõud J. Kaljaspoolik, R. Karin ja O. Kasemaa.

ner Peäske flötiste kasvatamas.
hkpillikateedri õppejõud 1972. aastal.

Puhkpillikateedri õppejõud ja kontsertmeistrid 1978. aastal.
Administratiiv-majanduspersonal nõu pidamas.

kanget koorijuhti, heliloojat ja pedagoogi professorid T. Vettik ja G. Ernesaks, ud A. Ratassepp, K. Areng ja A. Üleoja uut õpperepertuaari valimas.

Koorijuhtimise kateedri õppejõud 1978. aastal.
Prof. J. Variste oma endiste õpilastega 70. a. juubeli puhul.

pidude üldjuhtideks on olnud peamiselt konservatooriumi pedagoogid.

Koorijuhtimise kateedri kontsertmeistrid 1978. a. M. Eliste, M.-A. Aljaste, M. Heinsalu, M. Herne ja N. Maiorova.

Muusikapedagoogika eriala professorite kolmik L. Verlin, A. Vahter ja H. Kaljuste.

yased muusikaõpetajad koorilaulu harrastamas.

limmusika metoodika ja pedagoogika kateedri juhataja prof. H. Kaljuste ning üli-
sed K. Leppoja ja E. Pärg tunnis 1977. aastal.

Kooliorkestri kateedri vanemõpetaja A. Treumuth ja üliõpilane E. Pettai täiendava instrumendi tunnis.

Peatsed muusikaõpetajad peavad olema ka ise pillimehed.

emba, Villem Reiman, Ester Mägi, Boris Kõrver ja Harri Kõrvits 1960. aastal. -
ərid A. Karindi ja H. Eller, dotsendid K. Leichter ja A. Velmet ning E. Aarne
Stooriumi väikeses saalis.

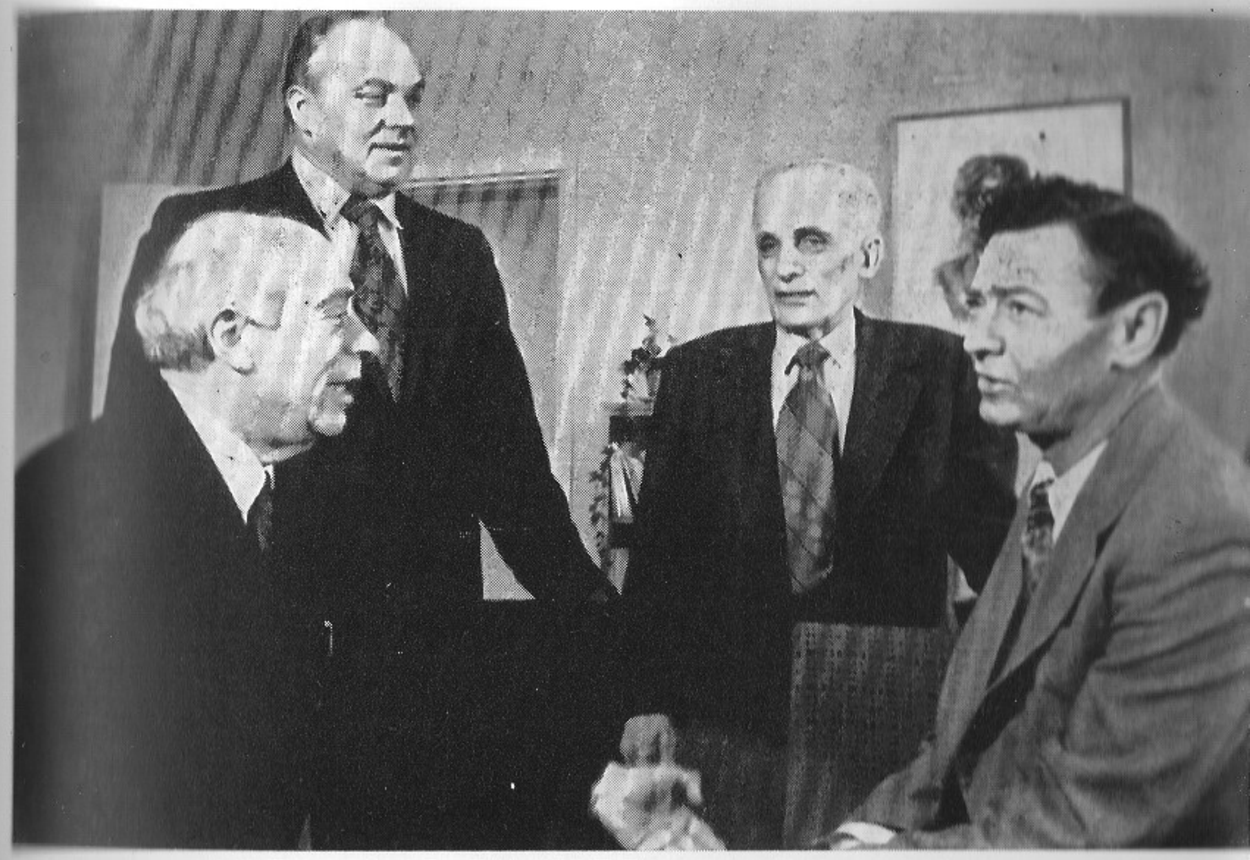

Pedagoogiline professorite kvartett — E. Kapp, A. Vahter, V. Reiman, V. Alunäe.
Prof. E. Arro kolleegidega eksamil.

joonl, muusikateaduse- ja -teooria kateeder 1978/79. õppeaastal.

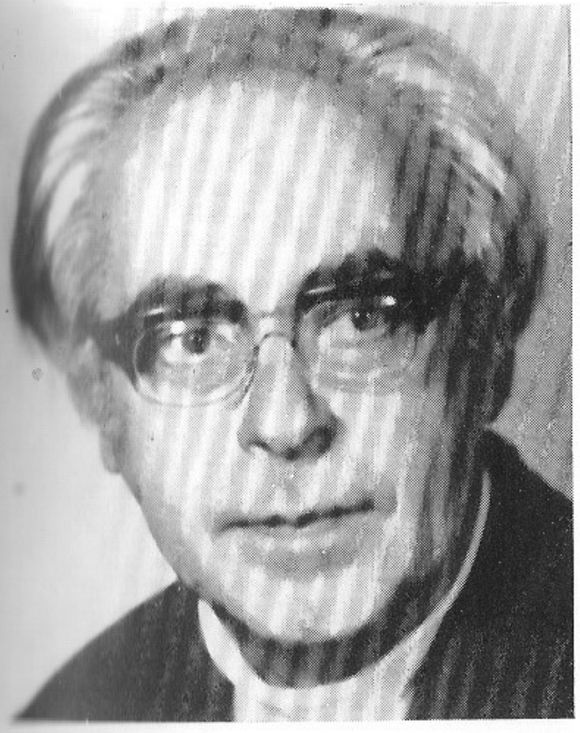

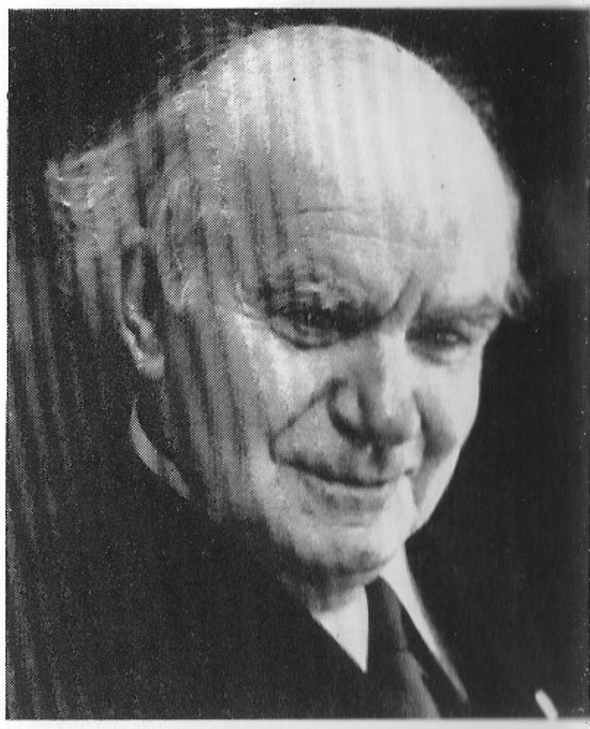

Kauaaegne lavakunstikateedri juhataja Voldemar Panso.
Aastaid on õpetanud noori näitlejaid Karl Ader.
Helmi Tohvelman on lavakunstikateedri raudvara.

ajaloo seminariks on üliõpilastel hea valmistuda helikabinetis.

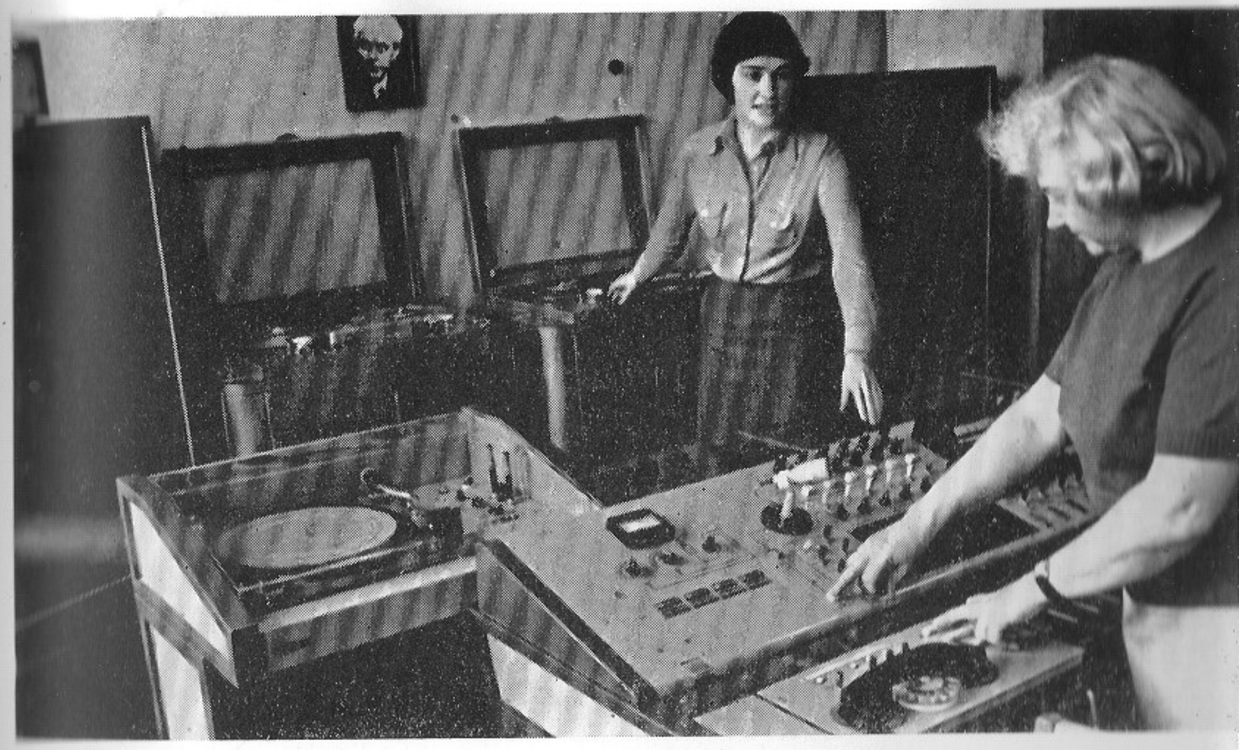

Heliülesvõtet teevad A. Selg ja K. Mõtus.

Noodikogu juhataja Tiina Keel, bibliograaf Helle Kimmel ja raamatukoguhoidjad Lend ning Maie Klesment tööpostil.

rat, dekanaat ja õppeosakond 1978/79. õppeaastal.

Ühiskondlikud organisatsioonid

Pärast kodanluse võimu kukutamist Eestis 1940. a. tunnistati Tallinna Konservatooriumi Valitsuse koosolekul 2. augustil tarvilikuks konservatooriumi õpetajas- ja teenijaskonna ametiühingu organiseerimine. Ametiühingu ülesandeks sai olme, tervishoiu jm. probleemide kõrval ka poliitiline kasvatustöö õppejõudude ja teenistujate seas. Et organisatsiooni liikmeil puudusid veel sellealased kogemused, siis piirduti esialgu poliitiliste sündmuste vaagimisega.

Novembris 1940 loodi Tallinna konservatooriumis kommunistlike noorte organisatsioon. Selle organiseerijad ja esimesed liikmed olid sekretäriks valitud viiuli eriala üliõpilane Leonid Orlov, Vladimir Alumäe ning Ofelia Tuisk.

Kommunistlike noorte poolt sisustati klubi ruumid, punanurk, hakati välja andma üliõpilaste seinalehte «Side» (esimene number ilmus Oktoobrirevolutsiooni 23. aastapäevaks).

6. oktoobril korraldati «Estonia» kontserdisaalis Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva tähistamiseks pidulik aktus, mille ettevalmistamisest ja läbiviimisest kommoored aktiivselt osa võtsid. Komsomoli üritusena loodi malering, et kaasa tõmmata ka organiseerimata üliõpilasi. F. Engelsi 120. sünniaastapäeva tähistati Engelsi teoste näitusega.

Kommunistlike noorte organisatsioon pidas oma peamiseks ülesandeks laialdast poliitilist selgitustööd üliõpilaskonna hulgas. Kommunistlike noorte organisatsiooni esindaja lülitati koos ametiühingu esindajaga ka äsjamoodustatud Konservatooriumi Nõukogusse. Hea kontakt kujunes organisatsioonil konservatooriumi juhtkonnaga, eriti pärast 1. veebruari 1941. a., mil direktoriks määrati Vladimir Alumäe. 1941. aasta suvel hakati ette valmistama uute liikmete vastuvõttu, mõeldi uuele õppeaastale, uutele töösuundadele. Fašistliku Saksamaa kallaletung lükkas plaanide teostumise edasi.

Pärast Eesti NSV vabastamist 1944. a. asuti taastama ühiskondlikke organisatsioone. Ametiühingukomitee esimeheks valiti Punaarmees orkestrijuhina teeninud Elmar Peäske. Parteialgorganisatsioon loodi 1945. aastal. Sellesse kuulusid V. Alumäe, A. Arder ja M. Epstein, sekretäriks valiti sõjalise kateedri õppejõud N. Kangro. Kommunistidest õppis TR Konservatooriumis ka G. Ots, kes kuulus «Estonia» teatri parteiorganisatsiooni.

Linn oli rusudes, sõjatules oli hävinud ka konservatooriumi hoone. Parteiorganisatsiooni tähelepanu keskpunktis olid osavõtt taastamistöödest, pedagoogilise kaadri kujundamine ja kasvatamine, konservatooriumi uue hoone ehitamise küsimus ja mitmesugused majanduslikud probleemid (näiteks — mida teha abimajandiga?). Parteikoosolekul 1946. a. aprillis rääkis direktor V. Alumäe soojalt parteiorganisatsiooni abist, eriti pedagoogilise koosseisu töölerakendamisel. Ühiskondlike organisatsioonide peamiseks ülesandeks peeti õppejõudude, teenistujate ja üliõpilaste poliitilist kasvatamist, juhtkonna abistamist õppeplaanide ja -programmide elluviimisel ning võitlust teadliku distsipliini eest. Kuna parteialgorganisatsioon ei jäänud rahule TR Konservatooriumi õppejõudude marksistliku maailmavaate kujunemisega, peeti otstarbekaks TRK õppejõude, eriti NLKP liikmeid, direktsiooni ja kateedrijuhatajaid suunata õppima 1946. a. avatud Marksismi-

Leninismi Õhtuülikooli kunstitöötajate fakulteeti.

Parteikoosolekutel vaeti ka üliõpilaste kasvatamise probleeme ning leiti, et kasvatus jätab veel palju soovida. Kuigi TRK-s oli tollal juba 9 kommunistlikku noort, puudus kommunistlike noorte organisatsioon. Kommunistlikud noored kuulusid organisatsioonidesse oma töökoha järgi. Seetõttu langes kasvatustöö põhikoormus direktsiooni, parteialgorganisatsiooni ja selle kaudu peamiselt marksismi-leninismi kateedri õppejõudude õlgadele, ehkki viimased töötasid konservatooriumis kohakaaslastena.

1948. a. organiseeris konservatooriumi parteialgorganisatsioon eesotsas sekretär A. Arderiga õppejõudude ja üliõpilaste aktiivset osavõttu valimiseelsest agitatsioonitööst. Konservatooriumi õppejõududest, üliõpilastest ja Tallinna Muusikakooli õpilastest loodi kontserdibrigaadid, kes üle 20 korra esinesid agitpunktides ja valimisjaoskondades.

1948. a. algul loodi uuesti konservatooriumi komsomolialgorganisatsioon, mille sekretäriks valiti Klaudia Tiidus. Organisatsiooni kuulusid tollal L. Mark, A. Loo, G. Podelski ja F. Randel.

Nüüdsest peale on komsomoliorganisatsioon parteiorganisatsiooni pideva tähelepanu objektiks. Kuna noortel puudusid kogemused organisatsioonilises töös, ei osanud nad aktiivselt kaasa tõmmata organiseerimata üliõpilasi. Seetõttu oli ka liikmeskonna juurdekasv esialgu vähene.

Tänu parteiorganisatsiooni tõhusale abile kasvas komsomoliorganisatsiooni liikmete arv peatselt 5-lt 30-le. Suureneb ka parteiorganisatsioon. Partei liidadesse astusid K. Tiidus, F. Vinkel, B. Vinner, P. Lurje jt.

Nagu juba eespool täheldasime, nõutsid ÜK(b)P Keskkomitee otsusest Muradeli ooperi «Suur sõprus» kohta tulenenud järeldused ka kõikide ühiskondlike organisatsioonide tegevust. Viidi sisse õppejõudude plaanipärane poliitseminar marksismi klassikute tööde ja marksistlik-leninliku esteetika probleemide uurimiseks. Parteialgorganisatsiooni poolt kinnitati seminari juhendajateks ja kontrollijateks marksismi-leninismi kateedri õppejõud. Seminari juhendajaks määrati kateedrijuhataja J. Ottender. Ka üliõpilaste ühiskondlik-poliitiline aktiivsus nii õppetöös kui ka väljaspool õppetööd suurenes, eriti alates 1948. aastast. Komsomoli algorganisatsiooni (A. Loo, V. Vahi, A. Joala) initsiatiivil viidi läbi poliitaknaid teemal «Rahvusvaheline olukord». Üliõpilaste osavõtt neist oli elav. Lektoreid kutsuti ELKNÜ Keskkomiteest, vabariiklikust parteikoolist ja mujalt. Elavnes üliõpilaste teaduliku ringi tegevus (1951. aastast ÜTÜ), teaduslikul konverentsil 1957. a. olid 9 esinejast 8 komnoored.

Pärast ÜK(b)P Keskkomitee 1948. a. otsuse ilmumist viidi läbi teaduslik sessioon, millel esines ettekandega ka marksismi-leninismi kateedri juhataja J. Ottender, kõneldes teemal «Marksism-leninism kunstist». Mõningasele skemaatilisusele ning konkreetse analüüsi puudumisele vaatamata oli see siiski esimene taoline ettekanne TRK ühiskonnateadlaste poolt.

Alates NLKP XX kongressist, eriti aga pärast uue NLKP programmi vastuvõtmist NLKP XXII kongressil muutus ka TRK parteiorganisatsiooni töö sisurikkamaks, kasvas tema autoriteet ja osatähtsus konservatooriumi elus. Lähtudes XX parteikongressi otsustest pidas algorganisatsioon vajalikuks tugevdada parteilist mõju kateedrites, viia partei otsused iga õppejõuni. Kritiseeriti dogmatismi ilminguid õppetöös ning nõuti loovat suhtumist teadusliku ja õppetöö praktikas kooskõlas partei XX kongressi otsuste vaimuga.

Endiselt juhendas ja suunas parteiorganisatsioon komsomolitööd. Kommunistlikke noori oli sellal juba üle poolesaja. Komsomoli algorganisatsiooni sekretäri kohustusi on neil aastatel täitnud mitmed üliõpilased, sealhulgas R. Lätte, E. Arike, I. Anniko jt.

Nii partei- kui ka komsomoli algorganisatsioonide ümber kujunes välja laialdane aktiiv. Parteisse astusid P. Karp ja A. Vaht.

Suurt tähelepanu osutati võitlusele dogmatismi ja bürokratismi vastu, mõeldi õppeasutuse arenguperspektiivile, pedagoogilise kaadri erialasele ja ideelis-poliitilisele ettevalmistusele. Viidi sisse plaanipärane õppejõudude poliitkasvatuse süsteem. Õppeasutuse spetsiifikat arvestades peeti otstarbekaks seostada ideelis-poliitiline kasvatustöö eetilise ja esteetilise kasvatusega ning taotleda õpetamise ja kasvatamise lahutamatut seost.

Peeti otstarbekaks marksistlik-leninliku esteetika aluste õppimist õppejõudude poliitseminaris. Seminarist võttis osa 80—90% õppejõududest. Loengute kõrval pakkusid huvi õppejõudude endi ettekanded ja referaadid. Tihti tekkisid elavad diskussioonid.

Üha aktiivsemaks muutus komsomolitöö. Organiseeriti loenguid, kohtumisi, diskussioone ÜTÜ ringides, loodi «internatsionalismi ja patriotismi kasvatuse ring». Tänu viimasele kujunesid meie konservatooriumil välja püsivamad kontaktid Moskva, Ukraina, Leedu ja Läti konservatooriumidega. Vastastikuste külastuste sisuks on olnud kontserdid, diskussioonid, sportmängud. Tunduvalt paranes töö organiseerimata noortega, milles küllaltki suur osa oli sekretäridel M. Mikiveril, I. Annikol, M. Hilpusel (Tarum) ja R. Diksonil. Elavnes spordielu, ÜTÜ tegevus. Komsomoli uueks algatuseks saab muusikapropaganda nädalate korraldamine.

Parteialgorganisatsioon (1963. a. alates on sekretär A. Garšnek) püüab oma töös seostada konservatooriumi eesmärke ja õppetöö tulemusi kogu meie vabariigi ülesannetega. Kutsutakse esinema juhtivaid partei- ja riigitegelasi, silmapaistvaid töötajaid teaduse ja kultuuri alalt. 1963. a. esines lahtisel parteikoosolekul Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees A. Müürisepp. Konservatooriumi rahva ees on esinenud ka EKP Keskkomitee sekretär L. Lentsman, ENSV kultuuriminister A. Ansberg, TPI rektor A. Aarna jt.

1961. a. kuulati parteiorganisatsiooni ja Konservatooriumi Nõukogu ühistel koosolekutel süstemaatiliselt kateedrite aruandeid üliõpilaste õppe- ja kasvatustööst eriala kaudu.

Parteialgorganisatsioon kasvas noorte õppejõudude R. Tuulemäe, V. Pohla, I. Anniko ja üliõpilaste E. Vetemaa, J. Plingi, A. Hirvesoo ja teiste arvel. 1965. a. loodi esmakordselt konservatooriumis parteibüroo, kuhu valiti A. Roolaid, A. Garšnek, P. Karp, I. Külaots ja A. Vaht. Äärmiselt aktuaalseks ja teravaks oli muutunud konservatooriumi materiaalse baasi, kõigepealt aga ruumide olukord. Mitmeid kordi arutas parteiorganisatsioon koos kollektiiviga uusi võimalusi, kuni 1968. a. leiti optimaalne variant. Pidevalt on olnud aktuaalne õppekasvatustöö olukord erialakateedrites. Parteiorganisatsioon on seisukohal, et kasvatustöö keskseks lüliks peab olema erialakateeder.

Komsomoli algorganisatsiooni töö muutus 1960-ndatel aastatel üha mitmekesisemaks. Korraldati huvitavaid konverentse meil ja teistes vabariikides, igal aastal külastati Varssavi ja Praha muusikafestivale, neilt saadud muljete põhjal toimusid arutlused ÜTÜ ringides. Kõiges selles oli suur osa komsomoli sekretäril R. Altrovil. Huvitavaid üritusi viidi läbi ka ÜTÜ lii-

nis (ÜTÜ esimees A. Hirvesoo ja A. Valdma).

Viimase aastakümne jooksul, mil komsomolikomitee sekretärideks on olnud laulukateedri üliõpilased R. Gurjev, M. Roostalu ning J. Trei, on kommunistlike noorte organisatsiooni osatähtsus konservatooriumis suurenenud. On tõusnud üliõpilaste ühiskondlik aktiivsus. Igal aastal viiakse läbi üliõpilaste leninlik arvestus ja atesteerimine. Ühiskondlik-poliitilise praktika teostamiseks on välja töötatud uus TRK spetsiifikale vastav struktuur. ÜLKNÜ liikmete arv on viimase kolme aasta jooksul kasvanud 69%-lt 83%-ni üliõpilasnoorte arvust. Ligi poolsada üliõpilast tegutsevad väljaspool õppeasutust mitmesugustes organisatsioonides ja asutustes ringijuhtidena, ühiskondliku töö organisaatoritena. On tihenenud kademed töölisnoortega, paljudes kohtades üle kogu vabariigi esinetakse tööliste ees kontsertidega.

Nõukogude patriotismi ja sotsialistliku internatsionalismi kasvatamine hoogustus eriti seoses Oktoobrirevolutsiooni 60. ja ÜLKNÜ 60. aastapäevaga. Populaarseks on saanud ekskursioonid teemal «Minu kodumaa NSVL», uuritakse konservatooriumi komsomoliorganisatsiooni ajalugu ja EÜE ajalugu. On veelgi laienenud internatsionaalsed sidemed teiste NSV Liidu kõrgkoolidega ning Saksa DV Schwerini Pedagoogilise Instituudiga.

Märkimisväärseid tulemusi on saadud ka üliõpilaste teadusliku ja internatsionaalse töö organiseerimisel. ÜTÜ töösse võtavad osa peaaegu kõik vanemate kursuste üliõpilased. Üliõpilaste hulgas on populaarseks saanud Eesti Üliõpilaste Ehitusmalev, osavõtjate arv on aastas saja ümber. TRK EÜE malevlased on töötanud teistes liiduvabariikides ja Saksa DV-s.

Alates 1969. aastast kuni 1970-ndate aastate II pooleni olid parteibüroo sekretäriks R. Tuulemäe ja A. Garšnek. Sel ajal olid parteiorganisatsiooni peamisteks probleemideks konservatooriumi arenguperspektiivid, pedagoogilise ja teadusliku kaadri formeerimine ning üliõpilaste ühiskondlik-poliitilise praktika süsteemi loomine.

Viimastel aastatel on TRK parteiorganisatsiooni büroo (sekretär 1977/78. õppeaastal J. Plink ning 1978. a. lõpust J. Gerretz) oma töö perspektiivplaanide koostamisel lähtunud NLKP XXV kongressil seatud ülesannetest harmooniliselt arenenud isiksuse komplekssel kasvatamisel. Selleks on koostatud plaan, mida laialdaselt arutati Konservatooriumi Nõukogus ja kateedrites. Plaan seab parteiorganisatsioonile eesmärgiks: a) osa võtta pedagoogilise kaadri reservi loomisest, valikust ja paigutusest, b) täiustada õppekasvatustöö juhtimist, c) suurendada TRK loomingulist potentsiaali, d) täiustada ühiskondlike organisatsioonide tööd parteilisel juhtimisel.

Parteiorganisatsiooni senise tegevuse ja uue perspektiivplaani alusel võime kindlalt väita, et parteiorganisatsioon on konservatooriumis organiseerivaks ja juhtivaks jõuks.

Konservatooriumi tänapäev

> «Nõukogude spetsialist tänapäeval — see on inimene, kes on hästi omandanud marksismi-leninismi alused, näeb selgesti partei ja meie maa poliitilisi eesmärke, on saanud laialdase teadusliku ja praktilise ettevalmistuse, valdab täiuslikult oma eriala.»
>
> *L. I. Brežnev*

Tallinna Riiklikus Konservatooriumis, meie vabariigi ainukeses muusikakõrgkoolis, õpib käesolevaks ajaks juba enam-vähem kindlakskujunenud kontingent üliõpilasi — 540, neist 100 kaugõppes. Põhikohaga koosseisuline professor-pedagoogiline kaader koos rektori ja prorektoriga koosneb 134 õppejõust, nende hulgas on 12 professorit ja 19 dotsenti. Konservatooriumi koosseisulistest õppejõududest kaheksal on teaduslik kraad: kunstiteaduste kandidaate on 3, pedagoogikakandidaate 2, 1 filosoofia- ja 2 ajalookandidaati. Praktilise õppetööga tegelevad ka õppeasutuse rektor (prof. V. Gurjev) ning õppe- ja teadusala prorektor (dots. H. Sepp). Pedagoogide hulgas on palju nimekaid interpreete ja heliloojaid, nendest Eesti NSV rahvakunstnikke 11, teenelisi kunstnikke, kunsti- ja kultuuritegelasi 26 ning 1 teeneline õpetaja. Prof. E. Kapp on NSVL rahvakunstnik. Erialase õppetöö paremaks läbiviimiseks rakendatakse nimekaid spetsialiste ka väljastpoolt. Neist võiks nimetada NSVL rahvakunstnikku T. Kuusikut, ENSV rahvakunstnikke K. Arengut, O. Oja, R. Matsovit, H. Krummi, U. Tautsi, T. Mäistet, U. Naissood jt.

Õppetöö toimub statsionaarselt ja kaugõppe vormis. Õppekeel on eesti keel, erandi moodustab muusikapedagoogika eriala, kus 25 üliõpilasest koosnev rühm õpib vene keeles. Alates 1945. aastast toimub õppetöö üleliiduliste õppeplaanide alusel. Õppida võib 10 eriala, neist mõnda ainult statsionaarselt või ainult kaugõppe teel. Alltoodud skeem peaks andma ülevaatliku pildi üliõpilaste arvust vastavalt erialadele ja teaduskondadele (seisuga 1. X 1978. a.).

Tallinna Riiklik Konservatoorium

Teaduskond ja eriala	Õppevorm ja üliõpilaste arv	
	Statsion.	Kaugõpe
Interpretatsiooniteaduskond	**252**	**49**
klaver	73	19
keelpillid	56	15
puhkpillid	30	11
puhkpilliorkestri juhtimine	—	4
laul	28	—
kompositsioon	15	—
muusikateadus	5	—
lavakunst	45	—
Pedagoogikateaduskond	**202**	**50**
koorijuhtimine	45	18
muusikapedagoogika	157	32

1971. a. avati uus — muusikapedagoogika eriala, mis tõi kaasa konservatooriumi üliõpilaste arvu järkjärgulise tõusu. Muusikapedagoogika kaugõppevormi üliõpilaste lõplik komplekteerimine eeldab, et kahe järgmise aasta jooksul see arv veelgi kasvab. Kui 1970. aastaks väljakujunenud TRK üliõpilaskontingent nn. traditsioonilistel

erialadel ulatus ümmarguselt 240-le, siis uue eriala avamisega oli ette näha üliõpilaste arvu kahekordistumist. Praeguseks on see üldjoontes juba teostunud.

Nii kiireks juurdekasvuks oli vaja märgatavalt lisa senisele õppepinnale, oli vaja täiendavat õppe- ja abiõppejõudude kaadrit. Oli vaja suurt hulka instrumente, laiendamisele kuulus noodi- ja raamatukogu, samuti tuli luua tingimused helitehnika ja paljundustehnika kaasaegsemaks kasutamiseks. Kasvavale üliõpilasperele oli vaja ka ühiselamut.

Küsimuse kiireks lahendamiseks sai olla ainult üks tee, mis tähendas juba valmisoleva õppepinna hõivamist. Selleks said Kivimäel, Vabaduse pst. 130 asuva endise internaatkooli kaks hoonet. Kolmandas, endises peahoones, oli kaks aastat varem (1969) uksed avatud 1961. a. TRK juurde asutatud laskool, Tallinna Muusikakeskkool. Internaatkooli hoonetekompleksi neljandasse majja paigutati ühiselamu 150 üliõpilasele ja muusikakeskkooli internaat 50 õpilasele.

TRK õppepind kahekordistus. Endiselle, Suvorovi puiesteel asuvale õppehoonele lisandus 43 avarat õppeklassi ja suuremat auditooriumi, laienesid hõlmuvalt ka kateedrite, õppeabipersonali ja administratiivtöötajate tööruumid. Saadi korralik, nõutavatele olmetingimustele vastav ühiselamu. Õppetöö ümberkorraldamine ja koordineerimine mitme õppehoone vahel pakkus paguses küllaltki keerulisi ja ebameeldivaid olukordi. Ülesandeid oli palju ja töö jätkus kõigile kuhjaga.[1] Tasapisi sai kollektiiv kõigega hakkama. Peamine — mõisteti toimunu vajadust ja oodati kannatlikult ebakohtade likvideerimist. Samal ajal käis hoolega töö ruumide remontimisel, ehitati uut katlamaja, paigaldati raamatu- ja noodikogu fonde, hakati kujundama helikabineti süsteemi. Heakorrastati ja haljastati õppehoonete ümbrust, tööle hakkas söökla, viimistleti õppehoonete välisilmet ja järk-järgult sisustati mööbliga nii õppeklassid kui ühiselamu. Lõpuks võis tulemustega rahule jääda. Ometigi on ju selge, et internaatkooli hooneid ei ehitatud omal ajal konservatooriumi tarbeks ja neid ruume kasutame me vaid ajutiselt.

Praegu töötab TRK õppehoonetes, mis asuvad kolmes eri paigas: Vabaduse pst. 130, Suvorovi pst. 3 ning Toompeal Toomkooli 4. Kuigi on kasutada palju ruumikaid auditooriume, on õppeasutusel vaid üks saal, seegi muusikakeskkooli hoones. Kokkuleppel muusikakeskkooli juhtkonnaga kasutavad seda ka TRK orkestri- ja koorikollektiivid. Oma võimla puudumise tõttu kasutatakse ühiselt ka muusikakeskkooli võimlat. Samuti on ühised mõned õppeklassid, helikabinet ja raamatukogu. Ühised on ka instrumendid ja nende hooldamine. Tihe koostöö baaskooliga on ju kõigiti tervitatav, kui ainult — poleks kitsas meil, ja veelgi kitsam neil.

Lisaks muusikakeskkoolile oleme allüürnikud veel õige mitmel pool: G. Otsa nim. Muusikakooli ja VTÜ saalides, ERKI võimlas, RA Draamateatri ruumides ja mitmes spordibaasis. Tunnetades üliõpilase iga autobussis sõidetud tühitunni hinda, peab tõesti väljendama kiitust meie dekaanidele, kes tunniplaane koostavad lausa juveliiri täpsusega, leidmaks nii üliõpilase kui õppejõu seisukohalt optimaalset varianti.

Väga oluliseks konservatooriumi õppe-teadustöös tuleb pidada neid võimalusi, mis Kivimäe õppehooned andsid TRK raamatu- ja noodikogu ning helitehnika edasiseks väljaarendamiseks. Praegu kasutab helikabinet oma aparatuuride ja fondide jaoks kolme avarat ruumi põrandapinnaga 118 m² endise 40 m² asemel, kuhu hädavaevu mahtus kolmandik praegustest fondidest, kaks stuudiomagnetofoni ja kümmekond plaadimängijat.

Nüüd on helikabineti ühes ruumis töökabinet, kus asub kartoteek, milles on registreeritud 5200 heliplaati ja 1000 km helilinti. Samas ruumis asub ka keskus helimaterjali auditooriumidesse transleerimiseks. Sidepidamisi auditooriumidega võimaldavad sisetelefonid.

Helikabineti fondid ja foonika asuvad koos järgmises ruumis. Sinna on paigutatud ajakohane stereohelipult koos vastavate stuudiomagnetofonidega mikrofonivõteteks.

Kolmas ruum kuue stereoplaadimängija ja stereokõrvaklappidega on ette nähtud helimaterjali kuulamiseks. Plaadimängijate arvu võib kahekordistada, mis võimaldab samaaegselt kuulata 12 erinevat programmi. Samas ruumis toimub ka mikrofonivõtete tegemine, kuigi spetsiaalseid stuudiotingimusi veel ei ole. Siiski rahuldab heliülesvõtete kvaliteet nii õppeotstarbelise kui ka uurimistöö raames tehtava võtte nõuded.

TRK helikabineti käsutuses on kvaliteetne stereohelipult, 14 mitmesugust magnetofoni (neist 4 stereofoonilised), 2 mono- ja 22 stereoplaadimängijat. Fonoteek sisaldab suurel hulgal helimaterjali. Peaaegu täielikult on olemas V. Kalinnikovi ja M. Mussorgski, S. Prokofjevi, S. Rahmaninovi, G. Sviridovi, P. Tšaikovski, L. Beethoveni, F. Chopini, G. Puccini, I. Stravinski, A. Weberni, R. Wagneri ja eesti heliloojate vanema põlvkonna esindajate H. Elleri, A. Lemba, M. Saare, R. Tobiase, A. Kapi, V. Kapi, E. Kapi ja G. Ernesaksa looming. Hoolega täiendatakse ka heliloojate noorema põlvkonna (V. Tormis, J. Rääts, A. Pärt, A. Marguste, E. Tamberg jt.) loomingukogu. Palju on interpreediplaate, kuulsate kooride ja orkestrite plaate, suur valik on kesk- ja renessansiaja muusikast. Unustatud ei ole ka kergemuusika erivorme. Järjekindlalt komplekteeritakse kõigi liiduvabariikide professionaalse ja rahvamuusika näidiskogu.

TRK raamatu- ja noodikogu asutamisaastaks tuleb pidada 1944. a., sest sõjaeelse konservatooriumi noodikogu fondidest olid säilinud ainult vähesed eksemplarid. Uuele raamatukogule panid aluse TRK õppejõudude ja Leningradi konservatooriumi poolt kingitud noodid ja raamatud. Juba 1944. a. lõpuks oli kogus 2000 nooti ja raamatut. Igal aastal on fondid täienenud keskmiselt 5000 eksemplari võrra. Käesolevaks ajaks on konservatooriumi raamatu- ja noodikogus *ca* 120 000 eksemplari noote, muusikaalast kirjandust, kunstialbumeid, teatmeteoseid, erialaseid ajakirju, muusikaõpikuid ja üldhariduskooli õpikuid (muusikakeskkooli tarbeks). Fondide pidev juurdekasv tekitas juba 1970. a. olukorra, kus 90 m² põrandapinnale, mis oli raamatukogu käsutuses Suvorovi pst. õppehoones, enam noote-raamatuid ei mahtunud. Praegused 10 avarat ja valgus küllast ruumi Kivimäel annavad võimaluse lisaks fondide paigutamisele ka raamatukogundusalase töö laiemaks väljaarendamiseks. Kutsuti ellu teatme-

[1] Sel perioodil lõid käed külge kõik, kel dameläheduse kooli heaolu. Aitas muusikakkooli majandusjuhataja, organiseerides veritöstjaid, aitas klaverimeister, kes leidis õpehoone kitsaste trepikäikude kiuste võimaldi kontserttiibklaverite paigaldamiseks teisele rusele kraana abil, läbi akna. Lubatagu veel teinegi emotsionaalne kõrvalepõige minevikku, meenutamaks klaverikateedri õppejõudude esimest töökoosolekut Kivimäel: ühes tulevastest klassiruumidest, lihtsalt nelja seina vahel, istuti pakk-kastidel ja planeeriti hoolega õppetööd. Klaverid, nagu toolidki, seisid veel laoruumis, teises õppehoones! Kuu aja möödudes veeres õppetöö aga juba oma kindlat rada.

bibliograafiaosakond selleks eraldi ohandatud lugemisruumiga. Avariiu-elt võib leida teatmeteoseid, perioo-kat, tutvuda kunstialbumitega, õppe-udude teadus- ja üliõpilaste diplomi-dega. Pidevalt koostatakse informat-oonibülletääne, viiakse läbi infopäevi bibliograafiaõppusi üliõpilastele. Ätmeosakonna vajalikkust näitab päevaste päringute ning teadiste mis on kasvanud eriti pärast seda, viidi sisse erikursusena bibliograa-ppused. On hakatud koostama rksõnakataloogi. Koostamisel on ka K õppejõudude bibliograafiline kar-gk.

Konservatooriumile kuuluvast kol-paljundusaparaadist ei ole kõiki letud veel täie võimsusega raken-, kuid siiski paljundatakse aastas miselt 25 000 lehte noodi-, loengu-nuud operatiivselt vajaminevat sjali.

Raamatukogu tegeleb pidevalt näit-agitatsiooniga, korraldab välja-kuid uudismaterjalist, näitusi alsetel päevateemadel jne.

Statistika räägib TRK raamatu- ja kogu tööst 1977/78. õppeaasta järgmist:

astatavus	29 100
nutusi	39 000
ejate arv	1 436

petöö toimumise eeltingimuseks rvatooriumis on õppeasutuse atus instrumentidega, esmajoo-klaveritega, sest ligikaudu 70% des vajatakse klaverit. Kui Suvo-pst. õppehoones toimus õppetöö assis 45 klaveriga (mõnes klassis aks klaverit vastavalt õppetöö mule), siis Kivimäe õppehooned lisaks 43 õppeklassi ja auditoo-kuhu oli vaja muretseda 75—80 it.

Aasta-aastalt on «klaveripark» laienenud, ulatudes nüüd kõigis õppehoonetes kokku 120-ni (kaasa arvatud ka ühiselamus asuvad, samuti muusikakeskkoolile kasutamiseks antud klaverid).

Klaveritest üksi konservatooriumi õppetöö läbiviimiseks ei jätku. On tarvis ka puhkpille, keelpille, löökpille, akordione, kitarre. Puhkpillide perre kuuluvaid instrumente on praegu üle 300. Erialakateedri kõrval kasutavad neid kõige rohkem muusikapedagoogika eriala üliõpilased (peamiselt plokkflööte, klarneteid ja vaskpille). Nende jaoks on muretsetud ka kitarrid ja akordionid.

Kivimäel sai konservatoorium uue, 16-registrise õppeoreli omanikuks. See «pillide kuningas» on tšehhi päritoluga ning viimased neli aastat teeninud olulise lünga likvideerimisel meie orelimängijate järelkasvus.

Vaadelnud põgusalt tingimusi, milles toimub konservatooriumipere õppetöö, peatugem ka sellel, kuidas see õppetöö on organiseeritud.

Nõukogude kõrgkoolist väljunud noor spetsialist peab olema varustatud edaspidiseks tööks oma erialal nii teoreetiliste kui ka praktiliste teadmiste ja kogemustega. TRK õppekasvatustöös viiakse järjekindlalt ellu neid põhimõtteid, mis on fikseeritud NLKP Keskkomitee ja NSVL Ministrite Nõukogu dokumentides, nagu «Kõrghariduse edasisest täiustamisest meie maal», «Kirjandus- ja kunstikriitikast», «Tööst loomingulise noorsooga» jt., samuti arvestatakse NLKP XXV kongressi otsustest tulenevaid vajalikke muudatusi ja ümberkorraldusi.

Õppekasvatustöö paremaks organiseerimiseks on TRK juhtkonna ja ühiskondlike organisatsioonide kaasabil välja töötatud üliõpilaste kommunistliku kasvatuse kompleksplaan, millest juhinduvad kõik TRK õppekasvatustööd organiseerivad üksused. Lähtudes sellest, et kateeder on erialase tööga otseselt kokkupuutuv lüli, tuli TRK sisestruktuuris läbi viia mõningaid muudatusi. Nii moodustati erialase töö profileerimise huvides juurde kammeransambli, kooliorkestri ning koolimuusika metoodika ja pedagoogika kateedrid. Viimase nimi sai küll pikavõitu, kuid siht seda selgem: kujundada muusikapedagoogika eriala üliõpilastest kooli muusikaõpetaja kõige laiemas mõttes, kes orienteerub hästi nii kooli muusikalise kasvatuse kõigis koostisosades kui ka kooritöös ja orkestritöös.

Kateedrid on vastavalt oma erialasele suunitlusele koondatud kahte — interpretatsiooni- ja pedagoogikateaduskonda. Esimese alla kuuluvad seitse kateedrit: klaveri, keelpillide, puhkpillide, laulu, lavakunsti, kammeransambli ja koondkateedrina kompositsiooni-muusikateaduse-teooria kateedrid. Teise teaduskonna alla kuulub viis kateedrit: koorijuhtimise, koolikoori, kooliorkestri, koolimuusika metoodika ja pedagoogika ning üldklaveri kateedrid. Marksismi-leninismi kateeder, samuti keelte ja kehalise kasvatuse aineõpetajad kuuluvad otseselt rektoraadi alluvusse.

Käesoleval ajal võib taotleda kõrghariduse diplomit järgmistel konservatooriumis õpetatavatel erialadel (sulgudes on märgitud saadav kvalifikatsioon):

— klaveri erialal (solist, kontsertmeister, kammeransamblist, pedagoog),
— keelpillide ja puhkpillide erialal (solist, orkestrisolist, kammeransamblist, pedagoog),
— laulu erialal (ooperi- ja kontserdilaulja, pedagoog),
— kompositsiooni erialal (helilooja, muusikateoreetiliste ainete pedagoog),
— muusikateaduse erialal (muusikateadlane, pedagoog),
— lavakunsti erialal (draama- ja filminäitleja),
— koorijuhtimise erialal (koorijuht, muusikaõpetaja),
— muusikapedagoogika erialal (muusikaõpetaja, koorijuht).

Kõigil erialadel on nii statsionaarses kui ka kaugõppe vormis viieaastane õppeaeg. Erandiks on lavakunst, mida õpitakse neli aastat. Kaugõppevorm puudub järgmistel erialadel: laulmine, näitlejameisterlikkus ja kompositsioon. Seevastu on puhkpilliorkestri dirigeerimist võimalik õppida üksnes kaugõppe teel.

Huvitav on märkida, et sõjajärgsetel aastatel (1945—1978) on Tallinna Riikliku Konservatooriumi lõpetanud 1206 noort spetsialisti. Konservatooriumi lõpetanute arv varasemail aastail (1925—1944) on ligikaudu poole väiksem — 489. Kuna valdav enamus lõpetanuist suunatakse tööle üle kogu meie vabariigi, siis tundub, et need 1206 noort spetsialisti on enam-vähem rahuldanud kaadrivajaduse meie kunsti- ja kultuuriasutustes. Vähenenud on terav puudus üldhariduslike koolide muusikaõpetajatest. Igal aastal lähetatakse ellu keskmiselt 25—30 muusikapedagoogika eriala lõpetajat. Kas nad kõik jäävad oma töökohtadele püsima pikemaks ajaks, on juba teine küsimus. Suurenenud on ka lõpetajate arv teistel erialadel (orkestripillid, laul, klaver). Viimastel aastatel on järjest kaalukam osa TRK üliõpilaskontingendi kujundamisel olnud Tallinna Muusikakeskkoolil kui TRK baaskoolil. Riikliku plaani poolt kindlaks määratud vastuvõtukontingendid võiksid ilmselt rahuldada vabariigi vajadust muusikakaadri järele, kui kontingente suudetakse komplekteerida nõutava tasemega

sisseastujatest. Hakkab ju sel juhul vähenema ka väljalangevus, mis omakorda kindlustab noore kaadri juurdevoolu vabariigi kunstiellu. Arvestades õppeasutuse profiili, ei ole väljalangevuse protsent TRK-s eriti suur (5—6%), kuid loomulikult on võimalik seda veelgi vähendada.

Kõigi eelpool nimetatud, samuti paljude teiste oluliste küsimustega õppekasvatustöö organiseerimisel tegelevad nii kateedrid, teaduskondade nõukogud dekaanide juhtimisel kui ka TRK metoodikakomisjon. Komisjon, kuhu kuuluvad esindajad teaduskondade nõukogudest, tegutseb õppe- ja teaduslik prorektori juhtimisel. Metoodikakomisjon suunab ja koordineerib kateedrite vahel ka õppeasutuses tehtavat teaduslikku ja teaduslik-metoodilist uurimistööd.

Peatugem veel alljärgnevatel momentidel konservatooriumi kõigiti plaaniline toimuvas õppekasvatustöö protsessis.

Järjest rohkem tähelepanu pööratakse üliõpilaste iseseisva töö kogemuste vältimisele. Juhendaja käe all õpitud materjal (kõigis interpreteerivates erialades) peab minema proovitulle kontsertesinemiste näol. Iga esinemiskord on üliõpilasele iseseisev töö, töökogemuste ja -harjumuste sügavam omandamine. Selle töölõigu organiseerijaks on erialakateedrite kõrval peaaegu ÜTLÜ interpretatsiooniring. Eriisaks üksikesinemistele valmistatakse ka töid ka kollektiivselt. Näiteks võiksid olla laulukateedri üliõpilaste «Figaro pulm» RAT «Estonia» laval või lavakunsti kateedri «Seitse venda», «Popi ja Huhuu» jt. RA Draamateatri laval.

Elavnenud ja tihenenud on kontaktid teiste konservatooriumide (Tbilisi, Ainski, Kiievi, Riia, Vilniuse, Leningradi) üliõpilaste ja erialakateedritega vahetuskontsertide näol. Balti liiduvabariikide konservatooriumide ÜTLÜ ühisüritusena toimub igal aastal kammeransamblite festival. Kuulajaskonna poolt said sooja vastuvõtu osaliseks temaatilised kontserdisarjad nõukogude muusikast ja Beethoveni sonaatidest, mille viis läbi klaverikateedri üliõpilaskollektiiv.

Üldse esinetakse aastas keskmiselt 100 korda. Esinemiskohtadeks on muusikakoolid, teised kõrgkoolid, Ajalooõuuseum, Kiek in de Kök, raadio, televisioon, teatrid, «Estonia» kontserdisaal, TRÜ aula jne. Konservatooriumil on oma sümfooniaorkester, puhkpilliorkester ja kolm koori. Tegutsevad ka väiksemakoosseisulised keelpilliorkestrid. Valdav osa esinemisi tuleb kirjutada siiski solistide arvele.

ÜTLÜ interpretatsiooniringi kõrval tegutsevad veel muusikateaduse, ühiskonnateaduste ja sotsioloogia ringid. Nende osatähtsus üliõpilaste õppeteadusliku töö aktiviseerimisel on olnud kõigiti positiivne. Edukalt on osa võetud vabariiklikest ÜTÜ ja ühiskonnateaduste alastest konkurssidest, osaletud ettekannetega teaduslikel konverentsidel teiste liiduvabariikide konservatooriumides, organiseeritud ise huvitava temaatikaga konverentse, tehtud esimesi suleproove ajalehtede veergudel jne.

Võib ütelda, et õppeteaduslikust ja ühiskondlikust tööst aktiivselt osavõtvate üliõpilaste arv on pidevalt kasvanud. Nende hulgast on kooli juhtkond valinud ka tulevast kaadrit, saates noori edasi õppima aspirantuuri ja assistentuuri-stažuuri. Võrdluseks toogem järgmised andmed. Kui 1970. aastani saadeti edasi õppima keskmiselt üks noor spetsialist-muusik nelja aasta jooksul, siis hilisematel aastatel on arvulised näitajad ümberpöördud — s. t. keskmiselt neli inimest ühel aastal. Rekordarv tõotab tulla 1979. aastal, kus TRK Nõukogu poolt on kinnitatud aspirantuuri ja assistentuuri kandidaatideks 9 inimest.

Üliõpilaste sotsialistliku elulaadi ja aktiivse eluhoiaku kujundamisel on ühevõrra olulised nii õppeprotsess kui ka ühiskondlike organisatsioonide poolt läbiviidav kasvatustöö. Õppeasutuse Nõukogu, teaduskondade ja kateedrite parteiorganisatsiooni, komsomoli ja ametiühingu koostöös lahendatakse pidevalt õppeedukuse ja distsipliini küsimusi, juurutatakse üha sügavamalt üliõpilaste ühiskondlik-poliitilise praktika mitmesuguseid vorme, suunatakse sisuliselt üliõpilaste vaba aja veetmist. Selle tulemusena on üliõpilaskonnas aktiviseerunud osavõtt EÜE tööst, samuti tööst ühiskondlike erialade teaduskonnas, kus praktilise töö kaudu õpitakse lektor-propagandistiks, noodikogu süstematiseerijaks või helirežissööriks. TRK tudengist võib tulla ka ühiskondlik spordiinstruktor, kui ta lööb energiliselt kaasa mõnes õppeasutuse viiest spordisektsioonist (võrkja korvpall, lauatennis, ujumine, male). Olgu öeldud, et TRK tudeng sportimises ei olegi nii saamatu kui arvata võib, sest 1977. a. saavutatud esikoht kõrgkoolidevahelises arvestuses suusakrossis ja naisvõimlejate korrespondentsvõistlustel II koht 1978. a. räägivad ise enese eest.

Sportlikud võistlused Riia, Vilniuse, Odessa ja Moskva konservatooriumidega on sidemete loomisel ja tihendamisel võrdväärsed erialakateedrite üritustega.

Kunstil on äraarvamata suur ning lai ühiskondlik funktsioon. Mitte ainult muusikateaduslik uurimus, vaid ka iga interpreedi tegevus solisti või dirigendina, iga muusikaõpetaja eri- või üldhariduslikus koolis osutub kokkupuutes laiade rahvamassidega nende ideelis-esteetiliste tõekspidamiste vormijaks ja kujundajaks. Sellepärast on juba üliõpilaspõlves vaja, et noor muusik ei irduks teda ümbritsevast eluhoovusest, vaid vastupidi — kontakteeruks ajaldi teda ootava elukutse meeldivate, mõnikord ehk ka ebameeldivate külgedega. Kõigest võib ja tulebki midagi õppida, et suuta ise veelgi paremini täita oma kohta meie nõukogude ühiskonna täisväärtusliku liikmena.

Astudes tegevuse 70. aastakümnesse, suunab TRK kollektiiv oma jõupingutused erialaselt kõrgetasemeliste ja maailmavaatelt küpsete spetsialistide ettevalmistamisele.

Kasutatud lühendid

ER — Eesti Raadio
ERKI — Eesti Riiklik Kunstiinstituut
EÜE — Eesti Üliõpilaste Ehitusmalev
op. — opus
RAM — Riiklik Akadeemiline Meeskoor
RAT — Riiklik Akadeemiline Teater
TMKK — Tallinna Muusikakeskkool
TRK — Tallinna Riiklik Konservatoorium
VKS — Vabariiklik Koorijuhtide Segakoor
VTÜ — Vabatahtlik Tuletõrje Ühing
ÜTLÜ — Üliõpilaste Teaduslik-Loominguline Ühing
ÜTÜ — Üliõpilaste Teaduslik Ühing

SUKORD

teks — *Viktor Gurjev* 5
servatoorium lühijasõnas — *Heino Rannap* 6
— *Mihkel Sildos* 9
pillid — *Endel Lippus* 22
r — *Virve Lippus* 29
pillid — *Olavi Kasemaa* 38
positsioon — *Leo Normet* 51
sikateadus — *Monika Topman* 60
jjuhtimine — *Arvo Ratassepp* 67
trijuhtimine — *Heino Rannap* 73
kapedagoogika — *Artur Vahter* 75
unst — *Maimu Valter* 83
onnateadused — *Rudolf Sarap* 91
ondlikud organisatsioonid —
Sarap 97
svatooriumi tänapäev — *Heljo Sepp* 101
tud lühendid 108

T 09 Tallinna Riiklik Konservatoorium (koost. H. Rannap). — Tln.: Eesti Raamat, 1978. — 112 lk., ill.

Koguteos «Tallinna Riiklik Konservatoorium» sisaldab hulgaliselt artikleid, mis annavad ülevaate konservatooriumi õppetegevusest minevikus ja tänapäeval, erialakateedrite ajaloost, õppejõudude kaadrist läbi aegade. Teos on pühendatud õppeasutuse 60. aastapäevale.

T $\frac{90103-599}{M\ 901(16)-79}$ 4905000000 85.23(2E)

ТАЛЛИНСКАЯ ГОСУДАРСТВЕННАЯ КОНСЕРВАТОРИЯ.

Составитель Хейно Раннап.
На эстонском языке. Художник-оформитель А. Месикяпп. Таллин, изд-во «Ээсти раамат».

Toimetaja M. Topman. Kunstiline toimetaja M. Torim. Tehniline toimetaja M. Kukerman. Korrektorid S. Aron ja K. Tamm.

ИБ № 2450. Laduda antud 17. 04. 79. Trükkida antud 11. 09. 79. MB-05975. Formaat 70×90/16. Trükipaber nr. 1. Kiri: literaturnaja. Kõrgtrükk. Trükipoognaid 7,0 + 2,0 (kleebised). Tingtrükipoognaid 10,53. Arvestuspoognaid 11,27. Trükiarv 3000. Tellimus nr. 1842.
Hind 95 kop.
Kirjastus «Eesti Raamat», 200090, Tallinn, Pärnu mnt. 10.
Trükikoda «Kommunist», Tallinn, Pikk t. 2.